

Taşpınar

Yıl: 2016 Sayı: 16

Taşpınar Afyonkarahisar Belediyesi
yayın organıdır.

Afyonkarahisar Belediyesi Adına Sahibi

Afyonkarahisar Belediye Başkanı

Burhanettin ÇOBAN

Genel Yayın Yönetmeni

Mehmet SAVAŞ

Yazı İşleri Müdürü

E. Emel SARLIK

Editör

Hasan ÖZPUNAR

Tashih

Mehmet SARLIK

Grafik-Tasarım

Ramazan GÖLCÜK

Zakire ŞAHİN

Katkıda Bulunanlar

Şükrü ÇUBUK

Ramazan SEYMAN

Ahmet ÇOBAN

İdare yeri

Afyonkarahisar Belediyesi
Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü

Basın-Yayın Birimi

Tel: 0 272 214 22 23

Faks: 0 272 213 53 86

Baskı

NUR Ofset Matbaacılık

2. Belediye Şehir Çarşısı No: 97 Afyonkarahisar

Tel: 0 272 214 11 75

Dergide yayımlanan yazı ve şiirler yazarların
düşüncelerini yansıtır.

Dergimiz ile ilgili her türlü fikir, öneri ve eleştirileriniz
için e-posta adresimiz:

basinyayin@afyon.bel.tr

Bu dergide yayımlanan tüm yazı ve görseller yazılı izin
alınmak şartıyla kullanılabilir ve kaynak gösterilmek
kaydıyla kısa alıntı yapılabilir.

Dergimiz 6 ayda bir yayınlanır.

3000 adet basılmıştır. ISSN 1305-4678

Editör'den

Taşpınar'ın yeni bir sayısı ile merhaba,

Ne mutlu ki bir yerel tarih ve kültür dergisi olan "Taşpınar"ı hep birlikte 16.sayıya getirdik. Bizi okuyan, teşvik eden, yeri geldiğinde eleştiren tüm dostlarımızı, büyüklerimizi bir yol gösterici olarak görüyoruz. Ve daha fazla katkılarını bekliyoruz.

Uzun bir aradan sonra tekrar yayın hayatına başladığımız 5.sayıdan bugüne yıllar ve sayılar peş peşe geçti. Her sayıda bu şehrin, tıpkı diğer şehirlerde olduğu gibi yitirdiği köklü ve aslı değerlerini anlattı. Mahallelere, sokaklara, caddelere; evlere, konaklara, anıt yapıları, okullara, kamu binalarına; sıradan ve sıra dışı insanların hikâyelerine; geleneklere, tasavvurlara yer verdi. İnsanın yaşayıp unuttuğu günleri hatırlattı. Dergimizin sayfalarında pek çok kişi kendinden izler buldu.

Bu sayımızda geçen sayılarımızdan devam eden konuların yanı sıra farklı konulara da yer verdik. Agah Bıyıkoglu imzalı "Gezekler" Hasan Tahsin Günek imzalı "Yabancı Basında Afyonkarahisar" geçen sayıdan devam eden araştırma yazıları. Afyonkarahisar'ın beyazperde ve ekranlardaki macerasını nihayet bugünlere kadar getirdik. Muharrem Bayar imzalı "Afyonkarahisar Ayanları" bir döneme ışık tutarken Songül Keçili, Bolvadin Şer'iyye Sicillerinden örnekler sunuyor.

Dergimizin her sayısı aynı zamanda bir vefa sayısı. Afyonkarahisar'da bir ilk olarak eğitime katkısını okul yapılararak gösteren merhum Hüseyin Sümer'in hayatı ve Amerika seyahati izlenimlerine yer verirken, merhum Dr. Haluk Nurbaki meşhur "Helva Yiyen"e dair anısıyla bizlere onun "veli" yanını gösteriyor. Afyonkarahisarlı ünlü devlet adamı, Sadrazam Ahmet Cevat Paşa'nın Afyonkarahisar'a nasıl bir hizmette bulunduğunu dergimizde bulacaksınız. Germiyanoglu Süleyman Şah ve merhum Nedim Helvacioğlu biyografik yazılarımız.

Geçtiğimiz yüzyılda Afyonkarahisar'da kadınlar neler giyerdi? Zeynep Gürman'ın makalesinde inceleyebilirsiniz.

Afyonkarahisar'da yayınlanmış en eski dergilerden "Nur" da yayınlanmış Osmanlıca bir hikâyeyi yazarımız Metehan Seçkin sizler için günümüz Türkçesine çevirdi.

Dergimizin Aralık 2015 tarihli 15.sayısında Arda Kula imzası ile yayımlanan "Afyonkarahisar Müzik Kültürüne Hizmet Edenler" isimli makalede yer alan "Şairler" başlığı altında, Mustafa Akalın, Ali Türk Keskin, Sadık Atay, Yılmaz Çınar, Ahmet Çetintas, Rüstü Okyar gibi isimler sehven unutulmuştur. Adı geçen isimlerde Afyonkarahisar'da yetişmiş, müzik kültürüne hizmet etmiş kişiler olarak tarihe geçmiş ve hizmetleri elbette ki takdir edilmektedir.

Keyifle okumalar.

Hasan ÖZPUNAR

İÇİNDEKİLER

1	Editör'den.....	1
2	İçindekiler.....	2
3	Başkandan.....	3
4	Türk Sineması'nda Afyonkarahisar -3 Hasan ÖZPUNAR.....	4
5	Afyonkarahisarlı Bir Osmanlı Sadrazamı Ahmet Cevat Paşa-Abdülkadir KALENDEROĞLU.....	20
6	Ahmet İLASLI'yla Röportaj - Hasan ÖZPUNAR.....	23
7	Yabancı Basında Afyonkarahisar Haberlerinden Seçmeler -3 - Hasan Tahsin GÜNEK.....	28
9	Gazilerden Hatıralar-Babam Hasan Hüseyin Ergüç'ün Anıları-Arslan ERGÜÇ.....	37
10	Hüseyin Sümer'in Seyahat Notları - Hasan ÖZPUNAR.....	40
11	Afyonkarahisar Gezekleri - 2 - Agah BIYIKOĞLU.....	51
12	Süleyman Şah Türbesi-Fevzi KAYA.....	55
13	Dr.Halûk Nûrbaki'den Hatıralar.....	57
14	Eski Simalar - Nedim Hekvacıoğlu - Erdoğan EMRE.....	59
15	Bir Esnaf Hikâyesi - Kokucu Hacı Ali - Hasan ÖZPUNAR.....	63
16	Tarihe Tanık Yapılar-Ahmet İLASLI.....	64
17	Karahisar-i Sahip Sancağında Ayanlık ve Ünlü Ayanlardan Turunçoğulları - Muharrem BAYAR.....	67
18	Arşivden Yapraklar – Hasan ÖZPUNAR.....	72
19	Bolvadin Şeriyeye Sicillerinin Tanıtımı ve Fihristi - Songül KEÇİLİ.....	73
20	İşgal Yıllarına Dair Bir Öykü - Hasret - Metehan Seçkin.....	78
21	Aynayı Hatla Buluşturan Usta Ömer Kureş - Ülkü KÜÇÜKKURT.....	79
22	Afyonkarahisar Merkezde Kadın Giyimi- Zeynep GÜRMAN.....	84
23	Geçmiş Zaman-Keçeciler Çarşısında-Cahit BEĞENÇ.....	92
24	Eski Taşpınar'dan - 2 Somut Olmayan Kültürel Mirasımız Kübele/Hıdır-Ahmet İLASLI.....	94
25	Bize Ulaşanlar.....	97
26	Memleket Manzaraları.....	101
27	Tavanarası - Savcı TÜRKMENOĞLU.....	103
28	Afyonkarahisar Mutfağından.....	104

BAŞKANDAN

Burhanettin ÇOBAN

BELEDİYE BAŞKANI

www.afyon.bel.tr

/afyonkarahisar.belediyesi

/afyonbelediyesi

Şehre, geçmişine dair yeni konularla merhaba.

Afyonkarahisar'ın kültür dergisi Taşpınar 16.sayısı ile yine geçmişimizle bizleri buluşturuyor. Her biri önemli bir araştırma konusu olan yazılarımız, yazarlarının fikrinde, elinde şekillendikten sonra sizlere sunuluyor. Samimi bir hizmet olarak üstlendiğimiz bu periyodik yayın kısa zamanda çok beğenildi. Çıkacak sayıyı pek çok okurumuz sabırla bekliyor. Her sayıda almış olduğumuz olumlu tepkiler bizleri memnun ediyor, yol gösteriyor.

Taşpınar'ın içeriğindeki yazılar kadar görselleri de büyük önem taşıyor. Her konuya dair arşiv malzemeleri gerek fotoğraf, gerek gazete küpürü ya da bir belge yazıyı tamamlayacak önemli bir unsur oluyor. Ve bunlar çoğu zaman yazının okunmasına da büyük katkı sağlıyor.

Afyonkarahisar Belediyesi olarak yine birçok kültürel faaliyet gerçekleştirdik. İlimizin kültürü ve tarihi özelliklerine dair eserleri yayımlama konusunda kendimizi görevli hissediyoruz. Belediye kültür yayınları olarak basımını yaptığımız pek çok eser bu şehre olan hizmet aşkımızın bir başka göstergesidir. Kültürel alt yapının temelini böylece sağlamlaştırıyoruz.

Dergiye emeği geçen herkese teşekkür ediyor, okurlarımıza saygılar sunuyorum.

Afyonkarahisar'ın tarihine, kültürüne bir katkıda bulunabiliyorsak ne mutlu bizlere.

TÜRK SİNEMASI'NDA AFYONKARAHİSAR – 3

Hasan ÖZPUNAR

hasanozpunar03@gmail.com

Yazı dizimizin önceki bölümlerinde 1920’li yıllardan 1990 yılına kadar Afyonkarahisar’da çekilen film, belgesel ve görüntülere yer vermiştik. Bu bölümümüzde ise 1990 yılından bugüne ilimizde çekilen yapımları inceleyeceğiz.

O GECE -1990

1990 yılı yaz aylarında İş Bankası Genel Müdürlüğü, Büyük Taarruz hakkında bir drama belgesel hazırlar. Yönetmenliğini ünlü belgeselci Behlül Dal’ın üstlendiği filmde tiyatronun usta oyuncularını rol alır. Mustafa Kemal’i Lemi Bilgin, Fevzi Paşa’yı Sönmez Atasoy, İsmet Paşa’yı Mesut Taner, Rauf Bey’i Bozkurt Kuruç’un canlandığı filmde 25 Ağustos’u 26 Ağustos’a bağlayan gece anlatılır. Çekimleri Kocatepe ve Afyon’da tarihi mekânlarda gerçekleştirilen film Büyük Taarruz’un 68. yıldönümü olan 26 Ağustos 1990 tarihinde TRT’de gösterildi. Belgesel filmde birçok Afyonkarahisarlı da figüran olarak rol almıştır.¹

ANADOLU HÖYÜKLERİ-1992

Devlet Kanalı TRT’nin 02.06.1991 tarihinde yayınlamaya başladığı Anadolu Höyükleri adlı belgeselin 3.bölümünde önemli bir kısmında Afyonkarahisar il sınırları içerisinde yer alan Frigya uygarlığına da yer verildi. “Midas’ın Büyüsü” adlı bu bölümde, Midas, Midas Anıtı, Yazılıkaya köyü, Aya-zin köyü, Midas Büyüsü, Frigya Uygarlığı’nın, Afyon’daki tarihi kalıntıları anlatılmaktadır. Yapımcılığını İsmet Bertan’ın yaptığı belgesel 25 dakikadan oluşuyor.

KURTULUŞ-1992

1980’li yıllarda “Küçük Ağa, Kuruluş” gibi büyük yapımları gerçekleştiren Devlet Televizyonu TRT, 1991 yılında Kurtuluş Savaşı’nı anlatan “Kur-

tuluş” adlı büyük bir yapımın çekimlerine başlar. Türk Silahlı Kuvvetleri’nden binlerce askerin, yüzlerce figüranın rol aldığı, döneme uygun araç-gereç dekorların yapıldığı film 37 milyar maliyetiyle o güne kadar çekilen en pahalı yapım olarak tarihe geçer. Senaryosu Turgut Özakman tarafından yazılan ve Ziya Öztan tarafından çekilen 6 bölümlük bu dizinin ilk çalışmaları TRT eski Genel Müdürü Cem Duna zamanında başlamış, Kerim Aydın Erdem döneminde çekilmiş, yayınlamak ise Tayfun Akgüner’e nasip olmuştur. Kameramanlığı Colin Mounier, müzik yönetmenliği ise Muammer Sun tarafından üstlenilen dizide, Kurtuluş Savaşı’nın 2. İnönü Savaşı ile Mudanya Mütarekesi arasındaki dönemi anlatılır. 12 Ağustos 1991 tarihinde çekimleri başlayan ve bazı sahneleri İngiltere ve Rusya’da çekilen dizinin önemli rollerini Rutkay Aziz, Savaş Dinçel, Ayda Aksel, Müşfik Kenter, Alev Sezer, Haluk Kurtoglu, Mehmet Aslantuğ gibi oyuncular paylaşmıştır. Dizi için 1921 yılının Ankara Ulus Meydanı ile İzmir Kordonboyu’nu gösteren setler, İstanbul Tuzla’da yeniden inşa edilmiş, yine aynı yıllara ait 5 otomobil, 5 kamyon ve 5 uçak, 5000 kostüm, top ve silah imal edilmiştir.

¹ “Afyonlu Artistlere Yönetmenden Bravo” Zafer Gazetesi 7 Temmuz 1990

O gece filmi ile ilgili haber

Kuruluş/Osmancık dizisinin yetersiz olduğu hususları gö-
rerek bu yönde gerekli tedbirleri alan Ziya Öztan'ın
büyük emek harcadığı belli olan Kurtuluş dizisi, gerçe-
ğe uygun dekor, kostüm ve aksesuarları, etkileyici sa-
vaş sahneleri, hiç teklemeyen, akıcı anlatımı ve görsel
efektleri ile o güne kadar Türkiye şartlarında çekilen
en görkemli yapım sayılabilir. Dizinin 130 kişiyi bulan
kamera arkası ekibinin koordineli bir şekilde çalışma-
sı, çok titiz ve kapsamlı bir ön çalışma yapılmış olması,
Türk Silahlı Kuvvetleri'nden her türlü maddi ve insan
yardımının alınması, en önemlisi ise hiç bir süre kısıt-
laması olmaksızın çalışma imkânı bulunabilmesi, dizi-
nin bu başarıyı kazanmasındaki en önemli etkenlerdir.

Büyük bir tesadüf eseri olarak bu dizinin yönetmeni de
yine Afyonkarahisarlı bir hemşehrimiz olan Ziya
Öztan'dır. Onun yanı sıra yine başka bir hemşehrimi-
zin, o dönem Topçu Yarbay olarak TSK'de görev ya-
pan İsmail Özdilek'in de askeri danışmanlık yaptığı
film bu yönüyle de dikkate değer. Hemşehrimiz İsmail
Özdilek bu filmde Kurtuluş Savaşı'nın ünlü komutan-
larından Derviş Paşa'yı da canlandırır.

Dizinin Afyonkarahisar çekimleri Mayıs 1992'de İzmir
İstasyonu'na "Angora" tabelası takılarak Ankara Tren
Garı'na dönüştürülmesi ile başlar.²

Final sahneleri ise 26 Ağustos 1922'de Gazi Mustafa
Kemal'in Başkomutanlığı'nda Kocatepe'de başlayan
Büyük Taarruz'un canlandırılması ile tamamlanacaktır.

Bu sahnelerin gerçekçi olması için özellikle Ağustos ayı
seçilmiş ve diziye başından beri büyük destek veren
Türk Silahlı Kuvvetleri figüran olarak 3000 askerini
görevlendirmiştir.

Kocatepe'de, Büyük Kalecik Sırtları'nda 1992 yılı Ağus-
tos ayının ilk günlerinde başlayan çekimler ay sonuna
kadar sürmüş, bu süre boyunca arazide kalan askerler
günün yorgunluğunu akşamları TRT sanatçılarının ver-
dikleri konserlerle atmıştır. TRT Genel Müdürü Kerim
Aydın Erdem, Afyonkarahisar Valisi Aykut Ozan, Be-
lediye Başkanı Mehmet Sami Hancıoğlu'da zaman za-
man çekimleri yerinde izlemiştir.

Yeri gelmişken Yarbay İsmail Özdilek'in dizinin çekimle-
rinde rol alan binlerce asker için kaleme aldığı talimat-
nameden birkaç satıra da burada yer verelim.

- Bıyığın tanesi 150 bin liradır; herkes akşam bıyığını
teslim edecek...
- Kameraya katiyyen bakılmayacak...
- Her mangada bu gün dört kişi ölecek, bunları takım
komutanları seçecek...

Bazı sahneleri ilimizde çekilen Topal Osman filmi

3 Taş Atın Belgeseli çekimlerinde

KALECİK TEPELERİNDE KURTULUŞ DİZİSİ TAARRUZ SAHNELERİ ÇEKİLİRKEN-1992

² "Afyon gar Angora oldu" Zafer Gazetesi 2 Mayıs 1992

- Tüfekler, öndeki adama sıkılmayacak. Namlu ağzından çıkan barut cildi yakıyor...
- Süngü, mevzideki erlere saplanmayacak...
- Saat, vesaire olmayacak; kimse kamera karşısında gülmeyecek...

Talimatlar bu şekilde uzayıp gidiyor.

Tüm bu özene rağmen “bir dönem filmi olan Kurtuluş’ta” yaşanan sıkıntıları yönetmen Ziya Öztan bir röportajında şöyle dile getirir;

“ben senaryo gereği şöyle bir sahne çekmek istiyorum. Yunan orduları Afyon’u terk ediyor. Afyon’un yüksek bir yerinden bu sahnenin çekilmesi gerekiyor. Açınızı seçip kameranızı koyduğunuzda, karşınıza 3.000 tane televizyon anteni, bir sürü elektrik direği çıkıyor. Bir kere sizin görsel düşmanlarınız belirlemeye başlıyor. Bunların hepsini hallettirmeye başlıyorsunuz. Bir tanesini unuttuğunuz anda sizin karşılaştığınız durum, emekten komiğe dönüşüyor.”³

22 Ağustos 1992 günü Taciahmet Mahallesi’nde Afyonkarahisar’ın düşman işgalinden kurtarılması sahneleri çekilmiş ve bu sahnelerde mahalle halkı da rol almıştır.⁴

Turgut Özakman’ın daha sonra “Çılgın Türkler” adıyla kitaplaştırdığı senaryo 2 yıl süren çekim aşamasından sonra TRT’nin o güne kadar yaptırdığı en iddialı yapım olarak 22 Mart 1994 akşamı TV-1’de 6 bölüm halinde dizi olarak ekranlara geldi.

Bugün piyasada DVD halinde bulabileceğiniz “Kurtuluş” dizisinin son bölümünde Kocatepe’de binlerce askerin rol aldığı taarruz sahnelerini, şehrin kurtarılmasını, işgalcilerin yerli destekçisi ilimizde bulunan Ermenilerin kaçış sahneleri (filmde Rumlar olarak gösterilmiş) ve ordumuzun şehre giriş sahneleri görmek mümkün.

ŞOFÖRLER - 1992

Alman Televizyonları’nın en sevilen dizilerinden “Şoförler” 1992 yılında bazı bölümlerini Afyonkarahisar’a ayırdı. Çekimleri Mayıs 1992’de ilimizde gerçekleştirilen dizi aslına bakılırsa şimdiye kadar seyrettiğim ilimizde çekilen yapımlar içerisinde şehrimizin tarihi ve doğal mekânlarını en güzel yansıtan yapım.

Tarihi semtlerden tutun, Frig Vadisi’nin her köşesine, İsehisar’da mermer ocakları ve fabrikalarından tutun, Kasaplar Çarşısı’na, Döğer’den Ayazın’e ve hatta yol kenarında ki eski kuyulardan yine dağ başında ki eski

ZAFER GAZETESİ 2 Mayıs 1992

Zafer Gazetesi-24 Ağustos 1992

Zafer Gazetesi'nin o günlere dair haberleri

³http://www.tersininja.com/ziya-oztan-benim-icin-sinema-fellininin-filmlerindeki-kasabalardaki-kacmak-isteyen-aylakların-ulasmak-istedigi-bir-kent-gibiymi/

⁴“Belgesel'de Afyon Kurtarıldı” —Zafer Gazetesi 24 Ağustos 1992

çeşmelere varıncaya kadar Afyonkarahisar'ın her köşesini bu dizide görmek mümkün.

Dünyanın değişik ülkelerine mal taşıyan iki Alman tır şoförünün maceralarını konu alan dizi başta da söylediğimiz gibi Alman Televizyonları'nda yaklaşık 20 yıl boyunca yayımlanmış bir dizi.

Dizi filmde tanınmış Türk karakter oyuncularını da rol alıyor. Tabii kötü adam rollerinde. Bilal İnci, Kemal İnci, Mustafa Subhi, Ali Güney gibi yüzlerine aşına olduğunuz isimlerini belki hatırlamayacağınız oyuncular bu filme de emek vermişler. Bir de bazen kahvehane çekimlerinde, bazen sokak çekimlerinde yer alan isimleri meçhul Afyonkarahisarlı hemşehrilerimiz.

Filmin ilimizde geçen bölümü Yukarıpazar Caddesi'nin bir üst sokağında, Kale Caddesi'nde bir kovalamaca sahnesi ile başlıyor. Baştan sona Almanca olan dizi filmin diyaloglarını elbette anlayamıyoruz fakat seyrettikçe konunun ne olduğuna az çok vakıf olabiliyoruz.

Bir Alman taşımacılık firmasının Münih'te ki merkezinden yola çıkan iki tır, şirketin Adana şubesine yük taşımaktadır. Afyonkarahisar'dan geçtikleri sırada elebaşılığını Türk filmlerinin kötü adamlarından Bilal İnci'nin yaptığı bir mafya grubunun saldırısına uğrarlar. Ve filmin başından sonuna kadar Afyon kazan, tırlar kepçe misali peşlerinde mafya üyeleri olmak üzere gezmedikleri yer kalmaz. Kah mafya tırları sabote eder, kah onlar mafya üyelerinin aracını. Ve bu filmde Türk filmlerinde pekte görmeye alışık olmadığımız şekilde klasik arabaların nasıl rahatça hurdaya çıkartıldığına da şahit oluyoruz.

Film için Yukarıpazar'daki Cumhuriyet İlkokulu, Afyon Emniyet Müdürlüğü'ne dönüştürülmüş. Alman şoförler her başı sıkıştıklarında tırlarıyla buraya gelip Emniyet'e müracaat etseler de bir netice alamıyor hatta bir gece nezarete sabahlıyorlar.(Nezarethane galiba Mecidiye'de ki Emniyet Müdürlüğü'nün altında olsa gerek) Binanın içinde güneş gözlükleriyle dolaşan Zabıta kıyafetli polisler, Ulu Camii de namaz kılan Emniyet Müdürü'ne bir şeyler anlatmaya çalışan Alman şoför ve ona kulak asmayıp namazını bitirmeye çalışan müdür gibi sahneler gözden kaçmıyor.

Döğer kasabasında şimdilerde çoktan yıkılan meydan kıraathanesinde Kervansaray manzarası eşliğinde vatandaşlarla sohbet, Ayazın köy meydanı ve taşocakları yolu, Afyon eski Kasaplarıçinde bir kıraathane, İscehisar'da mermer ocakları ve fabrikalar sıkça gözüken mekânlar. Hatta mafyanın merkezi bir mermer

fabrikası. Bu arada Alman şoförün mafya elamanlarının klasik model aracın içine onlara fark ettirmeden Gen-Han hazır beton aracından beton doldurması ve elbette onların tırları takip edememesi filmde rastlayacağımız enteresan karelerden. (İçine beton doldurulan o güzelim 1958 model Chevrolet'e üzülmedim desem yalan olur)

Bu kadar kovalamacanın sonunda Alman tır şoförleri halkı da yanlarına alarak (nasıl oluyorsa) mafya üyelerinin hakkından geliyor ve onları deyim yerindeyse enselerinden tuttıkları gibi Türk Emniyeti'ne teslim ediyorlar.

Filmin İscehisar Seydiler Kasabası yakınlarındaki çekimleri sırasında akıllarda kalan üzücü bir olayda bir set amirinin bir kaza sonrası ölmesi. Murat 124 model aracın uçurumdan aşağı uçması sahnesi sırasında yuvarlanan kayaların altında kalan Türk set amiri Murat Atay henüz 23 yaşında vefat ederek herkesi üzüntüye boğar.⁵

"Şoförler", Yukarıpazar Caddesi ve tarihi semtlerde tırların nasıl rahat hareket ettiğini görmek isteyenlerin kaçırmaması gereken bir film.

MAVİ SÜRGÜN-1992

Türk Sineması'nın darboğazda olduğu 1990'lı yıllarda TRT ve Alman Bavyera Televizyonu'nun ortaklaşa çektiği "Mavi Sürgün" filmi de objektiflerini Afyonkarahisar'a çeviren yapımlardan biri oldu.

İlginçtir filmin senaryosunu oluşturan öykünün sahibi de yine bir Afyonkarahisarlı olan Halikarnas Balıkcısı olarak tanınan yazar Cevat Şakir Kabaağaçlı. Filmin konusu yazarın "Mavi Sürgün" adlı eseri oluşturuyor.

Kurtuluş Savaşı yıllarında asker kaçaklarıyla ilgili bir

⁵ "Film Setinde Kaza" Zafer Gazetesi 30 Mayıs 1992

Mavi Sürgün filminden kareler

yazısı nedeniyle İstiklal Mahkemesi'nce Ankara'da yargılanan yazar sürgün cezasına çarptırılır. Sürgüne gönderildiği yer ise o yıllarda yolu, izi olmayan medeniyetten uzak, deniz kıyısında bir yerleşim yeri olan Muğla'nın Bodrum kasabasıdır.

Zorunlu ikamet ettiği bu yeri benimseyen yazar ömrü boyunca burayı tanıtmak için çalışır ve bu yüzden lakabı Halikarnas Balıkçısı olarak kalır.

Afyonkarahisar bu filmin neresinde diyenler için hemen söyleyelim; sadece filmin girişinde. Filmin başkahramanını almaya gelen bir kara tren yavaş çekimle istasyona girer. "Angora" tabelalı tren istasyonu aslına bakarsanız bizim Afyon Şehir ya da İzmir İstasyonu olarak bildiğimiz binadan başka bir yer değildir. 1992 yılının Mayıs aylarında "Kurtuluş" dizisinin çekimleri için "Angora" yazılı tabela takılan bina birkaç ay sonra başka bir filmde de bu isimle görüntülenir.⁶

1992 yılının Temmuz ayı'nın son günlerinde İzmir İstasyonu'nda çekilen sahnelerde Afyonkarahisar Belediye Şehir Tiyatrosu oyuncularını da rol aldı. Filmin sonundaki jeneriğe dikkat edilirse hem Afyonkarahisar Belediyesi'ne hem de Belediye Şehir Tiyatrosu oyuncularına teşekkür edildiği görülebilir.

Ünlü Yönetmen Erden Kıral'ın imzasını taşıyan filmde Halil Ergün, Ali Sürmeli, Ali Uyandıran, Levent Ülgen gibi tiyatro ve sinemanın ünlü isimleri rol aldı. 1993 yılının ilk aylarında vizyona giren film Antalya Altın Portakal Film Festivali'nde de birçok ödül aldı. Kültür Bakanlığı'nın ücretsiz sinema günleri kapsamında aynı yılın yaz aylarında ilimizde de gösterildi. Afyonkarahisar'ın o günlerde sinema salonundan mahrum olması sebebiyle eski Halk Eğitim Merkezi (RAM) salonunda gösterilen film böylece Afyonkarahisarlılarla buluştu.

ANILARLA ATATÜRK EVLERİ-1994

Dört bölümden oluşan bu TRT yapımında; Atatürk'ün doğumundan Kurtuluş Savaşı'na kadar olan dönemde ve sonrasında uzun veya kısa süre konakladığı ya da

karargâh olarak kullandığı mekânlar ve bu mekânlarda yaşadığı önemli olaylar anlatılmaktadır. Belgeselin 3.bölümünde o tarihte bakımsızlıktan harap halde olan Şuhut'taki karargâh binası (bugünkü Atatürk Kültür ve Sanat Evi), Büyük Taarruz'un zaferle sonuçlanmasının yaşandığı ve Başkomutan Meydan Muharebesi kararının alındığı Afyonkarahisar'daki eski belediye binası (bugünkü Zafer Müzesi) seyirciye aktarılıyor.

Yapımcı ve yönetmenliğini Metin Devrim'in yaptığı belgesel 25 dakika süreli olarak 05.11.1994 tarihinden itibaren ekranlara geldi.

YABAN-1995

1995 yılında ilimizde çekilen bir film. "Yaban" Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun aynı adlı eserinden sinemaya uyarlanan bu filmde Aytaç Arman, Menderes Samancılar, Sanem Çelik, Tomris Oğuzalp gibi oyuncular rol alır, yönetmenliği ise Nihat Durak yapar.⁷

Çanakkale Savaşı'nda bir kolunu kaybeden ve savaş sonrasında sessiz ve sakin bir hayat sürmek isteyen Ahmet Celal (Aytaç Arman) emir erinin köyüne yerleşir. Köy halkınca yabancı birisi olarak görülen Ahmet Celal yaklaşan Yunan işgaline karşı halkı uyarmaya çalışsa da kimse onu umursamaz. Ta ki köy işgal edilip evler yakılıp, yağmalanmaya, kadın ve kızlara ilişilinceye kadar.

Çekimleri Çobanlar ilçesinin Akkoyunlu ve Kale köylerinde 35 gün süren filmin 40 kişiden oluşan ekibi bu süre boyunca şehir merkezindeki Emek Otelinde kalırlar.

⁶ "Mavi Sürgün Afyon'dan Geçiyor" Zafer Gazetesi 1 Ağustos 1992 sayı 956

⁷ "Yaban Ekranda" Milliyet Gazetesi 28 Kasım 1995

Film için Akkoyunlu ve Kale köylerimizin seçilmesinin sebebine gelince; bu iki köyümüz doğal mekân olarak Kurtuluş Savaşı yıllarını aratmayacak görüntülere sahiptir. En çokta toprak damlı evlere.(Bu köylerimizde birkaç yıl öncesine kadar çatılı, kiremitli tek yapı okul binaları idi.)

Nihayetinde bu köylerimizde çekilen film başka bir filmin de kapılarını aralar.

CUMHURİYET- 1998

Devlet Kanalı TRT, 1992 yılında yapımcılığını üstlendiği Kurtuluş Dizisi'nin arkasından bu dizinin devamı olarak Kurtuluş Savaşı sonrası yaşanan olayları ve devletin kuruluş aşamalarını konu alan "Cumhuriyet" adlı filmin çekimine öncülük etti. Yönetmenliğini yine Sandıklılı hemşerimiz Ziya Öztan'ın yaptığı film zamanının en büyük bütçeli filmi olarak hazırlandı ve çekimlerde Afyonkarahisar'ın eski gar binası (İzmir İstasyonu Binası) kullanıldı. Cumhuriyet'in 75. yılı olan 1998 yılı Ekim ayı içerisinde sinemalarda gösterime giren film dönem filmleri içerisinde önemli bir yere sahip.

CUMHURİYETİN ALTIN YOLU - 1998

Türkiye Cumhuriyeti'nin 75. kuruluş yıldönümü için Devlet Televizyonu TRT tarafından gerçekleştirilen projelerden birisi de "Cumhuriyetin Altın Yolu" isimli belgeseldi. 60'ar dakikalık 12 bölüm olarak hazırlanan dizide Atatürk'ün Cumhuriyet'in ilanına kadar giden yolda mücadeleleri filme alınmış. Belgeselin ilimizde çekilen bölümlerinde de 26 Ağustos 1922'de Kocatepe'den başlayan Büyük Taarruz'a yer verilmiş. Atatürk rolünü Suavi Eren, İsmet İnönü rolünü Gönçör Varlı, Fevzi Çakmak rolünü Türker Tekin, Halide Edip'i Ayten Soykök, Lütfiye rolünü ise Meltem Özlevent'in üstlendiği belgeselde Afyonlu hemşerimiz Ali Çakalgöz'de Yaver Muzaffer rolü ile yer almış.⁸

2000'Lİ YILLAR

GÖNLÜMDEKİ KÖŞK OLMASA-2000

Adını Aşık Veysel'in "Güzelliğin On Para Etmez" adlı türküsünden alan film yıllar sonra anne ve babasını takip ederek Danimarka'ya göçmüş bir saz sanatçısı olan Osman'ın, babasıyla yaptığı bir yüzleşmeyle başlar ve bir geri dönüşle yıllar öncesine, anne ve babasının onu bırakıp, ülkeden göç etmek zorunda kaldıkları yaza, yetmişli yılların başına gider. Film boyunca, o yaz yaşananlara, Osman'ın 7-8 yaşlarına, masalsi bir bakışla gönderme yapılır. Bir yandan hayatın ağır şartlarıyla

Gönlümdeki Köşk Olmasa filmi yurtdışı afişi

yüzleşmek zorunda kalan küçük Osman, öte yandan aynı köyde yaşayan Aşık Veysel gibi bir karakterle, hayatın bambaşka boyutlarıyla tanışma şansına sahip olur. Şimdi Osman, bir yetişkin olarak hayatının önemli bir noktasında kendisini babasıyla karşı karşıya bulmuştur. Yıllar önce yaşananların bir hesaplaşması ve özeleştirisi baba-oğul arasında yapılacaktır...

Türk-Danimarka-İzlanda ortak yapımı olan ve Elisabeth Rygård'ın yönetmenliğini yaptığı filmde Mazlum Çimen, Menderes Samancılar, Serra Yılmaz, Selçuk Uluergüven, Hikmet Karagöz gibi isimlerden oluşan geniş bir kadro rol alır. 2000 yılı Ekim ayı içerisinde ilimiz çekimleri gerçekleştirilen film Ocak 2003 tarihinde ancak vizyona girme imkânı bulur.

Mekân olarak daha önce 1995 yılında ilimizde çekilen "Yaban" isimli film'de de rol alan Menderes Samancıların yönlendirmesiyle olsa gerek Çobanlar ilçemizin Akkoyunlu köyü seçilir. Köyün yanı sıra şehir merkezinde Kasaplar Çarşısı, Eski Belediye arkası marangoz dükkânları içi ve Çavuşbaşı civarında da yapılan çekimler halktan ve esnaftan da büyük ilgi görür. Film için Adeye Camii yanına kurulan pazar sahnesi, Kasaplarıçinde Yılmaz Güney'in film afişi eşliğinde dolaşan çocuklar filminden aklımıza kalan sahneler arasında.

Filmin büyük bir kısmı şehir merkezi ve Akkoyunlu kö-

⁸ <http://www.porttakal.com/ahaber-cumhuriyetin-altin-yolu-adli-film-afyonda-cekiliyor-48885.html>

yünde geçmekle birlikte bazı sahneler Bayat İlçesi Kilim Atölyesi ve Uşak'ta çekilmiş. Çekim ekibi ve oyuncular Afyonkarahisar'da kaldıkları sürece İkbal Termal Otel ve Grand Özer Otelinde konakladılar.

2002 yılında Antalya Altın Portakal Film Festivali'nde Behlül Dal Jüri Özel ödülü, En İyi Müzik, En İyi Çocuk Oyuncu, En iyi Yardımcı Kadın Oyuncu ödülleri alan film sinemalarda pek fazla gösterim imkânı bulamasa da TRT kanalları tarafından sıkça yayınlanmakta. Dikkatli izleyiciler 90 dakika süren filmin sonundaki jeneriğin teşekkür kısmında, Afyonkarahisar'dan tanıdık isimlere rastlayabilirler.

Filmde yer alan oyuncular

FOTOĞRAF -2000

Yönetmen Kazım Öz imzasını taşıyan ve aynı zamanda yönetmenin ilk filmi olan "Fotoğraf" 2000 yılında çekildi. Feyyaz Duman, Nazmi Kırık ve Çizgin Kepazen isimli oyuncuların rol aldığı film Afyonkarahisar Anıtpark'taki Utku Anıtı'nın panoramik görüntüleri ve 10.Yıl Marşı ile başlıyor. Baştan sona amatör bir tarzda çekilmiş olan film İstanbul'dan Batman'a giden bir

Gönlümüzdeki aşk olmasa!

Danimarkalı yönetmen Rygard'ın "Gönlümdeki Köşk Olmasa" filmi, Aşık Veysel ve türküler üzerine

BANU BOZDEMİR

e-mail: bbozdemir@milliyet.com.tr

Senaryosunu Yüksel İsk'in yazdığı ve çekimlerini Aşık Veysel'in yaşamından alan "Gönlümdeki Köşk Olmasa" filminin çekimleri, Afyon'da devam ediyor. Yönetmenliğini Danimarkalı Elisabeth Rygard'ın üstlendiği film, yalnızca ayrılıkların yitirildiği acı bir hikayesi değil, aynı zamanda türküler, anlatıları ve altındaki felsefe üzerinde yoğunlaşıyor. Beş yıldır proje üzerinde çalışan Rygard, filmi çekebilmek için çok çaba gösteriyor. "Şiddet, seks ve ayırtıcılarla ilgili bir film yapmakta daima tuzağa düşürülen bir konu, ama o filmi çekmek istiyordum" diyor.

Çocuk gözüyle

Rygard filmi, Danimarka'ya göçmüş bir sanatçı olan Osman'ın buhayatı yaptığı bir yüzleşmeyle başladığını ve flashback ile geçmek zorunda kaldıkları yazı, yetmişli yılların başına dönüklerini söyledi: "Hayatın zorluklarıyla yüzleşmek zorunda kalan küçük Osman, bir yandan aynı köyde yaşayan Aşık Veysel ile birlikte hayatın başka boyutlarıyla tanışma imkânı bulur. Ve bu onun bir yetişkin olarak hayatını ve kararlarını etkiler." Danimarka, Türk ve İrlanda ortak yapımı olarak çekilen filmin Türk yapımını Alfa Film üstle-

yor. Afyon'dan sonra çekimleri Kopenhag'da da devam edecek filmde Türkçe ve tanımlı Türk oyuncuların olduğu bir kadroyla çalışılıyor.

Amerikan sinemasına tepki

Türk sinemasını çok iyi bildiğini söyleyen Rygard'ın çarpıcı tekneyi, senaryosunun özgünlüğü olmuştur. Ondan sonra Türk kültürüne ilgili araştırmalar yapan Rygard, "Batıya Türk müziğinin, şairlerinin ve felsefesinin zenginliklerini anlatan bir film yapmak istiyordum" diye konuştu. Bu filmi Amerikan sinemasına bir tepki olarak da çektiğini söyleyen Rygard, türkülerin, pop müziğinin altında çizilmesini de farkında olmadan, bir tepkiyle ortaya koymuş oluyor.

Filmin başrolünde Mazlum Çimen, Sebnem Kistem, Menderes Samancılar, Kul Hasan, Serra Yılmaz ve çocuk kâhraman Bora Akkay yer alıyor. Aşık Veysel felsefesini ve

Rygard'ın filminde, oyuncular ve şairiyle birleşimi başrolde. Bu da setin ruhuna yansıyor...

türkülerdeki zenginliği aktarmak için bir çocuğu seçen Rygard, baren bir çocuğun gözünden doğrunun ve sevginin daha kolay anlaşılacağını belirtti.

"Gönlümdeki Köşk Olmasa", konusıyla yoğun bir film olacağı benziyor. Ama Danimarkalı bir yönetmenin türkülerin, şairin gizemini keşfetmesi ve bunu filme aktarabilmek için koşullarını oluşturması, filmi daha da ilginç kılıyor.

12.09.2000, Milliyet

otobüste yan yana yolculuk yapan iki gencin öyküsünü anlatmakta. Kader bu iki genci daha sonra bir dağ başında karşı karşıya getirecektir. Yalnız bir farkla birisi asker diğeri terörist.

Güneydoğu meselesiyle ilgili fazlasıyla politik olan filmin Afyonkarahisar'la ilgisi sadece giriş sahnelerinden ibaret.

Yönetmen Kazım Öz'ün Afyonkarahisar'a ilgisi nereden kaynaklanıyor bilinmez fakat yönetmen bu filmin üzerinden epey zaman geçtikten sonra 2014 yılında bir kez daha ilimizde bir filme motor diyecektir.

Fotoğraf filminin Jeneriği

feyyaz duman
nazmi kırık
mizgin kepazcan

KARAOĞLAN -2002

Suat Yalaz'ın çizgileriyle hayat bulan Karaoğlan ilk kez filme çekildiği 1960'lı yıllarda büyük bir izleyici kitlesiyle buluşur. Yıllar sonra 2002'de Kanal D televizyonu Karaoğlan'ın maceralarını bu sefer beyazcama aktarmak ister. O günlerde Asmalı Konak dizisi ile ses getiren ANS Prodüksiyon sahibi Abdullah Oğuz tarafından ilimiz Döğër beldesinde Emre Gölü kıyısında büyük bir set oluşturulur. Karaoğlan rolünde Kaan Urgancıoğlu'nun oynadığı dizide ayrıca Serdar Gökhan, Sinemis Candemir, Sümer Tilmaç, Özlem Tekin, Nihat Nikerel, Yılmaz Köksal gibi tanınmış oyuncular da rol aldı. Orta Asya steplerinde yaşayan Karaoğlan'ın maceralarının konu edildiği dizinin bazı sahneleri Döğër Kervansarayı'nda, bir kısmı şehir merkezinde Taşhan'da çekilir. Özellikle Taşhan'da usta oyuncu Yılmaz Köksal'ın kılıçla hünerlerini gösterdiği sahne ve Döğër Memeç kayalıkları civarında yapılan çekimler diziden akıllarımızda kalan sahneler arasında. Yine dizide Afyon Kalesi dijital efektlerle büyücünün sarayına dönüştürüldü. Çekim aşamasında sık sık yerel basın tarafından haber yapılır. 13 bölüm olarak planlanan ve büyük umutlar bağlanan dizi yeterli izlenme oranına erişemediği için 9 bölüm sonra yayından kaldırıldı.

TÜRKÜ FİMLERİ, TV FİMLERİ

Özel televizyonların artması ile birlikte değişik yapımlar arayan kanallar, TV için bu dönemde türkülerin hikâyelerinin konu edildiği filmler yapmaya başladılar. Genelde genç oyuncularla kuru-

lan ekiplerle çekilen filmler çevre ilçe ve köylerde az masrafla kotarılır. Bu filmlerden bazıları ve oyuncularını şunlardır.

Derbent Deresi: 2004 TGRT - İhsaniye Yaylabağı kasabası.

Murat SOYDAN, Sırrı ELİTAŞ gibi karakter oyuncularının rol aldığı filmde Derbent Deresi türküsünün hikâyesi işlenir. Eşkiya Gâvur Ali'nin kız kardeşini seven genç, kızı kaçıtır. Genci ve kız kardeşini affettiğini söyleyerek yanına çağıran eşkiya genci vurarak öldürür

Burçak Tarlası: 2004 Kanal 7- Dinar Avşar köyü.

Meşhur Burçak Tarlası türküsünün hikâyesinin konu edildiği filmde Burhan İnce, Mersinli İsmail, Aslı Organ gibi oyuncular rol alır.

Harmana Sererler Sarı Samanı: 2004 TGRT- Emirdağ

Şahitler Kayası: 2004 Kanal 7- Afyonkarahisar Merkez

Yukarda saydığımız yapımların içinde Kanal 7 Televizyonu için çekilen "Şahitler Kayası" isimli film Afyonkarahisar'la özdeşleşen Şahitler Kayası'nın efanesini konu alması nedeniyle dikkâte değer.

Bir cinayete tanık olduğu halde görmezden gelen bir insanın vicdaniyla hesaplaşmasının öyküsünü anlatan filmde Erdem, fotoğrafçılıktaki ustalığını bir türlü para kazanmada gösteremez. Yine fotoğraf çekmeye çıktığı bir gün küçük bir çobanın bir araba kazasında ölümüne tanık olur. Az önce fotoğrafını çektiği çobana çarpan işadaminin sus payı olarak verdiği parayı kabul eder. Tam da Şahitler Kayası denilen yerde gerçekleşen olaydan sonra Erdem'in hayatı alt üst olur. Fotoğraflarda, etrafında ve rüyalarında Şahitler Kayası'nın orada gördüğü altı adam sürekli karşısına çıkar. Özel hayatı da yolunda gitmeyen genç fotoğrafçı nişanlısından da ayrılır. Cinayetin altı şahidi gerçeğin açıklanması için bir gölge gibi onu izlemektedir.

Yönetmenliğini Nurettin Özel'in yaptığı filmde Numan Çakır, Metin Tema gibi genç oyuncuların yanında çevreci eylemleriyle bilinen namı diğer Don Kışot Osman Akkuş, Türk Sineması'nın ünlü oyuncularından merhum Kadir Savun'un ağabeyi Faruk Savun gibi usta oyuncularla rol alır.

KENAN'DA BİR KUYU -2004

2004 yılında Kanal 7 için çekilen "Kenan'da Bir Kuyu" isimli dizinin köy sahneleri de Sultandağı ilçemizin Üçkuyu kasabasında çekilmiştir. Bunda da senarist Süleyman Çobanoğlu'nun Üçkuyu kasabası doğumlu olmasının etkisi olsa gerektir. Küçük bir çocuk olan Osman

yıllardır Almanya'daki babasının dönmesini beklemektedir. Annesi bu bekleyişe dayanamaz ve ölür. Tek başına kalan Osman, yetiştirme yurduna verilir. Burada beçinin tacizine uğrar ve yurttan kaçır. Tefeci Nesim onu himayesine alır ve yıllar geçtikçe karanlık işlere bulaşır.

GÜMÜŞ DİZİSİ -2005

Kanal D Televizyonu için çekilen ve 2005-2007 yılları arasında gösterilen Gümüş adlı dizi Mehmet ve Gümüş adlı birbirini seven iki gencin ve ailelerinin yaşamını konu alıyor. Kıvanç Tatlıtuğ, Songül Öden, Ekrem Bora gibi oyuncuların rol aldığı ve genelde İstanbul'da geçen dizinin Afyonkarahisar'la olan ilgisine gelince Gümüş karakteri aslen Afyonkarahisarlıdır. Mehmet'le yaşadıkları bir tartışma sonrası Afyonkarahisar'a anne-annesinin yanına gelir ve yerleşir. Sonrasında Mehmet birkaç kez Afyonkarahisar'a gelir. 20.ve 30. bölümler arasında ilimizle ilgili bölümlerden akıllarda kalan bir sahne, Afyonkarahisar Kocatepe Mezarlığı'nın üstünde yer alan Afyon Konağı'nda çekilen düğün sahnesidir.

DEMİR LEBLEBİ – 2007

Hemşehrimiz Süleyman Çobanoğlu'nun senaristliğini yaptığı bir diğer dizi film Demir Leblebi'de 2007 yılında Sultandağı Üçkuyu kasabasında çekilmeye başlandı.1940'lı yıllarda bir kasabada yaşanan olayların anlatıldığı dizide Türkiye'nin yakın tarihine de sık sık vurgular yapıldı. Yönetmenliğini Gül Güzelkaya'nın yaptığı dizide başrolde Türk Sineması'nın usta oyuncularından Serdar Gökhan oynadı. Ali Çakalgöz, Faruk Kılınç gibi Afyonkarahisarlı hemşehrilerimiz de rol aldı.

Kanal 7'de yayınlanan dizi geniş bir izleyici kitlesine ulaşsa da nedendir bilinmez birkaç bölüm sonra yayından kaldırıldı.

AROG - 2008

Önceki yıllarda Karaoğlan Dizisi'nin çekimlerinin yapıldığı Döğre kasabası 2008 yılı içerisinde önemli bir yapıma daha ev sahipliği yapar. 2008 yılı Nisan ayında Afyon'a gelerek Belediye Başkanı, Vali gibi şehrin idarecilerini ziyaret eden ve film için destek talebinde bulunan Cem Yılmaz, Emre Gölü kıyısında oluşturulan sette film için neden Döğre'in seçildiği sorusuna esprili bir cevap verir.

"Bu tür bir film çekildiğinde hemen Kapadokya akla gelir. Biz farklı olsun istedik. Afyon-Döğre'deki çekim alanımız harika, tam bize uygun. Zaten burası sit alanı, özel

izinle çekim yapıyoruz. Mekânda tek zorluğu tarihi yerlerdeki duvarlara kazınan isimleri silmekte çektik. Bazı arkadaşlar isimlerini öyle bir kazınımlar ki, silemedik. Artık onları da bilgisayarda yok edeceğiz."

Cem Yılmaz yukarıdaki anekdotun yanı sıra Afyon'la ilgili espriler yapmaktan da geri durmaz;

"Kendi parası olan tek il Afyon. Afyon Dinarı var."

"Afyon'da çeken tek telefon Afyon" gibi espriler o dönem basın yayın organlarında sıkça yer bulur.

Cem Yılmaz'ın Arif adlı karakterin yanı sıra birkaç değişik tiplmeyi canlandırdığı GORA adlı filmde uzay çağında başlayan maceralar bu sefer AROG filminde taş devrinde geçmektedir. Hasan Kaçan, Özkan Uğur, Ozan Güven, Zafer Algöz, Nil Karaibrahimgil gibi oyuncularla birlikte 130 kişilik bir çekim ekibi ve çevreden sağlanan kalabalık bir figüran kadrosuyla 2008'in yaz ayları boyunca gerçekleştirilen çalışmalarla bitirilen film 8,5 milyon dolarlık bütçesiyle Türk Sinema Tarihi'nin de o zamana kadar en pahalı yapımı olur. Ekip çekimler süresince Ömer Termal Tatil Köyünde kalır.

Yönetmenliğini Cem Yılmaz ve Taner Baltacı'nın yaptığı ve Ekim 2008'de 450 sinema salonunda aynı anda gösterime giren film bu yönüyle de ayrı bir rekorun

Arog filminden sahneler

sahibidir. Ne var ki gişede umduğu başarıyı bulamaz. Çekimler sırasında Kurtlar Vadisi dizisinde Polat karakterini canlandıran Necati Şaşmaz'ın ziyaret ettiği sette bulunanlar Cem Yılmaz'ın esprileriyle gülme krizine tutulurlar.

Filmle ilgili aklımızda kalan bir olayda sette bekçilik yapan Ayazın köyünden Ramazan Acar isimli kişinin gece kaldığı barakada ısınmak için yaktığı ateşin dumanından zehirlenerek vefat etmesidir. Çekimler boyunca Afyonkarahisar'da Valilik, Belediye gibi kurumları ziyaret ederek destek alan Cem Yılmaz, filmde kullandığı uçan daire maketini de Döğer Belediyesi'ne hediye eder. Döğer kasabası meydanında sergilenen Uçan Daire maketi de filmde kalan tek hatıra idi. Uzun yıllar sergilenen maket çürüdüğü ve tehlike oluşturduğu gerekçesi ile 2014 yılı Nisan ayı içerisinde kaldırıldı.

GAZİ - 2008

2008 yılının Mart ayı içinde ilimizde çekimlerine başlanan bir başka yapım "Gazi" dizisidir. Senaryosunu daha sonra yine Afyon'da "Beş Şehir" filmi çekecek olan Onur Ünlü'nün yazdığı, yönetmenliğini Adem Kılıç'ın yaptığı dizide bir sınır karakolunda vatani görevini yapan Çavuş Fırat Kalender'in terhisine bir hafta vardır. Bütün terhisçiler gibi içi içine sığmaz. İstanbul'a dönecek, aylardır hasretini çektiği ailesine dahası büyük bir aşkla sevdiği Leyla'sına kavuşacaktır. Ancak Fırat'ın bulunduğu karakol, terhisçi askerler için düzenlenen veda gecesinde hain bir saldırıya uğrar. Girdiği çatışmada vurulan ve evine sakat olarak dönen Fırat hayata küser, ta ki düşmanın sadece dağlarda olmadığını anlayana dek...

Dizinin ilk bölümlerinde yer alan dağ ve köy çekimleri ilimiz Ayazın köyünde, karakol sahnesi Gazlıgöl İlkokulu'nda gerçekleştirilir. Başrolünde bugünlerin ünlü oyuncusu Ahmet Kural'ın oynadığı dizi ATV kanalında bir süre yayımlandıktan sonra izleme oranları yüksek olmadığı gerekçesiyle gösterimden kaldırıldı.

Gazi dizisinden bir sahne

DERSİMİZ ATATÜRK-2009

Hamdi Alkan'ın yönettiği ve Çetin Tekindor ile Halit Ergenç'in başrollerinde oynadığı 2009 yılı yapımı "Dersimiz Atatürk" adından da anlaşılacağı gibi bir ders havasında yapılmış bir film. Atatürk'ün hayatını ödev olarak alan çocukların araştırmasını konu alıyor. Çetin Tekindor'un çocuklara bir öğretmen edasında anlatımıyla desteklenen filmin Afyonkarahisar'la tek ilgisi, Büyük Taarruz'un anlatıldığı sahnelerin Kocatepe'nin panoramik görüntüleri ve 1992'deki Kurtuluş dizisinin de kullanılan taarruz görüntüleriyle desteklenmesi.

BEŞ ŞEHİR-2010

Çekimleri Mayıs

2009'da tamamlanan ve 9 Nisan 2010'da vizyona giren bir film BEŞ ŞEHİR.

Yönetmenliğini Onur Ünlü'nün yaptığı filmde bugüne kadar pek ismi duyulmayan Tan-su Biçer, Bülent Emin Yarar, Beste Bereket, Ahmet Rıfat Şungar ve Ege Tanman adlı

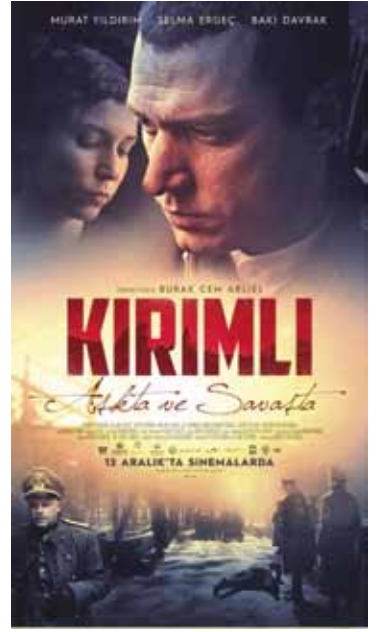

genç oyuncular rol alıyorlar. İstanbul, Eskişehir ve Afyon'da geçen film bir polis, bir tezgâhtar, bir öğretmen, bir seyyar satıcı ve 11 yaşında bir çocuğun, hayli hareketli hikâyesini anlatıyor. Afyon Kalesi, Anıtpark, Gar Binası, tarihi semtler gibi mekânların sıkça görüldüğü film salonlarda çok fazla gösterim imkânı bulamadı ve haliyle vizyonda iş yapmadı. Fakat gerek Altın Portakal gerekse Adana Altın Koza Festivali'nde en iyi senaryo ve oyuncu dallarında birçok ödül aldı.

KIRIMLI-KORKUNÇ YILLAR-2014

Geçtiğimiz yıl çekimlerinin bir kısmı ilimizde gerçekleştirilen bir başka yapım "Kırımlı-Korkunç Yıllar" adını taşıyor. Kırımlı Yazar Cengiz Dağcı'nın "Korkunç Yıllar" romanından uyarlanan ve İkinci Dünya Savaşı'nda Kırım Türkleri'nin yaşadığı acıları anlatan filmin bazı sahneleri Mart 2014 tarihinde ilimizde çekildi. Gazeteci-Yazar Avni Özgürel'in projelendirdiği filmin Yönetmeni Burak Cem Arlıel, oyuncu kadrosunda ise Murat Yıldırım, Selma Ergeç, Bülent Alkış, Gülçin Santırcıoğlu,

Burç Kümbetlioğlu gibi isimler yer alıyor. Şehrimizde Afyon Lisesi, İzmir İstasyonu gibi tarihi mekânlarda çekimleri yapılan filmin önemli bir kısmı da Bolu Aladağlar'da çekildi. 1940'lı yılları yansıtan bir dönem filmi olması sebebiyle tarihi mekânların kullanıldığı filmi izlerken İzmir İstasyonu binasını Nazilerin gamalı haçı ile süslü bir istasyon binası, Afyon Lisesi'ni yine küçük öğrencilerin okuduğu bir okul olarak görebilirsiniz.

Tıpkı 1992 yılında çekilen Mavi Sürgün filminde olduğu gibi bu filmde de giriş sahnesi Afyonkarahisar'ın İzmir İstasyonu'na gelen bir kara trenle başlıyor. Filmde boşuna Afyonkarahisar yazısı aramayın zira tarihi istasyon binası önünde Nazi askerlerinin dolaştığı, sağda solda Hitler'in gamalı haçı afişlerinin görüldüğü bir istasyon binasına dönüştürüldü.

Kırımlı filminden sahneler

AMENTÜ-2014

Kanal 7 için çekilen TV filmlerinden Amentü’de annesiyle birlikte küçük bir köyde yaşayan Recep’in öyküsü aktarılıyor. Çekimleri Sultandağı ilçesi ve Üçkuyu köyünde yapılan filmin yönetmeni Nazif Tunç.

İÇİMDEKİ İNSAN -2014

Türk Sineması’nın ödüllü yönetmenlerinden Aydın Sayman’ın yazar İrfan Yalçın’ın aynı adlı romanından sinemaya uyarladığı “Fareyi Öldürmek” isimli film sahnelerinin büyük bir kısmı Temmuz 2014’te ilimizde çekildi. Filmin konusu kısaca şöyle;

Gazeteci-Yazar Necmi (Suavi Eren) uzun yıllar sonra doğup büyüdüğü taşra kentine gelir. Amacı, kent civarındaki bir olayla ilgili yazı dizisi hazırlamaktır. Öte yandan çoktandır uğramadığı kentine olan özlemini giderecektir.

Yazar Necmi karşılaştığı çocukluk arkadaşı Sabri (Vedat Erincin) ile akşam buluşmak üzere sözleşir. Sabri yıllardır bir devlet dairesinde çalışan sıradan, küçük bir memurdur. Necmi röportajdan döndüğünde, Sabri’nin çalıştığı birimdeki şefini, kafasına ağır bir nesneyle vurarak öldürdüğü haberini alır.

Yazar da Sabri’yi uzun zamandır tanıyanlar da çok şaşkıncıdır. Sabri’nin cinayet işleyecek yapıda biri olmadığı bilinmektedir. Üstelik öldürdüğü memur kente yeni tayin olmuştur. Kimseyle sorunu yoktur.

Yazar, Sabri ile tutuklandığı mahkeme binasının bir odasında kısa bir süre görüşmek fırsatını bulur. Sabri, hâkimin cinayeti neden işlediğine dair sorularına cevap vermemiştir. Yazar arkadaşına ise adeta bir sır verir gibi “Ben şefi değil bir fareyi öldürdüm” der ve tekrar suskunluğa gömülür.

İçimdeki İnsan filmi set fotoğrafları

Ertesi gün İstanbul otobüsüne binen yolcuların arasındaki konuşmalardan Sabri’nin o gece hapishanede intihar ettiği haberini alır. Gitmekten vazgeçer. Sabri’nin bu tuhaf cinayeti ve intiharının ardındaki nedeni öğrenmeye karar vermiştir. Onu tanıyanlarla konuşmaya başlar. Filmin kısa öyküsü bu şekilde. Rol alan oyuncular ise Türk Sinemasının usta oyuncularını. Menderes Samancılar (Bu film Samancılar’ın ilimizde ki 3. filmi), Suavi Eren, Macit Koper, Füsun Demirel, Şebnem Bozoklu, Rıza Sönmez. Çekimler sırasında kaldıkları otelde bir basın toplantısı yapan sanatçılara alışlagelmiş bir şekilde Afyonkarahisar’ın tarihi dokusunun çok güzel olduğu, bozulmaması gerektiği gibi açıklamalarda bulundular.

Filmde tanınmış isimlerin yanı sıra Afyonkarahisar Belediye Şehir Tiyatrosu’ndan pek çok isimde yan rollerde görev aldı. Hasan Elmas, Mehmet Yetere, Yusuf Agunsoy, Faruk Kılıç, Ahmet Taşpınar bu isimlerden bazıları.

Filmin neredeyse tamamı ilimizde çekilince pek çok mekân da objektife takıldı. Açılış sahnesi Afyonkarahisar Otogarı ile başlıyor, Kent Ormanından şehrin ve kalenin görüntüleri ile devam ediyor. Ulu Camii önünde Macit Koper ile alay eden çocuklar, Uzunçarşı, Anıtpark Çay Bahçesi, Millet Hamamı Sokağı, Asri Mezarlık, Kız Meslek Lisesi (Hükümet Konağı olarak kullanıldı), Afyon Lisesi, Eski Adliye Binası, Bedesten içi bu mekânlardan bazıları.

35-40 kişiden oluşan film ekibi çekimler süresince Budan Termal Otel’de kaldı. Budan Otel aynı zamanda filmin ana sponsoru olarak katkıda bulundu.

Filmin Görüntü Yönetmeni olan Eyüp Boz bir röportajında şunları söyledi; “Afyon için yönetmenimizin ısrarı çok oldu. Çok da iyi oldu. Çünkü gerçekten filmde de gösterdiğimiz heykelleriyle, dağlarıyla, atmosferiyle filmin hikâyesini destekleyen görüntüler alabildik.”

27 Mart 2015 tarihinde vizyona giren film çok fazla seyirciye ulaşmasa da yurtiçi ve yurtdışında pek çok film festivalinde ödül aldı.

ZER-2014

Yönetmenin ifadesine göre Kürtçe’de “Sarı, ciğer” anlamlarına gelen ve aynı zamanda bir şarkı adı ZER. 2000 yılı başlarında giriş sahnesinde Afyonkarahisar Utku Anıtı’na yer veren “Fotoğraf” isimli filmden bahsetmiş ve “Yönetmen Kazım Öz’ün Afyonkarahisar’a ilgisi nereden kaynaklanıyor bilinmez” demiştik. Bu filmin üzerinden uzun bir zaman geçtikten sonra Yönetmen Kazım Öz’ün yolu bir kez daha Afyonkarahisar’la kesişti.

2014 yılı Aralık ayının ilk günlerinde ilimizde çekimleri yapılan filmin konusu aslında son dönemlerin sıkça tartışılan 1938 Dersim (Tunceli) İsyanı Sürgünleri.

Amerika’da tahsil gören bir delikanlının ülkesine gelerek geçmişini araştırması üzerine kurulan filmde, yıllar önce vefat eden babaannesinin çocukken kendisine anlattığı öykülerden yola çıkan Jan isimli genç adam, araştırmasına Tunceli’den sürgün olarak geldikleri Afyon’dan başlar. Filmde hiç görünmeyen babaannenin tüm ailesi Dersim İsyanı sırasında öldürülmüş, kendisi de Afyonkarahisarlı rütbeli bir subaya evlatlık verilmiştir. Doğduğu Tunceli’yi ve ailesini hiç unutmayan babaanne bu yaşadığı olayları küçük yaştaki torununa anlatır. Torun

ABD’den gelerek babaannesinin anlattıklarını hayal eder. Geriye dönüş olarak süren film, torunun Tunceli’ye kadar uzanan yolculuğunu anlatır.

Kendisi de Tunceli Pertek doğumlu olan Yönetmen ve Senarist Kazım Öz’ün altıncı uzun metraj filmi olan yapım hem Alman kökenli Köprüde Buluşmalar isimli platform tarafından hem de Kültür ve Turizm Bakanlığı’ndan destek alan bir proje. Bu desteklerin yanı sıra web ortamında bir bağış sitesi kanalıyla da

film için bağış toplanıyor. Sitede yapılan açıklamada bağış toplamanın gerekçesi şu şekilde ifade edilmiş.

“Desteğinizin etkisi ne olacak? Filme katılımınızla yarım kalan filmi bitirip seyirciye ulaştırmış olacağız. Filmde işlenen tarihsel gerçekliği ve bir katliamın izlerini dünya seyircisi ile buluşturarak kamuoyu yaratmaya hizmet etmiş olacaksınız.”⁹

Bu açıklamadan anlaşılacağı gibi film Dersim İsyanı ve sonrasında yaşanan olayları bir katliam-soykırım şeklinde yansıtmaya ve bu şekilde bir kamuoyu oluşturma çabası içerisinde.

Filmde Afyonkarahisar’ın tarihi semtleri, Kadınana Konağı gibi yerler mekân olarak kullanıldı. Afyonkarahisar Tren İstasyonu’nda şehre gelişin canlandırıldığı sahne ise ilimizde çalışacak buharlı kara tren bulunmadığı için Uşak Tren İstasyonu’nda çekildi. Söz buharlı trenden açılmışken geçmiş yıllarda Levent Kırca’da bir film çekimi için şehrimize gelmiş ve aynı sebepten çekimi Uşak iline kaydırmıştı. TCDD yetkilileri umarız en kısa zamanda şehrimizde çalışır durumda bir buharlı tren gönderirler.

Başrolünü Levent Özdelek’in oynadığı filmde Nik Xelilaj, Güler Ökten, Füsun Demirel, Tomris İncir, müzisyen Ahmet Aslan, Bülent Çolak ve Afyonkarahisarlı oyuncular da görev aldılar.

SİNEMADA KOCATEPE

Kocatepe’de başlayan Büyük Taarruz’a ev sahipliği yapan Afyonkarahisar’ın bu tarihi önemine sahip filmlere de konu olmuştur. 1952 yılı yapımı “Kocatepe’nin Beş Atlısı”, 1964 yılı yapımı “Kocatepe’nin 3 Süvarisi” isimli filmler bu tarihi önemden yararlansa da Afyonkarahisar’da çekilmemişlerdir.

Zer filminden bir sahne

⁹ <https://www.indiegogo.com/projects/zer-filmi-destek-kampanyasi-support-campaign-zer#/story>

TÜRK SINEMASI'NDA BAZI AFYONKARAHİSARLILAR

Türk Sineması'na emeği geçmiş Afyonkarahisarlı kimler var diye sorsak sanırım çok fazla isim akla gelmez. Fakat yine de bir elin parmakları kadar olan bu hemşehrilerimiz kendi dallarında güzel işlere imza atmışlardır.

Yücel ÇAKMAKLI 1937-2009

Sinemamızda kamera önünde değil de arkasında olan ve yönetmenlik koltuğunda oturan, temsilcisi olduğu Milli Sinema akımıyla sinema tarihimize 30'dan fazla film kazandıran Yücel Çakmaklı her daim anılması gereken bir insandır. Anne tarafından eski Afyonkarahisar Müftülerinden rahmetli Hüseyin Bayık'ın kardeşi Hasan Hoca'nın torunu olan Çakmaklı'nın babası İhsan Bey Bolvadinlidir. 1937 yılında Bolvadin'de doğan Çakmaklı, küçük yaşlarda babasının vefatıyla Afyon'a gelir. İlkokulu Cumhuriyet İlkokulu'nda, orta ve liseyi Afyon Lisesi'nde okuyan ve sonrasında İstanbul Fatih'te medrese binalarında kalarak Gazetecilik Enstitüsü'nü bitirerek iş hayatına atılan Çakmaklı, gazetelerde sinema eleştirileriyle başladığı mesleğinde yapımcı, yönetmen, senarist olarak pek çok eser verdi. Yönetmenliğini yaptığı Küçük Ağa, Kuruluş gibi diziler bir başyapıt olarak sinema tarihinde yerini aldı. 23 Ağustos 2009 tarihinde vefat eden Yücel Çakmaklı İstanbul'da defnedildi.

Milli Sinema akımının kurucusu ve Devlet Üstün Hizmet Madalyası'na sahip olan Yücel Çakmaklı'nın yıllarca özlemine çektiği TV kanallarının bugün ölüm yıldönümlerinde dahi onu hatırlamayışı ayrıca içimizi sızlatmaktadır. Umarız bu ustanın ismi ilimizde uygun bir mekâna verilir, yâd edilir.

Aykut ORAY 1942-2009

Sinemamızda bir diğer Afyonkarahisarlı karakter ise 1989 yılında TRT 1 kanalında yayınlanmaya başlanan Bizimkiler dizisi ile tanıdığımız Aykut ORAY, namıdiğer Horozcu, Katil.

1942 yılında Dinar ilçemizde doğan Oray, tiyatro oyunculuğu ile başladıği meslek hayatında daha

fazla tanınmasına yol açan ekranların en uzun soluklu dizilerinden (1989-2002) Bizimkiler dizisi sonrası pek çok film ve dizide rol aldı. Afyonlu olduğunu sık sık dile getiren ve genelde sert, kabadayı karakterleri canlandıran Aykut Oray, 11 Ağustos 2009 tarihinde geçirdiği kalp krizi sonucu vefat etti.

Nizam ERGÜDEN 1918-1991

Bu da kim dediğinizi duyar gibiyim. Pek çoğumuzun tanıdığı ama ismini bilmediği bir oyuncu. Yeşilçam'ın pek çok filminde yardımcı rollerde oynayan

Nizam Ergüden namıdiğer Kör Nizam. 1918 yılında Afyonkarahisar'da doğan sanatçı sevimliliği ile Yeşilçam'ın unutulmayacak yüzlerinden biridir. Kemal Sunal'ın Üç Kağıtçılar filminde dediği: **"Baksana şuna... Gözleri ömre bedel..."** repliği, belki de onun meslek hayatını ve canlandığı karakterleri özetleyecek en doğru cümledir. Gözlerindeki şaşılığın da kullanarak oynadığı tüm karakterler akılda kalıcıdır.

Oyunculuğa "On Korkusuz Adam" filmi ile başlayan sanatçı, sinemaya bir çok dalda hizmet vermiştir. Bir çok filmin set amirliğini yapmış, Cüneyt Arkın'ın "Babalık" filminin sanat yönetmenliği görevinde bulunmuştur. "Banker Bilo" filmindeki kaçakçı tiplmesi ile mükemmel bir oyunculuk ortaya koyan Nizam Ergüden, 1970'li yıllarda Yeşilçam'ı saran cinsellik furcasından nasibini almış, bir çok ucuz filmde sevimlilik katsın diye oynatılmış veya oynamak zorunda kalmıştır. Sanatçı 1991 yılında aramızdan ayrılmıştır.

Süleyman ÇOBANOĞLU

Yukarıda saydığımız isimlerin yanısıra senarist olarak pek çok yapıma imza atan hemşehrimiz Süleyman Çobanoğlu'ndan da bahsetmeden geçmeyelim. 1967

Afyonkarahisar doğumlu olan Çobanoğlu bugüne kadar 15 film ve diziye imza attı. Yayınlanmış şiir kitaplarında bulunan Çobanoğlu Kanal 7 ekranlarında yayınlanan Kalp Gözü adlı uzun süreli dramaların senaryosunu yazdı, sundu. Geçtiğimiz yıllarda TRT'nin

çok sevilen dizisi Sakarya-Fırat 'ın senaryo yazarlığını yapan Çobanoğlu, bu dizi sonrasında ekranların yine en çok seyredilen dizilerinden TRT 1'de yayınlanan "Kızılelma"nın senaristliğini yaptı.

İsmail ÖZDİLEK

1949 Afyonkarahisar Merkez doğumlu olan İsmail Özdiğer askeri okula devam etti. Türk Silah Kuvvetleri'nde 40 yıl görev yaptı. Kendi imkânları ile 1991 yılında Amerika'da MGM Stüdyoları'nda Belgesel Film Yapma eğitimi aldı. Sonrasında TRT'nin hazırladığı "Kurtuluş, Cumhuriyet, Esir Şehrin İnsanları" gibi dizi filmlerde askeri danışman olarak görev aldıktan sonra TSK'den 2000 yılında Topçu Kıdemli Albay rütbesiyle emekli olmuştur.

Emekli olduktan sonrada pek çok projede Yönetmen-Danışman, Oyuncu olarak görev alan İsmail Özdiğer, Film Yönetmenleri Derneği üyesidir.

Hüdaverdi YAVUZ

1962 Dazkırı Yukarı Yenice köyü doğumlu olan Hüdaverdi Yavuz'un sinemaya ilgisi 6-7 yaşlarında iken köylerine gelen seyyar sinemacıda izlediği filmle başlar. 10 yaşında iken köylerine açılan yazlık sinemada makiniste yardım etmekle bu tutku pekişir. Afyon Lisesi'ne gitmek istemesine rağmen ailesi onu İmam Hatip Lisesi'ne kaydettirir. Burayı bitirdikten sonra bir süre imamlık

yapar fakat gözü sinemadır. Ankara Üniversitesi'ni bitirir. 1986 yılında TRT sınavlarını kazanarak Yardımcı Prodüktör olarak TV dünyasına adım atar.

Yönetmenlik kariyeri boyunca 23 dizi ve filme imza atan Hüdaverdi Yavuz'un en çok bilinen yapımları 1990'lı yıllarda yayınlanan "Şehnaz Tango" ve 2010 yılında vizyona giren "Eşrefpaşalılar" isimli film.

Ümmü BURHAN

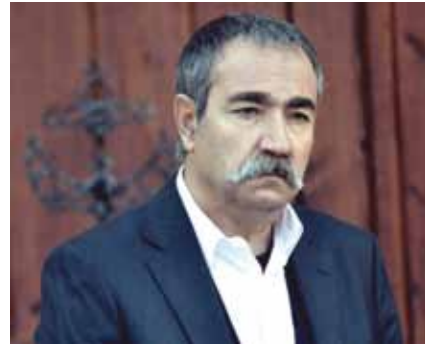
1970 Afyonkarahisar

Sandıklı doğumlu olan Ümmü Burhan İstanbul Üniversitesi'ni bitirdikten sonra başladığı yönetmenlik kariyerinde 11 diziye imza attı. Bu dizilerin içinde en çok akıllarda kalan ise 2006-2007 yıllarında ATV ekranlarında yayınlanan "Hatırla Sevgili" olmuştur.

Ali ÇAKALGÖZ

1960 Afyonkarahisar Serban Kasabası doğumlu Ali Çakalgöz'ü Afyonkarahisar'daki tiyatro çalışmalarıyla tanıdık. Yıllar içerisinde pek çok dizi ve filmde oynayan Çakalgöz'ün sinema kariyerine başlangıcı 1993 yılında Mavi Sürgün isimli filmde konduktör rolü ile oldu.

Sonrasında Yaban, Gönümdeki Köşk Olmasa, Karaoğlan, Küçük Gelin gibi dizi ve filmlerle kariyerine devam eden sanatçı bugünlerde Gecenin Kraliçesi isimli dizide rol alıyor.

Nurgül YEŞİLÇAY

1976 Afyonkarahisar doğumlu olan sanatçı kendi ifadesiyle Afyonkarahisar'a bir kez geldi ve babasının fanatik Afyon sevgisi yüzünden kütüğe doğum yeri olarak Afyon işlendi. Sinemaya 1998 yılında ATV'de yayınlanan Türkan Şoray ve Şener Şen'in başrollerinde oynadığı İkinci Bahar dizisi ile başladı. Sonrasında bir dönem çok tutulan Asmalı Konak dizisinde rol aldı. Günümüzde çeşitli dizi ve filmler ile sinema kariyerini devam ettiriyor.

ERMAN ŞENER-1942-2002

Türk Sineması deyince akla sadece filmler, yönetmenler, oyuncular gelmiyor elbette. Filmleri dikkatle izleyip kamoyuna tanıtan, eleştiri yazıları kaleme alan yapan sinema yazarları da işin içine giriyor.

Yıllar boyu TRT 2 kanalında Çarşamba Sineması progra-

mını yapan, sinema üzerine pek çok kitap yayınlayan, birçok gazete ve dergide yazılar kaleme alan bir ismin, merhum Erman Şener Mevlanagil'in de Afyonkarahisarlı olduğunu belirtelim.

Yazılarında ve kitaplarında bazen Mevlanagil soyadını kullanan Erman Şener, 9 Ağustos 1942 tarihinde Afyonkarahisar'da doğdu. Anne tarafından dedesi eski avukatlardan Nazif Mollaoğlu, babası Afyon Mevlavilerinden Velit Mevlanagil'dir. İlk, orta ve liseyi ilimizde okudu. İstanbul Üniversitesi İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'ni doktorasını yaparak bitirdi. Genç yaşta sinema yazıları yazmaya başladı. Ses, Yeni Sinema, Hayat Tarih, Hey, Milliyet Sanat dergileri ile Milliyet gazetesinde çalıştı. Hey dergisinin yıllıklarını, Ses Sanatçıları Ansiklopedisi'nin sinema bölümünü hazırladı. Bir süre hem Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sinema ve Televizyon Bölümü'nde, hem de İstanbul Üniversitesi Basın Yayın Okulunda öğretim üyeliği yaptı. TRT'de uzun yıllar "Çarşamba Sineması" programını hazırlayıp sundu, 500 bölümden fazla yayınlanan program bu yönüyle dünya televizyonlarında tek-tir. Birçok sinema festivalinde ve yarışmada jüri üyesi olarak yer aldı. Milliyet'in TV sayfasındaki "Günün Filmlerinden" bölümünü hazırladı.

2 çocuk sahibi olan Erman Şener, 29 Mart 2002 günü, 59 yaşında hayata veda etti.

Bazı eserleri

Yeşilçam ve Türk Sineması (1970)

Kurtuluş Savaşı ve Sinemamız (1970)

Sinema Seyircilerinin El Kitabı (1976)

Festivaller (1972)

Sinemaya Giriş (1978)

Televizyona Giriş

Televizyon Video (1984) İmge Yayıncılık.

Demokratik Köfteler

Atatürk ve Sinema

Sözlendirme Tarihi

Sinema Yıldızlığının Tarihçesi

Sinemamızın İlk Yılları

50 Türk Filmi

Türk Sineması'nda Kadın

Ses Sanatçıları Ansiklopedisi (403 biyografiyle katkıda bulundu)

Sinema Sanatçıları Sözlüğü - Arkın Sinema

Ansiklopedisi'nin eki (katkıda bulundu)

SONUÇ

Tarihi süreç içerisinde elbette bizim yazımızda yer verdiğimiz filmlerin, yapımların haricinde de ilimizde çekilen birçok film vardır. Türk Sineması'nın usta fi-

güranlarından olan ve yüzlerce filmde oynamış Süheyl Eğriboz (namıdiğer Sütçü) bir sohbetimiz sırasında Afyonkarahisar il sınırları içerisinde kendisinin rol aldığı 5-6 film çektiklerini fakat filmlerin isimlerini hatırlamadığını belirtmişti. Bunların içerisinde sadece "Yunus Emre" isimli çalışmayı tespit edebildim.

Geçtiğimiz yıllarda yerel basından takip ettiğimiz kadariyle Emirdağ ilçemizde, konusunu gurbetçilerle yapılan evliliklerden alan ve yönetmenliğini Alperen Tonyukuk Ayhan'ın yaptığı 7. Ay isimli bir film çalışması yapıldı. Sonrasında Afyonkarahisarlı genç Yönetmen Âdem Ak-yol "Hisarın Kaderi" isimli bir diziye imza attı.

İlimiz merkezinde geçtiğimiz yıllarda çekimleri yapılan bir diğer çalışma ise, Afyonkarahisar'ın Milli Mücadele tarihinde önemli yeri olan Şükrü Çelikalay Hoca'nın mücadelesini anlatan "3 Taş Atın" isimli belgesel. Kültür Bakanlığı'na desteklenen bu belgeselin yönetmenliğini Ahmet Köseoğlu yaptı ve Afyonkarahisar Belediye Şehir Tiyatrosu oyuncularını rol aldı.

Her biri aslında ilimiz görsel tarihi içinde bir belge konumunda olan bu filmlerin toplanarak, koleksiyon olarak bir arada bulundurulması, bir sinema haftası şeklinde izleyicilerle buluşturulması ilimizin medyada tanıtımı açısından da olumlu sonuçlar doğurabilecek çalışmalardır. Filmlere baktığımızda özellikle dönem filmlerinde İzmir İstasyonu binasının sık sık kullanıldığı görülmekte. Ancak 2000'li yıllardan itibaren şehirde buharlı tren bulunmaması sebebiyle bazı film çekimlerinin komşu illerimizden Uşak'a alındığını biliyoruz. 2009 yılında Levent Kırca'nın Yapımcı-Yönetmenliğini yaptığı "Son İstasyon" filmi için Afyonkarahisar'da TCDD depolarında buharlı tren bulamadığı için ve yine geçtiğimiz yıllarda 'Zer' isimli filmin Yönetmeni Kazım Öz'ünde aynı gerekçeyle yine çekimlerini Uşak'a almaları Afyonkarahisar'ın ayağına gelen bu tanıtım fırsatlarını kaçırdığı şeklinde yorumlanabilir.

Öte yandan son yıllarda gerek TV dizilerinde gerekse sinemada özellikle dönem filmlerine büyük ağırlık verildiği göz önüne getirilirse tarihi özelliğini koruyan kentlerin bu sayede tanıtımının yapıldığı görülmektedir.

Geçtiğimiz yıllarda Kınalı Kar dizisiyle Bursa'nın Cumalıkızık köyüne, Asmalı Konak dizisiyle Ürgüp-Göreme'ye, diğer dizilerle Gaziantep'e ve Mardin'e başlayan yerli turist akınından iyi yapılabilecek bir projeye neden Afyonkarahisar'da nasiplenmesin? Tarih kokan semtleri, evleriyle neden güzel bir yapıma ev sahipliği yapmasın?

AFYONKARAHİSARLI BİR OSMANLI SADRAZAMI

AHMET CEVAT PAŞA

Abdülkadir KALENDEROĞLU

Ahmet Cevat Paşa, Afyonkarahisarlı olup babasının görevi icabı 6 Kasım 1851 tarihinde Şam'da doğdu. Babası Şûrayı Askerî üyesi Kabağağaçlızâde Miralay Mustafa Asım Bey, annesi Suriye'nin ileri gelen ailelerinden Hattat-zâde Hüseyin Efendi'nin kızı Zehra Hanım'dır. 12 yaşında iken babası ve annesini kaybettiğinde aile dostları Rumeli Kazaskeri Atıfzade Ömer Hüsamettin Efendi tarafından himaye edildi, ilköğrenimini Bursa ve İstanbul'da yaptıktan sonra Harbiye'ye girerek 1869 yılında mezun oldu. Ardından Erkan-ı Harbiye'ye girdi, 1871 yılında da Harbiye'den mezun oldu.¹

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Tuna ordusunda görev aldı. Başarılarından dolayı Şubat 1878'de miralaylığa terfi etti. İstanbul'a dönünce Davutpaşa ve Rami'de istihkamlar yaptırdı. 1880 yılında Erkan-Harbiye Dairesi Altıncı Muhaberat-ı Umu miye şubesinde göreve başladı. Resmi ordu gazetesi olan "Ceride-i Askeriye"nin yazı işleri müdürlüğünü yaptı.²

Ahmet Cevat Paşa, yaşamı boyunca iki defa evlenmiştir. İlk eşinin Giritli olması haricinde bil gimiz yoktur. İkinci eşi ise Çerkez asıllı Nimet

¹ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, Osmanlı Devrinde Son Sadrazamlar, C. III, İstanbul 1982, s. 1473; Abdülkadir Özcan, "Cevad Paşa", TDV İslâm Ansiklopedisi, C. VII, İstanbul 1993, s. 430; Mehmet Mercan, "Kabağağaçlızâde Sadrazam Ahmet Cevad Paşa", VI. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, 10-11 Ekim 2002, Afyon Belediyesi Yayınları, 2003, s. 121-122.

Ahmet Hilmi Çoban, Ahmet Cevdet Paşa'nın Târih-i Askerî-i Osmânî (Kitab-ı Râbî) Adlı Eserinin Transkripsiyonlu Metni, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar 2009, s. 3.

² Özcan, a.g.m. s. 430.

Hanım'dır. Her iki hanımından da çocuğunun olup olmadığı belli değildir.³

1881 yılında Berlin Antlaşması gereği Osmanlı Devleti ile Yunanistan, Sırbistan ve Rusya arasındaki sınırları belirlemek için oluşturulan komisyonlarda görev aldı.

1884 yılında Çetine (Karadağ)'ye

elçi olarak tayin edildi, rütbesi de Mirlivalığa (tuğ-general) yükseltildi. Bu görevde iki yıl kaldıktan sonra İstanbul'a dönüşünde Tefûş-i Askerî Komisyonu üyeliğine getirildi. 1889 yılında ferik oldu, ertesi yıl Girit Askeri Fırkası Erkân-ı Harbiyye reisliğine tayin edildiği gibi Girit Vali Vekilliği de yaptı. Girit'te bulunduğu sürece adanın tarihi, coğrafî, sosyal durumu hakkında rapor hazırlayarak II. Abdülhamit'e sundu. Adadaki isyanın sebebinin Hristiyan halka verilen aşırı imtiyazların olduğunu belirtti. Adada görev yaptığı iki yıl boyunca Müslüman ve Hristiyan halkın arasında huzur ortamını sağlama başarısı üzerine 1891 yılında önce müşirliğe (mareşal) getirildi, ar-

³ Mercan, a.g.m., s. 133; Çoban, a.g.t. s. 3.

dından da 4 Eylül 1891'de sadrazamlığa getirildi. Sadrazamlığı döneminde takip ettiği siyaset, iç ve dış barışı korumak oldu. En çok da Ermeni meselesi ve bunun doğurduğu diplomatik problemlerle uğraştı. Saraya, padişahıtan aldığı emirleri yerine getirmekten başka bir şey yapamadığı için yetkilerinin genişletilmesini isteyen bir layiha sunması üzerine 9 Haziran 1895 tarihinde sadrazamlık görevinden alındı. 1897 yılında Girit'te karışıklıkların çıkması üzerine "Girit Fırka-i Askerîye" kumandanlığına atanarak Girit'e gitti, sonradan yerine Ferik Osman Nuri Paşa getirilerek İstanbul'a çağırıldı. Suriye ve Filistin'e kadar seyahat yapacak olan Alman İmparatoru Kayser II. Wilhelm'e mihmandarlık yaptı. Bu görev sonunda merkezi Şam'da bulunan Beşinci Ordu Komutanlığına getirildi. Görevi esnasında tüberküloz hastalığına yakalanması nedeniyle istifa ederek İstanbul'a gelen Ahmet Cevat Paşa, 9 Ağustos 1900 tarihinde vefat edince vasiyeti üzerine Fatih'te Emir Buhari Camii haziresindeki anne ve babasının yanına defnedildi. Mezarı üzerine bir yıl sonra Mimar Kemalettin tarafından bir türbe yapılmıştır.⁴

Ahmet Cevat Paşa, Osmanlı devletinin son döneminde, oldukça hareketli geçen askeri ve siyasi hayatı boyunca kendisini iyi yetiştirmiş güçlü bir diplomat, askeri bilgisi yüksek, ahlaklı ve namuslu bir devlet adamı idi. Zeki, çalışkan, nazik, bilgili ve son derece güler yüzlü ve dürüst bir kişiliğe sahipti. Devlet hizmetlerinde çalışkan ve azimli gördüğü kişileri taltif ve teşvik ederdi. Kendisi de yurt içinde ve yurt dışında yüksek nişanlarla taltif edilmiştir.⁵

Ahmet Cevat Paşa, güzel sanatlarla da uğraşmış, Karadağ'da elçi iken boş zamanlarını değerlendirerek için Fransa'dan fotoğraf malzemeleri getirterek fotoğraf çekmiştir.⁶ Yine okumayı çok sevdiğinden vezirliği sırasında Babıâli'nin bahçesine memurların boş zamanlarında kitap okumaları için

⁴ Özcan, a.g.m. s. 430; Çoban, a.g.t. s.8-13; Niyazi İplikçioğlu, "Yakın Tarihimizden Sayfalar-Ahmet Cevat Paşa" Beldemiz Afyon, nr. 18, Ocak-Mart 1990, s. 322-33.

⁵ M. Tayyip Gökbiçgin, "Cevat Paşa", İslâm Ansiklopedisi, C. III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1988, s. 112.

⁶ Atilla Çetin, "Bir Teknoloji ve Sanat Dalı Olarak Osmanlı'da Fotoğrafçılık", Tarih ve Medeniyet, S. 42, Eylül 1997, s.137.

bir kütüphane yaptırdığı gibi zengin kitaplığını da vefatından önce İstanbul Arkeoloji Müzesine bağışlamıştır.⁷

Arapça, Farsça, Fransızca, Rumca ve İtalyanca bilen Ahmet Cevat Paşa⁸, askeri ve siyasi hayatının yoğun temposu yanında ilim aşkı ile birçok eseri kaleme almıştır. Yazmış olduğu eserlerini şöyle sıralayabiliriz:

1- Tarihi Askerî-i Osmanî: 3 ciltten oluşan eserin I. cildi Yeniçeri Ocağının kuruluşu, teşkilâtı, kışlaları, yeniçerilerin mevcudiyetleri, ulufeleri, kıyafetleri, silahları, adetleri, isyanları ve nihayet ocağın ortadan kaldırılması ile bu ocağa asker yetiştiren Ace-mi Ocağı'nın teşkilatından bahsetmektedir. II. cildi Nizâm-ı Cedîd ve Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye teşkilatlarına, III. cildi Sultan Abdülmecid dönemindeki Osmanlı askeri teşkilatını ele almaktadır. Ahmet Cevat Paşa, 10 cilt içinde 20 eser yazmayı planlamış, fakat 3 cilt içinde beş kitap yazabilmiş, diğerlerine ömrü yetmemiştir.⁹

2- Târih-i Askerî Hulâsası: 1700 yılına kadar gerçekleşen savaşlar hakkında bilgiler ile askerî düzenlemeleri ele alır.

3-Ma'lûmâtü'l-Kâfiye fî Memâliki'l-Osmâniye: Osmanlı Devleti'nin kara ve deniz kuvvetleri, vilâyetleri, dağları, nehirleri, halkı, ürünleri, yolları ve bazı devlet ricaline ait ansiklopedik bir eserdir. Kitabını padişaha takdim edince mükâfat olarak binbaşılığa yükseltilmiştir. Bu eser Sultan. Abdülaziz döneminde askeri idadide ders kitabı olarak okutulmuştur.¹⁰

⁷ Özcan, a.g.m. s. 430.

⁸ Gökbiçgin, a.g.m., s. 112.

⁹ Özcan, a.g.m. s. 430.

¹⁰ Özcan, a.g.m. s. 430-431.

4- Riyâziyenin Mebâhis-i Dakîkası

5- Kimyânın Sanâiye Tatbîkini Hâvi Mebâhis-i Müfide: Kimyanın sanayiye uygulanması ile ilgili bir eserdir.

6-Fabre, Semâ yahud Kozmografya: Yeryüzünün ölçülmesi, aya seyahat, yeryüzünün aydan görünüşü gibi konular ele alınmaktadır. Eseri Yunan hududunda sınır belirleme için gittiği Preveze’de görüşmeler esnasında Fabr’den 20 günde tercüme etmiştir.¹¹

7- Telefon

8- Yadigâr: 1879 tarihinden itibaren 15 günde bir çıkan dergide tarih, matematik, sanayi ve ahlakla ilgili yazılar kaleme alınmış olup 24 sayı yayınlanmıştır.¹²

Halikarnas Balıkçısı olarak ünlenen son devir Türk hikâye ve roman kahramanı Cevat Şakir Kabaağaçlı, Şakir Paşa’nın oğlu ve Ahmet Cevat Paşa’nın yeğenidir.¹³

Ahmet Cevat Paşa’nın sadrazamlığı sırasında Afyonkarahisar’a da hizmeti olmuştur. Şöyle ki; Anadolu Selçuklu Sultanı III. Alâeddin Keykubat’ın ölümü sonrası kızları Moğolların zulmünden kaçarak Afyonkarahisar’a gelmişler, kısa zamanda halkla güzel bir diyalog kurarak kaynaşmışlardır. Bugün “Kadınanalar” olarak halkın gönlünde taht kuran bu hanım sultanlar, şahsi servetlerini de şehrin imarı için harcamışlardır. Melek Peyker, Kışlacık (köyü) Mahallesi civarından şehre kapalı künklerle su getirtmiş, Asiye Sultan, bin kadar kapaklı mezar yaptırarak bilhassa fakir ve kimsesizlere tahsis etmiş, Naim Gevher de o zamanlarda şehrin ortasından geçen derenin üzerine (Taşpınar ve Olucak dereleri akarak Yukarıpazar Mescidi önünde birleşir, Yukarıpazar Caddesi, Bedesten Önü ve Tuz Pazar Caddesini takip ederek Yoncaaltı Camii’nin alt kısmında ayrılır, bir kolu Ambaryolunu, diğer kolu da Kurtuluş Caddesini takip ederek Akarçay’a kavuşurlardı) köprüler yaptırmıştır.¹⁴ Bu köprüler Sultan II. Abdülhamit

döneminde, dere yatağının üzeri kapattırılarak ortadan kaldırılmıştır. Araştırmalara göre; Ahmet Cevat Paşa, çocukken Yukarıpazar civarında dereye düşmüş, oradan geçen öğretmeni görerek kurtarmış, yıllar sonra Ahmet Cevat Paşa sadrazam olunca öğretmeni mektup yazarak şehrin ortasından geçen

dere yatağının üzerini kapattırmasını istemiş, bu istek de paşa tarafından yerine getirilmiştir.¹⁵ Kanalizasyon üzeri H 1310/M 1892 – H 1313/M 1895 yılları arasında topuzlu taşından yapılarak kapatılmış, masraflarının bir kısmı Dinar kazasından elde edilen vergilerle, geri kalanı ise derenin iki yanında bulunan ev sahiplerinden ve dereden faydalanan bağ ve bahçe sahiplerinden karşılanmıştır. Bu projenin ortaya konması ve gerçekleşmesinde Sadrazam Ahmet Cevat Paşa’nın Afyonkarahisarlı olmasının büyük payı vardır.¹⁶

Osmanlı Devletine uzun yıllar siyasi, askeri ve ilim sahasında hizmetler eden Ahmet Cevat Paşa, günümüz devlet adamları tarafından örnek alınması¹⁷ gereken bir hayat yaşadı. Paşanın adı şehir merkezinde, Cumhuriyet Mahallesi’nde bir caddeye “Cevat Ahmet Paşa” şeklinde verilmiştir. Kanaatimizce caddeye verilen bu isim düzeltilmeli, Afyonkarahisar’daki eğitim kurumlarından birine de “Ahmet Cevat Paşa” ismi verilerek bu örnek şahsiyetin genç nesillere daha fazla tanıtılması sağlanmalıdır.

yonkarahisar 2015, s. 17, 22-24.

¹⁵ Mehmet Saadettin Aygen, Afyon’daki Kadınana, Türkeli Matbaası, Afyon (tarihsiz), s.15.

¹⁶ Ömer Fevzi Atabek, Afyon Vilâyeti Tarihçesi, (Yayına hazırlayan: Turan Akkoyun), Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayını, Afyon 1997, s. 95; Yusuf Küçükdağ, “Afyonkarahisar’da XIX. Yüzyılda Sağlıkla İlgili Alınan Bazı Önlemler”, VI. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, 10-11 Ekim 2002, Afyon Belediyesi Yayınları, 2003, s. 114-116..

¹⁷ Mercan, a.g.e, s. 138.

* Ahmet Cevat Paşa ile ilgili resimler bing.com/search?=ahmet+cevat+pa%5c9fa&form’dan alınmıştır.

¹¹ Çoban, a.g.t. s. 15.

¹² Özcan, a.g.m. s. 431.

¹³ Özcan, a.g.m. s. 430.

¹⁴ Fevzi Kaya, Mevlüt Üyümez, Geçmişten Günümüze Afyonkarahisar Çeşmeleri, Afyonkarahisar Belediyesi Yayınları, Af-

“Yukarı Mahalleleri tescillediğimiz için çok tepki almıştık, şimdi haklılığımız görülüyor”

Röportaj: Hasan ÖZPUNAR

Taşpınar'ın bu sayısında dergimiz yazarlarından Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesi'nin 40 yıllık Arkeologu Ahmet İlaslı ile sohbet ettik.

- Kendinizden bahseder misiniz?

- 1952 yılının Ocak ayında Afyonkarahisar'ın tarihi semtlerinden Kubeli Mahallesi'nde doğdum. 1959 yılına kadar bu semtlerde oturdum. Aile lakabımız Tabak İbişler'dir. O mahallede Tabak Sokağı vardır. Dedem tabaklık yaparmış yani deri işlermiş. Sonradan Palalılar'a devretmiş. Babam Devlet Demiryolları Tesviye Atelyesi'nde işçiydi.

İlkokula Namık Kemal İlkokulu'nda başladım. Okul binası eski Ermeni Kilisesi imiş. Cumhuriyet döneminde Askeri Hastane'ye çevirmişler sonradan okul olmuş. Hatta bugünde sokağın adı “Askeri Hastane” olarak durur. 1. sınıfı bitirdiğim yıl bu bina yıkıldı üst kısma yeni okul binası yapıldı.

Evimizin arkasında 3 tane kovan vardı. Arılar Hıdırlık'ta bademlerin çiçeklerinden beslenir, güzel balları olurdu. Kışlar çok sert geçerdi, damların üstündeki karı herkes sokağa kürür ve sokaklar adam boyu kar olurdu.

İlkokul Yılları

Tünel yapıp geçerdik. Yokuşlarda kızak kayardık. Yine o yıllardan unutamadığım bir anım; ailemiz ve akrabalarla kaleye çıkmıştık. O zamanlar surlar yıkıntı haldeydi. Özellikle Ulu Cami'ye doğru bakan yerde büyük bir gedik vardı. Orada diğer çocuklarla el sende oynarken geri geri giderken yıkıntıdan düşmek üzereyken annem çekip kurtardı. Neredeyse kaleden düşüyordum. Bu olayın bende izi yükseklik korkusudur.

- Yıllar sonra kale üzerine araştırmalarınız da oldu.

- Evet, çocukken oynadığımız kalenin üzerindeki arkeolojik kalıntıları sonraki yıllarda etraflıca inceleme imkânı buldum. İlkokul 2. sınıfa geçtiğim sene Güvenevler'e taşındık.

- Güvenevler o yıllarda yapılmıştı değil mi?

- Aslında Kırkevler diye geçer. Eski Harmanyeri arazilerinin imara açılmasıyla kooperatifler kanalıyla evler yapılmaya başlanmıştı. Babamda Demiryolu işçilerinin kurduğu kooperatife yazılmıştı. Askeriye tarafına Örnekevler, Sanayi tarafına Güvenevler denirdi. Oradaydı evimiz. Herkes kendi inşaatında çalıştı. Bende babama

Lise yılları

yardım ettiğimi hatırlarım. İnşaatlar yarım kaldığı için Adnan Menderes'in Afyon'u ziyaretinde Havaalanı'ndan şehre gelirken işçiler yolunu kesti ve Demiryolu İşçileri Sendika Başkanı Sami Öznur'un gayretleriyle konutların bitirilebilmesi için 2.000'er lira kredi verildi.

- O zaman Afyon şehir merkezi kale etrafından ibaret, zor olmadı mı şehre uzak bir semte taşınmak?

- Elbette zor oldu. Ama sonuçta aile neredeyse çocuklar orada. Çimento Fabrikası o yıllarda açılmıştı. Askeri Fabrika faaliyetliydi. Belediye'nin 2 tane otobüsü vardı, Kırmızı Gelin derdik. Onlarla gider gelirdik, dolmuşlar o dönem çıktı. Kaptıkaçtı denirdi. Sonra yolcu taşıyan triportörler vardı.

- Okula nasıl devam ettiniz?

- En yakın okul Hüseyin Sümer İlkokulu idi, yürüyerek gider gelirdik. Çevrede başka yapı yok. Eski Akçeşme vardı. Karşısında iğde ağaçları. Şimdi rahmetli Ali Türk Keskin'in şiirinde kaldı. 27 Mayıs 1960 günü sabah evden okula gidiyorduk yürüyerek, şimdiki Karayolları Kavşağı'nda askerler önümüze geçti; "evinize dönün, bugün okul yok" diye uyardılar. İhtilale böyle şahit olduk. Sonradan mahallemizde Kocatepe İlkokulu yapıldı ve oraya devam ettik.

Ortaokula Afyon Lisesi'nin orta kısmına devam ettim, Lise'yi yine orada bitirdim. 1969 yılında mezun oldum. 1970 yılında Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Arkeoloji Bölümü'ne kayıt yaptırđım. 1975'te orayı bitirip askere gittim.

- Daha öncesinde Arkeolojiye ilginiz var mıydı?

- Arkeoloji değil ama sanat tarihini severdim. Lise'de özellikle Sanat Tarihi derslerini takip ederdim. Müze müdürü dersimize girerdi. Üniversitede çok işime yaradı öğrendiklerim. O yıllarda bu müze binası henüz yeni yapılmıştı. Bende yaz tatillerinde, hafta tatillerinde gelip burada çalışır, yardım ederdim. Çalışmaları takip ederdim,

araziye çıkardım. Fiilen 45 yıldır müzedeyim ama resmi olarak çalışmaya başlamam 1978 yılı Mayıs ayıdır.

- Birazda Afyonkarahisar Müzesi'nden bahsedelim.

- Afyonkarahisar Müzesi'nin kuruluşu 1927 yılında öğretmen Süleyman Gönçer ve Oğuz Güner adlı arkadaşının "Asarı Atika Muhipleri Cemiyeti"ni kurmasıyla başlar. Sonrasında Süleyman Gönçer Müze Müdürü olarak atanır. 1933'de Taş Medrese'de ilk müze kurulur. Konya ve Bursa'dan sonra bölgede tektir. Rahmetli Gönçer çok faal bir insandı. Pek çok eser onun zamanında toplanmış. Uşak, Isparta, Burdur, Eskişehir, Aydın'a varıncaya kadar çok yerden eser toplamış. O dönemin zor şartlarında at arabası ile kağıt ile eser getirmiş.

Süleyman Hoca'nın evi Yeşil Cami yakınlarındaydı. Anne tarafından dedemin evi de oradaydı. Dedemle arkadaş, dostlardı. Çocukluktan hatırlıyorum onu. Torunları arkadaşımızdı. Gönçer 1964'te emekli olmuş, yılların birikimini Afyon İli Tarihi kitabıyla halka sunmuş. İlk cildini emekli ikramiyesiyle kendi bastırmış. 2.cildini ise Osmanlıca notlar halinde basılması için bize emanet etti. Kendisi 1980 yılında vefat etti. Onun son arzusunu bir görev olarak kabul ettim, notları düzenledik ve 1991 yılında Afyon Belediyesi bunu bastırđı. Artık mevcudu kalmadığından çok aranan bu eseri birtakım halinde İscehisarlı Demirci Hacı Ömeroğulları Şirketler Grubu tekrar bastırđı.

- Yeni bir Afyonkarahisar Tarihi kitabı yazılamaz mı?

- Elbette yazılabilir. Rahmetli Gönçer o yılların imkânıyla bunu yapmış. Fakat tarih geniş bir kaynak. Yeni belgeler, bilgiler, bulgular ortaya çıkıyor. Bunları değerlendirip yeni bir kaynak kitap hazırlanabilir. Biz kısmen üniversite yayını "Afyon Kütüğü"nde, Valilik yayını "Anadolu'nun Kilidi Afyon" kitabında yeni bilgiler ışığında makaleler yazdık. Fakat daha derli toplu bir kitabı üniversite, araştırmacılar hazırlarsa iyi olur.

- Tekrar müzeye dönersek o dönem imkânlar nasıldı?

- Müzede Hasan Tahsin Uçankuş'un müdürlüğü zamanında 1967'de temeli atıldı, 1971'de açıldı. Dönemin Milletvekili Şair, Yazar Osman Attila'nın destekleri olmuş.

Benim geldiğimde çok personel yoktu. Müdür rahmetli Ahmet Topbaş, yardımcısı rahmetli Saadet Hanım ve birkaç yardımcı personel. Afyon Müzesi'ni çağdaş müzecilik standartlarına yükselten Hasan Tahsin Uçankuş'tur. Bunu devam ettiren de rahmetli Ahmet Topbaş'dır. Onunla birlikte 17 yıl çalıştım. Çok şey öğrendim kendisinden. En başta çalışma disiplini. Keza Saadet Hanım'dan. Her ikisi de genç sayılabilecek yaşta vefat ettiler. Çok çalışkan, gayretli 2 meslektaşımızı zamansız kaybetmek bizi çok yıprattı.

Eskiden Müze'nin imkânları kısıtlıydı. Hatta Müze'de bizim muhafaza ettiğimiz geçtiğimiz yüzyıllara ait Şerhiye Sicilleri 1990'lı yıllarda Ankara'ya nakledilecekti. Göndermeden hiç olmazsa fotoğraflarını çektirip araştırmacılar için burada kopyasını muhafaza edelim istedik. Büyük bir yekûn tutuyordu. Dönemin Belediye Başkanı Mehmet Sami Hancıoğlu'ndan rica ettik. Onun sayesinde Afyon Belediyesi karşıladı.

Bunun yanında o dönemde müze dışı envanter çalış-

ması gündeme geldi. Neredeyse köy, köy gezdik. Tarihi, doğal anıtları, yapıları tescilledik. Arazide, burada fotoğraf çeker kendimiz banyo eder, basardık. Geçtiğimiz yıllarda yayınladığımız "Afyonkarahisar Kültür Envanteri" isimli çalışma o dönemin eseridir. Afyon Müzesi bir ekoldür. Bırakın Türkiye'yi dünya çapındaki müzelerde yer etmiş bir üne sahiptir.

- Müze envanterinde daha çok neler var?

- Bölgemizde mermer bol olduğu bir yer için özellikle Roma, Bizans dönemi mermer eserler göze çarpar. Sikke koleksiyonu geniştir. Yukarda da bahsettiğim gibi Gönçer geniş bir coğrafyadan eser toplamış. Bölge müzesi kurmuş, bir anlamda burası depo vazifesi görmüş. Bugün

Gecek Kaplıcası'nda bir arkadaş grubu ile

yeni müzeler açıldığı için bizdeki eserleri bulundukları illere gönderiyoruz. Yalvaç, Uşak, Kütahya, Eskişehir eser gönderdiğimiz müzelerden bazıları.

- Eserleri geri vermeme gibi bir durum olabilir mi? Malum o yılların şartlarında Gönçer bin bir zahmetle toplamış.

- Olabilir, bazı müzeler buradan gitme eserleri vermiyor mesela. Fakat yeni yapılan müzelerinde eser bulundurması lazım. Mesela Karun Hazineleri Uşak'ta bulunmuş, burada sergilesek uygun olmaz. Bulunduğu yerde sergilenmesi daha doğru bir davranış.

- Hangi çalışmalara katıldınız?

- Faaliyet alanımız arazi çalışmaları, raporlar, yer incelemeleri, restorasyon, konservasyon, fotoğraflama, envanter çalışmaları gibi geniş kapsamlıdır. Arkeolojide 2 aşamalı görev vardır. Birincisi kendi görev yerinizde yaptığınız diğeri de Bakanlığa bağlı başka kazı alanlarında aldığınız görevlerdir. Bunlar özellikle yaz aylarında Bakanlığın görevlendirmesiyle Türkiye'nin farklı yerlerindeki kazı alanlarında yapılır. Göreve başladığım 1978 yılından bugüne hemen hemen her sene farklı sürelerle bu tür çalışmalarda görev aldım. En uzun süreni 1989-1996 yılları arasındaki Kütahya Seyitömer Höyüğü Kurtarma kazısıydı. Buradaki çalışmaları Afyon Müzesi olarak yaptık.

- Afyon'da bu tür kurtarma kazıları yok mu?

- Afyon'da ilk olarak Cumhuriyet döneminde 1935 yılında Sandıklı Kusura'da Cambridge Üniversitesi adına Winfred Lamb başkanlığında yapılan kazılar var. Müzemizde önemli yer teşkil eder. Sonrasında 1937-1939 ve 1948-1951 yılları arasında Fransız Arkeoloji Enstitüsü'nün Midas şehri Yazılıkaya'da yaptığı kazılar var.

- Yazılıkaya o tarihlerde Afyon'a bağlı galiba

- Evet. Frig Vadisi'nin önemli bir merkezini teşkil eden Midas şehri Yazılıkaya, Han gibi yerler o yıllarda Afyonkarahisar sınırları içerisinde. Sanırım 1950'li yıllarda Eskişehir'e bağlanmış. Sınırlarımız içerisinde kalsaydı hem önemli bir tanıtım merkezi olurdu, hem de mekân bütünlüğü sağlanmış olurdu.

- Kazılar demişken, ilimizde kazı varmı?

- 1980'li yıllarda Burhaniye-Kaklık Kazısı sonrasında Yaylabağı Karaoğlan kazısı gibi, Dinar Tiyatro Kazısı çalışmaları yaptık. Yıllardır Emirdağ Amorium Kazısı yapıyor.

- Bu çalışmalar yeterli mi?

- Afyonkarahisar'da 1000 kadar höyük var. Kazı yapmak büyük masraf gerektiren bir iş ve maalesef yeteri kadar kaynak ayrılmıyor. Kazıları genelde yabancı üniversiteler, kurumlar desteklerler.

- Bir de Kentsel Sit Alanı var değil mi?

- Evet. Aslına bakılırsa içimde bir ukde olarak kaldı. 1978 yılında müzede göreve başladığımda Örnekevler'i sit alanı ilan ettirmek istedim. Ne çare ki gücümüz yetmedi. Eğer yapabilseydik şimdi hakikaten örnek bir mahalle kültürünü korumuş olacaktık. Bahçe içerisinde tek ve iki katlı evler, ağaçlık alanlar, aile mahremiyetinin korunduğu yerler olacaktı. Şimdi imkânı olan herkes müstakil ev istiyor.

- Bunun vebali birazda orada yaşayanlarda değil mi, hatırladığım kadarıyla mülk sahipleri istemişlerdi bu apartman tipi yapılaşmayı?

- Evet, özeleştirir yaparsak bunun vebali bizlerde. Eskiden baba ocağını tütürmek diye bir düşünce vardı. Bizler şimdi her şeye kendi mührümüzü vurmak istiyoruz. Bu sebeple geçmişe yönelik bir şey bırakmıyoruz. Kaç kişi dededen kalan bir evde oturuyor?

- Yeni sahiplerini saymazsak tarihi semtlerde oturanlar diyeceğiz ama...

- Afyonkarahisar'da 1980'li yılların başında yukarı mahalleler Kentsel sit alanı ilan edildi. Türkiye'de ilk örneklerdendir. Erken davranmasaydık bugün birçoğunun yerinde yeller esiyor, modern binalar yükseliyordu. Çok tepkiler aldık. 35 yıl sonra bugün ne derece isabetli bir karar verdiğimiz görüyoruz. Şehrin geçmiş yüzyıllarına dair yapılar topluğu bir bütün olarak muhafaza edilmeye çalışılıyor. Buraların yakın bir gelecekte Afyonkarahisar'ın önemli bir kültürel ve turistik değeri olduğu görülecektir.

- Günümüzde tarihi eserlerin tahribatı çok fazla değil mi?

- Sadece günümüzde değil her dönemde bu tahribat sürmüştür. Mesela Romalılar, Bizanslılar Frig Mezarlarını, yapılarını yağmalamışlardır. Hatta bu yağmadan o kadar korkulmuş ki eski mezar taşlarında hep lanetler, uyarılar vardır. "Buraya zarar veren şöyle olsun, böy-

le olsun” şeklinde. Şimdi bakıyoruz koca kaya anıtlarını patlatıyorlar. Her eserin başına bekçi dikemezsiniz. Yerel yöneticiler, muhtarlar, belediye başkanları, köylerde korucular, jandarma ortak hareket etmeli. Şu an insanlık en zengin dönemini yaşıyor. Binlerce yıl önce var olan birkaç zenginin mirasını aramak akıl kârı bir iş değil.

- Kültürel mirasın korunmasındaki sıkıntılar nelerdir?

- Pek çok etken var. En başta bilinçsizlik. Maalesef bu mirası koruyup kollayacak duyguyu verememiştir. Çocuklarımız, gençlerimiz sanal ortamlarda yaşıyor. Duyarsızlar. Bizim açımızdan bakarsanız personel yetersizliği var. Belki 30-40 yıl öncesine nazaran pek çok imkânımız var. Fakat işi yaparken sorgulama yok, yaptığı işin önemini kavramak yok. Neden, niçin irdelemesi yok.

- SİT alanlarını korumak mı yoksa tanıtmak mı önemli?

- Önceliğimiz tespit etmek, muhafaza etmek. Halen tespitler bitmiş değil, bakıyorsunuz bilinmeyen yeni bir alan ortaya çıkıyor. Afyonkarahisar’ın 500’e yakın köyü var. En azından bir mezarlığı var, çeşmesi var, odası var, camisi var, konutu var. Buraların bir an önce tespitini, kaydını yapmak lazım. Modernleşmenin getirdiği en büyük tehdit daha öncede söyledik eskiyi yıkmak. Bugün köylerde eski çeşmeler yıkılıyor yerine mermerden yenisi yapılıyor, eski mezar taşları kaldırılıyor yerine 2 satır mermer yazı konuluyor, camilerimizde eski mimari yıkılıp yerine hayır amaçlı yenisi yapılıyor. Tarihimizi bilmiyoruz, coğrafyamızı bilmiyoruz. Bunları bilmeden bir şey yapamazsınız. Geçmişle bağımız bazen bilerek, bazen bilmeden kopartılıyor.

- Son dönemde ülkemizde özel müzecilik gelişti. Afyonkarahisar açısından durum nedir?

- Eskişehir, Konya, Kütahya Isparta gibi çevre illere baktığımızda her birinde 10’un üzerinde özel müze var. Bizde de olması gereken bu. Bunda hem yerel yönetimlerin hem özel sektörün katkısı vardır. İmkân sahibi, koleksiyon sahibi kişiler bunları halkla paylaşmalı. İncehisar’da, Şuhut’ta, Dinar’da bu tarz düşünceler var. Afyon’da Belediyemizin Kent Müzesi kurma çalışmaları var. Umarız zamanla gelişir.

- Yeni müze binasından bahseder misiniz?

- Yeni müze binası bitirildiği takdirde kapalı ve açık alanları çok geniş olan bir müzeye kavuşacağız. Çevre illerin geri deposu olarak da kullanılacak. 1990’lı yıllarda Taş Medrese’yi Etnografya Müzesi olarak düzenlemiştik fakat havalandırması yoktu, rutubet, nem eserleri çürütmeye başlamıştı. O yüzden kapatmak zorunda kalmıştık. Şimdi yeni müzede etnografik eserlerde sergilenecek.

Meslekte 40.yıl plaketi

- Tarihe Tanık Yapılar yazı dizisi nasıl ortaya çıktı?

- Afyonkarahisar’ın tarihi yapılarını Kültür Envanteri’nde ortaya koymuştuk. Günlük hayatın içinde olan tarihi mekânları daha geniş kitlelere tanıtmak amacıyla böyle bir yazı dizisi hazırlayalım istedik. Güzelde oluyor. İnsanlar belki her gün gördükleri, girip çıktıkları yapıları hiç bu gözle bakmamıştık diyorlar.

Yine dergimizde eski Taşpınar dergilerinden ilginç konuları, yeniden aktarılmasında fayda gördüğüm yazıları incelemeye başladım.

- Bunca yıllık meslek hayatınızda aklınızda kalan ilginç olaylar, anılar var mı?

- Evet, 1992’de burada yaşadığımız hırsızlık olayı bizi çok zorladı. 40 civarında eser çalındı, 5’i hariç diğerleri bulundu. Gelmeyen eserlerde maalesef çalınma esnasında taşınırken kırılmış. Bu olay bize ders oldu. Güvenlik tedbirlerini artırdık.

- Son olarak neler söylemek istersiniz?

- Derginin bir yazarı olarak bizi de konuk ettiğiniz için teşekkür ederim. Bu tür yayınlar tarihe not düşme bakımından önemli bir yere sahip. Belediyemiz tarafından aktsatmadan çıkarılması bizleri mutlu ediyor. Umarım daha nice sayılara ulaşır.

YABANCI BASINDA ÇIKAN AFYONKARAHİSAR HABERLERİNDEN SEÇMELER-3

(1826-1960)

Hasan Tahsin GÜNEK
htg03@hotmail.com

HOLLANDA GAZETELERİNDE AFYONKARAHİSAR

Journal De La Haye 18.03.1833 Pazartesi

Avusturya'da yayınlanan 10 Mart tarihli L'observateur gazetesinden alıntıdır.

24 Şubatta İstanbul'dan alınan olağanüstü haberlere göre, 15 Şubat'ta İskenderiye'den bir haberci efendisi Mehmet Ali'nin bir mektubunu Rıfat Halil Paşa'ya iletmek üzere geldi. Reis Efendi Rus elçisine hitaben şu sırada Sivastopol'daki filonun hareket etmesine gerek yoktur. Ama filo hazır olarak beklemelidir diyordu. Fakat Rutenief hemen başını salladı. Filodan dört fırkateyn boğaz girişindeki Büyükdere açıklarına demirlemiş vaziyettedir. Bu sırada İbrahim Paşa komutasındaki Yeni Küçük Asya Ordusu ileriye doğru tek bir adım atmamış, İbrahim Paşa Mehmet Ali Paşa'dan emir almıştı. Hatta Kütahya ve Afyonkarahisar'ı bırakıp Konya'ya dönmüştü. Bu arada yeni Fransız Elçisi Defrance İstanbul'a gelmiş ve Amiral Roussin'inde tavsiyeleri ile çeşitli görüşmeler yapılmış ve Mehmet Ali Paşa ile barış anlaşması imzalanması sağlanmıştı. Haber getiren kuryelere göre İbrahim Paşa karargâhını boşaltarak İskenderiye'ye dönmüştü. Osmanlı İmparatorluğunun başkentindeki filoda Boğaziçi'nden ayrılmak için güney rüzgârlarını arkasına alarak bir sonraki çağrıya kadar Tirebolu limanına doğru açıldı.

Meente Zonder Voorbehoud Is Aangenomen 13 Aralık 1862

Anadolu'da Karahisar'a bağlı Şuhut kasabasında 16 Ekim gecesi meydana gelen şiddetli depremde, 250 civarında ölü ve yaralı vardır.

Algemeen Handelsblad 07 Ağustos 1895

Anadolu Demiryolu Eskişehir-Konya demiryolu hattının Afyonkarahisar(162,9km) bölümü Pazar günü hizmete girmiştir.

Rotterdamsch Nieuwsblad 02 Eylül 1902 Salı

Anadolu şehirlerinden Afyonkarahisar'da çıkan yangın 32 saat sürdü. Meydana gelen hasar oldukça büyüktür.

Het Nieuws Van Den Dag 02 Eylül 1902 Salı

Amsterdam 1 Eylül -Afyonkarahisar Anadolu ve Ka-

saba demiryolları kavşağındadır. Büyük bir yangın neticesinde 1000 kadar bina küle dönmüştür.

Gemengd Nieuws NKO 04 Eylül 1902

Karma haberler 04 Eylül 1902 -Anadolu'da Afyonkarahisar şehrini 32 saat kasıp kavuran yangın büyük zarara yol açtı. Afyonkarahisar yaklaşık 20000 nüfusa sahip olup, sayısız cami, hamam, pazar, ana kale ve imalat atölyeleri vardı.

Het Centrum 15 Şubat 1917

Papanın delegesi tarafından hükümetinde onayı ile Noel vesilesiyle Afyonkarahisar ve Pozantı'daki kamplara üç rahip gönderildi. Başlarındaki komutanlar tarafından süslenerek hazırlanmış olan şapellerdeki törenlere çok sayıda asker katıldı. Ayinlerde iki üniformalı Fransız askeri tarafından da ilahiler seslendirildi. Esirlerin söylediği Fransızca ilahiler rahipler tarafından İngilizceye çevrilererek diğer esirlere de aktarılmıştır. İbadetler yerine getirildikten sonra Noel hediyeleri dağıtılmıştır.

Het Nieuws Van Den Dag 15 Eylül 1919

İngilizler Küçük Asya'da

İstanbul'dan Atina'ya telgrafla gönderilen bir habere göre İngilizler toplam 12.000 askerle Bursa'yı, Üsküdar'ı ve Afyonkarahisar Demiryolu'nu işgal ettiler.

SURINAM GAZETELERİNDE AFYONKARAHİSAR

Koloniaal Nieuws- en Advertentieblad 01 Nisan 1921 Cuma

Yunanistan - Türkiye

Yunanlılar daha başarılı

Atina (İstanbul Kon. Onaylanır) Türkler Afyonkarahisar'ı tahliye etmişlerdir. Böylece burası ele geçirilmiştir. Ankara yolu Yunanlılara ağıttır.

Algemeen Handelsblad 02 Nisan 1921

Londra 2 Nisan - "Times" için (R.B.D.)'nin İstanbul'dan aldığı habere göre; Yunanlıların Eskişehir'i ele geçirmeleri için henüz erken olduğu düşünülmektedir. Güvenilir kaynaklardan alınan bilgilere göre Afyonkarahisar'ın ele geçirilmesi 23. tûmende çıkan bir isyan sonucudur.

Nieuwe Rotterdamsche Courant 7 Nisan 1921 Per- sembe

Küçük Asya'da Savaş

Atina 06 Nisan (G.A.T.) Ordu açıklaması.

4 Nisan'da durum aşağıdaki gibidir:

Kuzey Grubu Eskişehir üzerine yapılan saldırı kesildi. Düşman ağır kayıplar verdi. Bizim askerlerin morali harika ve coşku dolular.

Güney Grubu, 30 Mart'ta 45 km ilerleyerek bölgeyi işgal ettiler. Çivril'de 800 kadar askerimiz 2000 civarı düşman askerine karşı mücadele etti. Aydın Demiryolu yakınlarındaki savaşta 50 kadar esir alınmıştır.

41. Türk Birliği Afyonkarahisar, Çay ve devamında Eber'in gerisine çekilmek zorunda kalmıştır. Eskişehir'i de boşaltmak zorunda kalmışlardır.

Koloniaal Nieuws- en Advertentieblad 15 Nisan 1921 Cuma

Yunanistan-Türkiye

Yunanistan için durum çok ciddi ve pek kötü. Türkler onları kuzey'de Bursa ve Bağdat Demiryolu'nun ve İzmir hattının önemli bir kavşak noktası olan Afyonkarahisar'dan çıkardılar. Şiddetli çarpışmalar İzmit ve çevresini elinde tutan Yunan birlikleri ile Türkler arasında oldu. Bursa'daki ilk çözülme Kestel hattında oldu ve şehir Türklerin eline geçti. Yunanistan kuşatılmış duruma düştü.

Koloniaal Nieuws- en Advertentieblad 26 Temmuz 1921 Salı

Yunanlılar Eskişehir'i de işgal ederek Anadolu'da büyük bir zafer kazandılar. Kemalistler Karahisar ve çevresinde Yunan ordusuna karşı müşkül durumdalar.

Voorwaarts Sociaaldemocratisch Dagblad 03 Ekim 1921 Pazartesi

Küçük Asya'da Yunan Yenilgisi

Yenilgi ile ilgili çelişkili haberler geliyor. Belçika Haber Ajansının bildirdiği habere göre Yunan ordusuna karşı yapılan en büyük saldırı Eskişehir önlerinden yapılmış gibi görünüyor. Gerçekleşen son Kemalist saldırılarda Güney cephesi üzerinde duruldu. Gerçekleştirilen son saldırılardan sonra Yunanlılar Afyonkarahisar, Çay ve Bolvadin'den (Afyonkarahisar-Konya Demiryolu üzerinde) vazgeçmek zorunda kaldılar. Afyonkarahisar'ı tahliye eden Yunanlılar Dumlupınar-Uşak yönüne çekilmek zorunda kaldı.

Algemeen Handelsblad 29 Ekim 1921

TÜRKİYE

Yeni bir Türk Taarruzu

İstanbul 28 Ekim-Yunan gazeteleri Türkler tarafından başlatılan saldırılara devam edilmesi halinde, Yunan Bir-

liklerinin Afyonkarahisar'ı boşaltarak Eskişehir-Bursa hattına geri çekileceklerini bildirmektedirler.

Nieuwe Rotterdamsche Courant 17 Şubat 1922 Cuma

Türk-Yunan Savaşı

ANKARA 14 Şubat (Belga) Afyonkarahisar ve Bursa'da keşif yapmaya çalışan Yunanlılara karşı uçaklarımız ağır kayıplar verdirdiler.

De Sumatra Post 30 Ağustos 1922

YURDIŞINDAN HABERLER

Londra 29 Ağustos-Küçük Asya'da Türkler ve Yunanlılar arasındaki savaş devam ediyor. Atina'dan gelen resmi rapordaki bilgilere göre Türkler şiddetli bir taarruza geçtiler. Yunanlılar demiryolu kavşağında bulunan Afyonkarahisar şehrini tahliye etmek zorunda kaldılar.

Nieuwe Rotterdamsche Courant 02 Eylül 1922 Cu- martsesi

Uşak hattının doğusunda Afyonkarahisar ve çevresinde bulunan Yunan Güney orduları grubunun değil yakında yeni takviyeler almak, Kuzey ve Güney grupları cepheden tamamen silinip gidecektir.

Het Nieuws Van Den Dag 26 Kasım 1924

BALKANLAR

26 Kasım (Aneta-Radio) İstanbul ve çevresinde depremeler meydana geldi. Afyonkarahisar ve köylerinde otuz ölü vardır

Nieuwe Tilburgsche Courant 19 Ağustos 1936

BALKANLAR'DA KANLI SAVAŞ

Afyonkarahisar/Sandıklı'da leylekler ve kartallar arasında bugün olağanüstü bir savaş yaşandı. Bu kartal ve leylek arasındaki savaş kanlı oldu. Kartallar yuvalardaki genç leylek yavrularını kapabilmek için çalıştı. Ancak bu savaşta en dikkat çekici yan; kartalların saldırısı sırasında Balkanlardan ve diğer yerlerden gelen ölüme meydan okuyan yüzlerce ve binlerce leylek bu mücadeleye katılarak, saldırıya maruz kalan leyleklere destek oldular. Görgü tanıklarından alınan bilgilere göre her iki taraftan da çok zayıyat verildi, Yapılan mücadelelerden sonra kartallar mücadeleyi bırakmak zorunda kaldılar.

Het Vaderland 16 Mayıs 1940

ORTA ANADOLU'DA SU BASKINLARI

Amasya şehri ve çevresinde etkili olan sağanak yağmurlardan sonra Yeşilirmak Nehri'nin taşması sonucu çok sayıda yerleşim yeri sular altında kaldı. Yağışlardan Afyonkarahisar şehri de etkilendi. Su baskınına uğrayan birkaç yüz ev tahliye edildi. Yollarda ulaşım kesildi. Çok sayıda büyük baş hayvanda telef oldu.

De Tijd 17 Mayıs 1940

ANADOLU'DA BÜYÜK SU BASKINLARI

İstanbul 16 Mayıs-(D.N.S) Amasya kenti ve çevresinde şiddetli sağanak yağmurlar var. Bölgedeki yağışlardan sonra Yeşilirmak yatağından taşıtı. Çevredeki köyler su altında bulunmaktadır. Ayrıca sağanak yağmurlardan Afyonkarahisar şehri de etkilenmiştir. Birkaç yüz hane sular altında olup, şehirlerarası ulaşımında durmuştur. Bunun yanında çok sayıda büyükbaş hayvanda telef olmuş durumdadır.

Het Nieuws 03 Şubat 1960

(Orta Türkiye) Afyon bölgesindeki bir kömür madeninde meydana gelen çökme sonucunda bir işçi öldü. Dört işçi ise ağır yaralandı.(RTR)

FİNLANDIYA GAZETELERİNDE AFYONKARAHİSAR

Uusi Suometar 03 Eylül 1902 Çarşamba

29 Ağustos Konstantinopolis; Anadolu ve İzmir-Kasaba demiryolları kavşağında bulunan Afyonkarahisar şehrinde çıkan yangında 1.000 kadar ev yanmıştır. Şehrin nüfusu 35.000'dir.

Veckobladet 24 Eylül 1902 Çarşamba

Küçük Asya'da bulunan Türk şehri Afyonkarahisar'da çıkan yangında 1149 bina yanarak küle döndü. Şehir nüfusunun yaklaşık üçte birine denk gelen 8000 kişi felaketten etkilendi. Sultan yangından zarar görenlere yardım edilmesi için derhal emir verdi.

Kansan Tahto 28 Eylül 1908 Pazartesi

Küçük Asya, Afyonkarahisar şehrinde Jandarma ile mücadele eden 800 mahkûm, duvarın yıkılmasıyla dışarı çıkarak kaçmayı başardılar. Kaçanların yakalanması ve başka firar teşebbüslerinin olmaması için şehirde önlemler alınmıştır.

SLOVENYA GAZETELERİNDE AFYONKARAHİSAR

Slovenca yayınlanan gazetelerin bir kısmı Amerika, Kanada ve Güney Amerika'da bulunan Slovenler için bulundukları ülkelerde yayınlanmıştır.

Glas Naroda 16 Temmuz 1921 Cumartesi

YUNANLILAR TÜRK ŞEHRİNİ ALDILAR

İstanbul, Türkiye, 15 Temmuz - Yunan birliklerinin Bağdat Demiryolu şube hattı üzerindeki önemli bir istasyon olan Afyonkarahisar şehrini aldıkları bildirildi. Karahisar Kütahya'nın 55 mil güneyindedir.

Enakopravnost 16 Temmuz 1921 Cumartesi

YUNAN KRİZİ

Londra, 15 Temmuz – Konstantin rejiminin geleceği Anadolu'da Türklere karşı başlayan bu saldırıya bağlıdır. Bu harekât sonunda Yunan Kralı ya tahtında kalmaya de-

vam edecek ya da tahtını bırakmak zorunda kalacaktır. İngiliz Dışişleri Bakanlığı yetkililerine göre, Yunanistan'ın mali durumu günden güne kötüye gidiyor. İngiliz Savaş Bakanlığı yetkililerine göre Türkler ciddi kayıplardan kaçınmak amacıyla bilinçli olarak geri çekilerek, Yunan birliklerine karşı gerilla taktikleri ile mücadele veriyor. Türkler Afyonkarahisar'da bir risk alarak bulundukları yerlerden ayrılmışlar ve yüksek dağlara çekilmişlerdir. Zaten son gelen raporlara göre de Yunanlılar 10 mil ancak ilerleyebilmişlerdir.

Edinost 31 Ağustos 1922

Türkiye

Yunanlılara karşı Türk saldırısı

Atina, 30 Ağustos - Askeri yetkili raporu pozisyonlar: Afyonkarahisar'dan şiddetli bir takip taarruzu başladı. Saldırı şiddetli bir düşman süvari hücumuydu. Bu saldırı Elvanlar hattında topçu ateşiyle desteklenmektedir. Düşman, bizim askerimizi takip etmektedir.

LONDRA, 30 Ağustos - Yunanlılar Afyonkarahisar şehrinde yaşanan önemli bir mağlubiyet aldılar. Türk askeri karşı taarruzu tüm gücü ile ilerleyerek Yunan birliklerinin bir kısmını kuşattı. Bursa şehri tehlikeye girdi. Afyonkarahisar'ın Türkler tarafından geri alınmasıyla cephede bağlantı tesis edildi.

YENİ ZELANDA GAZETELERİNDE AFYONKARAHİSAR

Nelson Evening Mail, 01 Eylül 1902 Pazartesi

YIKICI BİR YANGIN TÜRKİYE'DE BİR ŞEHİRİ YOK ETTİ

(Alındığı Tarih 01 Eylül 08:58)

İSTANBUL, Dün 32 saat süren bir yangın Asya Türkiye'sinde bir Anadolu şehri olan Afyonkarahisar'ı tamamen yok etti.

The Feilding Star 01 Eylül 1902 Pazartesi

Korkunç Bir Yangın

Telegraph Press Association Copyright

İSTANBUL, 31 Ağustos - Otuz iki saat süren yangın Asya Türkiye'sinde bir Anadolu şehri olan Afyonkarahisar'ı tamamen yok etti.

The Wanganui Herald 01 Eylül 1902 Pazartesi

Yangın Bir Şehri Yok Etti

Pres Association-Telegraph Copyright

Alındığı Tarih 01 Eylül 08:55

İSTANBUL, 31 Ağustos - 32 saat süren bir yangın Asya Türkiye'sinde bir Anadolu Şehri olan Afyonkarahisar şehrini yok etti.

Poverty Bay Herald, 01 Eylül 1902 Pazartesi

(Electric Telegraph-Copyright-Unit Press Association)

Alınış Tarihi 01 Eylül, 08:50

İSTANBUL, 31 Ağustos.-32 saat süren bir yangın Asya Türkiye'si'nde bir Anadolu şehri olan Afyonkarahisar'ı tamamen yok etti.

Evening Post, 1 Eylül 1902 Pazartesi

BİR TÜRK ŞEHİRİ YOK OLDU

PRESS ASSOCIATION (Alınış Tarihi 1 Eylül 08:55)

Otuz iki saat süren bir yangın Asya Türkiye'si'nde bir Anadolu şehri olan Afyonkarahisar şehri tamamen yok oldu. Afyonkarahisar İzmir'in yaklaşık 170 mil kuzeydoğusundadır. En temel ticareti adını da aldığı Afyon'dur.

The Hawera and Normanby Star 01 Eylül 1902 Pazartesi

BÜYÜK YANGIN

İstanbul 31 Ağustos, Otuz iki saat süren bir yangın Asya Türkiye'si'nde bir Anadolu şehri olan Afyonkarahisar'ı tamamen tahrip etti.

Star, 01 Eylül 1902 Pazartesi

BÜYÜK YANGIN

BİR TÜRK ŞEHİRİ YOK OLDU

United Pres Association-By Electric

Telegraph-Copyright. (Alındığı Tarih 01 Eylül 08:55)

İSTANBUL, 31 Ağustos Otuz iki saat süren yangın Asya Türkiye'si'nde bir Anadolu şehri olan Afyonkarahisar'ı tamamen yok etti. Afyonkarahisar Kütahya'nın elli mil güney-güneydoğusunda ve 20.000 nüfusa sahiptir. Başlıca ihraç maddesi yakın çevresinde üretilen Afyon'dur.

The Grey River Argus 02 Eylül 1902 Salı

İSTANBUL, 31 Ağustos - Otuz iki saat süren yangın Asya Türkiye'si'nde bir Anadolu şehri olan Afyonkarahisar'ı tamamen yok etti.

Ashburton Guardian, 02 Eylül 1902 Salı

BÜYÜK YANGIN

İSTANBUL, 01 Eylül - Otuz iki saat süren yangın Asya Türkiye'si'nde bir Anadolu şehri olan Afyonkarahisar'ı yok etti.

Colonist, 02 Eylül 1902 Salı

İSTANBUL 31 Ağustos-32 saat süren bir yangın Asya Türkiye'si'nde bir Anadolu şehri olan Afyonkarahisar'ı tamamen yok etti.

Otautau Standard 04 Kasım 1913

Yürek burkan bir sohbet oldu. Bay Ashmead Bartlett Bulgaristan'ın Stara Zagora (Eski Zağra) şehrinde binlercesi ile beraber esir düşmüş ve buradaki korkunç katliamlardan şanslarının yaver gitmesi ile kaçmayı başarabilmiş iki Türk Askeri ile bir söyleşi yaptı.

Bunlardan ilki 29.Piyade Alayı, I.Tabur, 2.Bölükten Afyonkarahisarlı Hasan oğlu Hacı Ali idi. Anlatmaya başlamasını istedikten sonra başından geçenleri anlatmaya başladı.

Ben bir bahar günü 13 Mart'ta Edirne yakınlarında Yassı Tepe'de esir düştüm. Tüm hasta ve yaralıları süngülerlediler. Haskova'ya (Hasköy) vardığımızda bizden ancak 500 kişi hayatta kalmıştı. Orada tamamen kötü muamele ve dayak vardı. Tüm nöbetçiler en ufak bir bahane ile bize ateş açıyorlardı. Bazen sıcak yemek ve bazen de ekmek verilmekle beraber, bazı zamanlarda hiçbir şey verilmediği de oldu.

Buradaki esirlerden iyi durumda olanlar fabrikalarda çalışmaya gönderildi. Hatta özel işlerde bile, yaralı olmak çalışmaya engel değildi. Bize çadırlar verildi. Ama bizler yerlerde yatmak zorunda kaldık. Düşman, yakalanan diğer esirlerinde Haskova'ya getirildiği yönündeki haberler üzerine buradaki 4000 kadar esiri Stara Zagora'ya gönderdi. Bunların iki bin kadarı savaş esiri olmakla beraber aralarında o bölgeden bazı Müslüman, Yunan ve Sırp'ta varmış.

Powerty Bay Herald 21 Şubat 1914

AVRUPA SEMALARINDAN SÜZÜLEN

M.VEDRİNES DAĞLARI AŞTI

Kahire 31 Aralık-Ünlü Fransız Havacı M. Vedrines 3.500 kilometrelik Paris-Kahire uçuşunu Pazartesi günü tamamladı. M. Vedrines'e Fransız Havacılık Başkanı Paris-Kahire uçuşunu önerdiğinde o üçlü ittifak ülkeleri Almanya-Avusturya-İtalya üzerinden uçarak Paris-Kahire uçuşunu yapmaya karar verdi. Fransız Havacı M. Daucourt tarafından teşebbüs edilen ilk uçuşta, Daucourt'un uçağı Küçük Asya'da Toros Dağları üzerinde düşmüştü. M. Vedrines için çektiği telgrafta "Bayrak Toroslar'da düştü onu ileri sen götürebilirsin" diyordu. M. Vedrines 400 mil boyunca kapalı bir havada seyahat ederek zemini yoğun karla kaplı ve soğuk olan Afyonkarahisar'a inmişti. Konya'ya gitmek için tekrar havalanmış uçuşun son yarım saatinin 15 dakikasını korkunç bir fırtına ile mücadele etmek zorunda kaldı. Ama bu karşılaşmaları hiçbir şey değildi. M. Daucourt'un Toros Dağları'nı geçmek için yaptığı başarısız girişimin ardından M. Vedrines Toros Dağları'nı en yüksek noktadan geçerek Torosları aşmayı başardı. Bu sırada barometre 15.000 feet yüksekliği gösteriyordu. Mavi renkli Akdeniz, karla kaplı dağlar ve kırmızı renkli Adana Vadisi. Görkemli bir manzaraydı. Üç renkli Fransız bayrağını çağırıyordu. Toros Dağları'ndan aşağıda soğuk havayla tezat oluşturan solunumu zorlaştıran sıcak ve boğucu yoğun bir atmosfer vardı. M. Vedrines uçuşuna devam edebilmek amacıyla Mersin'e indi. Oradan da yaklaşık elli mil uzaklıkta bulunan Kıbrıs adasına ve ardından Suriye sahillerini takiben Beyrut'a ve 180 millik bir uçuşun peşinden de Yafa'ya indi. M. Vedrines Kahire'ye gelişinden 32 gün sonra Fransız diplomatik temsilcisi tarafından Lord Kitchener'le

tanıştırıldı. Ayrıca Hidiv tarafından da kabul edildi.
Ashburton Guardian 06 Eylül 1915

Kahraman Denizaltı

Atina 4 Eylül - Bir denizaltı ile İzmit'e gelen bir grup denizci Gebze'de demiryolu köprüsünü dinamitleyerek herhangi bir kayıp vermeden geri döndü. Gebze 45 mil uzunluğunda ve 25 mil genişliğinde olan İzmit körfezinin kuzeyinde ve İstanbul'un 25 mil doğusunda bir şehirdir. İstanbul'dan gelen demiryolu, sahili takip ederek Gebze ve İzmit'ten geçer ve güneye yönelerek Küçük Asya ortalarında olan Karahisar'da kollara ayrılır. Bir hat doğuya Konya'ya başka bir hatta batıya İzmir'e yönelir.

Poverty Bay Herald 11 Eylül 1915

TÜRKLERİN ELİNDEKİ AVUSTRALYALI ESİRLER

Melbourne, 2 Eylül - Merkezi Londra'da bulunan Yüksek Komiserlik ofisine İskenderiye'den telgrafla gelen bir habere göre, Çanakkale cephesinde Türklerin elinde Avustralya Seferi Kuvvetlerine mensup yaklaşık 800 kadar savaş esiri vardır. Bu rakamlar çeşitli kayıp, ölüm ve yaralılara ilişkin raporların derlenmesi neticesinde elde edilmiştir. Avustralya deniz gücünde olan ve Küçük Asya'da bir şehir olan Afyonkarahisar'da esir olarak bulunan bir deniz subayının gönderdiği ve London Post'ta yayınlanan mektupta şöyle diyor: "Hepimize çok iyi muamele edilmekte. Umut ediyorum çokta uzak olmayan bir gelecekte barış ilan edilir. Bizlerin sadece sabırlı olması gerekiyor. Burada bizleri rahatsız eden tek şey korkunç monotonluktur. Tüm gün boyunca ne yapacak bir iş, ne okuyacak bir kitap, ne de yazı yazacak bir kâğıt var. Ay boyunca açık havada egzersizler ve yürüyüş yapabilmemiz için günde iki saat müsaade edilmekte. Bana okumak için kitap ve yazmak için kâğıt gönderirseniz sizlere çok minnettar kalacağım. Mektup adresi: Avustralya deniz esirleri Asya/Türkiye."

The Evening Post 02 Kasım 1916 Perşembe

SAVAŞ ESİRİ

Savaş esirleri ofisinden bildirildiğine göre, CANTERBURY atlı süvari birliğinden 7/1762 J. Moore Afyonkarahisar / Türkiye'de.

Evening Post 15 Kasım 1916

YENİ ESİR DÜŞEN YENİ ZELANDA'LI SAVAŞ ESİRLERİ

Afyonkarahisar, Türkiye

13/264 2'nci subay F.Allsop

13/2424 Er C.C Bowen

13/324 Er J.C. McLennan

13/930 Er C.D. McLeod

7/869 Er W.M.Martin

7/1762 Er J.Moore

13/839 Er A.Pearce

13/942 Er D.L.Quintal

12/644 Er G.F.Salway

13/949 Er J.H.Saunders.

Poverty Bay Herald, 3 Ocak 1917 Çarşamba

TÜRKİYE'DE ESİR HAYATI

Türkiye'de Türkler tarafından esir edilerek Afyonkarahisar'da tutulan Yeni Zelandalı bir asker tarafından yazılmış bir mektupta;

Bizim pencerelerimizden kısmi olarak karşıdaki düz görünüşlü sıra dağlar görülmekteydi. Deniz seviyesinden 3000 feet yükseklikte ideal bir iklim ve temiz bir hava var. Bir dizi tepenin hemen yakınında merkezde birden sarp ve dik bir kaya yükselir. Üzerindeki sur ve kuleleri ile oyularak yapılmış su depoları onun yüzyıllar boyu birçok kuşatmaya karşı koymasını sağlamıştır. Şehirde evler hariç birkaç kamu binası, camiler, hamamlar vardır. Çoğu toprak ve ahşaptan yapılmıştır. Duvarlar ve tavanlar sönmüş kireç ile boyanmıştır. Esirlerin kaldıkları yerlerin pencere panjurları ahşap kaplıdır. Şehirde en eğlenceli iş sadece öğrenilen 20 kelimeyle pazar alışverişleri sırasında yapılan pazarlıklardır.

The Poverty Bay Herald, 29 Ocak 1917 Pazartesi

Wellington, (bugün).

Yüksek Komiser J. Allen Türkiye'deki savaş esirlerine ilişkin ek listeyi açıkladı.

Yeni Zelanda seferi kuvvetlerinden Gordon SALWAY, C.C.BOWEN, W.M.MARTİN, J.C. McLENNAN, Arthur PEARCE, D. McLEOD, D.L.QUİNTAL, J.L.LAUNDERS Afyonkarahisar'dadır.

Grey River Argus 30 Ocak 1917

DOMİNYONLARDAN HABERLER

TÜRKİYE'DEKİ YENİ ZELANDALI ESİRLERİN EK İSİM LİSTESİ

(Per United Pres Association.)

Wellington. 20 Ocak-Yüksek Komiserliğin almış olduğu ek isim listesi aşağıdaki gibidir.

Yeni Zelanda Seferi Kuvvetlerinin Türkiye'deki savaş esirleri;

Çavuş Gordon Solway (2nci Wellington Birliği)

Er C.C. Bowen

Er I.C. McLennan

Er D. McLeod

Er W.M. Martin

Er Arthur Pearce

Er D.L. Quintal

Er J.H. Sanders(Auckland Atlı Piyade)

Esirlerin tümü Afyonkarahisar'dadır.

The Evening Post 08 Mart 1917 Perşembe

HASTALIKTAN ÖLDÜ

Auckland piyade birliğinden 13/911 J.A. Harney geçtiğimiz 19 Kasım'da, Türkiye'de Afyonkarahisar'da savaş esiri iken hastalıktan öldü. (J.A.Harney, Walton, Waikato).

The Thames Star 09 Mart 1917 Cuma

ZAYIAT LİSTESİ

15 Eylül 1916 tarihli rapora göre Er P.R. Ross Afyonkarahisar/Türkiye'de yakalandığı hastalık neticesi öldü. Er J.A Harney hala ağır hasta.

Evening Post 26 Mayıs 1917

Yeni Zelanda Savaş Esirleri ile ilgili Yüksek Komiser Raporu

(BY TELEGRAPH.—PRESS ASSOCIATION.)

DUNEDIN (Bugün)

Sir James Allen Türkiye ve Almanya'daki savaş esirlerine yapılan İngiliz yardımlarıyla ilgili referans bir rapor aldığını belirterek İstanbul'daki Amerikan Büyükelçiliği vasıtasıyla Türkiye'deki İngiliz savaş esirlerine önemli sevkiyatlar gönderildi. Afyonkarahisar, Ankara, Belemelik ve Pozantı'da çoğunluğunu bizim askerlerimizin teşkil ettiği esirler vardır. Aşağıda isimleri bulunan:

Tpr. J. C.M'Lennan (Auckland M.R.), Pte, Norman; Steel (WellingtonTaburu), ve Archibald Wilson: Mektuplarını almış ve teşekkür etmişlerdir.

Esirler Norman Steel (Wellington Taburu); Pte. G.F. Monk (WellingtonTaburu); Pte. R. Surgenor ise çok az posta alabilmiştir. Almanya'daki esirler için son iki haftadır savaş esirlerine yardım derneklerinin işlerinde ciddi düzensizlikler olduğu görülmüştür.

Afyonkarahisar, İstanbul ve İzmir'den gelen demiryollarının kesiştiği ve İzmir'in 185 mil doğusunda, Ankara'ya 150 mil mesafede bir şehirdir.

Evening Post 4 Haziran 1917

Türkiye ve Almanya'da bulunan Yeni Zelandalı Savaş Esirleri Hakkında Yüksek Komiserlik Raporu:

Aşağıda her kampta bulunan savaş esiri sayısı ve parantez içinde o kampta bulunan Yeni Zelandalı savaş esirlerinin sayıları verilmiştir.

Afyonkarahisar 576(16), Ankara 460(4), Belemelik-Pozantı(4), İzmit 88(3), Kırşehir 6(1), Kastamonu 131(1), Haydarpaşa Hastanesi 15(1).Yüksek komiserlik İngiliz esirlere artık daha fazla alaka gösterildiğini bildiriyor.

İsviçre Posta teşkilatı aracılığı ile gönderilen postalar, Avusturya Posta idaresinde takıldığı için Türkiye'deki esirlere gıda yerine haftalık yiyecek miktarının karşılığına isabet eden miktarın nakit olarak gönderilmesi tavsiye olunur.

13/839 Tpr Arthur Pearce Afyonkarahisar'dan gelen 24 Şubat 1917 tarihli posta kartı aşağıdaki gibidir. "13 Ekim tarihinde mükemmel durumda dört adet koli aldım. Pazar günü güzel bir ziyafet çektik. Ben sizlere çok teşekkür ederim." Diyor.

Ashburton Guardian, 14 Haziran 1917

Major H.L. Reilly, Hint ordusuna bağlı R.F.C. birliğinde savaşırken esir düşmüştür. Bayan White'ın torunu Sherwood, Takapau, Hawke's Bay, deki büyükannesine Afyonkarahisar/TÜRKİYE den gönderdiği 11 Şubat tarihli mektubunda, gayet sağlıklı ve neşeli olduğunu bildirdi.

Evening Post 22 Haziran 1917

TÜRKİYE'DEKİ SAVAŞ ESİRLERİNİ ZİYARETLER

Londra 20 Nisan

M. Boissier ve Dr Adolphe Alfred Vischer. Uluslararası Kızıl Haç komitesinin (Cenevre) Küçük Asya'da bazı kampları yapmış olduğu inceleme ziyaretleri hakkında ilginç ayrıntılar verdiler.

17 Kasım günü Marmara denizindeki Prens adalarında bulunan General Townshend ziyaret edildi. Osmanlı makamlarının kendisine karşı uygulamaları övgüye layıktır. Harbiye Nezaretinin onun emir subayı (Yüzbaşı Morland)'ın esaret hayatlarını yumuşatmak için gösterdikleri gayret her türlü takdire şayandır. Akşamı burada geçirdikten sonra ertesi gün bizler İstanbul'a geçtik. Türkler buradaki İngiliz, Fransız ve İtalyan subayların esaret şartlarını hafifletmek için ellerinden gelen gayreti göstermişlerdir. Bazı istisnalar dışında herhangi bir şikâyet yapılmış değildir. İngiliz ve Fransız subaylar genellikle en iyi otel ve evlerde konaklamaktadırlar.

GÖREVLİLERDEN MEMNUNİYET

Heyetteki delegeler toplam on bir yer ziyaret ettiler. Buralar Bursa, Eskişehir, Kütahya, Afyonkarahisar, Konya, Yozgat, Kırşehir, Yedikule, İzmit ve askeri hastaneler Haydarpaşa ile Harbiye'dir.

Bütün bu sayılan yerler arasında şüphesiz en iyi koşullara sahip kamp Eskişehir'deydi. 67 Hintli Müslüman subay, 4 doktor ve 36'sıda çeşitli rütbelerde asker için şehirde en iyi, en güzel evler düzenlenerek tahsis edilmiş, en temiz gıda maddeleri en uygun fiyatlarla temin edilmekte.

Bursa 21 ve 22 Kasım da delegeler tarafından ziyaret edildi ve burada 14 İngiliz esir tespit edildi. General Grier, General Smith ve Kaptan Halford Hotel Broite yerleştirilmişlerdi. General Melliss, General Delamin, General Hamilton, General Evans, Albay Parr, Binbaşlıklar M'Kenna, Johnson, Walker ve Bennett ile Kaptan Hibbert ve Kaptan Goldfrap Hotel Osmaniye'de yerleştirilmişlerdi. Subayların kaldıkları yerler ile ilgili hiçbir şikâyetleri yoktu. Yalnızca bir arzuları vardı. O da daha fazla serbestlik ve ihtiyaçlarını temin edebilmek için dışarıya çıkabilmektir.

Heyet 20 Kasım'da Afyonkarahisar'daydı. 67 İngiliz subay, 482 İngiliz askeri ve 223 Hint askeri tespit ettik. Gıda kalitesi tatmin edici olmakla beraber, miktarı çok azdı. Türk yüksek komutanlığından heyet olarak esirlerin günde sekiz saatten fazla çalıştırılmayacağı ve Türk askerleri ile aynı yemekleri yiyecekleri yönünde güvence aldık.

11 Aralık tarihinde delegeler Yozgat şehrini ziyaret ettiklerinde Dr. Baines, Startin, O'Farrell dahil doksan sekiz İngiliz subayı ve 30 İngiliz askeri vardı. Bir İngiliz doktor esirlerin sağlık durumlarının gayet iyi olduğunu bildirdi.

The Ashburton Guardian 30 Mart 1921 Çarşamba

KÜÇÜK ASYA'DA YUNAN BAŞARILARI

(Per Press Association Copyright.)

Londra 29 Mart - Afyonkarahisar'ın düştüğü resmen doğrulandı. (Alındığı Tarih 30 Mart, 09:25)

Atina 29 Mart - Yunanlılar birçok tutsak ve ganimet alarak Eskişehir'den gelen demiryolu kavşağında bulunan Afyonkarahisar'ı ele geçirdi. (Alındığı Tarih 30 Mart 2:20 p.m.)

The Ashburton Guardian 25 Temmuz 1921 Pazartesi

Kemalistlerin bir iddiası (Alındığı tarih 25 Temmuz 13:10)

Paris 24 Temmuz - Paris'te bulunan Kemalistlerden bir delege aldığı bir habere göre Afyonkarahisar'ın yeniden işgal edildiğini iddia etti. Petite Parisien göre her iki tarafı da memnun edecek bir Türk-Fransız anlaşması için Kemalist delegelerce bir plan hazırlandı. Ayrıca Türk-Bolşevik antlaşmasının onayı da Ankara'da bulunan Millet Meclisince ertelendi.

The Ashburton Guardian 12 Ekim 1921 Çarşamba

KÜÇÜK ASYA'DA SAVAŞ

Atina, 11 Ekim - Yunan resmi makamlarından alındığı iddia edilen bir habere göre 30 Eylül'de Afyonkarahisar hattında başlayan çarpışmalar 08 Ekim tarihinde parlak bir Yunan zaferi ile sona erdi. Türkler ağır kayıplar vererek geri çekildi.

The Evening Post 12 Ekim 1921 Çarşamba

Küçük Asya'daki savaşta Yunanlılar parlak bir zafer kazandıklarını iddia ediyorlar.

(REUTERS TELGRAF)

Londra, 10 Ekim-Bir Yunan resmi açıklaması olduğu iddia edilen habere göre, 30 Eylül günü Afyonkarahisar cephesinde başlayan savaş 08 Ekim tarihinde parlak bir Yunan zaferi ile sona erdi. Türkler ağır kayıplar vererek geri çekildiler.

Evening Post, 10 Mart 1922

KÜÇÜK ASYA'DA ÇARPIŞMALAR DEVAM EDİYOR

(UNITED PRESS association—COPYRIGHT)
(REUTER'S TELEGRAM)

Londra 08 Mart - Yunan tarafından alınan yarı resmi tebliğlere göre Küçük Asya'da Eskişehir önlerinde beş saat kadar süren çarpışmalardan sonra yirmi Türk askeri öldürüldü. Afyonkarahisar hattında da süvariler çarpıştılar ve altı Türk öldürüldü.

The Evening Post 30 Ağustos 1922 Çarşamba

Kemalist güçler karşısında Yunan Yenilgisi

(United Press Association)

(Avustralya-Yeni Zelanda Cable Association)

Atina 28 Ağustos - Kemalist güçler Afyonkarahisar önlerinde Yunan kuvvetlerini iki hat üzerinden yaptıkları taarruzla bozguna uğrattılar.

The Evening Post 31 Ağustos 1922 Perşembe

Türklerin Sürpriz Saldırısı İle Rumların Kuzey ve Güney Orduları arasındaki demiryolu ve haberleşme hatları kesilerek ikiye ayrıldılar.

(UNITED PRESS ASSOCIATION—COPYRIGHT.)

(AUSTRALIAN-NEW ZEALAND) CABLE ASSOCIATION)

İstanbul 29 Ağustos-Geçen hafta Mustafa Kemal'in gizlice cephe gerisinde kümelenen piyade birliklerinin topçu ateşi desteğinde sabaha karşı 03:00 civarlarında başlattığı taarruz ile ezici bir darbe vurup kimi Yunan kuvvetlerinin aralarındaki bağlantıyı kesti. Öğleye doğru iyice şiddetlenen Türk saldırısına cevap veremeyip gerileyen Yunanlıları Türk birlikleri süpürdüler. Yunan Kuzey ve Güney orduları arasındaki demiryolu ve iletişim hatları kesilmek suretiyle birbirlerinden ayrıldılar.

Evening Post 01 Eylül 1922

YUNANLILAR KARŞISINDA TÜRKLERİN BAŞARILARI

(Alındığı Tarih 01 Eylül, 2 P.M.)

İstanbul 31 Ağustos - Yunanlılar Afyonkarahisar'dan çekildi. Türkler elde ettikleri üstünlükle bastırıyorlar. Birlikler Marmara ve Trakya yönünde ilerliyorlar. İlk gelen bilgilere göre, bombardımanın şiddetli olmasından dolayı Afyonkarahisar neredeyse tamamen tahrip oldu.

LÜKSEMBURG GAZETELERİNDE AFYONKARAHİSAR

Luxemburger Wort 01 Eylül 1902 Pazartesi

Anadolu ve İzmir demiryolları kavşağında olan Afyonkarahisar'da çıkan yangında 1000' den fazla ev yandı. Afyonkarahisar'ın nüfusu 35.000'dir.

Tageblatt 19 Ekim 1936 Pazartesi

TÜM DÜNYADAN GELEN LEYLEKLER KARTALLARA KARŞI

Geçen hafta Afyonkarahisar şehrinde hiçte alışık olmadığımız bir hadise meydana geldi.

Yüzyıllardır Anadolu'nun bu bereketli topraklarına gelen leylekler, buralara doğudan gelen kartalların saldırısına uğradılar. Onlarca ve yüzlerce leylek bu saldırılara karşı kendilerini savunmak için verdikleri şiddetli mücadeleler sonucunda pek çok kurban verdiler.

Leylekler Anadolu'nun diğer bölgelerinden ve hatta Balkanlar, Almanya ve Macaristan'dan Afrika'ya doğru göç etmekte olan diğer leyleklerden de takviye alarak Afyonkarahisar'da kartallara saldırdılar.

POLONYA GAZETESİNDE AFYONKARAHİSAR

Dziennik Bialostocki Cumartesi 27 ağustos 1921

Birkaç haber,

120 km mesafe kateden Yunan birlikleri Afyonkarahisar şehrini işgal ettiler.

İSVİÇRE GAZETELERİNDE AFYONKARAHİSAR

Feuille D'Avis De Lausanne 30 Ağustos 1902 Cumartesi

KÜÇÜK ASYA'DA BİR YANGIN

Konstantinopolis, 30 Ağustos. Karahisar alevler içinde, şehir Anadolu Demiryolu hattı üzerinde bir istasyondur.

Le Matin - Tribune de Lausanne 04 Nisan 1921 Pazartesi

Yunan basını

Atina, 3 - İşte 2 Nisan tarihli Yunan karargâhı resmi açıklaması

Güney Grup: Afyonkarahisar'daki keşif saldırıları, demiryolu hattı ötesinde karşılandı.

Önemli piyade ve süvari kuvvetleri ile Büyük Çobanlar İstasyonu ve çevresindeki tepeler işgal edildi. Askerlerimiz düşmanın cesurca saldırılarına rağmen onları geri çekilmeye ve pozisyonlarını terk etmeye zorlayarak tren istasyonu ve civarındaki hatlarını bırakmalarını sağladılar.

Feuille D'Avis De Lausanne 15 Nisan 1921 Cuma

Küçük Asya'da Yunanlılar

Atina, 13 Nisan - Yunan birlikleri stratejik bir plan çerçevesinde İzmir'in doğusunda bulunan Afyonkarahisar'ı

tahliye ettiler. Bu doğrudan Eskişehir'deki yetersizliğin sonucudur.

Le Matin - Tribune de Lausanne 06 Ekim 1921

Türk-Yunan Savaşı

Durumda değişiklik yok.

Atina, 5 Ekim (Atina Basın Ofisi) – Haberler 2 Ekim tarihinde askeri durum: Tüm ön cephe Eskişehir'de sessiz. Afyonkarahisar cephesi bombalanıyor.

Feuille D'Avis De Lausanne 24 Kasım 1924 Pazartesi

Türkiye'de Deprem

Cumartesiye pazara bağlayan gece, yirmi saniye süren bir deprem kaydedildi. Afyonkarahisar'da tren istasyonu ve çeşitli binalarda hasara neden oldu. Şoklar Konuya, Uşak, Eskişehir ve Mudanya hatlarında da hissedildi. Uşak İstasyonu çöktü. Şehir'de önemli hasar var. Diğer şehirlerde ise hasar önemsizdir. Son olarak meydana gelen hafif bir sarsıntı gece Konstantinopolis'te hissedildi.

Görüleceği üzere gazete haberlerinde Afyonkarahisar yerel tarihine ışık tutabilecek birbirinden ilginç haberler Avrupa'dan Asya'ya, Afrika'dan Avustralya'ya kadar olan dünya ülkelerinin çoğunda yayınlanan gazetelerde kendine yer bulmuştur. Aynı zamanda birer arşiv belgesi niteliğindedirler. Bazı zamanlarda arşivlerde kayıt altına alınan hadiselerle ilişkin bilgileri, kimi gazete sayfalarında biraz daha ayrıntılarıyla ve daha güncel bir anlatımla görmek mümkün olabilmektedir.

Ayrıca gazeteleri okurken o tarihlerde var olan ülke ve milletleri de göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Avusturya Gazeteleri başlığı altında farklı dillerde gazeteler yayınlanmış olduğu görülebilir.

Bu nedenle, geçmişte yaşanmış hadiselerle ilgili bilgi almak, araştırma ve incelemeler yapmak için yayınlanmış olan eski gazeteler çok değerli bir kaynak niteliğindedirler.

Bilgi notu: (SUMATRA) : Bugün Pasifik Okyanusu'nda Endonezya'ya bağlı ve bir dönemler Hollanda yönetiminde de kalmış büyük bir adadır.

Bilgi Notu : (SURİNAM) :Güney Amerika'nın kuzeyinde, Brezilya ile komşu bir ülke olan Surinam, eski bir Hollanda sömürgesidir. Surinam, 1499 yılında İspanyollar tarafından keşfedildi. 1650'de İngilizler kıyıyı sömürge haline getirmek için burada yerleşim merkezleri kurdu. 1677 yılında İngiltere, bir savaş sonucu, toprakları Hollanda'ya bıraktı. Hollanda, Surinam'ı bugünkü New York ile takas etti. 18. ve 19. yüzyıllarda ülkede şeker üretimi için Afrikalı köleler getirtilerek çalıştırıldı. 1922 yılında ülke, bir sömürge olmaktan çıkarak Felemenk Krallığı'nın bir bölgesi haline geldi. 1954'te içişlerinde bağımsızlığını elde etti. 1975'te ise ülke tamamen bağımsızlığına kavuştu.

UN INCENDIO

(Por telégrafo)

París 31.—Telegrafía de Constantinopla que la ciudad Afium Karahissar, importante centro comercial de la Anatolia, ha quedado casi destruida a consecuencia de un terrible incendio que duró 32 horas.

Las pérdidas son considerables.—*Fabra.*

LOS GRIEGOS SE APODERAN DE AFIUM KARAHISSAR

Atenas, 18.—Las tropas griegas han atacado con empuje irresistible las posiciones turcas de Kutakin, apoderándose de Afium Karahissar.

Los turcos han abandonado 120 muertos y numerosos heridos.—*Havas.*

Schlacht zwischen Griechen und Türken.

Wie das griechische Communiqué mitteilt, dauerte die große Schlacht, die am 26. August bei Afium Karahissar begann, am 29. und 30. August mit unveränderter Heftigkeit fort. Die griechischen Truppen zogen sich im Gebiet von Uludschak und Tulubasnar unter dem außerordentlich starken Druck des Feindes kämpfend zurück.

Aus Angora wird gemeldet, daß der Vormarsch der türkischen Kolonnen fast auf allen Frontabschnitten andauert. Türkische Kolonnen sind im Abschnitt Afium Karahissar parallel zur Eisenbahnlinie Utschak-Afium Karahissar vorgebrungen. Die Griechen ziehen sich zurück. Sie haben starke Verluste erlitten. Im Abschnitt von Brussa hält der türkische Vormarsch an. Die Griechen sollen nicht mehr damit rechnen, die Stadt Brussa halten zu können.

GRKI SO ZAVZELI TURŠKO POSTOJANKO.

Carigrad, Turčija, 15. julija. — Grške čete so zasedle mesto Afium Karahissar, važno postajo na južni stranski progi Bagdadske železnice.

To je bilo danes tukaj objavljeno. Karahissar leži nekako 55 milj južno od Kutaje. O Kutaji so govorili, da je središče grške ofenzive proti turškim nacionalistom, ki so je pričela pretekli ponedeljek.

— **Enuri tulipalo.** Konstantinopolista lennätetään elof. 29 p:nä Wienin lehdille: Afium Karahissarisja, Anatolian ja Smyrnan—Rasjaban rajojen yhtymäpaikassa, on toispäivänä päässyt valloilleen tulipalo, joka riehui tovelä tänäänkin. Tuhattunta taloa on jo palanut poroksi. Raupungissa on 35 tuh. asukasta.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ

Η ΚΑΤΑΛΗΨΙΣ ΤΟΥ ΑΦΙΟΝ ΚΑΡΑ-ΧΙΣΑΡ Η ΠΡΟΧΩΡΗΣΙΣ ΕΞΑΚΟΛΟΥΘΕΙ

Εκτετατόν στρατιωτικόν καταστάσας της 30ης 'Ιουνίου.

Προχωρήσας ημετέραν στρατιωτικόν πρὸς 'Εκτετατόν στρατιωτικόν καταστάσας της 30ης 'Ιουνίου.

Πρὸς 'Εκτετατόν στρατιωτικόν καταστάσας της 30ης 'Ιουνίου.

Τὴν 30 'Ιουνίου καταλάβομεν τὴν Ἀφίον Καραχισάρ.

Ἀφίον Καραχισάρ.

Ἀφίον Καραχισάρ.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

Ἐκτετατόν στρατιωτικόν καταστάσας της 30ης 'Ιουνίου.

Προχωρήσας ημετέραν στρατιωτικόν πρὸς 'Εκτετατόν στρατιωτικόν καταστάσας της 30ης 'Ιουνίου.

Πρὸς 'Εκτετατόν στρατιωτικόν καταστάσας της 30ης 'Ιουνίου.

Τὴν 30 'Ιουνίου καταλάβομεν τὴν Ἀφίον Καραχισάρ.

Ἀφίον Καραχισάρ.

Ἀφίον Καραχισάρ.

Graiku ir Angoros karas.

E. LONDONAS. Angoros valdžia, ilgai laukusi išsiant Anatolijos klaušimą, pagaliau nutarė kariauti. Athenų pranešimu, rugpjūtio 26 d. Kemalistas, Anatolijos fronte, pradėjo smarkiai pulti Graikus. Po smarkios kovos Graikai atsitraukė nuo Karahissar.

LES GRECS EVACUENT AFIOUM-KARAHISSAR

Constantinople, 6 avril.
On annonce que les troupes grecques évacuent Afium-Karahissar, se retirant sur leurs lignes de départ.

La Guerre dans le Proche-Orient

LA LUTTE AUTOUR D'AFIOUM-KARA-HISSAR

Athènes, 15 avril.
D'après les dépêches de Smyrne, dans la journée d'hier des troupes turques s'élevant à environ une trentaine de mille hommes et appuyées par une nombreuse cavalerie et une puissante artillerie, ont attaqué les troupes grecques sur le front d'Afium-Kara-Hissar, spécialement devant le secteur de Toulou-Bounar. Cette attaque, dirigée par Kemal pacha en personne, qui visait à isoler le corps grec occupant Afium-Kara-Hissar de sa base de ravitaillement, aurait échoué complètement devant une vigoureuse contre-attaque des troupes grecques secondées par un violent feu d'artillerie qui a causé des pertes aux Turcs et les a obligés à battre en retraite, laissant 6.000 prisonniers, dont 15 officiers, 5 canons et 12 mitrailleuses.

GAZİLERDEN HATIRALAR

BABAM HASAN HÜSEYİN

ERGÜÇ'ÜN ANILARI

ARSLAN ERGÜÇ*

Taşpınar Dergisi'nde yayınlanmakta olan "Gaziler Anlatıyor" başlıklı yazılar beni yıllar öncesine götürdü. Rahmetli babam Hasan Hüseyin Ergüç'te (D 1895-Öl 1945) Afyonlu bir gazi idi. Ondan ve diğer büyüklerimden dinlediklerim bir bir aklımdan geçti. Ağabeyim merhum İbrahim Ergüç'ün (1919-1998) babamın anılarını kaleme aldığı notları gözden geçirdim.

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti yalnız kendi hudutlarında değil, bağlı olduğu blok devletleri sınırlarında da askerlerini savaştırıyordu. O günlerde silah altına alınan Afyon'un Hacı Beşiroğlu ailesinden babam İbrahim oğlu Hasan Hüseyin'de eğitimde gösterdiği başarıdan ve okuma yazma bilmesinden ötürü çavuş olmuş ve o tarihte Avusturya sınırları içerisinde olan Galiçya Cephesi'ne gönderilmiş. Nihayet Ruslarla savaşa girilmiş ve günlerce uzaktan yapılan top, tüfek atışlarından sonra göğüs göğüse süngü savaşına kalkışılmış. Hasan Hüseyin Çavuş karşısına gelen ilk Rusu süngülemiş, ikincisinde dev yapılı bir Rusla hayli süngü muharebesi yaptıktan sonra onu da yere sererek ileri atılırken Rusların yüz geri kaçtıklarını görmüş. Koşmak isterken dizlerinin dermanı kesilir ve oraya yığılıp kalır. Meğer dev Rus askeri onu baldırından süngülemiş fakat babam farkına varamamış. Gözlerini açtığında kendisini sıhhiye çadırında bir zabitin yanında görmüş. Zabit yaralıların hatırlarını soruyormuş. Yarası derin olduğu için kendisini Budapeşte Hastanesi'ne nakletmişler.

Babam bu hastanede bir müddet tedavi gördükten sonra tebdilihava verilmiş serbest günlerini Türk dostu bir Macar fabrikatörünün köşkünde geçirmeye başlamış. Burada çok güzel günler geçirdiğinden bahisle fabrikatörün

Çiğiltepe İstasyonu'nda
Hasan Hüseyin
Ergüç ve oğlu
Arslan Ergüç-
1930'lar

kendisini kızıyla evlendirmek istemesine rağmen bunu kabul etmeyerek tekrar savaşa katıldığını söyler ve tekrar yaralanarak yine tebdilihava ile bu sefer memlekete gönderildiğini anlatırdı.

Memleketindeki istirahat günleri bitince doğruca Filistin-İrak-Arabistan cephelerine gönderilir ve günlerce yaya yürüyerek bin türlü meşakkatle buralara ulaştıklarını söylerdi.

Bu cephelerdeki savaş Galiçya'ya göre daha güç, daha zorlu ve sonucu da daha hazin olmuştur. Bir teneke kutu veya mataraya yapılan idrar tekrar içilmek üzere istihkâmın üzerine konulmuş, düşman kurşunlarından kurtarılan matara veya teneke için adeta bayram yapılmış. Bir taraftan kızgın çöllerde güneşin, bir taraftan düşmanın ateşi askerimizi kavururken, açlık, susuzluk ve giysi noksanlığı, merminin azlığı askerlerimizi madden ve manen kahretmektedir. Günlerce takviye ve yardımların gelmesi boş yere beklenir. Nihayetinde birlikler çözülme-ye başlamış, bir kısmı geri çekilmiş, bir kısmı kaçmaya başlamıştır. Durum öyle bir hale gelir ki herkes kendi canının kaygısına düşer. Bir kısmı İngilizlere esir düşer, bir

* Emekli Öğretmen, 1932 Afyonkarahisar doğumlu

kısmı akıbeti belirsiz bir halde kaybolur.

Hasan Hüseyin Çavuş kendi birliğinden birçok arkadaşını ikna ederek teslim olmamak için kaçmaya karar verir. Kırk beş kişi dere tepe belirsiz yerlerde düşmandan, Arap eşkıyalarından, sıcak, açlık ve susuzluktan korku içerisinde günlerce ilerlerler. Çöllerde göçebelere rastlarlar “din kardeşiyiz, biraz ekmek, su” derler. Kim dinler din kardeşini, bazen işlerini görüp, bazen zorla almak suretiyle güçlkle karınlarını doyururlar.

Gündüz sıcağından gizlenmek maksadıyla geceleri yürürken gün doğarken uzakta birçok çadırın varlığını seçerler. Acaba bizimkiler mi, yoksa düşman mı? Aralarından birkaç kişi sürüne sürüne ilerler ve oradakilerin Türk Birliği olduğunu anlarlar. O andaki sevinçleri çektikleri acıları unutturur. Üst başları pejmürdedir, günlerdir yollarda açlık ve susuzluktan dizlerinde derman kalmamıştır. Konuşacak mecalleri yoktur. Türk Birliğine giren bu perişan grubu diğer askerler hem acıyarak izler, hem de kurtulabildiklerinden dolayı hayranlık duyarak seyrederek.

Onlar halsizlikten perişan bir halde iken iriyarı bir yüzbaşı gelenlere seslenir.

- İcinizde okuma yazma bilen var mı?

-Hasan Hüseyin Çavuş bilir

-Gel bakalım çavuş, Jurnal yaz...

Jurnal ne bilmeyenler olabilir. Askerin birliğinden ayrıldığı günlerde neler yaptığı kısaca rapor.

Gelen asker bitkin bir halde yerlere uzanmış, biran evvel dinlenmek, yemek, içmek, giyinmek isterken yüzbaşı jurnal istiyor.

Babam rahmetli muzip ve nüktedan bir insandı. Hemmen aklına gelen içinde bolca yemekten bahsedilen bir tekerlemeyi jurnal olarak yazar verir.

Bir taraftan da korkmaktadır. İriyarı yüzbaşı kızıp da bir tokat atacak olsa üfleseler yıkılacak halde olan bu asker, düşman kurşunlarından ölmedik ama bu tokattan ölebilirim diye düşünür.

Yüzbaşı bir kez daha “oku” diye emreder. Anlaşılan yüzbaşı alaydan yetişmedir. Zira okuma yazması yoktur.

Hasan Hüseyin Çavuş tekerlemeli jurnalini okur, yüzbaşı kahkahalara boğulur. “Ne biçim jurnal bu?” diye sorar. Babam “komutanım şu halimize bakarsanız jurnalın nasıl olduğunu anlarsınız” diye cevap verir. Bu olaydan sonra babamı yanına yazıcı olarak alır.

Filistin Cephesi’nden sağ salim olarak memleketine dönen Hasan Hüseyin Çavuş çok geçmeden Vatanın Hari-mi ismetine saldıran Yunan’a karşı orduya katılır. Düzenli ordu kurulduğunda acemi eğitiminde görev alan Çavuş Sakarya Meydan Muharebe’nde bir şarapnel parçası ile birkaç yerinden yaralanır. Bir müddet hastanede tedavi gördükten sonra tekrar memleketine gönderilir. Fakat

Hasan Hüseyin Ergüç-1920’li yıllarda

Afyonkarahisar düşman işgali altındadır. Yunan devriyelerine yakalansa da yaralı olduğu için kaçabileceğine ihtimal vermeyen düşman askerlerini atlatarak Bolvadin’deki Türk Birliklerine sığınır. Burada yaraları iyileşinceye kadar kalan Hasan Hüseyin Çavuş 2.Ordu birliklerinde eğitim çavuşluğu yapar. Büyük Taarruz’a iştirak eder.

Annem anlatmıştı;

Tarih 27 Ağustos 1922. Afyon’un düşman işgalinden kurtulduğu gün. Babam Afyon’a giren askerlerin arasında. İaşe çavuşu. Doğal olarak evine görünmek istiyor.

Şimdiki Anıt Park’ın olduğu yerin doğu tarafında Paşa Camisi var. Annemin amcası (biz ona Ömer Dede derdik) Paşa Camisi’nin şadırvanında abdest almakta. Babam, emminin yanına varıp “emmi” diye sesleniyor. Emmi karşısındaki askere bakıyor. Ne dese beğenirsiniz? Ben seni çıkaramadım evlat. Babam “ben Hasan Hüseyin, damadınız” deyince hemen almış getirmiş eve... Evdeki sevinci tahmin edersiniz...

Hal hatır sormanın arasında; “Çıkar ayağındaki çarık-ları, dolağı; şöyle bir rahat otur” demişler. “ıh” demiş babam” gideceğim”

T.C.D.D. Umumi İdaresi		Müstahdemine	mahsus vesikadır.
Sicil numarası	4368 / 59		
İsmi	Hasan Hüseyin		
Pederinin ismi	Ali Tıraklı		
Şöhreti	Ergüç		
Doğduğu yer ve tarihi	Afyon 1311		
Memuriyet mahalli ve vazifesi	Afyon da İ.Ş. Mak. K. K.		
İmza	Hasan Hüseyin		

T.C.D.D. No: 253
 1-2

Vesika hamili H. Hüseyin Ergüç
 Şimendifer İdaresi müstahdeminden
 olduğu tasdik olunur. 26.9.39

İşletme Müfettişi

Hasan Hüseyin Ergüç'ün TCDD vesikası

Karşılıklı ısrarların sonunda babam çarıkları çıkarmaya ikna edilmiş. Dolağı çözmeye başlamış. Ama dolak tene yapışmış, deriyle beraber kalkıyor. Nihayet sıcak suyla falan deriye zarar vermeden çıkarabilmişler çarığı, dolağı.

Biraz oturduktan sonra babam birliğine dönmüş, düşmanın arkasında takibe koyulmuşlar...

Yunan Ordusu bozulmuş kaçarken önlerine çıkan köyü, kasabayı, kenti yakıp yıkıyorlar. Uşak'ta düşman askerlerinin ateşe verip yaktıkları bir evin önünde "yetişin, çocuk içerde yanıyor" diye feryat figan eden kadınlarla karşılaşılıyor. Çocuğun girişte salıncakta olduğunu öğrenen babam kendini alevlerin, dumanların içine atıp çocukla birlikte çıkıyor dışarıya ve çocuğu kurtarıyor.

Çocuğun yakınları "çavuş sana bir hediye vermek isteriz ama düşman bir şey bırakmadı, dededen kalma bir Enam var onu verelim" diyorlar ve babama Enam'ı hediye ediyorlar.

Bizim çocukluğumuzda babam bu Enam'dan bazı du-

aları okurdu. Bize de bu yazıyı öğretmesini istedim ama ecel müsaade etmedi. Sonraları eski yazıyı kendi gayretimle öğrendim, ama yeterince olmadı.

Babama, düşmanı takip ederken Uşak'ta hediye edilen bu Enam'ı bende ehil gördüğüm öğrencim Muharrem Bayar'a hediye ettim.

Yunan yurdumuzdan kovulunca tekrar memleketine dönen babam birkaç yıl sonra Şeyh Sait İsyanı sebebiyle tekrar silahlı olarak alınarak Tunceli'ye gönderilmiş. Buradan yarasız beresiz Afyonkarahisar'a dönebilmiş.

Sivil hayatında Devlet Demiryollarında makasçı olarak işe giren babam genellikle Afyonkarahisar yakınlarındaki istasyonlarda çalıştı. Son olarak Isparta'da çalışıyordu. Benim ilkokulu bitirdiğim sene 14 Temmuz 1945'te 50 yaşında iken İzmir Demiryolu Hastanesi'nde rahmetli oldu. Orada defnedildi. Rahmetli babam Hasan Hüseyin Ergüç'ün vücudunda harp hatırası olarak 8 yerinde yara izi vardı. Allah'ın rahmeti onunla birlikte tüm şehit ve gazilerimizin üzerine olsun.

HÜSEYİN SÜMER (ÖZSÜMER)'İN SEYAHAT NOTLARI

Hasan ÖZPUNAR

Şehir merkezinden Kurtuluş Caddesi boyunca ilerlediğinizde sarmaşıklarla kaplı dış cephesi ile adeta doğal bir dekoru andıran Endüstri Meslek Lisesi binalarını geçtiğinizde arada kalmış bir okul sizi karşılar.

Hüseyin Sümer İlkokulu bugünlerdeki adıyla Hüseyin Sümer Ortaokulu. Geçtiğimiz yıllarda yapılan ilave binayı saymazsak geçmişi bundan 60 yıl önceye dayanan bu okulun 1 numara ile kayıtlı ilk öğrencisi de sonradan ünlü bir spor spikeri olacak Tansu Polatkan. Sonrasında kimler, kimler mezun oldu bu okuldan?

Peki, adı bu okula verilen Hüseyin Sümer kimdi? Ne yapmıştı da adı bu okulda yaşatılmaktaydı?

Tabeladaki adıyla Hüseyin Sümer kayıtlardaki adıyla Hüseyin Özsumer (yazımızda Sümer olarak bahsedeceğiz) 01.07.1903 tarihinde Fakıpaşa Mahallesi'nde doğar. Ağustos 1902 tarihli büyük yangının üzerinden henüz bir yıl geçmiş, halk bu yangının yaralarını sarmakla meşguldür. Hüseyin Sümer henüz 7 yaşında iken 1910 yılında Afyonkarahisar şiddetli bir kış mevsimi yaşar. Öyle ki halk Şairi Çizmecioğlu Vehbi tıpkı 1902 yangınında olduğu gibi yıllarca unutulmayacak derecede soğuk geçen bu kışa da bir destan yazar.

Şehirdeki Ermeni azınlığın ticaretin her alanındaki hâkimiyetine bu yıllarda tanık olur. (bkz. Taşpınar Der-gisi sayı 13. 1912 yılında Afyonkarahisar'da Ticari-Sosyal Hayat ve Ermeniler) Yıllar sonra asıl mesleği olacak

Hüseyin Sümer tabakhanede çalışırken

kunduracılığı bile sadece Ermeni ustalar icra etmektedir.

Şehrin Yunan işgalinde geçirdiği o kara günlere genç yaşta tanık olur; Cumhuriyet döneminde toparlanma hamlelerine şahitlik eder.

Çocukluk yıllarından itibaren tabakhanelerde (deri işleme atölyesi) çalışır. 1933 yılında Gazlıgöl yolu üzerinde eski Gani Köprüsü karşısında (bugünkü Afyon Ekmek karşısı) kendi atölyesini açar. Atölyenin bu mahalde açılmasının amacı deri işlemek için gerekli olan suyun Akarçay'dan kullanılması ve çıkardığı pis koku ile nam salmış bu meslek dalının şehirden mümkün olduğunca uzak tutulmasıdır.

2 Dünya Savaşı yıllarında ordunun ihtiyat askerleri de silah altına alması sebebi ile askerin artan postal ihtiyacını karşılamak için özel sektörden postal alınmaya başlanmasıyla Hüseyin ve kardeşi Selim Sümer kunduracılık işine girerler. 1940'lı yılların sonlarında ise Gislaved denilen kauçuk ayakkabı işine giren Sümer kardeşler denilebilir ki lastik ayakkabı ile Afyonluları tanıştıran kişilerdir. Hüseyin Sümer'in girişimciliği bununla da sınırlı kalmaz. 1951 yılında inşaat sektörünün canlandığını gören Sümer yapıların çatılarında kullanılacak olan kiremitlerin Afyonkarahisar'da üretilmesi için girişimlerde bulunur. Kardeşi Selim Sümer, Salim Ekşioğlu, İsmail Küçükaksu ile ortak olarak yine Gazlıgöl yolu üzerinde 2. demiryolu hattını geçince sağda bir kiremit fabrikası kurarlar.

Dergimizin bir başka sayısında etraflıca inceleyeceğimiz lastik ayakkabıcılık mesleğini ve öncülerini bir kenara bırakarak Hüseyin Sümer'in 1954 yılında gemi ile çıktığı ve 2 ay süren Avrupa ve Amerika seyahatinde tuttuğu notları sizlerle paylaşmak istedik.

Günümüzde gitgide küreselleşen dünyada insanların seyahat süreleri kısaldı. Ekonomik refah arttıkça seyahat etmek, yeni yerler görmek bir ihtiyaç haline geldi. Elbette ki basın yayın organları, sanal mecra dünyayı ayağımıza getirir de Hüseyin Sümer'in bundan 62 yıl önceki seyahatinde tuttuğu notlar bir sanayicinin gözünden olması sebebi ile ayrı bir önem taşıyor.

Gezip gördüğü ülkeler, şehirler, insanların özellikleri bu notlarda yer buluyor. Bugün zenci bir devlet başkanına sahip Amerika'da o dönem zencilerin nasıl ayrıma tabi tutulduğunu aktarıyor, yeni icat edilen helikoptere şaşırıyor her şeyden öte şehirlerin düzenini vurguluyor. Akıllara şöyle bir soru gelmiyor değil; bugün hangimiz gezip gördüğümüz yerler hakkında notlar alıp, dersler çıkarabiliyoruz.

14 Haziran 1954 günü İstanbul'dan ayrılan Tarsus Gemisi'nin bu seferinde Afyonkarahisarlı işadamı Hüseyin Özsummer'le birlikte eşi Muhsine Özsummer'de yol arkadaşları olarak bulunmaktadır.

Turistik Tarsus Gemisi'nin bu Amerika seyahatinde 400 yolcunun arasında tanıdık simalara rastlamak mümkündür. 1 numaralı yolcu İstanbul'un bir dönem Belediye Başkanlığı görevini yürüten Lütfi Kırdar, ünlü sunucu Orhan Boran, geçtiğimiz aylarda vefat eden Gazeteci Hakkı Devrim, Yazar Kerim Kanok, Şair Özdemir Asaf, Müzisyen İsmet Sıral, Şarkıcı Sevinç Tevs bunlardan bazılarıdır. Yolcuların yarısından fazlası ülkemizde yaşayan Ermeni, Rum, Yahudi azınlık mensuplarıdır.

Biraz da Hüseyin Sümer ve eşini bu uzun yolculuğu gerçekleştirdiği Tarsus Vapuru hakkında bilgiler verelim.

Devlet Denizyolları ve Limanları Genel Müdürlüğü II. Dünya Savaşının bittiği 1945 yılından sonra artan yolcu sayısını elindeki mevcut filo ile taşıyamayacağı düşüncesiyle Amerika Birleşik Devletleri'nden 6 adet yolcu gemisi beğenilerek Marshall planı çerçevesinde satın alınmıştır. Bunların arasında S/S TARSUS Gemisi de vardır.

S/S Tarsus 1931 yılında "New York Shipbuilding Co.1" tarafından "American Export linesi New York" için yapılan gemi, "Exochorda" adıyla denize indirilmiştir. 879 yolcu kapasiteli geminin boyu 140 metre, eni 19 metre. Su kesimi 8,3 metredir. 5659 Net ton 9298 Groston ağırlığında 7200 HP steam türbinli ana makinesi vardır. Önceleri yolcu ve yük taşıyan Exochorda, 27 Aralık 1940 tarihinden itibaren "Harry E. Lee-AP17" adıyla Amerika Birleşik Devletleri Kara Kuvvetleri emrine verilir. İkinci Dünya Savaşı boyunca lojistik hizmetlerde kullanıldıktan sonra 9 Mayıs 1946'da Baltimore'da Toothshipyard tersanesine bağlanıp servis dışı bırakılmıştır. 16 Nisan 1948 tarihinde Türkiye tarafından satın alınıp önce Edirne adı verilmesi düşünülürken Türkiye'nin geçmişteki politikacılarından Kasım Gülek'in önerisi ile S/S Tarsus ismi verilerek Türk Bayrağı çekilmiştir. Uzun bir süre tadilat geçiren Tarsus Gemisi 500 yolcu kapasitesi ile hizmet vermeye başlamıştır.

14 Haziran 1954 - 16 Ağustos 1954 tarihleri arasında ilk büyük yolculuğunu Türkiye Turizm Kurumu'nun düzenlediği 3 kıta, 6 memleket ve 9 büyük limana yapacak olan Tarsus Gemisi, 63 gün sürecek yolculuğunda; Casablanca, Las Palmas, Havana, Miami, Charleston, Baltimore, Lizbon, Cote d'Azur ve New York'a uğrayacaktı. O günkü Türkiye koşullarında bu yolculuk birçok kişi için rüya demektir. Atlantik'i aşacak geminin eğlence programında zamanın en ünlü sanatçı ve grupları yer alıyordu.

14 Aralık 1960 günü revizyon için çekildiği İstinye Tersanesi'nde bakımı yapılmış, boyanmış tekrar sefere çıkmayı beklerken İstanbul Boğazı'nda "World Harmony" ve "Peter Zranic" isimli iki büyük tankerin çarpışması ile büyük bir yangın çıkar ve gemilerden biri alevler içinde sürüklenerek gelip "TARSUS"un üzerine yaslanarak onunda yanmasına sebep olur.

16 Ağustos 1954 günü yani 63 gün süren uzun bir yolculuğun ardından İstanbul'a dönen Hüseyin Sümer ve eşini yakın dostu Salim Ekşioğlu Sarayburnu rıhtımında karşılar. Gezip gördüğü ülkelerin gösterdiği ilerlemeden çok etkilenen Hüseyin Sümer bu ilerlemenin ancak eğitimle olacağına inanır. Bugün Sümer Mahallesi olarak adlandırılan mahalledeki arsasına bir okul yaptırmak ister. Dönemin Valisi Hilmi İncesulu ve Müftü Hüseyin Bayık'ın teşvikleriyle 1956 yılında okulun temeli atılır. Hayırsever Hüseyin Sümer ne yazık ki hayali olan okulun açılışını göremeden 5 Mart 1957 günü vefat eder. Okul aynı yıl bitirilerek 1957-1958 öğretim yılında dönemin İçişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu tarafından açılışı yapılır. 60 yıldır eğitim öğretime hizmet veren okul Afyonkarahisar'da Cumhuriyet döneminde hayırsever eliyle yapılan ilkökul binası olma özelliğini taşımaktadır.

Notlar nasıl elimize geçti?

Hayırsever Hüseyin Sümer üzerine çalışmamız esnasında merhumun seyahat notlarının yakın dostu emekli Öğretmen Hüseyin Şenşasımoğlu tarafından muhafaza

edildiğini öğrendik. Aslı Osmanlıca olan bu notlar daha sonra Müze Müdür Yardımcısı-Arkeolog Ahmet İlaslı tarafından merhum Öğretmen Emin Metin'e transkripte ettirildi. Notların sırasının karışık olması, bazılarında tarih olmamasından kaynaklanan sıkıntıyı ise bir başka büyüğümüz çözdü. Merhumun yakın dostu, meslektaşı merhum Salim Ekşioğlu'nun oğlu Tayfun Ekşioğlu, Hüseyin Sümer'in bu seyahatine ait bazı evrakların (gemi günlüğü, fotoğraflar) babasından kendisine intikal ettiğini belirtti. Birbirini tamamlayan parçalar bu yazının ortaya çıkmasına vesile oldu.

1954 Yılı Gezi Notları

Osmanlıca aslından çeviren EMİN METİN

Havana

4-5 Temmuz 1954

Küba 120 bin kilometre.

Verimli toprağın üzerinde 6 milyon insan oturmaktadır. Tarihçi Kırstof Kolomb Hindistan seferi maksadiyle kafilenin 20 gemisinden batmayan 5 gemiyle buralara çıktığında burasını Hindistan zannederek yerli kızılderelileri katliam ettikleri buralara İspanyol halkını göç ettirerek ve bu verimli toprakları işletmek içinde Afrika'dan vahşi siyah renk Arapları gemiden atmak suretiyle tutarak köle pazarlarında alım satım yapmışlardır.

Nüfusu 6 milyondur. Havana hükümet merkezidir. Burada muhtelif ırklardan yarım milyonu araptır(zenci).

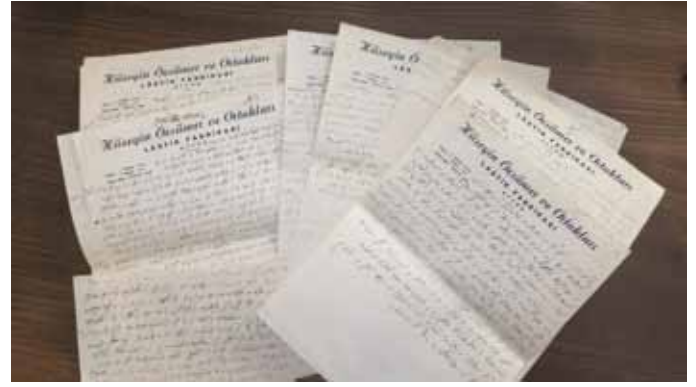
İklim

Hergün mutlaka saat 4-5 arasında yağmur yağmaktadır. Bu yüzden toprak çok verimlidir. Başta şeker sanayii gelmektedir. Bir senede 6 milyar dolarlık şekeri 160 fabrika çıkarmaktadır. İkinci tütün, üçüncü kahve, kakao gelmektedir. Mayıs, Haziran, Temmuz, Eylül hergün yağmur yağmaktadır. Diğer aylarda hafif yağmakta. Şeker kamışları fabrikalara nakil edilmektedir.

Yakıcı sıcaklar Havana'da en az İzmir ayarındadır. Bu yüzden banyolarında su ısıtmak lazım değildir.

Halk çok zengindir. Bir amele günde 6 saat çalıştığında 6-8 dolar almaktadır. Değeri Amerikan dolarıdır. 450 gram şeker bizim paramızla 50 guruş. 450 gram pirinci (Not: cümle tamamlanmamış). Koyun eti 250 guruş 450 gram ekmek 90 guruş, 450 gram balık 45, birinci balık 90 guruştur. Bir Dolar 3 lira hesabıyla.

Havana şehri dil ile tarif edilemeyecek kadar büyük ve muazzam binalarıyla parklar bahçeler buraya mahsus çe-

Hüseyin Sümer'in Osmanlıca seyahat notları

şitli ağaçlarla süslenmiştir. Asfalt caddelerden bir taraftan üç otomobil, diğer taraftan 3 otomobil. Tam ortasında geceleri sık, büyük karpuzun yarısı kadar elektrikler var.

Her otomobilin gideceği yollar beyaz çizgilerle gösterilmiştir. Bu yüzden otomobillerde vuruşma, çarpma ve saire gözüküyor. Ardi arası kesilmeyen otomobil, otobüs sel halinde akıyor.

30 sene evvel buraya gelmiş dört bin Musevi merkezden ve civar yerlerden akın ederek vapura hücum ettiler.

Onuncu günü fabrikalara davet edildik. Koka kola verildi. Fakat, fabrika iki saatte gezildi. Bu General Elektrik fabrikasını besleyen ticari fabrikasıydı. Karanlık bir dairede bir buçuk milyon kilovat ile tecrübeler yapıldı. Tercümanımız vasıtasıyla bir kilovat elektriği sordum. 1 sentten daha aşağı olduğunu söylediler. Bizim paramızın iki kuruşudur. Hiçbir yerde yoktur diye ucuza söylemediler. (cümle, "başka hiçbir yerde ucuza yoktur demediler" şeklinde)

Bu muazzam şehir de diğer yerler gibi yemyeşil ormanlık içindedir. Ziraat yalnız patates ve mısır olmaktadır. Limanda tahliye tesisleri. Her tarafta fabrikalar ve limanda pek çok ticaret vapurları vardır. Limanda vaktiyle çok harpler olmuş. Ona hürmeten büyük bir saha küçük topraklarla müze haline gelmiştir.

Buralarda hiçbir eski eser müzesi yoktur. Yalnız resim müzeleri vardır.

....ne hazindir ki, fitil gibi serhoş ve bitkin bir vaziyette, gecenin dördünde KÜBA polisleri büyük bir parktan alarak vapura getirmişler ve idarecilere bir tutanakla teslim etmişlerdir.

Vapur akşam limandan ayrıldığında ilk Amerikan toprağı Miami'ye çıkacak yolcuların pasaportları vize edecek olan(okunamadı)

Üç gündüz, iki gece Mersivel'de kaldık. Ardi arası kesilmeyen o, pek uzun kamyon ile o havalinin sebze ve

meyvaları merkezlere sevk ediliyordu. 23 Temmuz akşamı Mersivel'de 40 kişilik bir uçakla San Fransisko'ya gelindi. Bir gece otelde kaldıktan sonra tekrar 12 saatte ve kısmen gecenin zifiri karanlığında birbirine eklenmiş şehirler üzerinden ışıklara bürünmüş Nüvyork'u havadan gördük. Gece saat 12 sıralarında vapura geldiğimizde herkesi uyumuş bulduk. Muvakkat olarak kamaramızdaki Celal Bey'i bulduk. 25 Temmuz sabahı Pazar günü hoperlör mütemadiyen 38 kişinin vapur katibine pasaportların teslimini söyledi. Fakat bunların Nüvyork'ta kaldıkları anlaşılıyordu. Amerika'da bütün uçaklar muntazam ve turistlere karşı gösterdikleri sıcak alaka pek büyüktür.

Fehmi Bey ailesi PET bir gazeteye telefon ederek hem bir makale vermek ve fotoğrafla hakkımızda çıkardığı makalenin mevkiinde halasının diplomasından bahis etmek suretiyle mühim bir reklam yapmakla ustalıklı bir zeka göstermiştir.

ÇARLİSTON (CHARLESTON)

11 Temmuz sabah saat dokuzda limana gidilmeye bir saat kala üç tayyare beyaz kırmızı renkle vapurun üstünden uçmak suretiyle selamladı. Bir Askeri Harp gemisi her tarafından havaya şiddetli su fişkırtmak suretiyle tezahurat yaptı. Beyaz şık bir motor da yüzlerce insan dolu vapurun yanından geçti ve yüksek sesle hoperlörüyle ve denizi dolduran yüksek sesle inletircesine "Hoş gediniz" dedi.

Vapur limana yaklaşırken iki takım bando Türk Milli Marşları çalmaya başladılar. Yüksek rütbeli Amiraller, Generaller, mahalli sivil heyetler ilk olarak vapore çıktılar. Tertip heyeti tarafından karşılandılar.

Bundan sonra büyük bir intizam ile halk vapore çıkmağa başladı. Daha önceden uzun beyaz kurdela üzerine mavi ipek ile "Hoş geldiniz" yazılı rozetler göğüslerinde yazılı idi. Heyet ilk sergiyi gezdi. Giderlerken Türk sigarası, Türk rakıları jelatinli kağıt torbalar içinde ikram edildi.

Ayak bastığımız limandaki deponun duvarları Türk Amerikan Bayraklarıyla süslenmişti. Bu esnada Hoperlör Çarliston Kadınlar Birliği tarafından bütün Türk kadınlarını davet ettiklerini ilan etti.

175 kadın ve 25 siteyn otobüslerle değil, hususi taksilerle tarihi bir şato bahçesine gittiler. Yemekler, soğuk limonatalar, çay, dondurma ikram edildi.

Bundan sonra bir Amerikan ailesi kendi otomobilleriyle, Türk hanımlarını evlerine götürdüler. Evlerin içi dışı gösterildi. Vapura getirildiler. Hoperlör tekrar ilan etti. Limandan iki büyük şehir otobüsü istenildi. Şehirde me-

Tarsus Vapuru

canen gezdirecektir.

Pazar olduğu için her taraf kapalı. Camekanlardan her çeşit eşyalar gözüktüyor. Burası Amerika'nın 200 sene evvel korunmuş tarihi bir şehridir.

Buranın sakinleri dindar kimseler, hiçbir yerde görülmemiş şekilde. Kilise çok ve içersi halk ile doludur. Pazar günleri içki içmek yasaktır.

Büyük Ana caddelere, geniş kırmızı ipek üzerine "ÇARLİSTON'a HOŞGELDİNİZ" diye yazılar açılmıştır.

Burada Türkler'e karşı gösterdikleri alaka, buraya gelinceye kadar hiçbir yerde görülmemiştir.

Vapurun merdivenini indirdiler. Yüksek rutbeli Amiraller, Generaller ve sivil idare amirleri vapore çıktılar. Lütfi Kırdar ve tertip heyeti tarafından karşılandılar. İnkilap sergisine ve oradan şark kahvesine çıktılar. Hem onlara, hem muzikacılar limonata ve sigara ikram edildi.

Miami'de yeşil ipek kurdela üzerine beyaz ipekle "Hoş geldiniz, size hayırlı seyahatlar" anlamında yazılı rozetler verildi. Türkleri nerede görseler sıcak alaka gösterdiler.

Vapura binlerce kişi akın etti. Sergileri gezdiler. İlk mektep çocukları hocalarıyla Türkiye hakkında bilgi edinmeye geldiler. Her gelen genç, ihtiyar, çocuk, kadın iki sıra kuyruk oluyorlar. İntizam ve sükunet içinde o sıcakta saatlerce beklediler. Tek merdiven ve tek sıra insan geçecek kadar olduğu için sıra ile, bazen yukarıdan aşağıya, bazen aşağıdan yukarıya sıra bekliyorlar.

Burada oturan halkın ifadesine göre böyle serbest girmek çıkmak esnasında hiç kimse bayılmış değildir.

Tarsus (vapuru) Turistleri burada da para darlığı yüzünden büyük gezilere iştirak edemediler. Parasız olarak hergün otobüslerle ve taksilerle meccanen gezdirdiler.

Son gece büyük bir salonda defile gösterilmiş ve çok eğlenmişler.

Hakkımızda bütün gazetelerin, Televizyonların çok iyi neşriyat yaptıklarını söylediler.

Miami'de bankalar 620 guruş mukabilinde bir Dolar olmak üzere, istenildiği kadar değiştirmişlerdir.

Buradaki zencilerin otobüslerde ön tarafa oturmaya hakları yoktur. Tamamen gerideki kanapelere oturuyorlar. Ayakta giden bir kişi görmedik.

Dikkat! Burada uçak adedini sordum. Her beş dakikada bir uçak hareket ediyor. Esasen vapurdan da ardi arası kesilmeyen uçakların uçtuğunu gördük.

7 Temmuz sabahı saat on sıralarında Miami limanına yaklaşırken bir kaptan geldi. Uzatılmış bir ip merdivenden cesaretle vapura çıktı. Liman çok uzakta idi. Bizim kamara tarafında büyük bir asfalt yoldan otomobil seli gidiyordu. Tarsus vapurunu görünce hep otomobiller duruyorlar bizi selamlıyorlardı.

Vapur bu şekilde bir saat sonra limana girecekti. Bir de ne görelim; dört tekerli büyük helikopter pervanesi üzerinde dönüyor. Altında çok büyük bir Türk Bayrağı mütemadiyen vapurun üstünde tur yapıyor. İçindekiler el sallıyorlardı. Vapurdan da coşkun mukabele gördüler. Bu hal böylece limana yanaşınca kadar devam etti.

Limanın yanındaki büyük bir anbarın duvarlarına çok büyük bir Türk Bayraklarıyla Amerikan Bayraklarıyla süslenmiş resmi elbiselerle ve 40 kişilik bir bando o sıcakta, hazır ol vaziyette duruyordu. Ayrıca binlerce sivil Amerikalı TARSUS'u karşılamaya gelmişti.

Bu esnada Amerikan halkının coşkun tezahüratına, oradaki gençler bir Milli Marşı söylemek istediler. Ahenk tutmadı. Her kafadan ayrı bir ses çıktı. (Vedat Bey) Bunlara, olmuyor. "Siz sükût ediniz, yalnız alkışlayınız" dedi.

İskele başında 22 hostes, beyaz, kırmızı elbiseleriyle ellerinde Türk-Amerikan Bayraklarıyla bir çiçek gibi şahane bir duruşları vardı.

Aşağıdaki halk İngilizce bir marş söylemelerini istediler. Semih Bey kendisi de var kuvvetiyle tempo tuttuğu halde kendilerine iletmiş. Hostesler bunu beceremedi. Az sonra aşağıdaki müzika Türk İstiklal Marşını, sonrada Amerikan İstiklal Marşını çaldı.

Burada baba, işine otomobiliyle gidiyor. Fakat oğluda mektebe otomobiliyle gidiyor. Herkesin kendi otomobili vardır.

Yolcu Listesi

Otomobil iki bin dolardır. Burada taksi tutmak imkansızdır ve çok pahalıdır. Otomobil bir baştan bir başa 10 sentdir. Doların onda biri. Biletçi yoktur. Her yolcu kapıdan geçerken kutuya atıyor. Meşrubata para atılıyor. Bardak düşüyor. İstedğin kadar meşrubat tam bir bardaklık akıyor. Tüm yedikleri, içtikleri otomatik.

Eve bir hizmetçi tutmak ancak milyonlere mahsus. Bizim paramızla bin liradır.

Burada da gangster vardır. Televizyonda bir çocuğu nasıl kaçırdıklarını ve Hindi pişirmesini gördük.

Burada elma kadar taş görmedik, yoktur. Toprağı bir metre kadar kazıyorlar, burada beyaz mermer tabakası çıkıyor. Makine bunları eziyor. İşte bütün caddeler, yollar böyle. Aynı bizim mozaik dediğimiz şekildedir.

Bir tek merkep, at, inek, manda gibi hiçbir hayvan görmedik.

Adam başı bir dolar vererek küçük vapurlarla adaları gezdik.

Bir Amerikalı Türkleri methetti, alkışlandı. İzahat verdi.

Üç saat sonra koca köprü otomatik açıldı. Bir ara, bir araba içinde yiyecek içecek soğuk şeyler satıldı. Dışardan her taraf sıcaktan yanarken otobüste üşüdük.

Büyük mağazada alış verişe girdik. Burada da üşüdüm.

Burada bir amele 8-10 dolar alıyor. Hayat sigortası almış yürümüş. Verilen paralar toplanılıyor. Bir adam 65 yaşına girdiği gün, bir dolar verene iki bin dolar veriyor. Altmış yaşını bulmuş her kim olursa olsun kimsesi yoksa bunlara ayda 62 dolar aylık veriliyor.

Ve yeşillik. Bütün sene sıcak iklim devam ediyor. Burada zamanında bereketli yağmurlar yağıyor. Yer altı suları zengin. 5-8 metre boru çivi gibi çakılıyor. Bir elektrik tulumasına bağlanan sentetik bir maddeden yapılmış hortumların yukarsına gelen yerler deliktir. Suyu açınca, her taraf gökten yağın yağmur gibi su veriyor.

Buradaki topraktan katıyen kiremit tuğla yapılmıyor. Tamamen binaların üzeri her renk boyanmış dört köşe kabartma çinkolardan kiremit vazifesini görecek, gece gündüz göz kamaştıran renkte damlar vardır. Bir kısmına camekân, altı delik bakır borudan helezoni şekilde ve içinden geçen soğuk su derhal ısınıyor. Bir marangoz ustasının evinde, banyo, televizyon, eve serinlik verecek so-

ğutma tertibatı gördük.

Yeniden yapılan bu şehrin yolları otomobiller için 50 metredir. Sağdan üç, soldan üç toplam 6 otomobil.

Yol sarı boyalı bir madde ile gösterilmiştir. Yaya kaldırımlar her taraf başka başka renklerle boyalı çimento ile yapılmıştır.

Kuvvetli bir yağmurun yağdığını gördük. Bu yapılan yollarda bir kahve kaşığı su toplandığını görmedik.

Miami'nin pilajları diktir.

Bu koca şehir akla durgunluk verecek derecede, hepside muazzam yapılmış. Hele geceleri yanar-söner elektrik tesisatı buraya kadar gördüğümüzü hiçbir yerde görmedik. Buradakilerin, gerek kadınlar, gerek erkekler çok çirkindir. Bu kadar sıcak içerisinde haklı olarak kısa bir don ve bir atlet fanila ile geziyorlar. Tarsus aileside çıplak gezdiği halde her tarafları bezeme olmuş. Doktora mü-racat ettiler. Onlara, bana da sirke sürmeyi tavsiye etti. Faydası olmadı.

Baltimor

14 Temmuz 1954 Çarşamba günü saat 12'de sıralarında 6200 metre uzunluğunda kagir köprüden geçtik. Burada da muazzam gemiler ve bandolar tarafından karşılandık. Mutad vechile protokol yapıldı. Burada limandan şehir arası çok uzaktır. İki askeri otobüsü vapur yolcularına tahsis edildi. Her yarım saatte bir meccanen şehre getirdiler, götürdüler. Buranın 1200 000 nüfusu vardır. 250.000'i zencidir. Burada Belediye, postahane, mali müesseselerde zencilere iş verilmiştir.

Caddeleri geniş ve düzdür. Yaya yürüyen yoktur. Vesait o kadar çoktur ki bir taraftan bir tarafa geçmek için uzunca beklemek lazımdır. Her köşede yol gösteren kızlara halk ve şöförler çok dikkat ediyorlar.

Burada işsiz kimse yoktur. En düşük amele yevmiyesi sekiz dolardır. Civarında maden kömürü ve petrol çıkmaktadır. Baştanbaşa fabrikalar ile doludur. Büyük mağazalarında en lüks eşyalar meyanında parçalara ayrılmış tavuk eti parçalanmış bir halde satılmaktadır. Mağazaların içerisi insanı soğuktan donduracak kadar soğuk. Dışarıya çıkınca hamama girmiş gibi sıcaktır. İklim sıcak olduğundan don hadisesi mevzu bahis değildir. Her köşesinde bankın damlama muslukları vardır.

Tarsus vapuru Amerika seyahatinden dün döndü

Çıkarılan sayılara rağmen gemide kaçak eşya bulunamadı. Gemiyle Amerika'ya gidenlerden 30 kişi geri gelmedi

17.08.1954

Geleli bu muazzam binalara. Bilhassa buradaki inşaat, buraya kadar gördüğümüz yerlere benzemiyor. Çok kırmızı renkli topraktan yapılan cila-lı tuğlalarla göze çarpıyor. Bina oda büyüklüğüne demir putreller ile ve elektrik kaynağı ile bağlandığında, bu cila-lı ateş tuğlasından örülüyor. Üzerleri çok sarı, koyu sarı, açık ve koyu kırmızı boyanıyor. Tuğlaların bembeyaz harçları binaya ayrıca bir güzellik veriyor.

Her taraflarda olduğu gibi buralarda da üzerleri kahve renkli parlak çinkolarla kapalı resmi hususi ve bizim kamyonların an an üzengisindeki kamyonlarla yiyecek içecek nakil oluyor.

Burada kaç kilo olursa olsun sırt hamallığı yoktur. Her şey makine vasıtasıyla oluyor. Buradaki tenvirat Çarlesyun'dan kat kat fazladır.

Yolların bir tarafı diğer tarafına bağlayan üç kilometrelik bir asma köprü vardır. En büyük vaporlar altından geçiyorlar. Harp zamanında bir üst yeridir. Harp gemileri, hücumbotları vardır. Bir tepkili uçak (jet) vapurun üzerinden geçti. Az sonra bir ay şeklinde beyaz çizgi halinde bir bulut meydana geldi. Bunun bir gaz neşretmesiyle çok süratli kendiliğinden hava rutubetli olursa bu şekilde olduğunu söylediler.

Bu şehir Amerikanın ikinci tarihi şehriymiş. Altmışbin nüfusu vardır. Evleri tek katlı. Yarısından fazlası tahta. Bizim Pendik- Suadiye arasındaki evlere benziyor. Bir kısmı da kırmızı tuğladan yapılmış Ana caddeler asfalt. Sağa sola giden caddeler Arnavut kaldırımı olarak duruyor. Burada herkesin arabası olduğundan bir tek kiralık giden taksi tutmak imkansızdır. Miami'de her sokağa numara verildiği halde, burada isimleri yazılı ve her caddede yere açılmış beton çukurlara, kalın, paslanmaz madenden büyük harflerle isimleri yazılmıştır. Akşam karanlığında vapurdan bakınca hiçbir reklam ışığı görünmemiştir. Adeta Anadolu Vilayetlerine benziyor.

Büyük çam ormanları vardır. Bunun için muazzam ke-reste ve ambalaj kutuları yapılıyor. Akşam saat sekizde hareket edecek kılavuz vapur gelmediğinden, Bando Muzika gelsin diye beklettiler. Kılavuz ve müzika geldi. Marşlar çalındı. Halk İngilizce "Sizler bizim gönüllerimizi fet-hettiniz. Gönümüzü alıp gidiyorsunuz." diye bağırıyorlar. Bizimkilerde mukabele ettiler.

13 Temmuz gecesi hiçbir dalga, rüzgâr olmadığı halde sabahleyin kalktık, denize baktık, hiçbir dalga rüzgar olmadığı hali görünce, "Bu nedir?" dediler. Cevaben "Birgün evvel büyük dalgalar olmuş. Denizin üzeri sakın fakat altı kaynıyor. Buna ÖLÜDENİZ derler" diye cevap verdiler.

Vapur Waşington limanı yolumuza doğru yol alıyor.

Bir ara "Kırdarmon" posta gazete yazariyle: "Bu haftayı Çarlistonlular Türk Haftası olarak kabul etmişler. "Bunu telsizle bildiriniz" dedi.

Öğleden sonra şehrin tarihi bir şatosunda 400 Türk için kokteyl verildi. Kokteyl tanışmak manasına gelirmiş. Herkes Belediyenin mevki otobüsleriyle oraya gittiler. Geniş bahçesinin bir çok yerlerine masaların üzerine beyaz ipek örtülü. Beyaz elbise giyinmiş erkek Araplar(zenciler) istenilen içkileri limonata, buzlu sular, kuru çerezler envai türlü yiyecekler ayak üstü içiliyor.

Hostesler vasıtasıyla oraya gelen bu şehrin ileri gelenleri Türklerle tanışmak, adres almak vermek, kendilerine şeref biliyorlar. Bizimle de iki aile tanıştı. Bunlardan birisi gazoz fabrikası sahibi, öbür birisi Belediye'de aza imiş. Akla hayale gelmeyecek nevale sarfında bulundular.

Ertesi günü için, yani 12 Temmuz sabah saat 10'da, kağıtçılık, kereste "Kaduhen" fabrikaları Türkleri davet ediyordu. Bende Kaduhen'e yazıldım. Burada lastik eldiven yapılıyor. Bizlere saatlarca usanmadan izahat verdiler. Ayrılırken birer eldiven, broşür ve şişe kapağı hediye ettiler.

Fabrika sahibi akşama doğru vapura ziyarete gelmiş. Bende onlara sigara ve kuru üzüm verdim.

Vapur akşam dokuzda hareket edinceye kadar mahşeri bir kalabalık vapuru ziyaret ettiler. Bu insanlar Mi-yami'dekinin aksine olarak uzun boylu, kuvvetli yapılı, çok güzel, çok terbiyeli, çok temiz insanlar. Sebep olarak burasının halkının asıl Amerikan halkı olduğunu, Mi-yami gibi binbir çeşit olmadığını söylediler. Burası da sıcak olduğundan kadınları kısmen kısa pantolon ve büluz ince naylon elbiseler giyiyorlar. En fukarasının evinde banyosu olduğundan kirli, pis insanlara, yamalı elbiseli bir kimseye tesadüf etmedik.

Bir yiyecek mağazası gördüm. Hazır yemekler yüz dolaylarında. İçilen gazozun şişesi çöp tenekesine atılıyor.

Fabrikaya giderken bir otomobil mezarlığı gördük. Daha yeni denecek gibi arabaları buralarda bırakıyorlar. Demir Çelik fabrikaları alıp yeniden eritirlermiş. Diğer fabrikalara (gezmeye) gidenler muazzam tesislere hayran kalmışlardır.

Hüseyin-Muhsine Sümer seyahate çıkarken

VAŞINGTON (WASHINGTON)

15 Temmuz sabahı limandaki polise (Kıratmolin-?) mü-racatla taksi istenildi. Adam başı 25 sentten Waşington'a nakliyat yapan acenteye gidildi. Adam başı gidip gelme iki dolar mukabilinde mevki otobüslerle Waşington'a gidildi. Şehrin neresinden başlayıp neresinde bindiği belli olmayan her iki taraf süslü binalarla her iki tarafı gördük. Alabildiği kadar orman. Her yerde olduğu gibi yani burada da sık sık benzin pompaları ve sık sık müstamel otomobil sahaları, binlerce otomobil 35-50 dolar arasında, Hem de, eskiyede benzemiyor.

Böylece tam sekiz saatten fazla süren yolculuktan sonra Waşington'a gidildi.

Burada sekiz yüz bin nüfus vardır. Burası fabrika şehri değildir. Deniz, temiz caddeler milyonlarca otomobil. İçerisi saatlarca gezilecek, görülecek çeşitli mallar.

Ormanlar içinde Beyazsaray Parlamento Binası. Karşısındaki parktada pek çok heykeller.

Merkezden dar cephe müsavi olarak 17 kilometre olarak açılmış caddeler. Gerek burada gerek Baltimor sahalarında ardi arası kesilmeyen uçaklar, güçlü polisler, her taraftan merkeze bağlı çift hat demir yolları bu kadar nüfusa göre caddelerde pek az insan dolaşıyor. Merkezi caddelerindeki kalabalık hiç yok. Herkes alt geçit yollu caddelerdeki otoların içinde, büyük geniş otoparklar.

100 milyon Amerikalı'nın içinde 15 milyon zenci burada da çoktur.

Çatlayan asfalt yolları makine ile keser gibi açıp derhal tamir ediyorlar. Ağır işlerde daima zenciler çalışıyor. Bir zencinin bir beyazla baş başa görüştüğü görülmemiştir. İki polisin 4 genci bir mağazadan belinden tutmak suretiyle otomobile bindirip karakola götürdüğünü yalnız burada gördük.

MİAMİ

Gelelim Miami'ye. Burası bundan 50 sene önce küçük birkaç balıkçı köyü iken, 20 sene evvel büyük bir seylap sonunda tamamen harab olmuştur. Ondan sonra, Amerikan Hükümeti nüfus kesafeti nakli olarak, her yerdeki ve her çeşit milletten kim olursa olsun meccanen toprak verileceğini ve büyük planlarla milyarlar sarfedilerek şehir kurulacağını ilan etmesi üzerine her taraftan akın başlamış.

Burada 600.000 nüfus vardır. Bunun 100.000'i Afrika'dan 10 dolar mukabili pazarlardan köle olarak alınmış. Evlerinde hizmetçilik yaptırılırken; bundan 100 sene kadar önce bunların hürriyetleri bir kanunla ilan ve iade edilmiştir.

Bunların (zencilerin) mahalleleri ayrıdır. Otobüste aynı parayı verdiği halde, her taraf boş dahi olsa mutlaka arka kanapelere oturmaktadırlar. Ağır işlerde bunlar çalışmaktadır.

Burada hava toz duman olmasın diye Elektrik fabrikasından başka hiçbir fabrika yapılmamıştır.

Burası tamamen bir turist memleketi haline getirilmiştir. Yazın sekiz ayında burada 600.000 turist oturmaktadır. Birinci Teşrin (Ekim) Son Kânun (Ocak) yani 4 ay bütün şimal (kuzey) soğuk yerlerden, bütün Amerika'nın milyonları, milyarları hususi otomobil, tayyareleriyle buraya iki milyon zengin turist akın ediyor ve buraya 6 milyar dolar bırakıyorlar.

Buradaki küçük adaları uzun köprülerle ve deniz pek derin olmadığı için adaları büyütmek veyahut yeniden büyük adalar meydana getirmek suretiyle, kanallar açmak suretiyle otuz sene içinde öyle büyük bir şehir yapılmıştır ki dille hiç tarif edilmez.

Bu eyalet baştan başa defter gibi düzdür. Akla hayale gelmeyecek kadar mümbit. Buralara mahsus Hindistan Cevizi başta olmak üzere rengarenk çiçekli ağaçlar. Her taraf orman.

ÇİZBİK (CHESAPEAKE) KANALI

Çizbik Kanalı, Baltimor'dan ayrılan tasusi (süveyş) evvelce geçtiğimiz büyük köprüden küçük. Tekrar Atlantik'e bir gün, bir gecelik yolu kısaltmak maksadıyla adı geçen kanaldan vapura 1200 tonluk su alınmadı. Böylece hafifleyen vapur bu kanala girdi. Bazı yerlerde 50, bazı yerlerde her iki taraf 15 metredir. Karaya yakın yerlerden adeta bir insan yürüyüşünden daha ağır. Küçük motorların bir saatte geçtiği bu kanalı vapur 6 saatte geçti.

Bir noktada tekrar Atlantik Denizi'ne çıktı. Kılavuzlar vapuru bizim kaptanlara teslim ettiler. Onlara yemek ikram edildi.

Bu kanalda üçü seyyar ikisi sabit muazzam köprülerden geçtik. Ortası yukarıya doğru asansörle çıkıyor. Bunun çıkması, inmesi 5 dakikadan fazla sürüyor. Bu kısa zamanda her iki tarafta vesait duruyor.

Kanalın iki tarafı asfalt yollarla ve zümrüt gibi ormanları ekilmiş tarlalar. Ve Baltimor'un yazlık sayfiye yerleri insanlarla doludur. Vapurun yakın geçtiği yerlerdekilere, üzerinde "Türkiye'den Amerika'ya selamlar" İngilizce büyük yazılmış yazıtı okuyor, mendil ve el sallıyorlar. Kotralarla takip ediyorlar. 400 yolcu tamamen üst ve ana güverteden 6 saat bu manzarayı zevkle seyretti. Manzaraya aşık olanlar, "Bunun bir Amerika Seyahatine bedel olduğunu" iddia ettiler. Vapur Atlantik'e çıkınca kaş kararmıştı. Herkes istirahatata çekildi, mehtapta denize battı.

Koca Nüvyork (NEWYORK)

19 Temmuz saat ikide uzaktan görünen zafer abidesi arkasındaki göklere yükselen binaları gördük. Buradaki karşılama bambaşka oldu. Büyük bir helikopter vapurun yanında saatlerce uçtu. Daha evvel vapura çıkan sinemacılar, televizyoncular filimler çekiyorlardı. Büyük limanda küçük, büyük yüzlerce gemi acı acı düdüğü öttürmekle bizim vapuru selamlıyor, bizimkilerde mütemadiyen mukabele ediyor, zaman zaman islim yetiştiremiyorlardı.

Burada da havaya su fışkıran gemilerin büyüklerini gördük. Bu mahşeri manzara içinde herkesi şaşkına döndürüyordu.

Buradaki liman tarak dişi gibi sıralanmış limanların her dişi arasına iki büyük vapor girmiştir. Nüvyork bir yarımada ve karşısında BURUTLEY adını verdikleri yarımada da aynı limanlar mevcuttur. Bu adaya deniz altından tirenle ve üstünden köprülerle pek çok yerlerden bağlıdır. Uçakla çok güzel müşahade edilmiştir.

Nüvyork'ta 5 milyon insan oturmakta. Ayrıca gündüzleri karşıdan Nüvyork'a çalışmaya gelen 4 milyon insanla ceman 11 milyon olmaktadır. Büyük binaların ihtiyaçtan değil, rekabetten olduğunu söylemişlerdir. İğne atsan insan üstüne düşer tarifi bu şehre uygundur. İnsan seli akıllara durgunluk verecek haldedir. Burada 7 milyon otomobil ilave etmek lazımdır.

Bu şehrin caddeleri çok kirlidir. Amerikalılar buraya "Pis Şehir" derlermiş. Diğer şehirlere bakınca bu şehir, pek çok yerlerinde geçitlerin üzerinde iki sıra büyük köprüler bile taşıtlara dar geliyor.

Büyük binalarda 800-1000 müessesenin otomobilleri binanın yanındaki büyük garajlara konmaktadır.

İnsan, taşıt ve renkli ampul ziyasından (aydınlık, ışık)

buraya yeni gelmiş insan şaşkınlıktan sersem ve bitab olarak bocalıyor.

Nüvyork-San Fıransisko Arası

20 Temmuz 1954 sabah yedide Tevhide Hanım İngilizce bildiği için bizi taksi ile uçak yerine götürdü. Bir müddet merkeze iki devran mesafeli uçak meydanına gittik. 80 kişilik 4 motorlu uçak havalandı.

Nüvyorku havadan gördük. 10 saat mütemadiyen şehirler, ormanlar ve ekili araziden geçtik. Buralardaki civar köyleri hiç görmedik. Büyük toprak parçalarının bir köşesinde mükemmel köylü evleri meskun yerleri iki saatte bozkırları ve tepeleri, karla örtülü yüksek dağları gördük. Yalnız ŞİKAGO'da yiyecek için uçaktan indik. Aldığımız bir buçuk dolarlık yiyecekten şüphelendik, yemedik. Sanfıransisko'nun üzerinden geçerek Pasifik kıyısındaki uçak meydanına indik. Bir de ne görelim. Herkes paltolu. Şiddetli bir kuru soğuk hüküm sürüyor. Halbuki, biz 52 derece sıcaktan bir gömlekle gelmiştik. Başladık titremeye. Burada saat Nüvyork'tan iki saat geridir. Mesela Türkiye'de gündüz tam 12 de Nüvyork'ta akşam yedi. Sanfıransisko'da ise gece on'dur. Burası bir buçuk milyonluk muazzam bir şehirdir. Amerikalılar Nüvyork'a pis şehir, buraya (Sanfıransisko'ya) temiz şehir derlermiş.

Buraya kadar gördüğümüz bütün şehirler mermerle düz olduğu halde, burası tamamen aksine inişli çıkışlı, yokuşludur. Burada bir gece kaldık. En yüksek otele de asansörle çıktık. Göz alabildiği kadar renkli ışıklar içindeki şehri tepeden gördük. Ertesi sabah otobüsle dünyanın en büyük köprüsünün üzerinden geçtik. İki kat köprüünün altından tren yolu, kamyon, otobüsler, üstünden taksiler geçen bu köprüünün uzunluğu 13 kilometredir. Üç saat kadar telle muhafaza altına alınmış çiftliklerden geçtik. Büyük bir tavuk heykelinin bulunduğu yüzellibin tavuk bulunan yeri. Günde 35 kilo süt veren inekleri burada gördük. Otobüs büyük bir şehre girdik. Fethi'ye sordum. 120 bin nüfuslu Kaliforniya'nın merkezi ve bu eyaletin valisinin oturduğu SAKREMENTO şehri imiş. Her tarafı heykellerle dolu, geniş caddeli ve parklar içinde.

Burası tek partili cumhuriyet olup bütün bakanlıklar buradadır. Amerika'nın hiçbir yerinde görülmemiş bizdeki kahveler, daha doğrusu tenbel haneler burada var, içinde az miktarda beyler vardır.

Burada şehir inişli yokuşlu sert çakmak taşı cinsinden taş ocakları, bu taşlardan nıksa (muska) şehrinde kesilmiş bir kaçı biriketten yaya kaldırımları yapılmış ve yapılmaktadır.

Hususi taksi arabaları Amerikan şehirlerinde çok az-

dır. Öküç arabaları, merkep ve tekerlekleri lastikten iki tekerlekli beygir arabaları burada görülmüştür.

Şehir dışı arazi dağlık ve tarladır. Otuz kilometredeki tarihi şato, tamamen güneş görmez. Ormanlardan ve 600 metre yükseklikte olup dar bir asfalt yolla çıkılmaktadır. Buraya resmi ziyaretle gelinmediğinden vapurumuz gerek limana giderken ve gerek çıkarken bir kişi tarafından karşılanmış değildir. Büyük kırmızı boyalı "Türkiye'den Amerika'ya Selam" yazısı bulunmakta. Boyası yağlı boya ile kapatılmıştır.

Son gece lunaparka gittiğimizde vapurun hareketine bir saat kaldığından vapuru kaçırmış diye pek telaşla bu uzun yola bir taksi tutarak yetiştik. Vapur gece saat iki buçukta 5 Ağustos gecesi sakın sakın limandan ayrıldı.

LİZBON

3 Ağustos 1954

Lizbon Portekiz'in idare merkezidir. 8 milyon nüfusu vardır. Lizbon'da altıyüzbin nüfus oturmaktadır. Bu şehir, Eski Lizbon, yeni Lizbon diye ikiye ayırmak icab eder. Her ne kadar Amerikan şehirleri yanında çok sönük ise de çok büyük bir şehirdir. Gece ve gündüz elektrik tenviratı Amerikan şehirleri yanında ancak yüzde biridir.

Brezilya'dan ithal ettiği ham gümüş ile gümüş sanayii o kadar ileri gitmiştir ki hiçbir yerde emsali görülmemiştir. Ve tamamen el imalatıdır.

Sırasıyla çinicilik, sardalya balıkçılık sanayii gelmektedir. Bilhassa eski Lizbon şehrinin 3 ve 6 katlı evlerinin ön cepheleleri tek ve her desende çini ile kaplanmış. Burada tuğla yoktur. Yeni şehir betonarme, çimento sıvalıdır.

17. asırdan beri harp görmemiştir. Halk katolik papazların tesiri altında. Açık saçık giydikleri mayolarla plaja giden Türk kadınlarını adaba mugayir diye sokmak istemişlerdir. Bizim gittiğimiz günlerde halk Hindistan'daki müstemlekelerinin işgalinden müteessir oldukları için bizim vereceğimiz defileyi eğlence ad ederek kabul edemeyeceklerini Türk konsolosluğuna bildirmişlerdir.

Burası ziraat memleketidir. Yiyecek, giyecek eşyanın bu derece pahalı olması hiçbir yerde görülmemiştir. Büyük bir tek şeftalinin 60 kuruşa, kavunun kilosunun 80 kuruşa olduğu burada görülmüştür. Amerika'daki büyük mağazaların bir tanesi bile burada görülmemiştir.

Temiz parkları, meydanları, taş ve kurşundan yapılmış heykellerle doludur. Tarihi eserleri, müzeleri ve şatoları vardır.

Mağazalarında satılan mallar ithal malıdır. Bütün şe-

hirlerde tek çift tramvaylar işlemekte. Ayrıca iki katlı otobüsler halkı taşımaktadır. Caddeleri şehir içinde kısmen sert taştan, parke. Şehir dışı yollar asfalttır. Her tarafta geçitler seyrisefer memurları tarafından idare edilmektedir. Tahta çitalarla.

Örtülü kışlık parkı ve hayvanat bahçesi çok zengindir. Terbiye edilmiş filler, her çeşit kuşlar. Otelleri evleri balkonlu.

Üç Amerikan polisi ikinci mevki salonunda işe başladıklarını hoperlör ilan etti. İdareye gittiğimizde tercümanlığı fahri olarak uçak kazasında ölen halamın, Adannubet'in kızı yapıyordu. İstanbul'da yarım yamalak İngilizce bildiklerini iddia ederek müracaat eden yüzlerce kızdaki seçilmiş hostesler bunlar idi. Gerek vapurda gerek limanlarda kendi sevdalarından başka bir düşünmeyen bu hostesler 400 yolcu nezdinde hiçde iyi bir intiba bırakmamışlar.

Pek çokları Türkçe konuşmaktadır. Hepside hallerinden memnundur. Vapurun şark kahvesinde Türkçe gazel, şarkı ve oyun plakları çalarak çiftetelli ve zeybek oyunları oynadılar. Plak varsa beş, on dolara almak istediler. Burada hükümetde vermesi olurmuş. Limanda bulunan Bahriye Amirallik dairesinin her köşesinde mitralyozlu asker nöbet beklemekte ve bankalarında çifte (.) ve sıkı kontrole tabidir. "Gangaster" dedikleri çetelerden korkulmakta, yan kesicilik almış yürümüştür. Dış doktoru Celal Beyin 500 Türk lirası ile 200 krş. otobüste alınmış. Bir hanımın 200 liralık eşyası, elindeki fileyi kesmek suretiyle çalınmış. İki vapur işçisine "Biz polis memuruyuz" diye üzerleri aratıldığı halde, paralar bulunamamıştır.

Böylece hem her şeyin pahalı olması ve hemde Türk parasının geçmemesi ve yan kesicilik TARSUS ailesinde iyi bir intiba bırakmamıştır.

Buraya kadar her yerde Ayyıldızlı rozetleri göğüslerinde taşıyan yolcular, burada yabancı olduğu işaret ad edilen rozetlerini aklı başında (dostlar) takmamışlardır.

Akşam üzeri vapurumuz limanı terk ederken yolcuları uğurlayan yalnız Türkiyeli muhacirler idi.

Burada postaya Afyon'a bir adet mektup verdim. Bir doların üzerine bir miktar bozuk para verdiler. Hesab ettik, bu uçak puluna resmi kur hesabıyla 155 gurus dolar. 6 lira hesabıyla 370 yapıyor. Borsa hesabıyla yani dolar 12 liradan 65 gurus eder.

Vilfrans (VILLE FRANCHE)

9-12 Ağustos 1954

Burası Fransa'nın bir limanıdır. Yirmi beşbin nüfusu

vardır. Yarımay şeklinde olan limana tamamen turist vapurları gelmektedir. Kazançları da bu yüzdendir. İnsan zekasının ve emeğinin nelere kadir olduğunu burada bütün çıplaklığıyla meydandadır. 1600 metre irtifaındaki dağları adeta yumuşak kaşar peyniri gibi işlemek suretiyle, asfalt yollar, temeller yapmışlar. Palmiye ağaçlarıyla ve rengarenk çimenlerle süslemek suretiyle sahil baştan başa asfalt yollar, diğer taraftan beton parmaklıklar, bazı yerlerine düzgün taş duvarlar ve çiçeklerle süslü şerit yollar yapılmıştır. Büyüklü küçüklü olanlarla doludur.

Büyük ağaçlar parklar içerisinde. Parktaki ağaçlar, portakal, limon şeklindeki ampüllerle geceleri göz kamaştıran bir manzara halindedir. Kış, yaz mutedil olarak buralardaki insanlar erkek ve kadın şortla gezmektedirler.

Bu manzara hiçbir tarafta görünmemiştir. Bu insanlar her çeşit sporla vücutları çelikleşmiştir. Burada sıksa ve takatsız insan görmek mümkün değildir.

Sahilden ve evler içinden 20 km uzaklıkta olan NİS(Nice) eski bir şehir olmakla beraber büyük ticaret-haneler, kalabalık pazarları vardır. Mağazalarda tamamen alışveriş yapmaktadırlar. Burada en az 6 otomobil şöförüne Pejo marka otomobil yedek parça satan dükkan sorduk, hepside hususi arabalarıyla taşradan geldiklerini söylediler.

Buralarda hiçbir yerde görmediğimiz kadar çok miktarda motosiklet gördük. Bunlarla gezenler kısmen kadınlardır.

Buradaki pahalılık hiçbir yerde görülmemiştir. Bir fincan kahve 50 frank bir Türk lirasıdır. Eşya fiyatları frank üzeriyle olduğu için, mesela; bin beşyüz, üçbin beşyüz rakamla alım satım olmaktadır.

Kan (CANNES)

Otobüsle bir buçuk saat süren buraya gece gittik. Defile verilen büyük gazinonun açık penceresinde masaların üzerindeki tabaklar rutubetten su içinde adeta denizden yağın ince PSEN bir anda her tarafımızı ıslattı.

KAN şehrinin nüfusu üçyüz elli bindir. Fakat, bir o kadar da turist bulunduğundan yediyüz bin kişi oturmaktadır da, bu kadar turiste otel, eğlence yeri bol bol cevap vermektedir.

MONTAKARLO (MONTECARLO)

Burasıda deniz kenarında çok şirin bir şehirdir. Cad-denin iki tarafına dikilmiş muazzam çınar ağaçları öyle bir şekil aldırılmıştır ki, adeta yemyeşil. Daha arkalarında zengin çeşitleriyle mağazalar, oteller vardır. Tam kırk kişi alan lüks otobüslerde ya bir kadın, yahut erkek tarafından

mikrofonla geçtiğimiz yerler hakkında izahat veriyor.

Yüz altmış metre yükseklikteki dağ yollarından geçtiğimizde manzarası olan yerlerde turistler otobüsten iniyor, manzaraya bakıyor, fotoğraflar dağ kenarına yerleştirilmiş makinelerle alınıyor. Bu şehrin ticaretide turist yüzündendir.

MONAKO PRENSLİĞİ

Burası müstakil bir prensliktir. Az bir nüfusu vardır. Giriş-çıkış kapılarıyla hudut ayrılmıştır. Hiçbir harbe girmemiştir. Beyaz elbiseli polisleri vardır.

Kendi parası, bayrağı vardır. Dünyanın milyonlarının kumar oynadıkları yerdir.

Balık müzesi dünyanın hiçbir yerinde yoktur. Bu kadar çeşitli, 65 çeşit balıklara muhtaç oldukları su ve gıda, muhtaç oldukları atmosfer bu işin profesyonelleri tarafından dikkatle tanzim ediliyor. Buraya 150 frank mukabilinde giren binlerce insandan aldıkları duhuliye, kumarhaneler bu devletin bütçesine ziyadesiyle kafi gelmektedir.

Bu karanlık içindeki canlı balıkların bulunduğu muntazam sarayın üst katında nesli tükenmiş 20 m uzunluğunda balık iskeletleri canlı gibi yapılmış deniz canavarları asitli sulara ve şişeler içerisindeki büyüklü küçüklü balık ve deniz mahluklarının ilk insanlardan bu güne kadar hangi aletlerle avlandıklarına ait aletler binleri ve belki yüzbinlercesi mevcuttur.

Bunları teker teker temin etmek için aylar değil, senelerce zaman işidir. Esasen bütün dünyadaki tabiat âlimleri gelip buralarda tetkikât yaparlarmış.

“Gerek kumarhanelerde ve gerekse burada fotoğraf çekmek yasaktır” dediler. Liman “RALE” gazetesinin daha Fransa’ya çıkmadan neşrettiği gibi, en kaba Fransızca burada görülmekte ve turist memleketi olduğundan İngilizce, İtalyanca lisanlarıyla konuşmaktadırlar.

İç Fransa’da büyük arazide yetiştirdikleri bir nevi çiçeklerle yaptıkları Fransız esansları, lavanta pudraları dünyaca makbûlmüş. Bu sayede milyonlar burada akmaktadır. Küçük bir şişeyi 40-50 Türk lirasına alanlar pek çok çıktı.

Amerika’da olduğu gibi buralarda da otobüslerin arkasını bağladıkları seyyar evleriyle sevdikleri bir orman veyahut deniz kenarında yemek masalarını, banyo eşyalarını çıkarıp gece gündüz sayfiyede oturanlar çoktur.

Tarsus Vapuru New York Limanında

Buralarda gerek büyük mağazalarda, gerek evlerinde Televizyon ve soğutma tertibatı yoktur.

İtalya

Belgrad’dan otobüsle iki saat mesafede büyük bir dağın geçit vermez bir yerindeki köprü ile hudut ayrılmıştır. Buraya geldiğimizde bir baştan bir başa sıralanmış vasiya içindeki insanların pasaport vizeleri yapılıyor. Sıcak ve güneş altında bazen saatlarca bekleniyor. Bir Fransız, bir İtalyan polisi pasaportları beraberce kontrol edip veriyorlar. Gerek para için, gerek bavullardaki eşya için hiçbir şey sormadılar.

Belgrad’dan Sanremo’ya gidip gelmek 14 Türk lirasıdır. Bu hudutdan günde yüzbinlerce insan girip çıkmaktadır.

İtalya’ya girince sahil boyundaki apartmanlara, mağazalara isabet eden kurşun mermi deliklerini her nedense kapatmamışlar. Buralara gelince otomobil yavaşlıyor. Buralar hakkında yolculara izahat veriyorlar.

Bu korteji yollar İtalya’da devam ediyor. Üstelik buralarda yolun her iki tarafı itina ile yetiştirilmiş rengârenk çiçeklerle süslenmiştir.

Buradaki eşyalar Fransa’ya kıyaslanınca pek ucuzdur. Yiyecek bizim para hesabıyla çok pahalıdır. Bir tabak makharna, bir kahve 450 kuruştur. Burada da Liret üzerinden muamele olmakta. Mesela bir kıravat boyun bağına 1600 liret rakam yazılmaktadır.

Bu İtalyan şehrinde, son padişah Vahdetdin’in oturduğu, vefat ettiği yer burasıdır. Burası da plajlarıyla meşhurdur. Muhit sıcak olduğundan buralarda da şortla gezilmektedir. Burasının nüfusu vesairesi için malumat elde etmek mümkün olmamıştır.

AFYONKARAHİSAR'DA GEZEKLER-2

Agâh BIYIKOĞLU

Ülke coğrafyasının tam ortasında sayılabilecek bir konumda statik, muhafazakâr bir yaşayışa sahip olan Afyon halkı arasında komşu gezekleri mevcuttu.

Eski Afyon'da komşuluk bağları çok sıkı ve çok güçlüydü. "Komşu Hakkı" dendi mi akan sular dururdu. En sıkıntılı anlarda hemen komşuya haber salınır, yardım istenirdi. Komşular birbirini "gözetler" mahalledeki fakir fukara kimsesizlere yardım edilirdi.

Mahalle komşusu kadınlar evlerde birlikte "erişte keserler", "salça çıkarırlar" türlü işlerde yardımlaşırldı. "Söz kesme"lerde, nişan ve düğünlerde komşular arasında büyük bir dayanışma vardı. Özellikle düğünlerde komşu evlerinde sofralar hazırlanır misafirler buralarda ağırlanır, eğlenceler gece geç saatlere kadar sürerdi.

Mahalle veya sokak çeşmelerinden su dolan kadınlar, kızlar, gelinler, çocuklar; mahallenin küçük camiinde akşam namazını, yatsı namazını birlikte kılan mahallenin büyükleri birbirlerini yakından tanırldı.

İşte böyle bir ortamın arttırdığı bağlılık ve dayanışma komşu gezekleri ile iyice pekişirdi.

Komşu gezekleri genellikle yemeksiz olurdu. Aile gezeklerine benzeyen bu gezeklerin çoğunda dini sohbetler yapıldı; dini sohbet fıkıh dersi ile biterdi.

Eskiden mahallenin, sokağın bir ucunda oturan insanlar yakın komşu sayılırdı. Mahallede herkes birbirini tanır, herkes birbirleriyle selamlaşır, komşular ayaküstü de olsa hal hatır sorarlardı. Bugün komşuluk kavramı oldukça değişmiştir; komşuluk ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiştir apartman hayatı.

Eskinin komşu gezekleri yerini aynı apartmanda oturan kadınların "gün"lerine bırakmıştır. Yakın geçmişteki Afyon'da yüzden fazla gezek grubu bulunmaktaydı. Bu gezek grupları, toplantı günleri, eğlence, sohbet konuları oyunları, yardımlaşma yönlerinden genellikle birbirine benzemektedirler; ancak bazı gezek gruplarında toplantı günleri, üye sayıları, kişiler cezalarla ilgili ufak tefek değişiklikler görülmektedir.

Mevlevi Gezekleri

Bilindiği üzere,1441'de Afyonkarahisar'da doğan ve Sultan Divânî adıyla ünlü Mehmet Semâî vefat edince (1541) buradaki Mevlevi dergâhına defnedilmiş bundan dolayı da Afyonkarahisar Konya'dan sonra Mevlevîlik'in ikinci ve önemli bir merkezi olmuştur. Pek çok Mevlevî

Esvap Eminleri Konağı

büyüğünün yetiştiği bu topraklarda yaklaşık beş yüz yıl Mevlevî âyinleri icrâ edilmiştir. 1920'deki Yunan işgaline kadar sürmüştür bu âyinler...

Cumhuriyet'in ilânı, tekke ve zâviyelerin kapatılmasına yol açınca mevlvihâneler ve hücrelerdeki dedeler dağıtılmış, âyinler durdurulmuştur. 1948'de Konya'da Mevlanâ'yı anma törenleri düzenlenmiş ancak sema yapacak, âyin icra edecek yeterli çelebi kalmadığından kentimizdeki dedeler, çelebiler, muhipler Konya'ya giderek bu günlere gelen törenlerin icrâsını sağladılar.

"1955 yıllarında Konya'nın bu işi sahiplenip bir tür ticarî havaya sokmak istemesi profesyonel ekip ihdas ederek değişik tutumlara girmesi üzerine Afyon ekibinin başı durumundaki (biraz daha fevri olan) Arif Çelebi itiraz etti. Yanlış ney çalındığını, amaçtan sapma olduğunu, bölgecilik yapıldığını, işin ticarete dönüştürüldüğünü, Afyon ekibinin bunu asla onaylamayacağını beyanla törenlerden çekildiler.

Aynı yıl dahiliye vekaletinden özel izinle Afyon Belediye salonunda Şeb-i Arus icra edildi. Konya'dan sonra ilk ve büyük âsitan olan Karahisar Mevlevihanesi'nde böylece klasik Şeb-i Arus töreni en yetkili ve en ehil insanlarca tertiplenmeye başlandı. Zira Konya'da hiç çelebi kalmamıştı. Hüsrev Çelebi, semazen derviş Yahya Dede, Arif Çelebi'lerle birlikte yeni ve eski bütün âşıklar, Rıza Sarı, Zahit Sagun, Selçuk Bayraşa, Hüsnü Cemal, Semih Bayık, Musiki grubundan Kudümzen Zahid Sağun, Neyzen Kemal Bayık, Kanunda Hulusi Arık, kemanlarda Ekrem Taşkünsel, İhsan Bey, Hulusi Yamaner, naathan ve âyinhanlar; Ahmet Öğüt, Hafız Emin Doğrusoy, Hafız Abdullah Akar, Nazım Bursalı, Süleyman Gül, Hafız Abdullah Uluçelik... Bazı yıllar belediye salonunda bazı yıllar da orduvehi ve halk eğitim salonlarında Şeb-i Arus tertip ettiler."

Esvap Eminleri konağında yapılan gezekler-1996

İşte bu törelerin tertip edilebilmesini sağlamak amacıyla 1960'tan itibaren Mevlevîlik'e gönül vermiş bir grup mühip her cumartesi sırayla gezek gezmeye başladılar. Bu gezeklerde o yıl düzenlenecek Sultan Divânî ve Mevlânâ'yı anma töreni için bir tür hazırlık yapıldı. Gezeğin yapıldığı evlerde müzik çalışmaları ve sema provaları icrâ edilirdi. Gezeklerde gezek sahibi masrafa girmesin düşüncesiyle çay içilir ve meyve yenirdi. Fakat bazı gezeklerde özbek pilavlarını, kaymaklı ekmek, kadayıfların, arapaşlarının ikram edildiği olmuştur.

Hazırlıklar Kuçek (küçük) Mustafa Dede'nin "Beyâtî âyin-i şerifini geçme üstüne yoğunlaştırılır, günü gelince de "Şeb-i Arus'ta icrâ edilirdi. (Mevlevî Gezekleriyle ilgili bilgilerin çoğu, Erdoğan Emre'nin 12 Aralık 1994 tarihli *Türkeli* gazetesinde yayımlanan "Afyon'da Bir Mevlevî: Kemal Bayık" adlı yazı dizisinden alıntılanmıştır)

Gezekler geçmişten günümüze, kuşaktan kuşağa intikal ederken o günlerin kültürünü, toplumsal yaşamını da ileriye taşımışlardır. Bu süreç içinde benzerlikler gösterdikleri gibi değişimlere de uğramışlardır. Özellikle yirminci yüzyılın son çeyreğindeki "cemaat gezekleri, kentimizde hayli yaygınlaşmıştır. Önceleri dini konuların ağırlıklı olduğu, siyaset dışı sohbetlerin de yapıldığı bu gezeklerin bugün rağbetten düştüğünü görüyoruz...

Gezekler konusunun seçkin bir örneği defalarca katıldığım bir gezek gurubunun toplantılarıdır. Benim "Eski Türk Konağı Gezekleri" diye adlandırdığım bu gezekler, 1990'lı yılların başından itibaren beş altı yıl süren ve Arapmescit Mahallesi'ndeki eski bir Türk konağında düzenlenen gezeklerdir. Esbabemini (levazım subayı) Tevfik Efendi'nin sonradan restore edilen konağındaki gezeklere katılanlar; Afyon kültürüne ilgi duyan, Afyon

ile ilgili maddî manevî değerleri gün ışığına çıkarmaya ve onları tanıtmaya çalışan tüccar, iş adamı, gazeteci, mimar, üst düzey yönetici, emekli memurlar olup hemen hepsi de birikimli kişilerdi. Bunun yanı sıra zaman zaman bakan, milletvekili, rektör, dekan, genel müdür düzeyinde kişiler de katılmışlardır bu gezeklere misafir olarak.

On beş günde bir perşembe akşamları konakta toplanan gezekçiler Afyon'un yüzyıl öncesine uzanan toplumsal yapısı, ticareti, kültürel yapısı ile ilgili konulardaki bilgilerini ilginç anıları aktarırlardı. Söz gelişi yaklaşık yüz yirmi önce Afyon'da paşa konuklarının geniş

bahçelerinde "boğa kesme" yarışmalarının yapıldığını bu gezeklerdeki konuşmalardan öğreniyoruz. Ayrıca Afyon'a köle, muhacir olarak gelip de bunların soyunu sürdürenlerin bulundukları, 1917-1918 yıllarında Afyon'daki Ermenilerin toplu halde sünnet olarak İslâmiyet'i kabul ettikleri, Çanakkale Savaşı'nda esir alınan Anzak subay ve erlerinin Afyon'da eski bir taş binada ikamet ettikleri bu gezeklerdeki sohbet konularının ilgi çekici olanlarından. Bütün bunlar gezeklere davet edilen ve o zaman yaşları 80-85 civarındaki Afyonlu kişiler tarafından anlatılmışlardır... Gezekçiler, bu güngörmüş kişilere çeşitli sorular sormak suretiyle sadece bu insanların hafızalarındaki parça kesek hatıraları, bilgileri birleştirerek gün ışığına çıkarmaya ve kültür tarihimize kazandırmaya çalışmışlardır

Gezeklerde Afyon'dan yetişmiş ünlü kişilerden söz açılır, Mevlânâ'nın torunlarından Sultan Divânî, Nâmık Kemâl'in dedesi Abdüllâtif Paşa, Nâmık Kemal'e ders veren Buharalı Müftü Hacı Abdülvâhid Efendi, gezeklerdeki insanlardan çoğunun hocalığını yapmış olan (Fransızcacı) Edip Ali Baki daima saygıyla anılırdı. Matematikçi Ömer Fevzi Atabek'in dört ciltlik bir Afyon tarihinin bulunduğu, bu eserde eski Afyon'da müslim-gayrimüslim, medrese - tekke, tarikat - şariat münasebetlerinin, o zamanki ticaretinin, kısaca eski Afyon'un yaşayışının çeşitli yönleriyle ele alındığı, bu eserlerin mutlaka yayınlanması gerektiği tartışılan konular olmuştur.

Günümüzden yaklaşık 90 yıl önce Afyon'da vaazlar veren Kör Hoca namıyla maruf bir din adamının vaazlarının birinde, "Ey Afyonlular, dana eti yiye yiye

Günümüz Gezeklerinden

din iman bi-mintan gidiyorsunuz, biraz da Konyalılar gibi koyun eti, tavuk eti yiyin de munis olun, halim selim olun.” dediği ve hocanın kendisinin Konyalı olduğu, Ciğerköşem adıyla ünlü Afyonlu bir hocanın Kurra Camii’ne merkeple geldiği, vaazlarındaki konuşmalarıyla Afyonluları camide gülmekten kırıp geçirdiği, lisede felsefe öğretmeni iken vefat eden Saâdettin Baybora’nın kitaplarının “Şekerci Salih” (bu zat kaymak şekerini bulan kişidir.) tarafından o zamana göre yüklüce bir parayla satın alınıp lise kütüphanesine hediye edilmesi, Afyon’un Yoncaaltı Camii mimarının Ohannes adında Afyonlu bir Ermeni olduğu, nitekim öteki camilere mimarî bakımdan pek benzemediği, Afyon’un geçmişteki yerel kültürüyle ilgili sohbet konuları olmuştur.

Bu toplantılara konusunun uzmanı bilim adamları davet edilmiş, onların görüş, düşünce ve önerileri ilgiyle dinlenmiştir dinlenmektedir.

Bu gezeklerdeki ağırlık noktalarından birisi de Mesnevi’den bir kısma okunup açıklanmasıdır. Gezekçilerden Aytekin Ersöz Mesnevi’den bir kısma okuyup açıklar ve çeşitli soruları cevaplar. Konu Mevlânâ’dan başlayarak Sultan Divânî’ye, Mevlevî ulularına ve günümüz Mevleviliğine kadar uzanır. Yine bu gezeklerde birkaç kez sema gösterisi de yapılmıştır.

Sohbetler ve gösteriler Afyon Turizm Müdürlüğüne kasete alınmış olup, Mimar Erdoğan Emre tarafından da yazıya geçirilmiştir

Gezek “Ve’l-asr” suresinin okunması ve “Mevlevî Gülbankı” çekilmesiyle saat 23:00 sularında dağılırdı.

İlçe ve köy Gezekleri

Afyon civarındaki köylerde de uzun yıllardan beri gezekler düzenlendiği bilinmektedir. Bu yörelerde gezeklere “Ferfene” denmektedir. Ferfeneler köylerin ilgi çekici sosyal olaylarından biridir. Ferfeneye kış mevsiminin başlarında birbirleriyle yaşıt arkadaşların teşkil ettikleri 8-10 kişilik gruplar halinde başlanır. Ferfeneye katılacak kişiler bir evde toplanırlar ve ferfeneye katılma şartlarını belirlerler. Önce haftada veya on beş günde bir toplanma konusunda anlaşmaya varılır. Sonra sırayla kimlerin evinde toplanılacağı, neler yenileceği tespit edilir ve günü gelince ferfene başlar. Ferfenelerde gençler gülerler, oynarlar, eğlenirler. Ferfenelerdeki oyunlar; bulmaca, buldurmaca, bilmece, yüzük saklama, fincan kapama, lades tutuşma... şeklindedir. Ferfeneler’de bazen iki grup birleşir, daha geniş çapta oyunlar oynanır. İki grup arasındaki oyunlar, daha canlı ve hareketli geçer, çünkü oyunun sonunda bir taraf mağlup olacaktır. Bu gibi oyunların sonunda çerez almalar, helva basmalar,

Günümüz Gezeklerinden

pişmaniye çekmeler olur.

“Ferfeneler, hemen genç delikanlılar tarafından yapılmaz, orta yaşlılar, ihtiyarlar da yaş emsallerinin gruplarıyla anlaşırlar da ferfeneye başlarlar. Bir hanede baba, ağabey ve küçük kardeş olmak üzere üç kişinin ferfeneye girdiği olur. Bunların üçü de bir günde ferfene yaparsa, o evde düğün yemeği pişer, o evde düğün daveti var sanırsınız. Gülüp oynamak kırıla gider...”(Saffet Devrim, Şu Bizim Belde)

Afyon köylerinde ferfene adını alan gezekler, Emirdağ’ında “yeyinti veya gezek gezmek” adı altında düzenlenmektedir. “Yeyinti, arapaşı gecelerinde başta arapaşı olmak üzere ikram edilen anariberi (çerez) ve meyvelerin bütününe verilen isimdir.

Gezek (sıra) gezmek, yeyinti için bir başka kimseye misafir olmaktır.” Emirdağ’ında kar yağınca bu yörede yaşayanların aklına ilk gelen kış eğlencesi yeyinti ve kışın vazgeçilmez ağız tadı arapaşıdır. Yeyinti Emirdağ halkı arasında çok yaygın bir gelenektir. Fakat daha çok gençler arasında düzenlenmektedir. Delikanlılar, aralarında anlaşır veya kur’a çekerek ilk yeyinti gününü veya evini tespit ederler. Güz boyunca arapaşı için özel olarak pelit yutturulmak suretiyle beslenen çulluklar (hindi) kesilir; haşlanıp saçaklanarak (didilerek) et ve et suyu hazırlanır. Emirdağ’ında üretilen tereyağıyla miyane (un, salça) kavrulup acı biberle limonlu arapaşı çorbası hazırlanır.

Piştirilen arapaşı hamuru, büyük tepsilere dökülüp karda dondurulur ve akşam olması beklenir. Yeyinti yapılacak evde kadınlar ve çocuklar komşulara veya yakınlarla giderler. Böylelikle misafir delikanlılar evde rahatça davranırlar.

Yeyintiden sonra haftaya gezek sırasının kime geleceği şu şekilde belirlenir: Arapaşı hamurunu çorbaya ilk düşürene gezek için haftaya gün verilir. Karınları iyice doyan gençler yediklerini eritmek amacıyla gezmeye çıkarlar. Emirdağ’ındaki Yıldıztepe’ye kadar yürüyen gençler bu arada şarkılar, türküler söylerler. Bu arada “havaslısının” veya yavuklusunun evinin önünden geçen delikanlı yanık yanık türkü okumaya başlar. Delikanlı bir dörtlülük de söyler. Ötekiler susarlar.

Anı, okuma ve araştırma bugün birçoğu hayatta olmayan kaynak kişilerle yaptığım yüz yüze görüşmeler sonucu yukarıda anlatmaya çalıştığım Afyonkarahisar Gezekleri, kültür tarihimizin sayfalarına geçmiştir. Hızla değişen ve gelişen bilim ve teknoloji, bilgisayar, internet ve diğer iletişim araçları ve bunların yol açtığı toplumsal yaşamda gezek ve benzeri düzenlemeler unutulmuş gibidir... Ve kültür tarihimizdeki görevlerini tamamlamış görünüyorlar. Genç ve gelecek kuşakların gezeklere ihtiyaç duymaması onları öğrenmeye engel değildir.

Bu yazı kubbede bir hoş sadâ bırakmak sevdasıyla yazılmıştır...

SÜLEYMAN ŞAH TÜRBEŞİ

Fevzi KAYA*

Türk tarihinde Süleyman Şah, adında birden çok bey ve hükümdar vardır. Bunlardan ilki Süleyman Şah I (1075-1086) olup Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurucusu ve ilk hükümdarıdır. Büyük Selçuklu Devleti'ne adını veren Selçuk Bey'in torunu ve Kutalmış'ın oğlu olan Süleyman Şah I, Anadolu'da fetihlere girişmiş, İznik'i fethederek Anadolu Selçuklu Devleti'nin başşehri yapmıştır. M 1086 yılında Suriye ve Filistin Selçuklu Hükümdarı Tâcüddevle Tutuş'la yaptığı savaşta ölmüş, bir rivayete göre yenilmesi üzerine intihar etmiştir. Süleyman Şah I, Türkler arasında gazilik pâyesi kazanmış ve efsanevi bir şahsiyete bürünmüş olup hiçbir kaynakta yer almadığı halde Suriye-Caber'deki Türk mezarı da ona nispet edilmiştir.¹

M. Halil Yinanç ve Erdoğan Merçil gibi bazı araştırmacılar Süleyman Şah'tan; *"Anadolu'yu fetih tarihinin başlıca kahramanı olduğu gibi Anadolu Türklerinin en büyük ve en muhterem babasıdır"*² diye övgüyle söz etmektedirler.

* Uzm. Öğrt. Araştırmacı-Yazar

¹ Ali Sevim, "Süleyman Şah I", TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 38, İstanbul 2010, s. 103-105

² Erdoğan Merçil, Müslüman Türk Devletleri Tarihi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1997, s. 103, 110

İkincisi II. Kılıçarslan'ın oğlu Rükneddin Süleyman Şah II (1196-1204)'dır. Babasının vefatından sonra kardeşleri ile girdiği saltanat mücadelesinden galip çıkarak ülkede siyasi birliği ve istikrarı sağlamıştır. Kaynaklarda zeki, sabırlı, adaletli ve yağmur bulutundan ve Nil nehrinden daha cömert olarak anlatılan Süleyman Şah II, 1204 yılında vefatı üzerine Konya'daki türbesine defnedilmiştir.³

Üçüncüsü İzmir'in Tire ilçesinde türbesi bulunan Aydınoğulları Beyliği'ni kuran Mehmet Bey'in oğlu olup Tire'de hüküm süren Süleyman Şah'tır. Kaynaklarda mücadelecisi bir hayattan ziyade sakin bir beyliği tercih ettiği söylenir. H 750/ M 1349-1350 yılından evvel vefat etmiştir.⁴

Dördüncüsü bizim çalışmamıza konu teşkil eden Germiyanoglu Çahşa'dan Mehmet Bey'in büyük oğlu Süleyman Şah (1361-1387)'tir.⁵

Afyonkarahisar'daki Germiyanoglu Süleyman Şah Türbesi,

³ Selim Kaya, "Süleyman Şah II", TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 38, İstanbul 2010, s. 105-108

⁴ Hakkı Önkal, Tire Türbeleri, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1991, s. 30-31

⁵ Mustafa Çetin Varlık, "Germiyanogulları", TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 14, İstanbul 1996, s. 33-34

Akmescit (Sinanpaşa) Mahallesi'nde Kadınlar Pazarı içinde, eski adı ile “*Garipler Mezarlığı*” denilen yerde olup 46. pafta, 464. ada ve 29 nolu parselde bulunur.

Halk arasında “*Garipler Türbesi*”⁶ adı ile de anılan yapı, kesme taşlardan kare planlı ve tek kubbeli olarak inşa edilmiştir. Dört köşede L kesitli dört ayak üzerine tuğladan yapılmış kubbe oturmaktadır. Ayakların arası yuvarlak kemerli ve demir parmaklıklıdır.⁷ Baldaken tarzında yapılmış olan türbede kubbenin altında betonla sıvanarak yeşile boyanmış semerdam biçiminde tek sanduka yer alır.⁸ Sandukanın baş taşı sarıklı olup altında dört satırlık kitabesi yer alır. Kitabede; “*Şah Süleyman Çelebi Germiyani, sene 789*” yazılıdır.

Türbenin eskiden dört yüzü de açık iken sonradan doğu ve güney yüzüne bitişik yapılar yapıldığı için kapanmış, kuzey ve batı yüzü ise açık olup doğu yüzüne içten dolap yapılmıştır. Güney cephesinde küçük bir boşluk bırakılmış ve buradan bir kapı açılmış olup türbeye giriş buradaki demir kapıdan sağlanır.

Kudretli bir asker olan Mehmet Bey'in ölümü üzerine Germiyan Sultanı olan Süleyman Şah, kendi halinde, güzel huylu, derviş yapılı bir hükümdar idi. Zamanında her yerde cami, çeşme, kervansaray gibi eserler yapıldığı gibi bilgin ve şairler de yetişmiştir. Şehzadeliğinde Karahisar-ı Devle'de Valilikte bulunduğu gibi ömrünün son günlerini de burada geçirmiştir. Mevlana Celâleddin-i Rumi'nin torunu Mutahhara Hatun ile evlenmiş, kızı Devlet Hatun'u Yıldırım Beyazıt'a vererek damat edinmiştir. “*Şah Çelebi*” diye de anılan Süleyman Şah, Karahisar'daki sarayında oturmakta iken H 788 / M 1386 yılında vefat edince önce “*Gül Bahçesi*” daha sonra da “*Garipler Mezarlığı*” adını alan şimdiki “*Kadınlar Pazarı*” denilen yerdeki türbeye defnedildi.⁹ Ancak bazı kaynaklarda Süleyman Şah'ın hayatının son yıllarında Manisa'nın Kula ilçesine çekildiği ve oradaki türbesine defnedildiği belirtilmektedir.¹⁰ Ali Osman Uysal, mevcut türbenin Germiyanoglu Süleyman Şah'ın bir makam kabri veya yine Germiyanoglu Çahşa'dan

Mehmet Bey'in türbesi olabileceğini ifade etmektedir¹¹ Yine Araştırmacı-Yazar Fikri Yazıcıoğlu ile 03-08-2003 tarihinde yaptığımız bir görüşmede; “*Bekir Sıtkı Sencer'in incelemesine göre, Süleyman Şah'ın mezarı Kadınlar Pazarı'ndadır. Ben onun sözüne göre Kadınlar Pazarı'nda olduğunu eserlerimde ifade ettim.*” demiştir.

XIV. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilen ve değişik tarihlerde tamir gören Süleyman Şah Türbesi, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından 14-03-1981 tarih ve A-2765 sayılı karar ile tescillenerek koruma altına alınmıştır.

Afyonkarahisar Belediye Başkanı Sayın Burhanettin Çoban, “*Kültür Şehri Afyon*” projesi içinde Kadınlar Pazarı'nın yeniden ele alınarak El Sanatları Çarşısı, Sanat Atölyeleri, Satış Üniteleri, Yöresel Yemek Restoranları ve Kafeterya şeklinde düzenleneceğini, bu arada türbenin restore edilerek etrafının açılacağını belirtmektedir. Bu çalışma ile ceddimize bir kadirşinaslık yapıldığı gibi tarihine ve kültürüne bağlı halkımızın ecdadını daha iyi bilmesine ve tanınmasına da katkı sağlayacaktır.

¹¹ Uysal, a.g.e, s. 251.

⁶ Ali Osman Uysal, Germiyanogulları Beyliğinin Mimari Eserleri, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayını, Ankara 2006, s. 250

⁷ Neşe Şensoy, Afyon ve Çevresinde İncelenmemiş Türk Mimari Eserleri; İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Lisans Tezi, İstanbul 1981, s. 48

⁸ Süleyman Gönçer'in Afyon İli Tarihi adlı eserin cilt I, s. 338'deki türbenin planında iki tane sanduka vardır. Türbe planı hatalı mı çizildi, yoksa önceden iki tane sanduka vardı da sonradan yapılan tamirlerde biri ortadan kaldırıldı mı, tespit edemedik.

⁹ Süleyman Gönçer, Afyon İli Tarihi, C.I, Karınca Matbaası İzmir 1971, s. 336-337; Fikri Yazıcıoğlu, Afyonkarahisar Evli-yaları ve İlim Adamları, Yıldız Matbaası, Afyon 1969, s. 33

¹⁰ Varlık, a.g.m., C 14, s. 33-35; Yusuf İlgar, Karahisar-ı Sâhib Sultan Divânî Mevlevîhânesi ve Mevlevî Meşhurları, Karaman Ofset Yayınevi Afyonkarahisar 2008, s. 179

Dr. Halûk Nurbâki'den Hatıralar

HER GECEYİ KADİR BİL; HER GÖRDÜĞÜNÜ HIZIR BİL..."

Afyon'da Hüseyin isminde "Helva Yiyen" namıyla meşhur olmuş tam manasıyla meczup biri yaşardı.

Sabahtan akşama kadar sokaklarda dolaşır kimse ne konuştuğunu anlamazdı. Yalnız halk Helva Yiyen'in. bir mana tarafının olduğunu bilirdi. Onun saçma gibi gelen cümlelerinin dahi üzerinde dururlardı. Helva Yiyen gecelerini Afyon'daki nöbetçi eczanelerde geçirirdi. Çünkü Afyon çok soğuk olurdu, geceleri de yegâne sıcak yer eczanelerdi.

Benim de tanışmam eczane sohbetleriyle başladı. Ben gece ilaç almaya gidince bakıyorum Hüseyin, dostluğumuz biraz derinden gitti ve pek gönülden sevdik birbirimizi.

Öyle olmuştur ki ben hastaya giderken "Telaş etme hastan nasıl olsa kurtulur." derdi. Bazen de "Boşuna; gidiyorsun doktor, kendini hazırla." derdi. Bu söylediklerinin hiçbir tanesi de sekmemiştir. Bunları dostluğumuz itibarı ile beni yabancı saymadığı için söylerdi. Başka birisi bir şey sorduğu zaman mümkün değil söylemezdi.

Bir gün çok emek verdiğim bir çocuk hastama gidiyordum. Öleceğini de hiç ummuyordum. Babası ateşi çıkar çıkmaz koşup gelmişti bana. O zaman da penisilin yeni çıkmıştı. Ben telaşla eczaneden penisilin alıp giderken "Telaşın boşuna doktor, çocuk gitti." dedi. Eve faytonla yaklaştığım zaman feryat figanı duyunca çocuğun gittiğini anladım. Çok üzülmüştüm.

Bu Helva Yiyen'in hususiyeti, gündüzleri çocuklar bunu kovalar, taşlarlardı. Kızdırmak için de "Helva Yiyen" diye bağırırlardı. Helva Yiyen ismi oradan kalmıştır. Helva Yiyen kızdıkça söyler, çocuklar da büsbütün üzerine varır taşlarlardı.

Dostluğumuzun derinleşmesine sığınarak bir gün dedim ki "Hüseyin, bu dervişlikten başka iş yok mu? Sabahtan akşama kadar kendini taşılatıyorsun?" "Eh bunu da artık sen çöz. Bu yaptığım, yapılabilecek şeylerin

en güzeli, çok güzel bir şey." dedi. Emin olun çözemedim.

Daha sonra, zaman içerisinde Helva Yiyen dünyasını değiştirdikten çok sonra anladım. Helva Yiyen, Taif'te çocukların Peygamber Efendimiz!! (sav) taşlaması sünnetini yapıyordu. Çocukların attığı taşları kendi vücudunda hissederek sünnet-i Muhammedi'yi yerine getiriyordu.

Böyle müthiş bir mana ehliydi Helva Yiyen. Efendimize (sav) karşı olan sevgisi, Efendimize (sav) karşı olan aşkı "madem o taşlanmıştır, ben de taşlanacağım" diye böyle maceralı bir dervişliği seçmişti.

Bir de Afyon'un Sincanlı ilçesinde hükümet tabibi iken Bülbül Hoca'yı tanıdım. Dervişler kendilerine anlayışsız adamların bağlanarak, mânâ bilgisini anlamadan, hazmetmeden zora girmemeleri için onların hayrına hırpâni ve acayip kıyâfetlerle gezerler. Bu dervişlerin genel vasfıdır.

Bülbül Hoca'da böyle bir kılıkla gelmişti o ilçeye. Bir gün baktım çarşıda ufak tefek yaşlıca bir adam eliyle koluyla trafik memurluğu yapıyor. Kırk sene evvel Sincanlı'ya gün aşırı bir otobüs gelir, gün aşırı bir otobüs kalkar. Yani günde bir defa otobüs olurdu trafikte. Trafik memuruna ihtiyaç ta yoktu tabii...

Ama o zât bir at arabasının geçişini dahi kendi planları içerisinde yürütür ve bundan büyük bir zevk alırdı. Bu durumu bir kaç gün müşahade ettim. Bir gün muayenehaneme bir mektup geldi. Mektup benim muayenehanemin nizamıyla ilgili bir tenkitnâme. Raflarda toz var. İlaçlar iyi dizilmemiş, bu ne intizamsızlık gibi şeyler. O zamanlar eczane olmadığı için ilâçları biz verirdik hastalara ve ilâçlar muayenehanemizde dururdu. Mektubun altındaki imzaya baktım Bülbül Hoca.

Bülbül Hoca kim diye araştırdığım zaman trafiği idare eden o meczuptur dediler. Tabii beni bir merak sardı. Bülbül Hoca'yla yavaş yavaş ahabap oldum. Ama Bülbül Hoca ser veriyor sır vermiyor...

Anadolu kasabasının o insancıl havası içerisinde yerli

halkın onu doyurduğundan emindim. Bülbül Hoca'nın öyle herkesten para isteme durumu olmazdı. O zamanki sadaka rayıcı üç beş kuruştı. Bülbül Hoca ara sıra birini çevirir "Bana bir lira versene" derdi. Yani rayiçten çok yüksek bir rakam isterdi veren verir, vermeyen vermezdi.

Bir gün posta müdürü ile postanede otururken Bülbül Hoca geldi. Bana yazdığı gibi bütün devlet dairesindeki şahıslara mektup yazar tenkit ederdi. Hem de iadeli taahhütlü yazardı, bu da pahalı olurdu. Ben o zaman dedim ki:

— Bülbül Hoca sen bunları niye iadeli taahhütlü gönderiyorsun. Burası bir avuç yer dedim. Posta müdürü atıldı.

— Hoca sen istediğin yere mektup yaz posta dağıtıcısı arkadaş bunu yerine ulaştırmaktan zevk alır, pula ne gerek var? dedi. Bülbül Hoca bu teklife:

— Olmaz siz devletin hakkını yemek istiyorsunuz. İşte param pulunu yapıştır, götürsün gideceği yere dedi.

Bu böyle bir müddet daha devam etti. Bülbül Hoca kasabada meşhur oldu. Ben bunda bir hikmet olduğunu düşünüyordum, ama bir türlü izah edemiyordum. Bir gün Bülbül Hoca'yı deşeyim dedim. Biraz sohbet edeyim istedim. Ama bütün ısrarlarıma rağmen hiçbir şey konuşmadı benimle.

Bir gece geç bir vakitte (gece üç civarında) bir hastadan geliyordum. Evim kasabanın kenarında bir yerde idi. Uzaktan bir Kur'an sesinin geldiğini işittim. Müthiş bir şeydi... öyle bir hâfızın okuyacağı bir şey değildi... Hemen o tarafa doğru hızla yaklaştım. Birde baktım Bülbül Hoca oturmuş Kur'an okuyor. Ona görünmemeye gayret ederek bir taşın dibine çöktüm ve Kuran'ı bitirmesini bekledim. Beni görünce:

— Sırrımı öğrendin kimseye söyleme, dedi. Eğer söylersen kesinlikle konuşmam seninle, dedi. Ben Marmara civarında bir kasabada cami hocasıydım. Bir gün bir cezbe geldi her şeyi bırakıp geldik buralara. Bir anlık bir şeydi, dedi.

Bu olaydan sonra Bülbül Hoca'ya karşı daha sevgi ve saygı duymaya başladım. Nihâyet onu bütün kasabanın tanıyacağı bir olay oldu. Bir gün Bülbül Hoca şehir kulübüne geldi. Oradaki çok üst makamdaki bir memura:

— Bana yüz elli kuruş ver, dedi.

— Ben sana para vermem. Parayı alıp nafaka yapsan veririm. Ama sen bunu alıp pula veriyorsun onun için vermem, dedi.

— Bülbül Hoca'nın rengi birdenbire bembeyaz oldu ve:

— Yani senin paranla ekmek alıp yiyecek miyim? Dedi.

Evet, normal budur dedi, adam.

«AFYON»UN HÜSEYİNİ
Şu yukarıda resmini gördüğün-
nüz adam Afyon Kara Hisarın
en garip adamıdır.

— Hayır, normal bu değildir, dedi Bülbül Hoca. Sen haramzâdesin! Rüşvet alıyorsun. Ben senin paranla ekmek yiyemem. Senin paranı ancak pul yapıştırmak için alırım, dedi.

Herkes donmuş bir vaziyette dinliyordu.

— Bunu ne için yapıyorsun, dedi.

Bülbül Hoca:

— Çoluğun çocuğunun kazadan beladan korunması için yapıyorum bunu dedi ve kapıyı çekip çıkıp gitti.

O zaman Bülbül Hoca'nın insanları nasıl sevdiğini onları kurtarmak için nasıl bir çabaya giriştiğini, ama meczup olmak demek Kur'an emirlerine uymamak demek olmadığı için o haramı da yemediğini herkes anladı. Bu hâdiseden sonra herkes Bülbül Hoca'yı aradı. Arasınlar da bulsunlar. Bülbül Hoca ortalarda yoktu.

Aradan bir on beş gün geçti bir köy muhtarı bana telefon etti.

— Bülbül Hoca bizim köyde çok ağır hasta, on gündür yatıyor. Bana da doktora haber vermeyin diye tembih etti, dedi.

Ben hemen jipime atladım gittim. Afyon çok soğuk olur. Soğuğun akıbeti zatürree olmuş yatıyor. Beni görünce muhtara ağır bir şekilde kızdı:

— Ben sana tembih ettim; doktora haber verme, rahatsız etme diye. Ama sen çok cahil olduğun için bazı şeyleri bilmiyorsun doktor benim mâna dostum. Şimdi buraya kadar geldiğine göre benim onun hizmetine karşılık iyi olmam lâzım. Hâlbuki artık biz bu dünya perdesini kapatmıştık. Doktor bu gün gelmeseydi tamamdı bizim defterimiz, dedi.

Ben bir iğne yaptım biraz ilâç verdim.

— Ben artık Sincanlı'ya dönmeyeyim. Senin hatırın için üç beş gün daha idare edelim bu hayat çizgisini, dedi.

Hakikaten üç beş gün sonra kapattı dünya perdesini. Bizler mânâda yaşayan bir insanın günlük hayata karıştığı zaman insanların genelini rahatsız etmeden neler yaptığının farkında değiliz. Kim bilir nice böyle meczuplar İstanbul sokaklarında dolaşıyor. İnanan, inanmayan birçok insanlara rahmet kapısı açmak için para istiyor. Veyahut kendisine hizmet ettiriyor. Bu onların lütuflarıdır. İnanınız onların paraya falan ihtiyaçları yok. Bülbül Hoca o kasabada o kadar çok seviliyordu ki, hangi kapıyı çalsa oturur akşam yemeğini yerd. Ama o sırf insanlara hizmet olsun diye Fahr-i Kâinat Efendimizin "Sadaka belayı defeder, ömrü uzatır" emirlerini ayakta ve canlı tutmak için bu hizmeti yapardı. Allah rahmet eylesin.

Veliler Deryasından Katreler-Damla Yayınevi

Dr. Haluk Nurbaki

Eski Simalar

NEDİM HELVACIOĞLU

ERDOĞAN EMRE

1 Haziran 1929'da Afyon Akmesicid Mahallesi'nde dünyaya geldi. Annesi Tekevelioğullarından Mustafa Özteke kızı **Zeliha**, babası İbrahim (ibili) oğlu **Kadir** Helvacıoğlu'dur.

İlk tahsilini Namık Kemal İlkokulu'nda yapar, ortaokuldan tasdikname alınca 4 arkadaş Sanat Okulu'na yazılırlar. Ziya Arsoy, Remzi Özçalışan, Mehmet Yüzbaşıoğlu ve Mahmut Dönerkaya; ancak, bürokratik nedenlerle bu yatay geçiş iptal edilince 2. sınıftan okulu terk ederler. (1945) Arkadaşlardan yalnızca Mehmet Yüzbaşıoğlu devam edebilir. (Bu bina 1900 başlarında II.Abdülhamid zamanında yapılmış; Sanat Okulu olarak o yıllarda yeni açılmıştır. Mecidiye Mahallesi sonunda Emniyet Müdürlüğü karşısında önce Hastane sonra Sanat Okulu daha sonra AKÜ'ye bağlı yüksek okul, en sonunda, 27 Ağustos İlkokulu oldu. Bkz Ahmet İlaslı)

Birkaç sene amcasının yanında eczacılık yapar, 30.10.1949'da Helvacıoğlu sülalesinden 10 kadar yaşıtı ile askere gider. Önce Kütahya daha sonra Merzifon'a gönderilir. Askerlik dönüşü, şimdiki Hacıpaşa Hamamı'nın olduğu boş arsada büz ve künk imalatı yapmak üzere Ali Kalfa ile anlaşır, bir taraftan ilkel metotlarla mermer kırıklarından mozayik imalatına girer, önce çekiçlerle, daha sonra basit bir konkasörle kırılan mermerleri eleklerden geçirip çeşitli boylara ayırıp satarlar. Diğer yandan şişe cam-sırça gibi hurda toplayıp gezgin toplayıcılara veya cam fabrikalarına verirler.

27 Eylül 1954'te **Bekir** amcasının kızı **Belkıs** ile evlenir, Bir süre Akmesicid Mahallesi'nde Şapcılar'ın evin arkasında dedesi İbili'nin evlerinde kalırlar, daha sonra da Kuyulu Cami karşısındaki eve yerleşirler. Ertesi yıl ilk çocuğu Meral, 1957'de İbrahim, 1965'te Abdülkadir doğar. Abdülkadir'in doğumunda Gıda Kontrol Laboratuvarı karşısındaki ara sokaktaki Adeyze Camii sırasındaki eve geçerler.

Nedim Helvacıoğlu

Mozayik imalatı sırasında işi dolayısıyla muhatap olduğu Mermerci **Gaca'nın Bekir** (Ürey) ile kısa bir süre bakır toplama işi de yapar. (1962-63) Giderek hurda demir işi yoğunluk kazanır ve ciddi boyutlara ulaşınca bu demirlerden imalat yapma düşüncesi ön plana geçer. Elizoğlu **Mehmet Demiral** ile ortaklık kurarak traktör römorklarının dingilleri imalatına başlarlar.

Bu proje ile giriştikleri zirai araç ve aletler dünyası Nedim Helvacıoğlu'na yepyeni fırsatlar ve yatırım alanları yaratır. Konya, Hatay ve Güneydoğu bölgesinden teklifler alırlar. Yeni tesisler

kurma amacıyla Ambaryolu üzerindeki Pancar Şirketi yanındaki Tevfik Büyükduman'ın arsasını kiralarlar. Buraya demir eritme ve şahmerdan tesisi kurarlar. Ağırlıklı olarak traktör-römork, çekme demirleri ile pulluk, saban vb zirai alet yapımında Türkiye çapında söz sahibi olmaya ramak kala, banka kredisiyle aldıkları altyapı tesislerinin geri ödemesini zamanında yapamadıkları için bankanın sıkıştırması üzerine tasfiyeye giderler ve eldeki malzemeyi satışa çıkarırlar.

Bu noktada alıcı olarak devreye giren genç işadamı **Mehmet Büyüksolak** ile satışta mutabık kalınır. Büyüksolak bu makineleri çalıştırma becerisine sahip iş tecrübesi ve becerisi olduğu cihetle; bir miktar sermaye ile işe ortak olması teklif edilir. Bu maddi katkı ile banka kredisi ödenip işe devam edilir.

Zirai Donatım Kurumu ile irtibat devam etmektedir, yeni kalıplar hazırlanır, gelişen ihtiyaca göre piyasa tayin edilir, işçiler arttırılır.

Öte yandan Nedim Helvacıoğlu'nun ticaret odası ve parti çalışmaları gittikçe yoğunlaşmaktadır; öyle ki bu sosyal faaliyetler zaman-zaman işlerinin önüne geçer. Bir süre sonra üçlü ortaklık, Afyon'da her zaman olduğu gibi, basit sebeplerle dağılır, Elizoğlu işten ayrılır. (1973-74)

Afyon AP İl Başkanlığı Nihat İzmirlioğlu'dan Nedim

Helvacıoğlu'na geçer ve yaklaşık ölünceye kadar devam eder. Zira AP ve DYP Genel Başkanı ve Başbakan Demirel onu asla bırakmaz. 28.11.1974'ten 23.03.1982'ye kadar Ticaret Odası Başkanlığı ve Meclis Başkanlığı yapar.

1972 mahalli seçimlerinde Adalet Partisi'nden Belediye Meclis üyesi olur. Partinin il başkanı olması dolayısıyla sayısız vatandaş müracaatları, seçim hazırlıkları, siyasi karışıklıklar, koalisyon entrikaları, iş müracaatları, torpilciler, takipçiler, sahtekârlar, işbirlikçiler,.. Bunların getirdiği yoğun gece hayatı, özellikle sigara sağlığını ve işlerini yıpratır.

1977'de; Afyon Devlet Hastanesi Başhekimisi Dr. Abdullah Aydın ve Dr. Edip Yazan zamanlarında fitik ameliyatı olur.. Aynı yıl oğlu İbrahim'i Almanya'ya Berlin Teknik Üniversitesi'ne Metalurji Mühendisliği tahsiline gönderir.

Bu arada Şoförler Odası Başkanı Selahattin Gökşin ile taksi durağı işletmeciliğine girişir, (1975-80 Kur'a Camii sırasındaki Köle Hanı'nın arka cephesindeki durak) bu ortaklık uzun süre devam eder.

Parti çalışmaları yalnızca Afyon il hudutları içinde değildi elbette, aktif zamanlarında neredeyse haftanın yarısı Afyon-Ankara arasında geçer, Başkent'te Atmeydanı'ndaki meşhur Devran Otelinde kalırdı. Vatandaş müracaatlarından kurtulup başını dinlemek amacıyla zaman-zaman aynı çevredeki amcazadesi İzzet Helvacıoğlu'nun çalıştırdığı Köşk Oteline geçerci.

Bu gidip-gelmelerin birinde, dönüş sırasında, (1979) Polatlı'ya bağlı Temelli yakınlarında, arkadaşının kullandığı arabayla bir yabancı plakalı oto ile çarpışır. Uzun süre ayağı alçıda kalır. İşlerine bakamaz olur, yoğun stres ve anormal piyasa şartları, enflasyon, kısaca 1980 ihtilalini hazırlayan korkunç sebepler yüzünden sağlığı iyice bozulur. Takip edemediği, daha doğrusu tamamen bırakıp hiç ilgilenmediği işi de onu bırakır; son ortağı da mecburen işten ayrılır.

12 Eylül 1980 ihtilali sonrası herşey değişmiştir. Demirel ile beraber bütün siyasetçileri ve parti genel başkanlarını Zincirbozan'a gönderirler, siyasi faaliyeti de böylelikle son bulan ve zaten çoğunlukla evde hasta yatan Nedim Helvacıoğlu 1982 başlarında akciğerlerinde yuvalanan o menhus hastalık yüzünden kaldırıldığı Ankara Trafik Hastanesi'nde; 21.yy ortalamalarına göre hayatının genç sayılabilecek bir döneminde, 53 yaşında vefat eder... İşte bir yaşam hikayesi !

Nedim Helvacıoğlu efsanesini 1973'te Afyon Belediye Meclis Toplantılarında, yani ömrünün son 10 yılında tanıdım. Ben Demokratik Parti'den meclis üyesi idim. Kısaca boylu, zayıf ama o bedenden umulmayacak kadar mütehakkim bir ses tonu vardı. Onu görmeden dinleseniz dev bir cüsse tahmin ederdiniz.

İçinde bulunduğu topluma daima hakimdi; şehrin bütün ileri gelenleriyle üst düzeyden yakın temas halinde idi. Şehir kulübünün vazgeçilmez müdavimi olup her yerde aranan bir insandı, siyasi kariyeri dolayısıyla ve Demirel'e özel yakınlığı sebebiyle, çaresizlerin, iş arayanların, tayin isteyenlerin, hasılı her türlü torpil için müracaat edilen ilk ve son kişi o idi. En zor tayinleri yapabilen, veya durdurabilen; karaborsada bulunmayan bulup getirebilen de o idi.

Ancak bütün bunları kendi işi için kullanmasını bilmedi, beceremedi; mesela o dönemin meşhur tahsis belgelerini temin etmek onun için çocuk oyuncağı olduğu halde tevessül bile etmedi. Öyle ki o belgelerle oturduğu yerden çok büyük paralar kazanabileceği gibi, ortağını da ihya edebilirdi. Bu dev fırsatlar kimlere ne servetler kazandırmıştı, hem de onun elinden. 1980 ortalarında aklı başına gelip de sırf bu iş için demir tahsis belgesiyle ilgili yurtdışı irtibatlı bir işi bağlamak amaçlı olarak bir arkadaşıyla İstanbul'a giderken 12 Eylül İhtilali patlak verdi.

Belediye Meclis toplantılarımız çok seviyeli geçerci, 1977 başlarında yapılması gereken mahalli seçimler sonbahara ertelenince Belediye Başkanı Sami Öznur'un görevi bırakıp çekilmesi üzerine vekili durumundaki Nedim Helvacıoğlu'nun otomatik olarak onun yerine geçmesi gerekiyordu. Ancak işlerinin ve sağlığının bozuk olduğunu ileri sürerek "Encümen üyesi Erdoğan yardım ederse bu işi yaparım, zaten özel hayatım kalmadı.." demesi üzerine seçime kadar 4-5 aylık süre içinde

beraber başkanlık yaptık. İmar ve Fen işleriyle ilgili tüm konularda 6 yıllık Belediye tecrübemi (*tümünde encümen üyesi idim, 2 yılı belediye mühendisi sıfatıyla, son 4 yılı da AP'den seçilmiş olmam...*) kullanarak kendisine yardım ettim; haftada 2 gün zaten toplanıyorduk.

Bu arada tüm partiler yeni seçim için başkan adaylarını açıklamaya başladılar. Hemen hepsi de güçlü kişilerdi. AP'de şimdi hatırlamadığım bir ismi hazırlamıştı ama açıklama yapmadılar. Israrla Mimar Nuri Demirayak'ı göstermelerini istedim ve bu konuda çok çalıştım, Belediye'ye gelen AP'nin ileri gelenlerini ikna ettim. Nedim Bey'in zamanının çoğu görevi sebebiyle Belediye'de geçiyordu. Dolayısıyla parti çalışmaları da kısmen buradan idare edilir olmuştu. Belediye faaliyetlerini artık fiilen yaşayan Helvacıoğlu, sürekli ısrarlarım sonunda; bir mimarın, resmi tecrübeli ve cesaretli bir adayın bu makama gerekli olduğunu kendi gözleriyle gördüğü ve yaşadığı için parti çoğunluğunun itirazına rağmen ağırlığını koyarak Demirayak'ın adaylığını kabul ettirdi.

Bilindiği gibi, diğer partilerin güçlü adaylarına rağmen az bir farkla 1977 Belediye Başkanlığı seçimini AP adayı olarak Nuri Demirayak kazandı.

Artık bizim de görevimiz sona erdiği için Belediye'ye gitmez olduk ve işlerimize döndük. Yeni Başkanı kutlama için gelen kalabalık biraz azalsın da ciddi anlamda oturup kutlama yapalım, konuşabilelim, dertleşelim diye 1 ay kadar sonra ziyaretine gittim. Bu arada yapmakta olduğum kooperatif inşaatıyla ilgili bir belge de almam gerekiyordu.

Daha henüz oturmadan elimdeki dilekçeyi vermemle terslenmem bir oldu; gerekçesi şöyleydi, “..*yıllarca belediyeyi kendi eviniz gibi kullanmışsınız, sipariş üzerine belge verilmez..vb.*” Tabii hemen tersyüz olup çıktım, 2 yıldan fazla küs kaldık, sanıyorum teyzeoğlu rahmetli Osman Uğur beni zorla barıştırmıştı. Çok sevip takdir ettiğim ve halen de şakalaştığım ‘koca reis’ Nuri Demirayak'ın bu reaksiyonundan 1 hafta sonra Nedim ağabeyi evinde hasta yatağında ziyarete gittim (*fitik ameliyatı olmuştu*), meğer ona da benzer hareketi yapmış ve çok kızdırmış; olayı anlattım, yattığı yerden zorla doğrulup .. “*oh olsun, kendi düşen ağlamaz, sen istemiştin..*” diyerek kendi başından geçenleri anlattı,

AP Kongresi'nde Süleyman Demirel'in arkasında

meğer Demirel seçim sonrası Afyon'a Belediye'yi ziyarete gelmiş; tabii İl Başkanı sıfatıyla Nedim Bey'in de bulunması lazım ama başkanla arası bozuk,...Zorla getirmişler Belediye'ye, ve de bir şey yokmuş gibi davranmak ta cabası.

Böyle ilginç bir anı geçmişti, mesleğim sebebiyle Belediye'ye her zaman gitmek zorunluluğum olduğundan dolayı o yıllarda ne kadar sıkıntı çektiğimi hala hatırlarım.

Büyük teyzemin ikinci evliliğini Nedim Helvacıoğlu'nun amcalarından biriyle yapmış olmasından ötürü bir akrabalığımız vardı, ancak asıl irtibat, annesi tarafından gelmedir; benim rahmetli kayınvalidemin ilk kocası onun dayısının oğlu imiş. (*Tekeveli sülalesinden debbağ hacı Apil oğlu, yağcı Mehmet'in torunu*) Böylece çift taraflı akraba olduğumuzu çok sonra onun izah etmesiyle öğrenmiştim.

Adeyze Camii yakınındaki son evinde 17 sene yaşadı. Komşuları; Salim Pancar, Memduh Ketenci, Ethem Ersöz, Ahmet Alpsar, Şükrü Gökgöz..

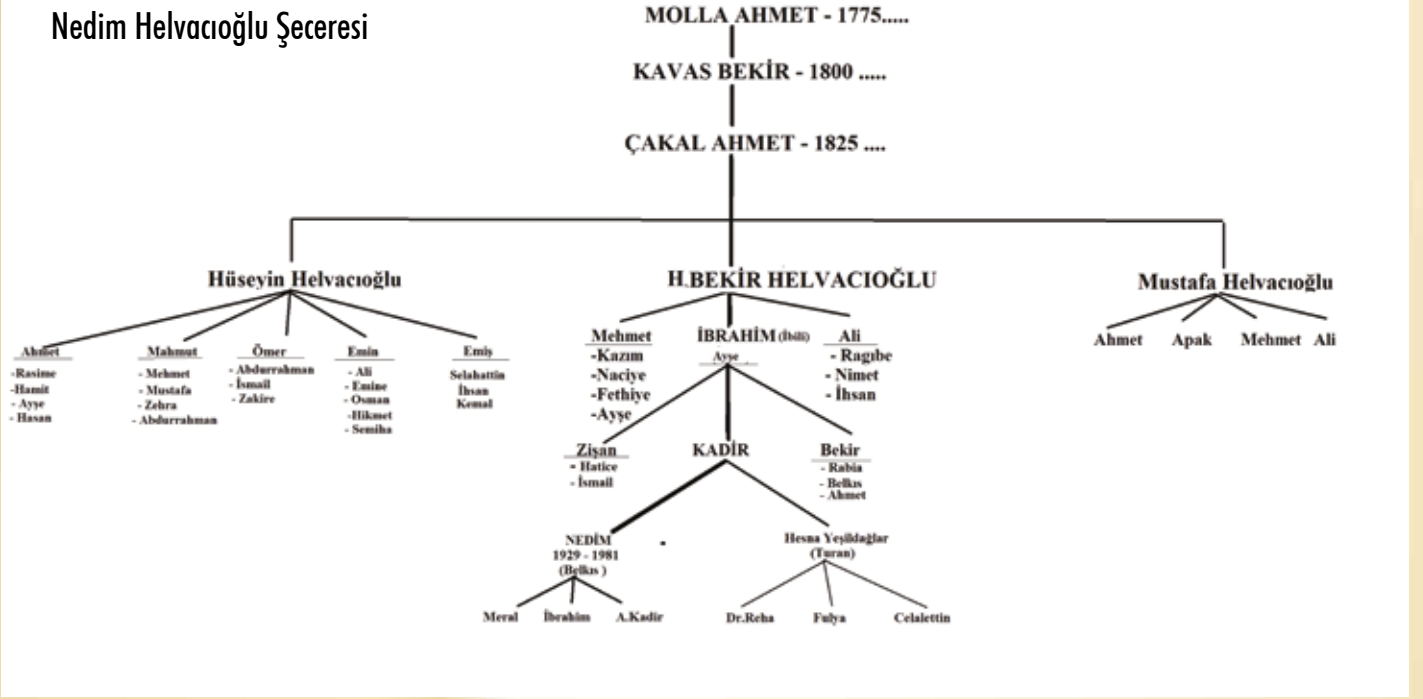
Kuyulu Cami karşısındaki ev komşuları; Mehmet Özteke, Av. Necip, Mustafa Uyar..

Diğer yakın arkadaşları; Dr Semih Kandilci, Mahmut Dönerkaya, Remzi Özçalışan, akrabalarından; Şeref, Şükrü, İhsan, Hüseyin Helvacıoğlu, Şehir Kulübünden arkadaşları; Mehmet Özer, Cemalettin Öz, Mehmet Acar, Ahmet Karayığit, Nihat İzmirli, H.Hilmi Bozca, Veli Başaran, Şevki Eğretli, Hayri Şensoy, İbrahim Telek...

Esnaftan; berberi Fuat Güçlüer, Ali Yumuturuğ, Emin İşbilir, Mehmet Alimoğlu, Mazhar Ersöz, Necati Çelik, Orhan Alpata, Ahmet Turunç, Yılmaz Oruç, ve pek tabii partiden pek çok yakın arkadaş sayılabilir.

Bu dünyaya metelik vermeden yaşadı, Belki de yerli

Nedim Helvacıoğlu Şeceresi

tabirle “aferin delisi” idi. Pancar Şirketi altındaki işyerinde çalışırken, partili dostları gelir-giderdi. Bir gün rahmetli Kazım Ağa (Özer) dışarıda bekleyen torpilci vatandaşın çokluğuna bakarak “oğlum, bunlar karın doyurmaz; önce iş-eş-aş gelir, bu ekmek kapısına bunları sokma, kendi çalışanlarıyla meşgul ol, çünkü yarın hepsi de dağılır, ceketini giyen gider...” der.

Gerçekten; araştırmalarım sırasında öğrendim ki yıllar sonra, (ihtilal sonrası) arkasını hiç bırakmayan torpilci güruhu birden toz olmuşlardı. Kendisini uzaktan tanıyan bir arkadaşımın anlattığını hiç unutamam; eskiden çarşıda devamlı 5-6 kişi ile yürüyen adamın şimdilerde çevresinde kimseler olmadığını görünce tanıyanlara sormuş “bu kimdi?” diye; demişler ki “O herkese yardım eden Nedim Helvacıoğlu’dur, etrafındaki kalabalık da yalınayakları idiler.” Şüphesiz güzel anılmak, arkasından iyilikle bahsedilmek, kolay kazanılır bir meziyet değildir.

Belki doğuştan, belki sonradan.

Ben, kendinden emin ve efece tavırları dolayısıyla bu küçük yapıllı dev adamı hep Amerikalı şarkıcı Frank Sinatra’ya benzetirdim; aynı fizik, aynı çetin mücadele, aynı yaşam stili, mafia irtibatlı olduğu iddia edilen ve müzik dünyasının tartışmasız devi kabul edilip, hala ölümsüz bir kral olarak anılan Frank Sinatra’ya benzetmek biraz tuhaf olsa da bendeki imajı hep öyle olmuştur.

Nedim Helvacıoğlu da sıradan bir Afyonlu olmasına rağmen kendi çabalarıyla yarattığı işi ve çevresiyle çok hızlı yaşamış, Afyon sahnesinden rüzgar gibi geçmişti.

23 Mart 1982 günü Ankara’da Trafik Hastanesi’nde akciğerlerine musallat olan o menhus hastalıktan kurtulamayarak vefat etti; tesadüfen Afyon’da bulunmadığım bir haftada toprağa verildi. Yaş 53, normal yaşamın üçte ikisine ancak erişmişti.

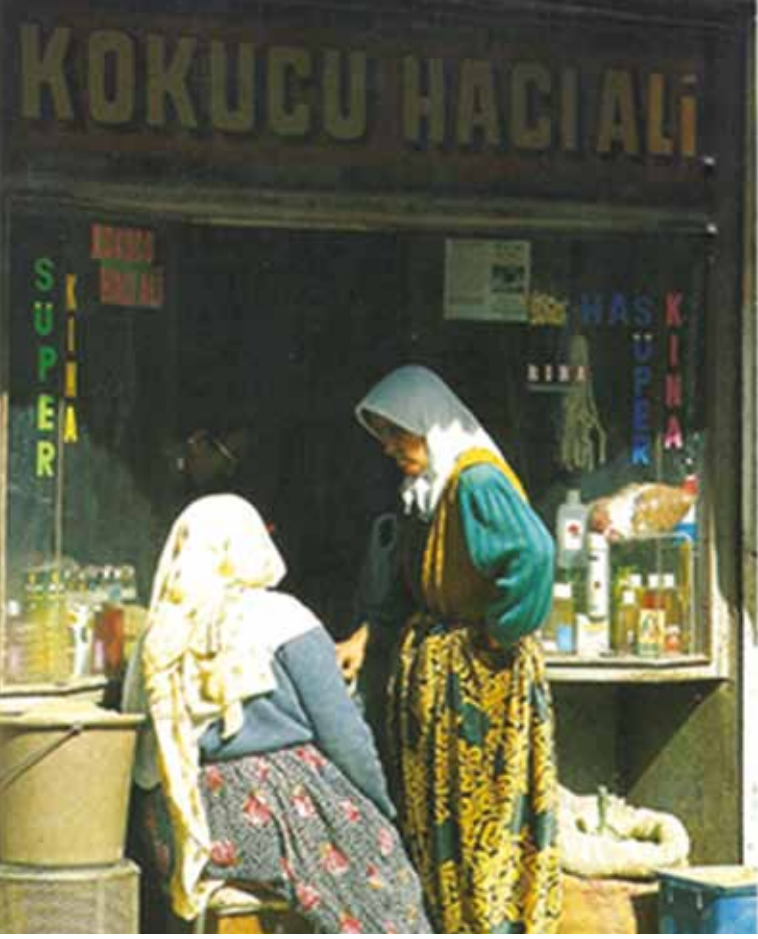
Afyonkarahisar Belediyesi, Başkanı Abdullah Kaptan zamanında alınan meclis kararı ile Uydukent’in, Otobüs Terminali - Devlet Hastanesi doğrultusundaki ana arterine ‘Nedim Helvacıoğlu Bulvarı’ adını vererek kadirşinaslığını gösterdi.

Allah rahmetini esirgemesin...

34 yıl sonra bugün, duygu ve düşüncelerimi derleyip yazıya dökmek elbette zor oldu. Oğlu A.Kadir’i defalarca rahatsız ettim; zira yaşlıları 85 yaşın üstünde idiler.

Sağlık problemleri olan fedakâr ortağı Mehmet Büyüksolak’ı bulup konuşabilmek büyük bir şans oldu benim için. Çarşıda onunla irtibatı olabileceğini tahmin ettiğim çok kişi ile buluşup konuştum, anılarını dinledim.

Hepsine yardım ve katkıları için şükranlarımı sunarım.

Hasan ÖZPUNAR

Yüzyılın ihmalini şimdilerde devlet eliyle gidermeye çalışan Bedestende Otpazarı Camii'ne bakan küçük bir dükkân. Bilinen adıyla Köprübaşında. Öyle alafranga isimlere sapmadan kurucusunun adıyla anılıyor. “Kokucu Hacı Ali” Kimi zaman köylü, şehirli kadınları kimi zaman yaşlı başlı adamları dükkânın önünde görürsünüz hepsinin de aradığı bir şey mutlaka vardır. Hatta bizim bile çocukluğumuzda okulda yapacağımız bir ödev için “Viktorya” marka kumaş boyası almışlığımız vardır. Parfüm piyasasının bu kadar gelişmediği zamanlarda Kokucu Hacı Ali'den alacağınız bir esans aylarca güzel kokmanızı sağlardı. Ya da düğünde elinize yakılan kına buradan alınmıştır.

İsmiyle müsemma “Kokucu Hacı Ali” 1858 yılında kurmuş burayı. Aktarlığı Buharalı Vahit Hoca'dan öğrenmiş. Şimdilerde Hacı Ali Efendi'nin torununun kızı Nilüfer Delikanlı çalıştırıyor. Nilüfer Hanım işi babasından devralmış, bir kültürü yaşatmaya çalışıyor.

“Babam Avni Delikanlı'nın yanında yetiştim, eğitimimi Afyon Kocatepe Üniversitesi Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Bölümü'nde yaptım. Yani işin hem mutfağında hem eğitiminde yer aldım. Onun vefatı ile işi ben devraldım. Kapatmaya gönlümüz razı olmadı. Burası başlı başına bir marka. İlk olarak büyük dedemiz Hacı Ali 1858'de başlatmış bu işi. Tabi o tarihlerde henüz bedesten inşa edilmemiş.1913-14 yıllarında burası yapılıncı işyerini buraya taşımış. O yıllarda esnafın, halkın arasında sözü geçen birisiymiş. Hatta Bedesten esnafı dükkânında bir

BİR ESNAF HİKÂYESİ

KOKUCU HACI ALİ

şey yapacağı zaman Bedesten'in sahibi Tiryakioğlu Bekir Efendi'ye dedemi aracı gönderirlermiş. Zira onun izni olmadan çivi çakılmazmış.

Kurucumuz Hacı Ali dedenin 1945'te vefatından sonra oğlu, dedem Ahmet Delikanlı uzun yıllar idare etmiş. Dedemin vefatı ile işi babam Avni Delikanlı devralmış ve sonrasında ben. Yani 4 kuşaktır bu işi yapıyoruz.

İşimiz genellikle koku (esans) üzerine olmakla birlikte aktariyede var. Çeşitli bitkisel karışımlar çok talep ediliyor. Bunların formülü hep dedemizden kalma. Bir nevi halk hekimliği. Bunun yanı sıra bitkisel şampuanlar, sabunlar, kına çok talep ediliyor.

İsimler değişiyor, zamanlar değişiyor fakat bu dükkânın adı değişmiyor. Topu topu 9 metrekarelik bir dükkânımız var fakat bilindiği gibi isimimiz dükkânımızdan daha büyük. Bende bu ismi yaşatmaya çalışıyorum.”

TARİHE TANIK YAPILAR

27 AĞUSTOS İLKÖĞRETİM OKULU

Fotoğraf : Muzaffer Uyan - Anılarda Afyonkarahisar

Ahmet İLASLI

Afyonkarahisar İli, Merkez Hamidiye Mahallesi 141 pafta, 298 ada, 5 parselde bulunan 27 Ağustos İlköğretim Okulu, bodrumuyla birlikte iki katlı, üstü açık orta avlulu merkezi konumdaki orta bölüm ile kuzeye doğru karşılıklı olarak uzantılı yan bölümler olmak üzere üç bölüm halinde Cumhuriyet öncesi yapılmış kargir Son Dönem Osmanlı yapılarındandır. Orta bölüm eski yapı biçimiyle kullanılarak ve korunmuş durumda olarak günümüze kadar gelmiş olup, her iki yan uzantıları ise 1960 yıllarda yıkılarak iki katlı olarak yeniden yapılmış durumdadır.

Korunmuş durumda olan orta bölüm, örnek bir Son Dönem Osmanlı kargir yapılardan olması nedeniyle, 5226 ve 3386 Sayılı yasalarla değişik 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası uyarınca, Eskişehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 06.08.2005 gün ve 588 sayılı kararı ile tescil edilerek koruma altına alınmıştır.

Kargir bir yapı olan orta bölüm, son derece işçilikli taş kaplama cepheledir ve açık avlu çevresine yerleştirilmiş odaların konumlarına göre kırma çatılıdır. Arazi eğimine göre, kuzey yarısında yüksekçe bodrumu ve

on üç basamakla çıkılan bir merdiveni bulunmaktadır. Merdiven, üstü hafif kavisli kesme taş küpeşteli duvar tipi korkulukludur. Taş kaplamalar, genelde basık, kısmen yuvarlak kemerli kapı ve pencere kenarları ile köşelerde, düzgün, derzsiz dış dizili; kalan duvar yüzeylerinde ise geniş derzli olup, önde düzensiz, yanlarda düzgün sıralıdır. Önden saçaklı olan yapı, yanlardan saçaksızdır.

Ana bölüm yapısının, kullanıma yönelik zaman zaman yapılan değişiklikleri düzeltilerek eski durumuna getirilmiş, yer yer çürüyen andezit taş kaplamaları değiştirilmiş, doğramaların ahşap olarak yenilenmeleri, beton olan saçakların ahşapla kaplanması ve çatının aktarımının yapılması, merdiven basamaklarının andezit

taşlarla yenilenmesi, iç duvarlarda boya ve badanaları yapılmış, sonradan üzeri kapatılmış olan orta avlu üst örtüsü de onarılarak kapalı olarak bırakılmıştır.

Okulun internet sayfasındaki tarihçe bölümünde, bazı bilgiler yanlış olmakla birlikte, genel olarak yeterli bilgi bulunmaktadır. Şunlar yazmaktadır:

“Afyonkarahisar Merkez İlkokullarından biri de 27 Ağustos İlkokulu’ dur. Okulumuz binasının inşaatına 1921 yılında başlanarak, 1922 yılında bitirilmiştir. Okulumuz binası ilk olarak Rumlar tarafından Sağlık Ocağı olarak kullanılmıştır. 8 yıl hizmet verdikten sonra 1930 yılında Sua-yi Milliye adıyla Öğretmen Okulu olarak 5 yıl hizmet vermiştir.

Daha sonra 1940 yılında Erkek Sanat Enstitüsü olarak kullanılmaya başlanmış, Erkek Sanat Enstitüsüne 7 yıl hizmet verdikten sonra 1947 yılında Afyonkarahisar’ın kurtuluş günü olan 27 Ağustos’ta 27 Ağustos İlkokulu adını alarak öğretime açılmıştır. 10 yıl ilkokul olarak hizmet verdikten sonra, 1957 yılında bina Ziraat Okulu’na devredilmiştir.

27 Ağustos İlkokulu bu sırada Sahipata İlköğretim Okulu bitişiğinde bulunan şahsa ait bir evi kiralayıp 4 yıl eğitim öğretim hayatını sürdürdükten sonra 1961 yılında tekrar eski binasına dönerek öğretime devam ediyor.

Binalar 1962 yılında tadilatattan geçiriliyor. Binalardan birisi ticaret lisesi, diğeri ilkokul olarak 1964 yılında

öğretime tekrar başlıyor.

Ticaret lisesinin kullandığı bina daha sonra Sağlık Meslek Lisesi ve Veterinerlik Fakültesi olarak da kullanılmıştır.

1994 yılından 2011 yılına kadar kesintisiz sekiz yıllık eğitim kapsamında 27 Ağustos İlköğretim Okulu olarak hizmet vermiştir.

2011-2012 eğitim öğretim yılından itibaren 27 Ağustos İlkokulu olarak hizmete devam etmiştir.

Binalar hali hazırda 27 AĞUSTOS İLKOKULU olarak kullanılmaktadır.

Okulumuzda ikili eğitim-öğretime devam edilmektedir.”

İnternet sayfasında 1921-1922 yıllarında yapıldığı belirtilen yapı, aslında 1900 yılı başlarına ait bir yapı özelliğindedir. Bu yıllara ait fotoğraflarda da bina görülmektedir. Afyonkarahisar’da Rum azınlığının olmadığı bilindiği gibi onlar tarafından hastane olarak kullanıldığına dair bir belgeye de rastlanmamıştır. İşgal döneminde Yunan askerleri tarafından tiyatro olarak kullanılmıştır. Uzun süre kullanılmayan orta bölüm, yapılar bütünlüğü içinde merkezi konumda olup, bir süre Meslek Yüksekokulu, Eğitim Araçları Merkezi ve Afyon Spor’un Eğitim Merkezi olarak kullanılmıştır.

ERKEK SANAT OKULU

Okul, 1 Ekim 1943 yılında Hamidiye Mahallesinde bulunan ve Nafia Müdürlüğünce depo olarak kullanılan, Özel İdare’ye ait şimdiki 27 Ağustos İlköğretim Okulunun binasında Erkek Sanat Okulu olarak açılarak öğretime başlamış olan

Sanat Okulu bahçesinde Cenkçi Dede mezarı

okul, bir yıl sonra, 1 Kasım 1944 yılında Erkek Sanat Enstitüsüne dönüştürülmüştür.

Öncelikle Tesviye, Demir ve Marangozluk bölümleri, daha sonra 1947-1948 öğretim yılında Özel Tesviyecilik bölümü açılmıştır. Bu bölüm, istekli öğrenci bulunmadığından kapatılmış ancak dört yıl aradan sonra tekrar açılmıştır.

1947-1948 Öğretim yılında Kurtuluş Caddesi Hacı Nasuh Mahallesi, 74 pafta, 423 ada, 85 parselde bulunan bu günkü yeni yerine taşınmıştır. Bu yeni yerinde, değişik zamanlarda yapılmış üç büyük yapı bulunmaktadır. Atölyelerin bulunduğu tek katlı ve birbirine paralel dört kollu taş kaplamalı yapı, bunun arkasında yanlara ve çatısı çıkmalı iki katlı yapı (1979 yılında yapılmış) ile batı yarısındaki bodrumlu ve kapalı salonlu üç katlı L biçimi yapı (1965 yılında yapılmış) ve üst kotta iki katlı dört daireli küçük bir lojmanı (1979 yılında yapılmış) halen vardır.

Atölyelerin bulunduğu Erken Cumhuriyet Dönemi yapısı, Kurtuluş Caddesi'ne paralel yapıya bitişik, güneye uzantılı dört kollu bir yapıdan oluşmaktadır. Kalın duvarlı ve andezit kesme taş kaplamalı, atölye uzantıları, sivri kemerli betonarme iskeletli ve çatılı olup, doğudaki kolun çatısı ışıklıklıdır. Atölyelerin yanları, kolonlar arası üçerli geniş pencere, arkadan yüksekçe kanatlı demir kapılıdır. Yapının caddeye bakan ön bölümü, her iki dar yan cepheden koridorla birbirine bağlantılı girişli olup, cadde boyunca bu koridora açılan dershaneler, tuvaletler, odalar bulunmaktadır. Koridorun atölyelerle bağlantı girişlerinde ise, sorumlu öğretmen odaları ve araç gereç odaları bulunmaktadır.

Okula 1952-1953 öğretim yılında Tesviye atölyesine bağlı olarak, küçük bir Döküm atölyesi yapılmıştır. Bu atölyede dökümü yapılan tarihi eser kopyalarından pirinç döküm Afrodit (Venüs) heykelciği, müzemizde

Sanat Okulu binaları maketi

bulunmaktadır. Döküm hocasının emekli olmasından sonra, bu atölyeye gerek kalmadığından olsa gerek, 1978 yılında motor atölyesi yapımı sırasında yıktırılmıştır.

1965-1966 Öğretim yılında dershaneler binasının yapımı bitirilmiş, aynı yıl Elektrik Bölümü de açılarak öğretime başlamıştır. Elektrik Bölümü 1979-1980 öğretim yılında tamamlanan yeni binasına taşınmış aynı yıl Motor Bölümü, 1982-1983 Öğretim yılında Makine Ressamlığı, 1984-1985 öğretim yılında yedinci bölüm olarak Mermer Teknolojisi Bölümü, 1995-1996 öğretim yılında Bilgisayar Bölümü, 1987-1988 öğretim yılında okul bünyesinde Teknik Lise Makina Bölümü, 1993-1994 öğretim yılında da Teknik Lise Elektrik Bölümleri ile 1993 yılında öğretim süresi bir yılı hazırlık olmak üzere toplam 5 yıl olan Anadolu Teknik Lisesi Elektrik Bölümü açılmıştır.

2006-2007 eğitim ve öğretim yılından itibaren Mesleki Eğitimi Güçlendirme Projesi çatısı altında Meslek Liselerinde yapılan değişikliğe göre, okulda Makine Ressamlığı, Mermer ve Tesviye Bölümleri birleşerek Makine Teknolojisi Alanı, Bilgisayar Bölümü, Bilişim Teknolojileri Alanı, Elektrik Bölümü, Elektrik - Elektronik Teknolojisi Alanı, Metal İşleri Bölümü, Metal Teknolojisi Alanı, Motor Bölümü, Motorlu Araçlar Teknolojisi Alanı, Mobilya ve Dekorasyon Bölümü de Ahşap Teknolojisi Alanı olarak devam edilmektedir.

Arazi eğimli olup, teraslar halinde yapılaşma yapılmıştır. Üst terasta Cenkçi Mezarı denilen bir mezar bulunmaktadır. Aslında arazi, Cenkçi Mezarlığı olarak bilinen bir mezarlık olup. Hıdırlık eteğindeki Osmanlı yerleşiminin mezarlığıdır.

**KAYNAKÇA: Müze Arşivi
Hasan ÖZPUNAR Arşivi,
Okul İnternet Sayfaları
Erkek Sanat Okulu Arşivi**

1948 yılında Sanat Okulu Atelyeleri

KARAHİSAR-I SAHİP SANCAĞINDA AYANLIK VE ÜNLÜ AYANLARDAN

TURUNÇOĞULLARI

Dr. Muharrem BAYAR

Ayan kelimesi Arapça göz anlamına gelen “*ayn*” kelimesinin çoğulu olan “*uyun*” kelimesinden türemiştir. “*a'yün*” olmuştur. Ayan sözcüğü iki anlamda kullanılıyordu. Halk temsilciliği ve meclis idare azalığı.

Belediye işleri ve erzak narhı koymak kadı ve naiblere aitti. Bundan başka her şehir ve kasabada ahaliyi temsilen “*ayan*” isminde kimseler vardı. Ayanlar memleketin Türk asıllı yerlilerinin zenginlerinde ve nüfus sahiplerinden oluyordu.

Osmanlı Cihan Devletinin idari yapısında, halk-hükümet ilişkileri ve ilişkilerin ortaya çıkardığı meseleleri sosyal tarih açısından çok önemlidir. XVII. yüzyıl sonlarında gelişmeye başlayan devletin karşılaştığı çöküş süreci içerisinde buna paralel olarak ayanlık müessesesi gelişti.

Karahisar-ı Sahip'te ayanlık müessesesi XVII. yüzyıl sonlarından başlayarak, XVIII. yüzyılda etkinliğini artırmıştır. Bu dönemden sonra devlet ile halk arasında aracı rolleri üslenmişlerdir. Ayanı-ı Vilayet adı verilen bu zümre devlet vergi toplamak ve asker temini işlerini yapmışlardır. Ayan seçilen kişi bir şikâyet olmadığı sürede bu görevi uzun süre yönetiyorlardı. Bu kişiler karışık dönemlerden yararlanarak çok zenginleşmişlerdir. Voyvodalar ve ayanlar çeşitli vesilelerle akrabalık kurarak arazilerini birleştirip güçlenmişlerdir. Turunçoğulları ile Hocaadeler defalarca kız alıp vererek akraba olmuşlardır.

Ayanların yetkileri artıkça vali ve kadıların diğer devlet görevlilerinin güçleri azalmıştır. Bir ara valiler buyrultusu ve kadı müraselesi ile tayin usulü Muhsinzade Mehmet Paşa uygulaması ile vilayet sakinleri tarafından seçilip, sadrazam mektubu ile atama usulü getirildi. Bu sistem yürümedi daha etkili ve zengini olan ayan oldu.

KARAHİSAR-I SAHİBDEKİ ÜNLÜ AYANLAR

1. Müftü Yahya Efendi:1726 tarihli bir fermanda Karahisarın- yerlisi olduğu naiblik ve müftülük yaptığı sonra ayan olduğu, *imdad-ı seferiye*, *avarız*, *çeltik* vergileri topladığı, yapılan bir şikâyetin sonunda müftülük ve ayanlıktan ayrıldığı yazılıdır.

2. Müftü Ahmet Efendi: 1748 tarihli fermanda Ulemadan Ahmet Efendi'nin ayan olduğunu görüyoruz. Şikâyet üzerine görevden alınarak sürgüne gönderilmiş. (Özkaya 1966.713)

3. Suçuoğlu Ali Beşe: Aslen yeniçeridir. Müftü Ahmet Efendi'nin, İsmail ve Ebubekir gibi mütegalibenin desteği ile ayan olmuştur. (Özkaya 1977.255)

4. Mollazade Seyyit Ahmet Ağa:1800 tarihli bir vakfiyede(AŞS.60/135)”*devletlü, şerafetlü refahalü sülale-i Hazret-i Mevlana'dan Mollazade es-Seyyid el-Hac Ahmet Ağa'nın merhum ve mağfur Mehmet Derviş Ağa...*” Hazreti Mevlana'nın torunu Mudahhara Sultan, Germiyan Beyi Umur Bey ile evlenmiş, üç oğlundan Hızır Şah Karahisar'a yerleşmiş. Molla Oğulları bunlardan gelmektedir. Bu belgeye göre ayan Mollazadeler Mevlana soyundandır.

Turunçzade Mustafa Ağa'nın yaptırdığı
sıbyan mektebi ilgili 1824 tarihli hüccet

5.TURUNÇZADELER

Karahisar'ın en eski en köklü ailelerinden olan Turunçoğulları'nın bilinen ilk ataları Karahisar'ın Kadı Mürsel köyü yakınlarındaki Alumca Çiftliği zaimi Ali Ağa'dır.

5.1. Turunçoğullarının ilk ayanı Sipahi Ali Ağa: Alunca Çiftliği zaimidir.

5.2. Turunçoğullarının ikinci ayanı Sipahi Mustafa Ağa: Babasının yerine zaim ve ayan oldu. H 1150/M 1737 yılında Karahisar'a gelerek Fakı Paşa Mahallesi'ne yerleşmiştir. Kızıl Kilise kaplıcası mültezimi olarak çok zengin olmuştur.

Babası: Alunca zaimi Ali Ağa

Çocukları: Hüseyin, Mehmet, Ali ve Ömer

Vakıfları: H 1160/M 1747 yılında Kale Dibi Mahallesi'nde konağı önüne bir mektep yaptırdı. Bir dükkân vakfetti.

5.3. Turunçoğulların üçüncü Ayanı zaim Ali Ağa: Alumca Çiftliği zaimidir. Sancak Beyliği ve kaymakamlık yapmıştır.

Babası Sipahi mültezim zaim Mustafa Ağa'dır.

Çocukları: Süleyman Paşa ve Hasan Ağa

5.4. Turunçoğulları dördüncü Ayanı zaim Süleyman Paşa: Alumca Çiftliği zaimi iken H 1190/M 1776 yılında Karahisar valisi Halil Paşa'ya mültezim oldu. Daha sonra Yusuf Paşa'ya, Mustafa Paşa'ya ve Kelleci Osman Paşa'ya kaymakam oldu. H 1201/M 1786 yılında Akşehir Sancak Beyi oldu. (Bayar.2014 s.232) sonra Halep ve Rakka valiliği yaptı. H 1211/M 1787 yılında Konya Beylerbeyi oldu. Ek olarak Karahisar Sancak Beyliği verildi. Kardeşi Hasan Ağa Karahisar mütesellimi oldu. Oğlu Dede Mustafa Karahisar kaymakamlığına getirildi. Sonra Kıbrıs'a mütesellim oldu. Orada H 1214 M 1799 tarihinde öldü.

Babası: Sipahi ayan Ali Ağa

Çocuğu: Dede Mustafa

Vakıfları: Karahisar'a bir medrese yaparak değirmen ve çeşitli vakıflar tahsis etti. (AŞS.60/93, 96),Fethi Bey çeşmesi.

5.5. Turunçoğulları beşinci Ayanı Dede Mustafa Ağa: Yetişmesinde büyük emekleri geçen Süleyman Paşa oğlu

Tarih Araştırmacısı-Yazar Songül Keçili çeşmenin kitabesini incelerken

doğunca dedesinin ismini vermiş. Zamanla *Dede Mustafa* ismi ile *Dede Bey* lakabı ile ünlü olmuştur. İyi yetişmiş devlet adamı olarak sarayda silahşörlük yapmıştır. Babasının Kıbrıs muhassallığı sırasında Karahisar mütesellimi olmuştur.

Babası: Ayan Süleyman Paşadır.

Çocuğu: Ali Bey

Vakıfları: Dede Mustafa Bey babası Süleyman Paşa gibi çok hayırseverdi. Pek çok hayrat yaptırmıştır. Bunların yaşatılması için zenin vakıf akarları bırakmışlardır. Vakıf eserlerinden bazıları.

a. Bolvadin Türbe Çeşmesi: Dede Mustafa Bey Kıbrıs Muhassallığı sırasında Hacca gitmiştir. Hac dönüşü H 1160/M 1748 yılında Bolvadin'e gelmiş Kadri Tarikatının ünlü postnişinlerinden Şeyh Seyyit Abdüllatif Efendiyi ziyaret etmiş, bu ziyaretin hatırası olarak çeşme yaptırmış ve zengin vakıflar tahsis etmiştir.

Devrin eşsiz tarihi eseri olan bu çeşme kaderine terk edilmiş, uzanacak kurtarıcı eli beklemektedir. Çeşmenin kitabesi:

*Ol bu şarabı- dergâh-ı mealim odur
Karahisarlı Paşazade Hacı Mustafa Ağa
Ahsen malından ol bu çeşmeyi icra edüp
Membrağ-ı lütfundan işrab eyledi ab-ı safa
Avn-i Hakla faiz-i akran ile bulmuş kemal
Ruz-ı mahşerde şefi ola ya Rab Mustafa'ya
Ey güruh-u mü'minin lütf eyleyip tarihine bak
İç su bunda ŞAKİR'a kıl Mustafa Bey'e dua*

Son mısradaki Şakira kelimesi ebced hesabı ile çözüldüğünde çeşmenin yapım tarihi olan H 1160 tarihi bulunur. Şiir Bolvadinli şair Şakir'e aittir.

b. Fethi Bey Çeşmesi: Ayan Dede Mustafa Bey, babasının Süleyman Paşa'nın vakfı olan çeşmeyi ve su yollarını H 1231/M 1815 tarihinde tamir ettirdi ve zengin vakıflar koydu. Ve çeşmeye onarım kitabesini koydu.

*Turunçzade Süleyman Paşa merhumun Dedebeysi
Demadem hayr olsun sıdk ile sa'yi mezid
Peder suyundan vakf eyler vücudun eser-i âbaya
Harabe yer komaz, eyler suyun hep yolların tecdid
Çıkardı bi'r-i saf endişeden muarra tarihin
Dedebeysiyledi mecra-i çeşmesin tecdid.*

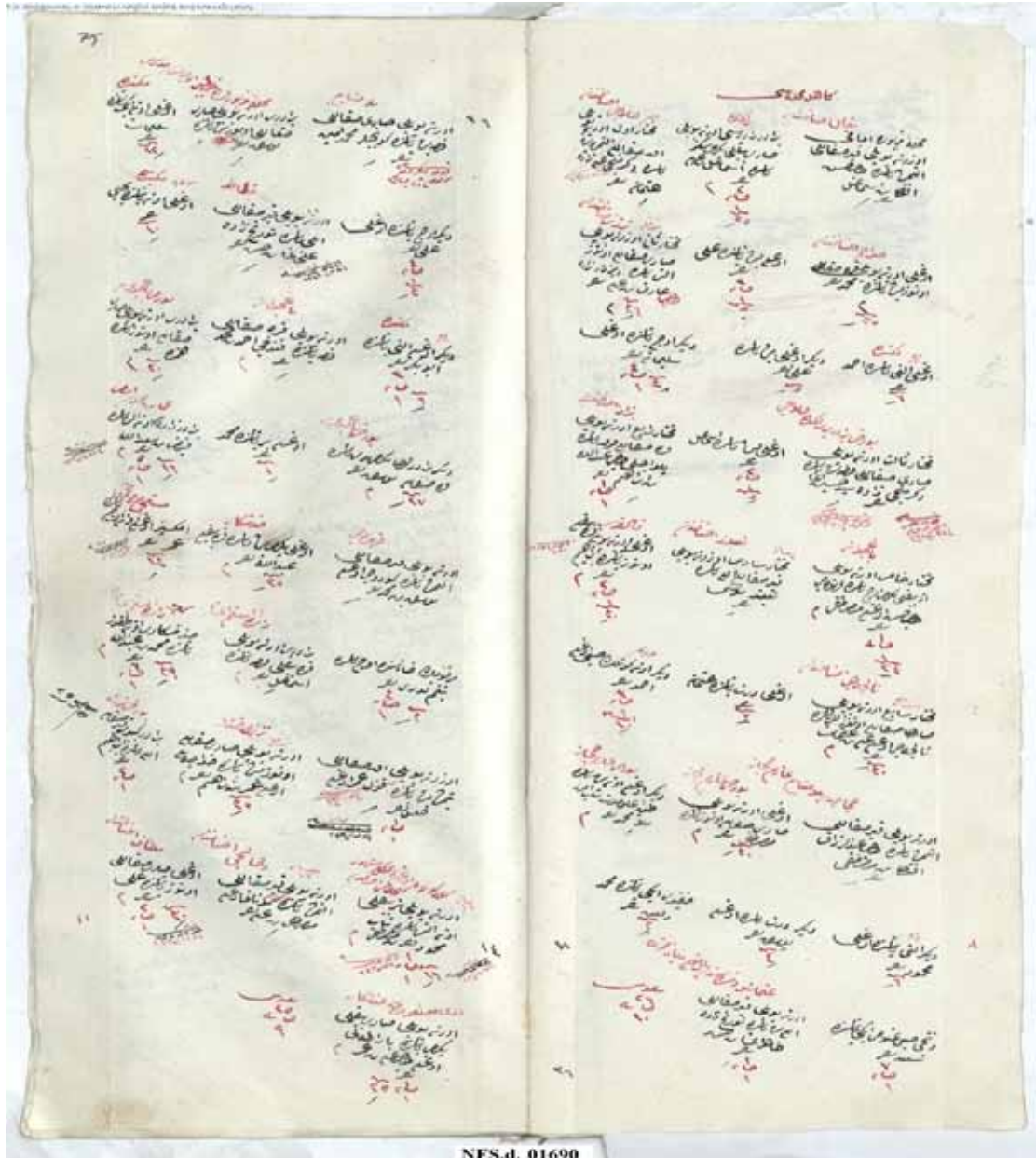
c. Boyalı Köyündeki çiftliğine H 1214/M 1799 yılında bir çeşme yaptırdı zengin vakıflar koydu. Şair Mehmet Fevzi çeşmenin yapılış tarihini şu mısra ile düşmüştür.

Dedebeysi Çiftliğine çeşme-i zibadır bu-1214

Afyon ve civarında yaptığı pek çok vakıf hayratı vardır. H 1190/M 1776 yılında vefat etti.

6. Turunçoğlu Ayan Seyyit Hasan Ağa: Ünlü ayan Süleyman Paşa'nın küçük kardeşidir. 1775 yılında mütesellim oldu. Sonra ayan oldu. Molla oğlu Seyyid Hacı Ahmet Ağa ile ayanlık mücadelesi yapmıştır. (AŞS.59/65)

7. Turunç oğlu Ayan Ali Bey: Turunçzade Ali Bey ünlü aya'n Süleyman Paşa'nın torunu, Dede Mustafa'nın oğludur. 1831 tarihli atik nüfuz kaydına göre 1780 tarihinde Fakı Paşa Mahallesinde doğdu.

1 tarihli Müteveffa Turunçzade Süleyman Paşa'nın hafidi orta boylu, kara sakallı otuz yaşında Ali Beyefendi (H 1247/M 1831 tarihli atik nüfus kaydı)

7.1. 616 numaralı vakıf defterinin 158 sayfasının 90 sırasında kayıtlı H 1263/M 1846 tarihli vakfiyede,” mütevellî nasb ü tayin eylediği sulb-i kebir oğlu fahrü'l-akran Ali Ağa” Dede Mustafa'nın büyük oğlu olup, Turunçoğlu vakfına mütevellî tayin edilmiştir.

7.2. Fakı Paşa mahallesine “Ali Bey Köşkü” ismi ile ünlü malikâneyi yaptırmıştır.

7.3. Bu vakfiye namede kayıtlı mülkler:

a. Kahil Mahallesinde, dört tarafı yol, yeniden yaptırdığı mekteb-i şerif(okul)

b. Sinan Paşa Mahallesinde, içi ve dışı eski evlerle dolu arsası ve binaları, evleri

c. Tuz Pazarı yakınlarında Kadı Hamamın arsasının gelirinden Kutbü'l-arifeyn Ahmet Efendi vakfına 200 akça, Ak Mescid vakfına 240 akça, Hacı İsmail Medresesi vakfına 200 akça verile

d. Uzunçarşıda Müftü Hanı gelirinden 420 akça Kütahya'daki İshak Fakih vakfına verile,

e. Tahıl Pazarı yakınında, arsası ve binası mülkümüz olan han

8. Murat Fevzi: 616 numaralı vakıf defterinin 188 sayfasının 91 sırasında kayıtlı H 1271/M 1854 tarihli vakfiyede “zıkr-i ati vakfına li-eclî't-tescil mütevellî nasb ü tayin eylediği ammizadesi Turunçzade Murat Fevzi Bey ibn-i Mehmet Ağa...” Vakfa 1854 yılında Murat Fevzi mütevellî atanmıştır.

8.1. Turunçzade Murat Fevzi babası hatırasına Çobanlar ilçesinde bur çeşme yaptırmış, zengin vakıflar ihdas etmiştir.

8.2. Bu vakfiye namede kayıtlı mülkler

a. Fakı Paşa Mahallesinde, atalarından kalma konak

b. Aynı mahallede içi ve dışı eski binaların olduğu arsa ve evlerimiz

c. Aynı mahallede, arsa, ambar ve evlerimiz

d. Kahil Mahallesinde, Develik denilen bir adet evimiz

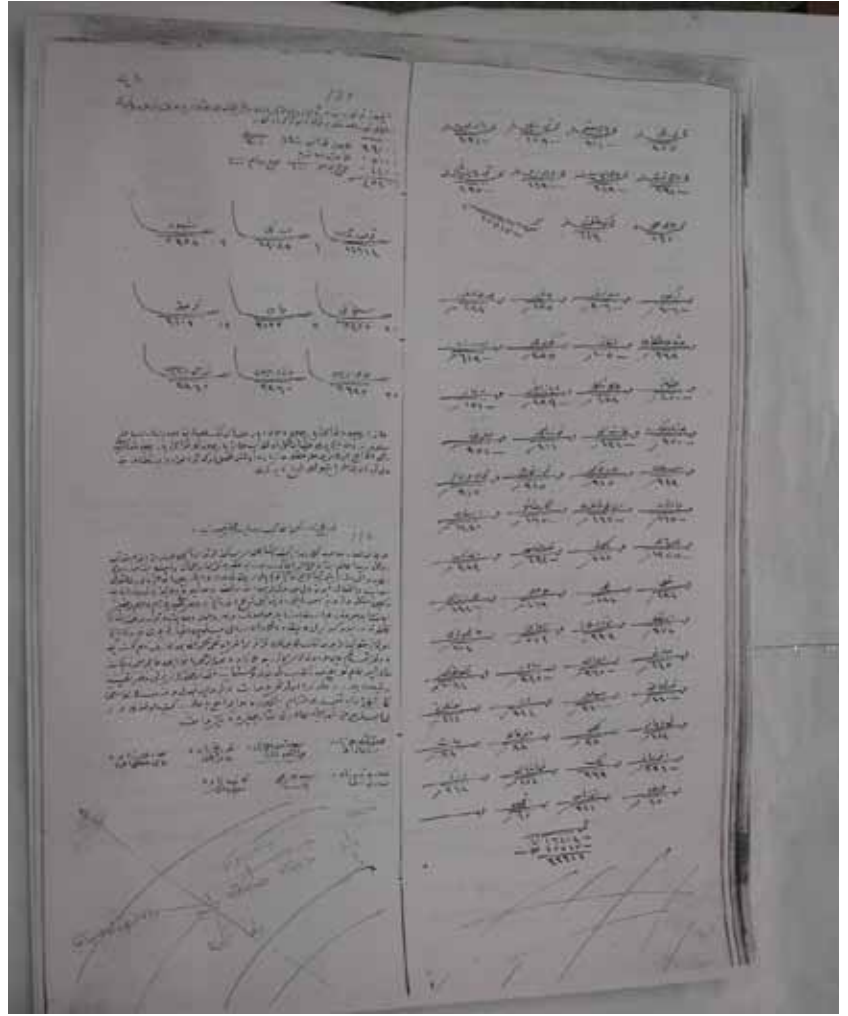
e. Aynı mahallede çarşıda dört tarafı Müslüman mezarları ve kuyumcular ve umumi yol ile sınırlı bir adet Yeni Han ve arsası

f. Uzun Çarşıda, bir adet bakkal dükkanı

g. Muttalip toprağında, miri araziden 4 dönüm üzüm bağı ile iki katlı bağ evi

h. Karahisar-ı Sahip'e bağlı Şeyhlü kazasında (Işıklı) han

i. Aynı kazada 8 dönüm üzüm bağı

k. Liva-i Karahisar-ı Sahip'e bağlı Sandıklı kazasında bir adet haffaf dükkanı (ayakkabıcı)

9. Diğer vakıfları:

9.1. Afyon Merkezde Çeşmeler: Bey Çeşmesi, Küçük Bey Çeşmesi, Askeri Çeşme

9.2. Merkez dışında çeşmeler: Bolvadin Türbe çeşmesi(Dede Mustafa Bey Vakfı), Fethi Bey (Corc-i Kebir)Çeşmesi, (Dede Mustafa Bel Vakfı),Boyalı Köy Çeşmesi (Dede Mustafa Bey Vakfı) Çobanlar Çeşmesi (Murat Fevzi Vakfı),

Karahisar-ı Sahip'te ayanlık özelliğini zamanla etkisini kaybetmesine rağmen, Turunçoğullarının yönetimdeki etkileri devam etmiştir. Turunçzade Mehmet oğlu Hacı Bekir Bey 1891-1897 yıllarında Afyon Belediye Başkanlığı yapmışlardır.

10. Karahisar-ı Sahip kazalarındaki ayanlar:

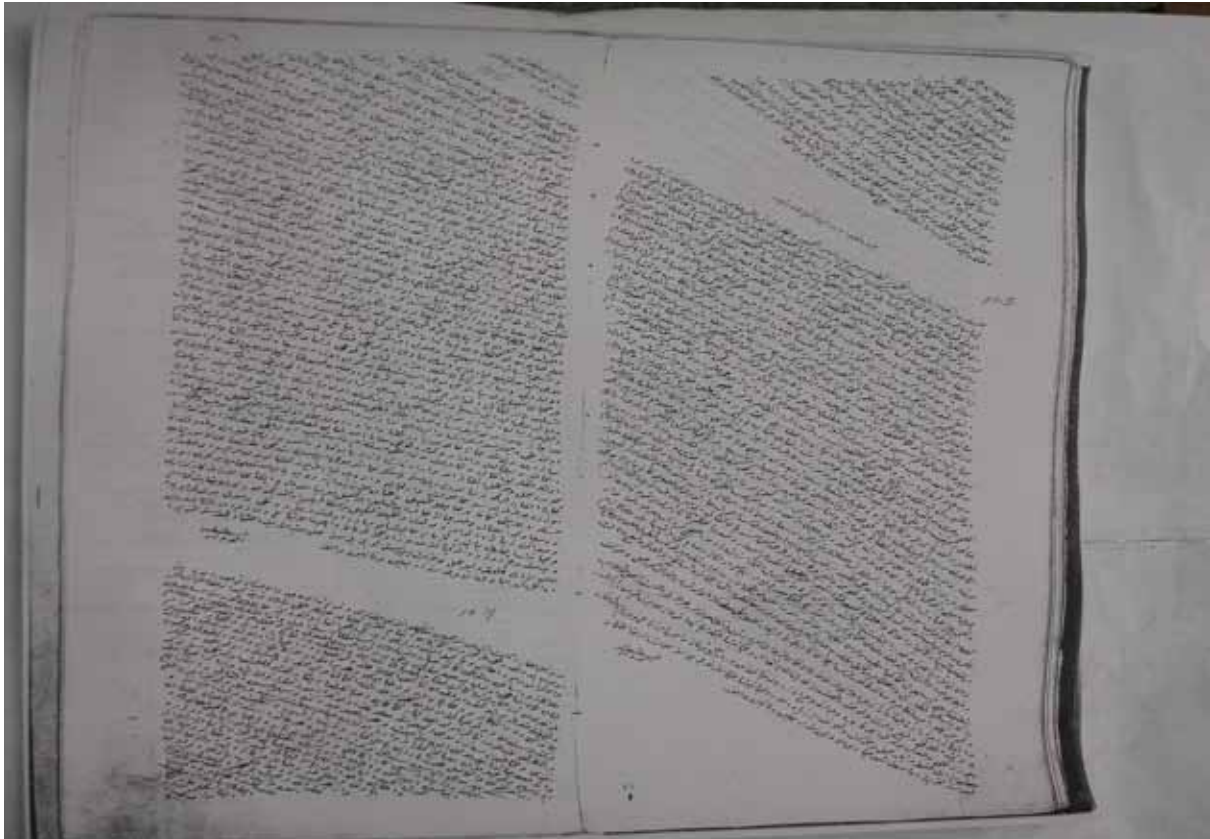
10.1. Bolvadin kazası: Abdi Ağa, Emrullah Ağa, Hacı Mehmet Ağa. Mehmet Tahir Bey, Ağa

10.2. Sandıklı kazası: Nimetullah Ağa. Molla oğullarından Ali Efendi

10.3.Şuhut kazası: Oynağanlı Mehmet Efendi.

KAYNAKLAR

1. AŞS: no:563, Belge:379
2. AŞS: no:567, Belge:107
3. AXS: no:583, Belge:182
4. H 1247/M 1831 tarihli Atik Nüfus defteri
5. Bayar Muharrem (Dr.), Bolvadin Tarihi c.2-İstanbul.2004
6. Gönçer Süleyman, Afyon İli Tarihi. c.2.- Afyonkarahisar. 1991
7. Ölmez Yalçın, Karahisar-ı Sahip Sancağında Ayanlık (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)
8. Özkaya Yücel, XVIII. Yüzyılın ikinci yarısında Anadolu'da Ayanlık. DTCFD. C.XXXIV. Ank.1966
10. Afyon Şer'îye Sicillerinden örnekler
AŞS: no:565 Belge:107
Karahisar-ı Sahip Ayanı Turunçzade Ali Bey'in ayanlık görevine devam etmesi için verilen karar
AŞS. No:563 Belge:182
Turunçzade Mehmet Ağa bin Arif Ağa'nın 1824 tarihli hüccet sureti
AŞS No:563 Belge:379
Turunçzade Mehmet Ağa'nın 1829 tarihinde 700 piyadeye başbuğ olarak tayini

ARŞİVDEN YAPRAKLAR

Hasan ÖZPUNAR

Afyonkarahisar'da Cumhuriyet döneminde Askeri Fabrika'dan sonra yapılmış 2.önemli yatırım olan Çimento Fabrikası'nın kurulmasına dair bir belgeyi sizlerle paylaşıyoruz.

Dönemin Reiscumhur vekili TBMM Başkanı Refik Koraltan'ın imzasını taşıyan 15 Şubat 1954 tarihli Başbakanlık Kararnamesi'nde Başbakan Adnan Menderes başta olmak üzere tüm bakanlar kurulu üyelerinin imzaları bulunmaktadır.

Çimento kireç imali için lüzumlu tesisleri kurmak ve işletmek amacıyla merkezi Afyon olmak üzere 90 yıl süre ile 5.000.000 TL. sermaye ile kurulması kararlaştırılan "Afyon Çimento Sanayi Türk Anonim Şirketi" aslında bir anlamda Afyonkarahisar'ın da kaderini değiştirdi.

Eylül 1954 tarihinde o gün için şehre oldukça uzak bir mesafede yapımına başlanan fabrika 1957 yılında işletmeye alındı. Fabrikanın kurulması başka bir yatırımı daha Afyonkarahisar'a getirdi. Devlet Demiryolları kendi ihtiyacı olan beton traversleri üretecek olan fabrikasını Afyonkarahisar'a kurma kararı aldı. Beton Travers Fabrikası'nın temeli aynı yıl atıldı. Her iki işletmede o gün bugündür Afyonkarahisar'da istihdama büyük katkı sağlamaktadır.

Yarım asrı aşkın bir süredir şehre katkıda bulunan Çimento Fabrikası 1980'li yılların sonlarında özelleştirildikten sonra bir dönem yerleşim yeri içinde kalması ve hava kirliliği oluşturmaları sebebiyle eleştiri konusu oldu.

Sermayesini Yüntaş'ın koyduğu şirket özelleştirildikten sonra birkaç kez el değiştirdi. En sonunda Türkiye'nin

önemli sanayi kuruluşlarından Sabancı Grubu'na geçti. Fabrikayı modernize etmek ve yeni yerine taşımak konusunda büyük çaba gösteren firma nihayet amacına ulaştı. Yapımı devam eden ve önümüzdeki aylarda açılışı yapılacak olan Halımoru köyü yakınlarındaki yeni Çimento Fabrikası yıllık 2 milyon ton üretim kapasitesi ile Türkiye'nin en büyük fabrikalarından birisi olacak.

Lokaliyle, spor kulübüyle Afyonkarahisar'ın sosyal tarihinde de büyük izleri olan Çimento Fabrikası ile ilgili geniş bir araştırmayı bir başka sayıya saklayalım.

BOLVADİN ŞER'İYYE SİCİLLERİNİN TANITIMI VE FİHRİSTİ

H 1298/M 1881

Songül Keçili*

ÖZET

Osmanlı tarihinin en önemli arşiv kaynaklarından bir tanesi de Şer'iyye Sicilleridir. Ait konusu oldukları dönem ve yer hakkında oldukça önemli bilgiler veren Şer'iyye Sicillerinden faydalanma bugün için belli başına bir problem olmaktadır. Bu durum ise sicillerden faydalanma konusunu belirli bir metoda bağlı kılmayı zaruri hale getirmektedir. Bu önemli kaynaklardan biri olan Bolvadin Şer'iyye Sicilinin tanıtımı bu çalışmada incelenmiştir. Türk Tarihi ve Kültürü açısından büyük bir önem taşıyan Şer'iyye Sicillerinden sadece bir tanesinin fihrist ve tanıtımı yapılmak suretiyle bu alanda yapılan çalışmalara bir yenisinin ilave edilmesi amaçlanmıştır. Bolvadin Şer'iyye Sicilleri Defterleri Dr. Muharrem Bayar'ın Bolvadin'deki arşivindedir. Bu konuda ilk çalışmayı yaparak Türk tarihine ve kültürüne sundum. Bu konuda benden sonra çalışacaklar yardımcı olmayı amaçladım. Bu konudaki çalışmam orijinal metinleri ile 500 sayfa olarak projelendirilmiştir.

Her ilmin amacı, insanın kendini tanıması ve bundan hareket ederek geleceğini daha iyi yaşanacak ve güvenli bir ortam oluşturacak şekilde planlamaktır. Burada tarih ilmine, diğer ilimlerden daha ağır bir yük ve görev düşmektedir. Bu sebeple tarih araştırmalarında “*Birinci Elden Kaynak*” durumunda olan “*Şer'iyye Sicilleri*” içerdikleri önemli belge ve bilgiler nedeniyle tarihi araştırmalarda önemli bir yere sahiptirler. Şer'iyye Sicilleri içinde neşredildikleri dönemin idarî¹, askerî, beledi, adli², sosyal ve kültürel³ konuları ile ilgili ayrıntılı bilgiler barındırmaktadır. Osmanlı tarih araştırmacılarının mutlak suretle bu sicilleri incelemeleri gerekmektedir. Bu defterler incelenmediği takdirde verilecek hükümlerin eksik kalacağı muhakkaktır⁴.

* Araştırmacı-Yazar - Osmanlı Türkçesi Uzmanı

¹ Mübahat Kütükoğlu; Osmanlı Belgelerinin Dili, İstanbul, 1988, s. 197

² Mustafa Öztürk; “Harput Şer'iyye Sicilleri”, Tarih İçinde Harput, Elazığ, 1992, s. 74.

³ İbrahim Yılmazçelik; “Şer'iyye Sicillerinin Toplu Kataloguna Doğru Diyarbakır Şer'iyye Sicilleri (Katalog ve Fihristleri)” Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, S. 90 Ankara, 1994. s. 8. Rifat Özdemir, “Ser'iyye Sicillerinin Toplu Kataloguna Doğru”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. I, S. 1, Elazığ, 1987, s. 192.

⁴ Ahmet Aksın; 218 Numaralı Harput Şer'iyye Sicili 1249-1256 (M. 1833-1840), Fırat Üniversitesi Sosyal Bil. Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans) Tezi, Elazığ, 1990, s. XXIII

A-1. Şer'iyye Mahkemeleri

Osmanlı'da hukukun işleyişinin temel taşı günümüz yargıç ve hâkimlerin bütün fonksiyonunu içeren bir özelliğe sahip olan “*kadılık*” mesleğidir. Kuruluş yılından itibaren şer'i kaza usulünü benimseyen Osmanlı Devleti'nin 1. Padişahı Sultan Osman'ın ilk tayin ettiği iki memurdan birisi *kadı* olmuştur.⁵ Osmanlı tarihinde birden fazla özelliklere ve statülere sahip olan mahkemeler olmakla birlikte en yaygın olanlar şer'iyye mahkemeleridir. Bu mahkemeler Tanzimat dönemine kadar geniş yetkililerle donatılmışsa da, Tanzimat sonrası daraltılmış yetkilerle Osmanlı Devleti'nin sonuna kadar varlıklarını devam ettirmişlerdir. Basit yargılama usulüne ve tek hâkimli yargılama esasına dayalı olan bu mahkemeler, kadıların ilmi görüşlerinden istifade ettikleri müftüler ve mahkemelerde yargılama sırasında yargılamayı izleyen şühud ve şühud-ül hal denilen görevlilerle kendisine özgü bir zenginliğe sahiptir⁶. Kişilerden karşılanmıştır. Zamanla medreselerin yaygınlaşması ve kadıların yetişmesiyle Osmanlı bu konuda kendine yeter duruma gelebilmiştir⁷.

Kadılar, Osmanlı Devleti'nde geniş kapsamlı yetkileri bulunan ve şer'iyye mahkemelerinde yargı görevini ifa eden görevlilere denir.⁸ Şer'i muamelâta kendilerine verilen beratlarla kendilerine gösterilen vazifeleri görüp Hanefi mezhebi üzerine hüküm verirlerdi. Farklı bölgelerde (Irak, Hicaz, Yemen vb.) farklı mezhepler de bulunmaktaydı. Başka mezheplere mensup Müslümanlar arasındaki dava ve meselelerde, eğer o mahalde kendi mezhebinde bir kadı yoksa mensup oldukları mezhep âlimlerinden bir âlimi hakem ta'yin ederek mevcut mezheplerine göre karar verilirdi. Sonra Hanefi kadı bunu tasdik eder ve infaz eylerdi. Kendi mezhebinde kadı varsa ona müracaat eder. Bu meseleler dışında, genel olarak hem hukuk birlikteliğini sağlama hem de istikrarlı bir yapı arz etmek için Hanefi mezhebine göre hükmetme esas alınmıştır.⁹ Hanefi mezhebi görüşlerinin muteber kabul edilmesinin temel nedenlerinden biri, Türklerin Hanefi mezhebine mensup

⁵ Ahmet Akgündüz, “İslam Hukukunun Osmanlı Devletinde Tatbiki: Şer'iyye Mahkemeleri ve Şer'iyye Sicilleri”, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sa: 14, 2009, s. 14.

⁶ Ekmeleddin İhsanoğlu (Ed.), Osmanlı Devleti Tarihi, C. 2, İstanbul 1999, s. 391- 392.

⁷ Ahmet Akgündüz, “Şer'iyye Mahkemeleri ve Şer'iyye Sicilleri”, Türkler, C. 10, Yeni Türkiye yay., Ankara 2002, s. 54.

⁸ Akgündüz, a.g.m., s. 16

⁹ Ahmet Akgündüz- Said Öztürk, Bilinmeyen Osmanlı, OSAV yay., İstanbul 1999, s. 369-370.

olmasıdır. Ayrıca başta hanedan olmak üzere yönetici kesimin Hanefi olması sebeplerin en başında gelir.

Nikâh, izdivaç, miras taksimi, yetim malı, vasi ta'yini ve azli, vasiyetlerin ve vâkıfların hükümlerine riayet edilmesi, cürüm ve cinayet gibi meseleler, bütün hukuki muamelat ile günümüz noterliğinin yaptığı bütün iş ve işlemler kadılar tarafından görülürdü.¹⁰

Kadılar, bulundukları kaza, nahiye ve şehirlerde devlet otoritesini temsil ederler. Hükümet merkezinden gelen fermanları cevaplar, gereken işlemler yaparlardı. Zahir ve amele tedariki, hayvan sevki, menzil amirleri, asker toplanması, iktisadi işler yürütürlerdi. Yani askeri inzibattan başka bütün resmi işlemlerin yapılmasından kadı sorumluydu. Yapılan bütün iş ve işlemler şer'iyye sicil defterlerine kayıt edilirdi.¹¹

Osmanlı'nın ilk kuruluş yıllarından beri varlığını bildiğimiz Kadılık teşkilatı, Osmanlı Devleti'nin selefi olan İslam devletlerinden beri devam etmektedir. Kadıların yetiştiği müesseseler, devletin henüz tam olarak kurumsallaşmadığı ilk dönemlerde bu ihtiyaç, Mısır, Anadolu ve Suriye gibi bölgelerde yetişmiş ve Osmanlı hizmetine girmiş

2. Şer'iyye Sicilleri

Osmanlı tarihinin incelenmesi ve aydınlatılmasında Şer'iyye sicillerinin birinci derecede önemli kaynak olduğundan şüphe yoktur. Osmanlı hukuk nizamı hakkında mevcut olan çelişkili görüşler arasında doğruyu tespit etmemize yarayacak en önemli delil Şer'iyye mahkemelerince tutulan ve bize kadar intikal eden Şer'iyye sicilleridir.¹² Kadıların, devletin merkeziyle yaptıkları resmi yazışmalar, halkın dilek ve şikâyetlerini, mahalli idarelere ait hukuki düzenlemeler olarak kabul edilen ferman ve hükümleri, en önemlisi de ait olduğu yerin siyasi, sosyal, iktisadi hayatını yansıtan mahkeme kararlarını ihtiva eden bu sicil defterlerini incelemeyen, Osmanlı Devleti'nin siyasi, idari ve sosyal tarihini hakıyla ortaya koymak mümkün değildir.¹³

Bu defterlerde siyasi, sosyal, iktisadi, idari, askeri ve hukuki kurumlar hakkında çok önemli tarihi bilgiler içerir.¹⁴ Bu bilgilerin tam olarak ortaya çıkarılabilmesi için belgelerin tek tek incelenmesi ve okunup değerlendirilmesi gerekmektedir. Bunun için şer'iyye sicillerin bir merkez toplanarak, derli toplu olarak katalogunun çıkarılması, hangi dönemleri kapsadığını çalışmaların kontrol edilmesi gerekmektedir.¹⁵

3. Şer'iyye Sicillerinin Muhtevası: Şer'iyye sicillerinde yer alan kayıtları, kadı tarafından verilen hükümler, her hangi

¹⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı, 3. Baskı, TTK yay., Ankara 1988, s. 109

¹¹ Mehmet Âli Aydın, Türk Hukuk Tarihi (Genişletilmiş 2. Baskı), Beta Basım yay., İstanbul 1996, C. XIX, s. 352.

¹² Akgündüz, a.g.m., s. 19.

¹³ Akgündüz, a.g.e., s. 12.

¹⁴ Nuri Köstüklü, Yalvaç'ta Aile (1892-1908), Konya 1996, s. 13

¹⁵ Ali Aktan, Osmanlı Paleorafyası ve Siyasi Yazışmalar, OSAV yay., İstanbul 1995, s. 175-176

bir hadiseyi, bir şahadeti ve bir hibeyi resmîyete geçirilmesi istenen bir hususu ihtiva eden belgeler, devlet merkezinden gelen çeşitli yazılar şeklinde tasnif etmek mümkündür. Bu genel tasniften yola çıkarak, şer'iyye sicillerinde yer alan belgeleri şu şekilde sıralanabilir:

1. Merkezden gönderilen her türlü ferman, berat ve mektuplar,

2. Ümera denilen mahalli yöneticilerin (Beylerbeyi, vali, sancakbeyi, mutasarrıf, mütesellim vb. görevliler) çeşitli konularda sancak ve şehir sorunlarını çözmek için yayınladıkları buyuruldular ile bunların icraatlarını gösterir kayıtlar,

3. Kadıların çeşitli konularda merkeze gönderdikleri ilanlar ile şehir yönetiminde kişi yada kurumlar arasında doğan anlaşmazlıkları çözümlemek için verdikleri hüccetler,

4. Şehrin mahalle listeleri, dinî ve sosyal yapıların inşası, bakım ve tamirlerinin yapılması, şehirde yürütülen imar faaliyetleri, imar işlerinde kullanılan inşaat malzemelerinin çeşit ve fiyatları ile ilgili vesikalar,

5. Şehir nüfusunu nüfusun ırkı ve dini yönden ayrımını, bu nüfusun zaman zaman maruz kaldıkları hastalık ile tabii afetleri anlatan belgeler, evlenme, boşanma, kız kaçırma, mehir bağlama, alım-satım, mukavele ve kefalet senetleri, hırsızlık, kalpazanlık, yaralanma ve öldürme ile ilgili belgeler,

6. Şehirdeki esnaf grupları, bunların meslekleri ile ürettikleri malların çeşitleri, çarşı ve pazarda satılan malları narh listeleri, usta ve ırgat yevmiyeleri ile ilgili kayıtları,

7. Sancak ve şehir halkından toplanan vergi miktarları, bu vergilerin toplanmasında kullanılan avârızhaneler ile ilgili belgeler,

8. Altın ve para meseleleri ile çeşitli eşya kayıtlarını gösteren kayıtlar,

9. Ölen kişilerin meslekleriyle mal varlıklarını gösteren tereke kayıtları, bu kayıtlarda yer alan etnografik eşya listeleri¹⁶. Şer'iyye sicillerinde mevcut kayıtları göz önüne alınırsa, şu türden belgeleri sıralamak mümkündür; *Ferman ve emirler, hüccet, ilâm, berât, temessük, narh defteri, muhasebe defteri, tevzi defteri, buyruldu, telhis, sukka, müzekkire, tereke, arzuhal vakfiye, ilmühaber ve dua* "kayıtları bulunmaktadır"¹⁷. Bu defterlerde kadı veya naiblerin verdikleri kararların yazıldığı kısma *sicil-i mahfuz*, merkezden gelen her türlü emrin yazıldığı kısma da *sicil-i mahfuz defterlu*, denirdi ki bütün bu kayıtları da mahkeme görevlilerinden olan *mukayyid* tutardı. Bu şekilde oluşan "*kadı sicili*", "*kadı defteri*", "*sicil-i mahfuz*" veya "*sicil*" de denilen defterlerdir. Sicillerde kullanılan yazılar; rika ve çeşitleri, *talik, talik kırması, hurda talik, nes tâ'lik* ve çeşitleri, *sülüs, sülüs kırması, divani* çeşitleri ve pek nadir olarak da

¹⁶ Yılmazçelik; a.g.m., s. 42. Özdemir, a.g.m., s. 192.

¹⁷ Kütükoğlu; a.g.e., s. 197, 206, 214, 233, 295, 300, 303, 359. 565 Numaralı Karahisar-ı Sahib Ser'iyye...

siyakattır. Bu siciller XVI. yüzyılın son senelerinden başlayarak XIX. yüzyılın sonlarına kadar gelen ve en az dört asırlık tarihe ışık tutan, Türk tarihinin ana kaynaklarından¹⁸. Bundan dolayı her vilayet ve kazâ merkezlerindeki mahkeme sicilleri, o bölgenin en güvenilir tarihi kaynaklarından sayılmaktadır.

4. Şer'îye Sicillerini Oluşturan Belge Çeşitleri

4.1. Kadılar Tarafından Kaleme Alınan Belgeler

Şer'îye sicillerindeki kayıtların da % 90'nı bu guruba giren belgeler teşkil etmektedir. Bu sebeple konuyla ilgili belge çeşitlerini daha yakından tanımak ve fonksiyonlarını bilmek gerekir. Aksi takdirde şer'îye sicillerindeki kayıtların mana ve maksadı da tam olarak anlaşılamaz.¹⁹

4.1.1. Hücetler

Şer'îye sicillerini oluşturan en önemli defterlerden biridir. Arapça kökenli bir kelime olup, delil, sika sened veya fiilin sübutuna medar olan nesne anlamına gelir.²⁰ Sözlükte delil ve bir fiilin sabit olduğuna vesile olan demektir. Osmanlı hukuk terminolojisinde ise hüccetin iki manası mevcuttur. Birincisi; şahitlik, ikrar, yemin veya yeminden nükûl gibi bir davayı isbat eden hukukî delillere denir. Bu manada beyyinenin müradıdır. Bu mana konumuzla doğrudan ilgili değildir. İkincisi, şer'îye sicillerindeki manasıdır. Kadının hükmünü (kararını ihtiva etmeyen, taraflardan birinin ikrarını ve diğerinin bu ikrarı tasdikini havi bulunan ve üst tarafında bunu düzenleyen kadının mühür ve imzasını) taşıyan yazılı belgeye hüccet denir.²¹

Hüccetlerin başında mutlaka, hüccetin düzenlendiği mahkemenin bulunduğu şehir ismi yazılır. Mahkemenin bulunduğu şehir “*mahrusa*”, “*mahmiye*” veya “*medine*” kelimelerden biri olarak yer alır.²²

4.1.2 Müraseleler

Arapça kökenli bir kelime olup haberleşme, mektuplaşma, kadı mektubu²³ anlamındadır. Kadılar tarafından bir husus hakkında yazılan resmi kâğıtlara mürasele denir. Şer'îye sicillerinde ise kadının kendine denk veya aşağı makamlara yazdıkları resmi yazılar için kullanılır.

Kadılar yazılı belgeler dışında bazı resmi yazışmalarda da bulunabilirler. Meselâ merkezden gelen bir ferman veya buyurultu üzerine, herhangi bir sanığın yakalanması için mahallin voyvodasına veya kethüdasına resmi bir yazı yazabilirler. İşte şer'îye sicillerinde yer alan kadının kendisine denk veya daha aşağı rütbedeki şahıs yahut makamlara hitaben

¹⁸ Salih Akyel; “1831-1837 (H 1247-1252) Tarihli Eğin Ser'îye Sicilinin Tanıtımı Ve Fihristi”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.14, S.1, Elazığ,2004, s.219-229.

¹⁹ Akgündüz, a.g.m., s. 27.

²⁰ Mübahat S. Kütükoğlu, **Osmanlı Belgelerinin Dili**, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 1994, s. 350.

²¹ Akgündüz, a.g.m., s. 28.

²² Akgündüz, a.g.m., s. 29.

²³ Ferit Develioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın yay., Ankara 1988, s. 732.

kaleme aldığı yazılı belgelere mürasele ve çoğulu olar müraselat adı verilmektedir.²⁴

4.1.3. Ma'ruzlar

Kelime anlamı olarak arz edilen şey anlamındadır. Kadı tarafından kaleme alındığı halde kadının kararını ihtiva etmeyen ve sadece kadının icra makamlarına idari bir durumu arz ettiği yazılı kayıtlara veya halkın icra makamına yahut kadıya hitaben yazdığı şikâyet dilekçelerine de denir.²⁵ İkincisi de ilamların birçoğu icra makamına hitaben yazıldığından ilamlara da ma'ruz denilmektedir.²⁶

4.1.4. İ'lamlar

Kelime anlamı, bildirme, anlatma olan i'lam Arapça kökenli bir kelimedir. Hukuki olarak ise bir davanın mahkemece nasıl bir sonuca bağlandığını gösteren belgedir.²⁷ Kadının herhangi bir mesele hakkında yaptığı tahkikatın kendi imzası altında merciine veya vaki suale cevaben arz eylemesine denir.²⁸ İ'lam belgelerini diğer Şer'îye kayıtlarından ayıran en önemli özelliği, hâkimin verdiği kararı ihtiva etmesidir.²⁹

4.1.5. Vakfiyeler

Arapça kökenli bir kelime olup, durdurmak, alıkoymak anlamına gelir.³⁰ Vâkıf, bir kimsenin maddi imkânlarını karşılık beklemeksizin dini veya sosyal bir amaç için başkalarının hizmetine sunmasıdır. Vakfiye ise vâkıf edilen şeyin vasıflarını ve vakfedilme şartlarını içeren, kadı tarafından tasdik edilmiş belgedir.³¹

4.1.6. Terekeler

Ölen kişinin hayatta iken, sahip olduğu her türlü özel eşyaları, taşınır-taşınmaz menkul, gayrimenkul vb. her şeyidir³². Bu değerlerin hepsi kişi vefat ettikten sonra kadı tarafından sicil defterine veya tereke defterine işlenir. Bunlar yine kadı ve şahitler huzurunda mirasçılara pay edilir. Küçük yaşta çocuklar varsa bunlara vasi tayin edilir.

4.2. Başka Makamlardan Gönderilen Belgeler

Şer'îye sicillerindeki belgeler, sadece kadılar tarafından kaleme alınan ve yukarıda zikredilenler değildir. Zira merkezde ve özellikle taşrada herhangi bir beylerbeyine yahut eyalete veyahut sancak veya kazaya merkezi idare tarafından gönderilen ve hüküm denilen yazılı emirlerin çoğunluğunu hep kadılara hitaben yazılmıştır.³³ Merkezden gelen bu belgeler, sicillere kayıt edilirdi.

²⁴ Akgündüz, a.g.m., s. 45.

²⁵ Akgündüz, a.g.e., s. 37.

²⁶ Akgündüz, a.g.e., s. 38-39.

²⁷ Kütükoğlu, a.g.e., s. 345.

²⁸ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 108.

²⁹ Akgündüz, a.g.e., s. 29.

³⁰ Hüseyin Uslu, **İslam Müesseseleri Tarihi**, Gonca yay., İstanbul 1985, s. 258.

³¹ Kütükoğlu, a.g.e., s. 359.

³² Öztürk, a.g.e., s. 27.

³³ Akgündüz, a.g.m., s. 45.

4.2.1 Padişah'tan gelen Emir ve Fermanlar

Bunları iki grupta toplamak mümkündür. Birincisi padişahın İslam hukukunun tanıdığı yasama yetkisine dayanarak ve icra kuvvetinin başı olarak kaleme aldığı ferman ve beraatlardır. Bunlara hüküm de denir. İkincisi de padişahın bireylere yönelik vazife tevcihi tımar, ticaret beratı vb. konulara ilişkin kaleme alınan ferman berat ve niyanlar vardır. İşte bu ferman, berat ve nişanlar mutlaka şer'îye siciline kayıt ediliyor.³⁴

4.2.2. Sadrazam, Beylerbeyi ve Kazaskerden gelen Buyrulduklar

Türkçe “buyurmak” masterından yapılmış bir isim olan buyruldu, Osmanlı diplomatîğinde sadrazam, vezir, defterdar, kadıasker, kaptan paşa, beylerbeyi vs. yüksek rütbeli vazifelilerin, kendilerinden aşağı mevkilerde bulunanlara gönderdikleri emirler için kullanılan bir terimdir.³⁵

Osmanlı Devleti'nde padişah'tan sonra Şer'î ve kanuni hükümleri icra ve takip ile görevli olan makam, padişahın bir nevi mutlak vekili bulunan sadrazamlardır. Sadrazamlar padişahın emrine dayanarak, bazı hususları kadılara hatırlatabilirler.³⁶ Bu belgeler kadılar tarafından tutulmayan, ancak kadılara hitaben gönderildikleri için kayıt edilen belgelerdir.³⁷

4.2.3 Tezkereler

Sözlük anlamı “hükümetten alınan izin belgesi” dir.³⁸ Kadıların dışındaki makamların, kendileri dışındaki altta veya dengi makamlara yazdıkları resmi bir konuyu içeren belgelere tezkere denir. Ayrıca aynı şehirde bulunan resmi daireler arası yazışmalar da tezkere olarak geçer.³⁹

Şer'îye sicillerinde yer alan birinci manadaki tezkereler, başta sadrazam olmak üzere yüksek devlet memurlarının özel kalem müdürü demek olan tezkereciler tarafından kaleme alınır. Meselâ Anadolu Defterdarlığına bağlı maliye kalemlerinden olup Anadolu Eyaletindeki mali hükümlerin kaleme alan makama Tezkire-ı Ahkâm-ı Anadolu denirdi.⁴⁰

4.2.4. Temessük

Miri arazide, tasarruf hakkı sahiplerine yetkili makam ve şahıslar tarafından verilen tasarruf belgesine denir. Miri arazide satış ve devir durumunda zeamet ve tımar sahipleri ya da daha sonraları mültezim ve muhasıllar tarafından reaya denilen kimselere verilen tasarruf belgesidir. Temessük daha sonra yerini tapuya bırakmıştır.⁴¹

³⁴ Akgündüz, a.g.e., s. 57.

³⁵ Kütükoğlu, a.g.e., s. 197.

³⁶ Akgündüz, a.g.m., s. 46

³⁷ Murat Fidan, “H 1167-1169 (M 1753-1755) Tarihli Adana Şer'îye Sicili”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya 1996), s. 8.

³⁸ Develioğlu, a.g.e., s. 987.

³⁹ Akgündüz, a.g.e., s. 46.

⁴⁰ Akgündüz, a.g.m., s. 46.

⁴¹ M. Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II**, MEB yay., İstanbul 1983, s. 453.

Bolvadin Kazası Naibi Mustafa Said Efendi'nin tayin emri

Bolvadin Şer'îye Sicil Defteri: H 1298/M 1881 tarihli defter 350 sayfadır. 180 belge vardır.

İzzet-meâb Şer'at-nehâb rebeğa-taves naîbi devriye müderrislerine mükremetlü Mustafa Said Efendi

Beâde 'l-tehiyetü 'l-vafiye İnha olunur ki:

*Hü d a v e n d i g â r
Vilayet-i Celilesi
d a h i l i n d e
kâin Bolvadin
Kazası'nın umur-u
âhkâm-ı şer'îyyesi
işbu bin iki yüz
doksan sekiz senesi
Receb-i Şerifi'nin
yirmi beşinci
gününden itibaren
zat-ı hazreti
fetava-hanenin
intehab ve tercih
buyurduklarına
ve Nezaret-i*

'ammekar binâen tarafımızdan cenab-ı şerefinize ihale ve tefviz olunmuşdur. Gerekdir ki kaza-i mezkûreye yevm-i mezburdan b'l-nihaye zabt idüb beyne'l- ihale-i icra-i ahkâm-şer'i âliyede sa'i gayret ve vuku'aya feta olan muhalefete muta-i askeriyenin mucib tahrir olanlarını tahrir ve terkim ve beyne'l-verese bi'l- farizati 'ş-şer'îyye tevzi' ve taksimi hususda itmam derukte birle caret-i şer'ate ehemmiyetinden sermave tehrafe cevaz göstermeyesiz ve's-salam.

Es-Seyyid Seyfeddin el-kadî 'l-asker Anadolu

4.BOLVADİN ŞER'İYYE SİCİLLERİNİN BELGE ÖZETLERİNDEN ÖRNEKLER

SIRA NO	BELGE NO	BELGE ÖZETLERİ
1		Bolvadin Şer'iyye siciline başlanıldığına dair 25 Recep 1298/ 30 Mayıs 1881 tarihli dua kaydı.
2		Bolvadin Kazasına kadı olarak Mustafa Sait Efendi'nin atandığına dair 25 Recep 1298/ 30 Mayıs 1881 tarihli Anadolu Kazaskeri Seyyid Seyfettin'in atama emir
3	1	Hüdavendiğar Vilayeti Celilesi dâhilinde Karahisar-ı Sahip Sancağı kazalarından Bolvadin kazasına tabi Gölkarabağ(Büyük Karabağ) karyesi sakinelerinden Ummahan binti Ali'nin 8 Şevval 1298 tarihli davası
4	2	Bolvadin Kazasına tabi' Dere karyesi ehalisinden Güllü oğlu Musa'ya ait 29 Ramazan 1298 tarihli alacak davası
5	3	Karahisar-ı Sahib Sancağı dâhilinde Bolvadin kazasına tabi' Cedid karyesi ehâlisinden iken bundan vefat iden Mecik oğlu Mehmet bin Hüseyin'e 8 Şevval 1298 tarihli ait veraset davası
6	4	Bolvadin kazası mahallatından Erkmen Mahallesi ehalisinden olup bundan akdem vefat iden Arap Ali oğlu Nebi bin Ali ibn-i Abdulah'ın 8 Şevval 1298 tarihli terekesi
7	5	Bolvadin kazası mahallatından Hisar Mahallesiinde sakin işbu bâisü'l-kitab Bazband oğlu Abdülkadir bin Hasan'ın 8 Şevval 1298 tarihli ait dava
8	7	Bolvadin kazası mahallatından Erkmen Mahallesi ehalisinden iken bundan akdem vefat iden Hacı Ali oğlu Ahmet bin Ahmet'in veraset-i zevce-i münkühe-i metrukesi Nebiye binti Abdurrahman'a ait 8 Şevval 1298 tarihli tereke
9	8	Karahisar-ı Sahip Sancağından Aziziye kazasına tabi' Bademli karyesi ehalisinden el-Hac Abdülkadir oğlu el Hac nam kimesne Bolvadin kazasındaki 8 Şevval 1298 tarihli dava
10	9	Bolvadin kazası Kestemet Mahallesiinde sakin asakir-i redif mülazımlarından iş bu bâisü'l-kitab Mülazım Ahmet Efendi ibn-i Rıza'ya ait 20 Zilkade 1298 tarihli dava
11	10	Karahisar-ı Sahip Sancağına merbut Bolvadin Kazasına mülhak Çay nahiyesinin Aşağı Mahallesi ehalisinden Hafız oğlu Mustafa ibn-i Mehmet 'e ait 21 Zilkade 1298 tarihli dava
12	43	Fi'l-asıl Aydın Vilayeti celilesi dahilinde Medine-i Manisa ehalisinden olup, Bolvadin Kazası'nın Kestemet Mahallesiinde kâin Yakupzade el-Hac Ali Ağa'nın kârhaneinde misafir iken iş bu sene-i haliyede Zilhicce-i şerifin on beşinci günü vefat iden Tire Kazası naibi el Hac Abdülkerim Efendi ibn-i Osman Efendi ibn-i Abdülkerim'in terekesi
13	36	İkinci Ordu-yu Hümayun –Nizamiye 15 alay 3 taburunun 4 bölük neferanından Hüdavendiğar Vilayet-i Celilesine tabi'Karahisar-ı Sahib Sancağı kazalarından Bolvadin kazası kurasından Kurucaova karyesi ubndan akdem vefat iden Arslan oğlu Hasan bin Mehmet ait tereke
14	98	Karahisar-ı Sahib Sancağına merbut Aziziye kazasına tabi' Bayat karyesi ehalisinden arz-ı hal iden tekkenişin Ali bin İsa Bolvadin mahkemesinde meclis-i şer'iyesine sunduğu 8 Zilhice 1299 tarihli ma'ruz
15	120	Hüdavendiğar Vilayet-i Celilesinin dahilinde Karahisar-ı Sahib Sancağı'na merbut Bolvadin kazasına tabi'Karamık karyesi civarında civarında Devederesi ismi lie tesmiye kılınan karyedeki caminin 5 Rebiü'l-Evvel 1300 tarihli vakfiye

5.BOLVADİN ŞER'İYYE SİCİL KAYITLARINDAN ÖRNEKLER

Numara:27

Bolvadin kazasına tabi' Hamidiye karyesi muhacirlerinden iken bundan akdem vefat iden Serdar oğlu Emir bin Mustafa beade'l- ebniya veraseti sağır oğulları Osman ve Murad ve sulbiyete sağire kızları Nadide ve Esmaya münhasıra olduğu bi'l-ihbar –ı inde'l-şer'i zahir ve nümayan olduktan sonra sağiran-ı mezburanın vakt-i reşid ve raddelerine değin tesviye-i umurlarına keyl-ı şer'-i şerif bir vası nasb ve ta'yin olunması ehem ve'l lüzum olmağla sakiran-ı mezburanın her vechile umurlarına tesviyeye kadar işbu bâisü'l-kitab Hasan oğlu Mestan bin Hasan dahi nasb ve ta'yin kılındı ve taleb ma'rifet ve ma'rifet-i şerifle tahrir ve beyne'l-verese tevzi' ve taksim olunan tereke müteveffa-i mezburun terekesine ati zikr ve beyan olunur. 16 Cemaziyel-Evvel 1307

Mülkü menzil	bakır kab	döşek- yorgan-yasdık	döşeme
-----	3 aded-	-	1 aded
100	15	20	11
Temir orak	temirorak	şezak	alak
2 aded	1 aded	-----	1 aded
5	2 kuruş 20 para	6	4
Sayçak	düğün	sahan	duzak
2 aded	1 aded	1 aded	1 aded
2	5	4	1

Defterin sağladığı bu verilerden hareketle Şer'iyye Sicillerinin ekonomik, sosyal, kültürel, idari, dini ve etnik olarak birçok orijinal bilgiyi içerisinde barındırdığı ve mahalli tarihin yanında, tarihin her alanını ilgilendirdiği gözler önüne çıkmaktadır. Bu konuda yapılmış çalışmaların nitelikli eserlere dönüştürülmesiyle mahalli tarih yönünden var olan eksigimiz tamamen olmasa da tamamına yakın kısmı kapanmış olacaktır.

İşgal Yıllarına Dair Bir Öykü

HASRET

Metehan SECKİN

- Nineyin! Malımız biteydi, hiçbir şeyimiz kalmayaydı da babalarımız kesilmeyeydi. Dedi ve eski yaraların tekrar kanamasından husule gelen büyük bir ıstırap ile derin derin göğüs geçirdi. Küçüktür yavrularının neşe ve... harman yerlerinde şirin pınarının soğuk suları içinde türkü ve şarkı ile geçecek o tatlı günlerini: On dört aydan beri devam eden Yunan işgalinde yokluk ve yoksulluk içinde elem ve kederle meşbu hislerle geçirmişti. On dört aydan beri yavrucuk karnı acıkınca, kömürler içerisinden bir dilim ekmek aramış, su içeceği zaman eğrilmiş paslanmış teneke maşrapasını annesinin gözyaşlarından doldurmuştu. Gece barınacağı ev, nasılsa yıkılmadan kalan duvar kovuğu, örtüneceği de rüzgârın götüremediği sıcak yangın külleri olmuştu. Köyleri yanmış, eşyaları yağmalanmış, gençler dul, çocuklar öksüz kalmıştı. Topraklarımıza medeniyet getiren Yunan sürülerinin Kale görünmez ve Akçeşme önünde mitralyözle katliam ettikleri Deper erkeklerinin kanlarına Kalecik dağlarının dereleri ve namusları kirlenen ihtiyar annelerin, genç nişanlıların gözyaşları karışmıştı. Mini mini yavrular gündüzleri anne ve babaları tarlada çift sürerken toprakla oynayacağı, küçük kardeşi ile boğuşacağı yerde şimdi yabancı köylerde Kalecik dağlarında nafakalarını temin için kızgın güneş altında ot toplamakla geceleri mesut yuvalarında da şakrak kahkahalar işiteceği yerde annesinin boğuk hıçkırıklarını nenesinin kesik iniltilemini dinlemekle imrar ediyordu.

Bir sabah bütün köy halkı topların dehaş gü-rültülerini, Allah Allah nidalarını işitilir yarım saat sonra gözlerine inanamıyorlardı. Zümrüt gibi yeşillikleri ile meşhur olan köyleri asırlardan kalmış harabezara çeviren Yunanlılar artık gitmişlerdi, onların ıslık çalarak homurdanarak gezdiklerini artık görmeyeceklerdi. Yumurta ve tavuk bulma korkusu artık kalmamıştı fakat o katil sürülerin yaktığı köy halkı daha siyahtı. O zalim kavimlerin döktüğü kan henüz kurumamıştı. Çocuklar onları görmeyeceklerini düşündükçe mesrur, köylerini gördükçe mahzun yine harman yerlerinde oynuyorlardı.

Tam yanlarına varmışım. Etrafımda masum tebesümleriyle bir halka teşkil ettiler. Hayran hayran kimi bana kimi de velespite bakıyorlardı. İçlerinden biri

- Nerden geliyon...

Dedi ve artık ondan cesaret alan diğerleri

-Üstünde nasıl duruyon, düşmen mi? Gibi sualler soruyorlardı. Birdenbire dost olmuş konuşmağa başlamıştık, bir aralık:

Köyünüze ne oldu? Dedim. Etrafımda bir halka gibi dizilen çocukların çehreleri birdenbire değişti. Bir müddet sustuk. Gözlerinden hepsinin de büyük bir buhran içinde olduklarını anlıyordum. Acılarını tazeleyen bu suali sorduğuma pek defa pişman oldum çocukları hepsi susuyor ve yutkunuyorlardı. Kalplerine inen yakıcı yaşların hararetini bu yutkunmalarla teskin ettiklerini zannediyordum. Bilmeden ağzımdan çıkan kelimenin bunları nasıl müteessir ettiğini düşünüyorum ve kendimi kabahatli gibi görüyordum. Artık orada duramayacaktım kaçıp uzaklaşmak istiyordum. Halktan kurtulmak için azıcık kımıldadım onlar hiç hareket etmiyorlardı. Birdenbire titrek bir ses:

-Düşman yaktı.

Diye mırıldandı. Tam sağ tarafımdan geliyordu. Hemen döndüm, sarışın birisi söylüyordu:

-Düşman yaktı. Yunan'ın girdiği gün av tüfenkle-riyle muharebe ettik de ondan.

Diyordu karşıdaki ilave etti:

-Köyü yaktı babalarımızı, babalarımızı amcalarımızı topladı ta ilerde (Akçeşme) önünde (Kale görünmez) de mitralyözlerle öldürdü, kesti.

Ah yarabbi, bu facialara şahit olan karşımda gördüğüm yedi sekiz yaşlı çocuklar mıydı diye düşünürken müddet-i ömrümde hiçbir zaman unutamayacağım bir ses:

Nineyin malımız biteydi, hiçbir şeyimiz kalmayaydı da babalarımız kesilmeyeydi!!

Buezici, harapedici söz altında artık bitmişim birda-kikadahakalmayakudretim kalmamıştı. Beynimde müt-hiş fırtınalar kopuyordu. Yurt muhafazası endişesiyle kendilerinden geçen bir küme halka böyle gaddarane reva görülmüş artık kimsiz yamsesiz, yurtsuz yuvasız kalan yetim ve öksüz yavruları düşündükçe uğultudan hiçbir şey işitmiyor ve hiçbir tarafa bakmıyordum. Sendeleyerek oradan uzaklaştım. Köyden mümkün olduğu kadar süratle uzaklaşmağa çalışıyordum. Başım dönüyor ayaklarım birbirine dolanıyordu.

Bütün benliğime hakim olan bu cümle hala kulaklarımda uğuldar.

-Nineyin malımız biteydi, hiçbir şeyimiz kalmayaydı da babalarımız kesilmeyeydi!]

Muallim: Şefik

Muallim Şefik, Küçük Hikaye: Hasret, Afyonkarahisar'da Nur, nr.I, (1 Mayıs 1340-27 Ramazan 1342)

[1 Mayıs 1924] s.5,6

37

AYNAYI HATLA BULUŞTURAN USTA ÖMER KUREŞ

Ömer Kureş Usta (Fotoğraf Ülkü Küçük Kurt, 2015)

Ülkü KÜÇÜKKURT¹

Cam, hayatımızın vazgeçilmez bir parçasıdır. Yarı ve tam saydam özelliği ile binaların gün ışığı ile aydınlanmasını sağlayan, yiyecek, içecek muhafazası için uygun yapıya sahip olan cam, şekillendirilmeye ve renklendirilmeye müsait olmasıyla sanatsal anlamda önem taşır. Cam ani soğutulmuş alkali ve toprak alkali metal oksitleriyle, diğer kimi metal oksitlerin çözülmesinden oluşan, akışkan bir malzeme olup ana maddesi (SiO_2) silisyumdur.²

Bilinen en eski el sanatlarından olan cam yapımının, ne zaman başladığını bilemiyoruz. Bazı araştırmacılar, seramikteki sırlama tekniğini cam yapımının ilk aşaması olarak değerlendirir. Cam yapay üretime gelmeden önce, Paleolitik dönemde doğal bir cam olan obsidyen çeşitli malzemelerin yapımında kullanılmıştır. Arkeolojik buluntular, cam yapımının büyük olasılıkla MÖ 3000 sonlarına doğru Mezopotamya'da, Bronz Çağ'da meydana geldiğini belgeler. Bu buluntular daha çok boncuklar, fayanslar ve seramiklerde kullanılan, sır üretimi ile ilgilidir.³

Afyonkarahisar İlinin, Emirdağ ilçesine 13 km uzaklıkta bulunan Amorium antik kentindeki kazılarda, önemli

¹ Araştırma Görevlisi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Sanatlar Bölümü. ukkurt@aku.edu.tr

² <https://tr.wikipedia.org/wiki/Cam>

³ B. Yelda OLCA YUÇKAN, "Cam Tarihine Genel Bir Bakış", Anadolu Sanat Dergisi, sayı:19, syf.100, 2008

Ömer Kureş Usta'nın ilk tasarımı ve uygulaması olan "Sultan Ahmet Camisi". Ebad: 100x70cm. Yapım Yılı: 1986 (Fotoğraf Ülkü Küçük Kurt 2015)

miktarda Bizans dönemine ait cam parçaları bulunmuştur. Bunlar kaplar ve pencere camlarıdır. Ayrıca, dikkate değer miktarda bilezik parçalarının bulunması, burada yerel bir cam endüstrisinin varlığını ortaya koymaktadır.⁴

Ayrıca C.S. Lightfoot'un, 1989 yılında yayınlamış olduğu, Afyon Müzesi Cam Eserler Kataloğu'nda, (BAR International Series, Ankara 1989) Afyonkarahisar Müzesi'nde korunan Çavdarhisar'da bulunmuş MÖ 301 yılına tarihlendirilen bir cam fiyat listesinden bahseder. Bu fiyat listesi Afyonkarahisar Müzesi'nden Kütahya Müzesi'ne nakledilmiştir.⁵ Bu bulgular bize Afyonkarahisar'da cam üretiminin çok eskilere dayandığını göstermektedir. İlk önceleri ihtiyaç sebebiyle üretilen cam, zamanla estetik kaygılarla teknik ve artistik anlamda gelişme göstermiştir. Camın bir diğer önemli kullanım alanı aynalardır. Tarihte ilk ayna olarak yine karşımıza obsidyen taşı çıkmaktadır. Bunun yanı sıra metallerin parlatılmasıyla da görüntü yansıtılmaya çalışılmış, modern cam üretiminde genellikle cam levhaların bir yüzü, ince bir gümüş tabakası ile sırlanarak aynalar elde edilmiştir.

⁴ C.S. Lightfoot, "Bizans Döneminde Afyonkarahisar", Afyon Kütüğü, Cilt 1, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayını No:35, Uyum Ajans, syf.119, Ankara 2001

⁵ Ahmet İlaşlı, Arkeolog, Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesi, 2016

Usta çalışırken (Fotoğraf Ülkü Küçükkurt, 2015)

Desen transferinde kullanılan folyolar.
(Fotoğraf Ülkü Küçükkurt, 2015)

Aynaların görüntü yansıtmasının yanında estetik değer kazanmasını sağlayan teknikler bulunmaktadır. Bu teknikler arasında boyama, çeşitli desen transferleri ve kumlama tekniğini örnek olarak verebiliriz. Afyonkarahisar'da bu tekniklerden, kumlama tekniğini aynaya uygulayan ustalardan biri de Ömer Kureş'dir. Uzun çarşıda bulunan Turunç Han içindeki küçük atölyesinde hem Afyonkarahisarlıların ayna ihtiyacını karşılayarak geçimini temin eden hem de içindeki sanat aşkını aynalara işleyen bir ustadır. Aynayı bir sanat eserine dönüştürme fikrine, yaklaşık 1986 yılında bir arkadaşının iş yeri duvarında asılı cam üstüne yaldızla işlenmiş hat yazılı minareleri görmesiyle kapılır. Sultan Ahmet Camisi'ni hat yazı ile tasarlayarak, kumlama tekniğini kullanarak aynaya işlemeye karar verir. Önce caminin kartpostalını inceleyerek işe koyulur. Caminin kubbesinde aynalı yazı denilen çift taraflı Allah (C.C) yazısını, kubbe altına da yine çift olmak üzere Muhammed (SAV) yazısını yerleştirmiştir. Küçük kubbelere dört halifenin adını ayrıca Hasan ve Hüseyin'in adlarını yazar. Caminin dış hatlarını karşılıklı yazılmış "Bismillahirrahmanirrahim" yazısı oluşturur. Tablonun sağ üst köşesinde Allah'ın (C.C.) nurunu simgeleyen güneş şeklinde "Bütün güzel isimler Allah'a aittir" yazısı yer alır. Bütün tabloyu "Esmâül Hüsnâ" çevreler.

Usta bu tabloyla ilgili bir anısını bizlere şöyle aktarmıştır; "Dört yıl önce Sultan Ahmet Camisini ziyaret etmek istedim. İstanbul'a gittiğimde tablo olarak işlediğim Sultan Ahmet Camisi bütün ihtişamıyla karşımda durmaktaydı. İçeri girdiğimde masada Mescid-i Nebi'nin bire bir maketi sergilenmekteydi. Hemen maketin yanındaki mermer duvar boştu. Yaptığım ayna Sultan Ahmet Cami tablosunu, bu duvarın boyutlarına uygun olarak yapmayı hayal ettim. Caminin hocasıyla konuştum ve tablonun yapılması halinde asılacağına dair izin aldım. Duvarı ölçtüm; 250cm x 160 cm olarak boyutları tespit

(Fotoğraf Ülkü Küçükkurt, 2015)

Ölçünün alınması

Ucu bıçaklı yazıcı

Desen transferi

Kesilen folyonun kaldırılması

Desenin oluşturulması

Fay kumu

Rahleler

ettim. Maliyetini hesapladım ve nakliyesini de düşününce maddi olarak bu konuları aşamadım. Bana maliyet konusunda destek olunursa seve seve emeğimi ortaya koymaya hazırım.”

Ömer Usta tasarımına başlamadan önce nasıl bir çalışma yapmak istediğine karar verir. Bilgisayarda yapacağı tasarımı çizer. Eğer manzara ya da portre tarzında bir çalışma yapacaksa ince ayrıntılar dahil olmak üzere çizgileri birleştirerek boyutları ayarlar. Şablonu oluşturur. Bilgisayar ve yazıcı programı olmadan önce usta, işlemlerinin tamamını elle yapmaktaydı. Günümüzde ise bilgisayarda yapılan tasarım, ucu bıçak takılı yazıcıya gönderilir ve transfer banda (Folyo da denilir. Folyo istenirse renkli seçilip yüzeyde kalabilir) yazdırılarak desen kesilmiş olur. Daha sonra desen aynaya aktarılarak, keçeli rahleyle bastırılır. Keçe camı çizmediği için kullanılır. Rahleyle varsa hava kabarcıkları yok edilir. Kumlanacak ya da boyanacak kısımlardaki kağıtlar kazıyıcı yardımıyla kaldırılır. Basınçlı boya makinesi içine boya yerine fay kumu denilen silisli kum konulur. Bu kum, kullanıldıktan sonrada elenerek cam artıklarından uzaklaştırılır ve yeniden kullanılabilir. Kompresör, hava biriktirir ve şiddetli püskürtmeyle açıkta kalan alanların fay kumu ile aşınmasını sağlar. Ayna matlaşarak desen ortaya çıkar.

Büyük bir sevgiyle tasarımlarına ve üretimine devam eden usta, sanatını genç kuşaklara öğretmekten devam ettirmeyi arzu etmektedir. Temmuz 2010 yılı Konya Kule Site zemin katında açtığı “Aynalarda Hat Sanatı” sergisinde tanıştığı, Konya Selçuk Üniversitesi’nde öğretim üyesi olan, hat sanatçısı Yrd. Doç. Hüseyin Öksüz (şimdi Karatay Üniversitesi’nde görevli) hoca, ustayı hat dersi öğrencilerine seminer vermek üzere üniversiteye davet eder. Seminerde gençlerle buluşan Ömer Usta “Tasarladığım hat yazılarını ben, çok sevdiğim aynalara yazıyorum. Bu sanat dalından çok keyif alıyorum. Çalışarak alanımızda başarılı olabiliriz” sözleriyle tecrübe ve duygularını gençlere aktarmıştır.

Kazıyıcı

Aynadaki desenin kumlanması

İnsanoğlunun içinde taşıdığı tasarım sevgisi ve üretme aşkını, Ömer Usta'da aynaya yansımış olarak görüyoruz. Ustanın yapmış olduğu resimler, hat yazılar, portreler onun zanaattan sanata doğru yol aldığının ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Mütevazılığı, çalışkanlığı ile örnek bir usta olan, dükkanı küçük ama gönlü büyük Ömer Kureş'e bilgilerini bizlerle paylaştığı için teşekkür ediyoruz.

Gece, Köprü ve Sultan Ahmet Camisi. Ömer Ustanın bilgisayar desteği kullanmadan önce elle yaptığı bu tasarımında, köprü'nün arka kısmındaki dağlarda "Besmele" ve "Kelime-i Tevhid" yazar. Sultan Ahmet Camisi besmele istifiyle yazılmış, caminin kubbesinde aynalı yazıyla Allah (C.C.), ortasında Muhammed (SAV) yazmaktadır. Tablonun sağında bulunan kuşlar Ashab-ı Kiram'ın isimleriyle oluşturulmuş, batmakta olan ay da "Rızık Allah'tandır" yazmaktadır. Ebat: 100x70cm. Yapım Yılı: 1992. (Fotoğraf Ülkü Küçükkurt, 2016)

Semazenler. Ustanın tasarımında semazenlerin baş, el ve gövde kısmında "Allah" (C.C.), alt kısımda "İşkına" (Aşkına), semazenlerin ayakkabısında Ömer Kureş yazmaktadır. Ebat: 100x70cm. Yapım Yılı: 1986 (Fotoğraf Ülkü Küçükkurt, 2015)

Haz. Mevlânâ. Tasarımda Sikke içinde "Hak Dostu", dışında "Ya Hazretî Mevlânâ" yazmaktadır. Ebat: 25x35cm. Yapım Yılı: 2010 (Fotoğraf Ülkü Küçükkurt, 2016)

Çalışmada; "La ilahe illallah Muhammeden Resulallah" yazmaktadır. Ebat: 100x35 cm. Yapım Yılı: 1992 (Fotoğraf Ülkü Küçükkurt, 2015)

Çalışmada dairevi şekilde yedi defa "Ya Şafi" yazılmıştır. Ebat: Çapı 50 cm. Yapım Yılı: 2010 (Fotoğraf Ülkü Küçükkurt, 2016)

Daire şeklinde 41 tane "Maşa" ortada tek olarak "Allah" yazmaktadır. Ebat: Çapı 62 cm. Yapım yılı: 2010 (Fotoğraf Ülkü Küçükkurt, 2016)

Ayetel Kürsi. Çapı: 62cm. Yapım yılı: 2010 (Fotoğraf Ülkü Küçükkurt, 2016)

Kaynakça

İLASLI, Ahmet. Arkeolog, Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesi, 2016

KUREŞ, Ömer, 1953 Afyonkarahisar Doğumlu, Lise Mezunu, Uzun Çarşı Turunç Hanı İçi 50/2 A

LIGHTFOOT, C.S., "Bizans Döneminde Afyonkarahisar", Afyon Kütüğü, Cilt 1, Afyon Kocatepe

Üniversitesi Yayını, No:35, Uyum Ajans, Syf.119, Ankara 2001

OLCAY UÇKAN, B.Yelda, "Cam Tarihine Genel Bir Bakış" Anadolu Sanat Dergisi, Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Yayını, Syf.100, Sayı: 19, Yıl: 2008)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Cam>

AFYONKARAHİSAR MERKEZ KADIN GİYİMİ

Zeynep GÜRMAN

İnsanların bedeni soğuktan ve sıcaktan koruma şeklinde başlayan giyinme zaman içinde şekillenerek bulunduğu coğrafya özelliklerine göre gelişmiştir. Bu şekillenmelerde kadın giyimi erkeklere göre daha süslü hal almıştır. Türkler önden bağlamalı kaftanlar altına don, başa börk, hotoz ve ayağa çarık giymiştir. Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan bir göçebe kavim olarak Türkler, engin tarihi boyunca çeşitli devletlerle etkileşim içinde bulunmuşlardır ve tarihi boyunca çok zengin bir giyim kültürü yelpazesine sahip olmuşlardır. Anadolu'nun önemli yerleşim yerlerinden olan Afyonkarahisar'da farklı kültürlerle zaman içinde ev sahipliği yapmıştır.

Afyonkarahisar ili ilçeleri ve merkeze bağlı köylerle tamamen farklılıklar göstermektedir. Afyonkarahisar merkez de kadınlar başlarına yazma örtmüş elbise giymişlerdir. Şalvar çoğunlukla iş yaparken giyilen bir iş kıyafetidir. Bütün bu giyime esvap adı verilmektedir. Afyonkarahisar merkez kadın giyimini sınıflandırarak anlatırsak öncelikle başa giyilenlerden başlamak gerekir.

1-Başa giyilenler

1.1.Yazma

Afyonkarahisar merkez kadın giyiminde başa baktığımızda yazma ve namaz örtüleri kullanılmaktadır. Yazma; üstünün desenleri kalemle çizilerek ya da kalıpla basılarak yapılan ve çeşitli amaçlarla kullanılan dokumadır. En eski sanatlardan olan yazmacılığın kökenine ilişkin kesin bilgiler yoktur. Bu sanatın en eski el sanatlarından olan yazmacılığın nereden başladığı konusunda kesin bir kayıt olmamakla birlikte, bu sanatın Hindistan'dan yayıldığını veya Mısır kökenli olduğunu ya da Orta Asya'dan kaynaklandığını savunanlar vardır. Afyonkarahisar il merkezinde yazmalar kenarı iğne oyali olarak kullanılmıştır. İğne oyalı yazmanın ve içindeki çiçeklerin rengine uygun olarak açık ve koyu olarak tek boyutlu işlenmiştir. Yazmaları gelin kızlar çırpı şeklinde otuz yaş üstü bayanlarda düz örterek kulaklarının arkasına sıkıştırmışlardır. Yazmalar elbiselerin renklerine göre örtülmüştür. Afyonkarahisar ili merkezde; günümüze baktığımızda yaşlıların dışında gençler yazmayı örtmemektedir.

Afyonkarahisar merkez kadın giyiminde 1947 yılına ait düğün töreninde Merhum Hatice Şensoy'un yazma örtünmesi Fotoğraf 1'de görülmektedir.

Fotoğraf 1: 1947 yılına ait Afyonkarahisar düğününde önde oturan Hatice Şensoy'un yazma örtünme şekli.
Damat Hayri Şensoy gelin Gayyure Şensoy
Kaynak kişi: Huriye Şensoy (12.12.2015)

1.2.Namaz örtüsü (Yaşamak)

Namaz örtüsü iki değirmi büyüklüğünde tülbentten yapılır (Koçu, 1969:180).Namaz örtüsü de: Başörtüsünün daha çok bir süs eşyası olarak değerlendirildiği eski Türk kültüründe kadınlar "bürünmek" kelimesinden türetilerek "bürüncük" denen ve "yaşurmak" (gizlemek, örtmek) ke-

limesinden türetilerek “yaşmak” diye adlandırılan çeşitli örtülerdir. Afyonkarahisar İli Merkezde de zaman içinde farklı şekillerde örtünmeler oluşmuştur. Kadınların mahalle içinde komşuya geçerken, bakkala, fırına giderken başlarına omuzlarından aşağıya doğru inen namaz örtülerini kullandıklarını bilinmektedir ve yaşmak adıyla anılmaktadır. Namaz kılariken örtülen bu örtüler zaman içinde kadınlar arası Kur’an-ı Kerim okumaları ve mevlütlerde oylar ile marifetlerini gösterme şeklini almıştır. Afyonkarahisar merkez de her gelin kızın çeyizinde günlük, misafirlik ve gezmelik olarak namaz örtüleri işlerinin ağırlığına göre gruplara ayrılmaktadır. Gündelik namaz örtüleri pamuklu kumaşlara hafif iğne oyası, tığ oyası ve mekik oyası yapılırken, gezmelik ve misafirlere verilecek krep ve ipek kumaşlara ağır iğne oyları yapılmıştır. Zaman içinde omuzlardan aşağıya kadar inen namaz örtülerinin küçülerek sadece başı örtme şeklinde kullanıldığı görülmektedir.

2. Bedene Giyilenler

2.1. Bindallı

Anadolu’da “bindallı” adıyla tanınan ve şalvarsız olarak giyilen entariler XIX. yüzyılın başlarında görülmeye başlamıştır. İstanbul’da yapıp kutu içinde Anadolu’da satıldığı için “kutu içi entariler” diye de tanınmıştır. Genellikle kadife seyrek olarak da atlas kumaştan, üzeri sırma işlemeli olarak yapılmıştır. Başa yemeni veya krep örtülüp bele kemer bağlanırdı. Türkiye’nin bütün yörelerine yayılmış bir düğün elbisesidir (Meriç, 2000; 289). Afyonkarahisar merkez düğünlerinde bindallılar giyilmiştir. Elde dikilip işlenen bindallıların belinde gümüş kemerler takılmıştır. 1900’lü yıllarında başlarında dikilen bir bindallı örneği Fotoğraf 2’de görülmektedir.

Fotoğraf 2: 1890’lı yıllara ait bindallı Mor kadife
Kaynak kişi: Şükran Haşcelik (Fotoğraf Zeynep Gürman)

2.2. Entari, Şetari, Elbise

Afyon merkezde kadın giyimi, ekonomik duruma göre değişmektedir. Genel hatlarıyla tam bir şehirli giyimi olup, iş kıyafeti dışında tamamen elbiseler hâkimdir (Meriç, 2000; 220). Ömer Fevzi Atabek’in yazdığı “Afyon Vilayeti Tarihçesi”nde düğün geleneğinden bahsederken oğlan evinin kız evine yaz ise ipekli, kış ise yünlü elbiselik kumaş gönderildiğinden bahsetmiştir (Akkoyun, 1997:231). Afyonkarahisar merkezde elbiselere entari, şetari gibi isimlerde verilmiştir. Afyonkarahisar merkezde yapılan araştırmada elbise giyildiğine dair 1950’li yıllarda Emine Aymergen’in albümünde bağda annesi ve torunları ile çekilmiş bir fotoğraf 3’te görülmektedir.

Fotoğraf 3: Bağ resmi 1960’lı yıllara ait, Afyonkarahisar.
Kaynak kişi: Emine Aymergen

Afyonkarahisar ili merkezde elbiseye entari ve şetari denilmektedir. Entari normal gezmelik elbise iken şetari daha özel günlerde giyilen ipekli kumaşlardan yapılan elbiselerdir. Hazır giyimin bu kadar yaygın olmadığı 1940’lı ve 1950’li yıllarda bu özel elbisesi olanlar, komşuya, akrabalara, tanıdıklarına elbiselerini ödünç verirlerdi. Yanardöner, çiftlik sattıran, gipürlü gibi isimleri olan elbiselerin kumaşların çok pahalı olmasından dolayı herkes diktiremezdi.

587 sayılı (1861–1862 (H 1278–1279)) Afyonkarahisar Şer’iyye sicilinin transkripsiyon ve değerlendirmesinde “Afyonkarahisar merkez giyimi için şunlar yazılmıştır; “incelediğimiz tereke kayıtlarında 98 yerde “entari” kelimesi, 6 yerde de “anteri” kelimesi geçmektedir. Her ikisinin de farklı yazılmalarına rağmen aynı şey oldukları kuvvetle muhtemeldir. Sadece kadınlara mahsus bir giyecek olan “zeyl” de terekelerde adı geçen bir etek türüdür. Yeni bir eteğin ortalama fiyatı 150 kuruştur. Kullanılmış bir adet eteğin ortalama fiyatı 60 kuruştur” şeklindedir. Entarinin 18.yy da kullanıldığını göstermektedir (Sarıyüce, 2009:252).

2.3.Lata, Ceket, Kaftan

Kadife ceketler Afyonkarahisar merkez kadın giyiminde özel günlerde giyilen bir üst giysisi olmuştur. Bu kadife ceketin üstüne aynı kumaştan yapılan ince fes takıldığı, üstüne yazma örtüldüğü, yazmanın ise gümüş veya elmas iğne ile tutturulduğu ve saçlarına da altın takıldığı büyüklerimiz ile yapılan görüşmelerde söylenmiştir. Müze envanter kayıtlarında ise söz edilen cekete fotoğraf 4'te rastlanılmıştır.

Fotoğraf 4: Lata Afyonkarahisar. Arkeoloji Müzesi env.no:1908

XVII yüzyıl ikinci yarısı tereke kayıtlarının incelenmesinde; Afyonkarahisar merkez giyimi için şunlar yazılmıştır.

“Kadınların giysilerine gelince; kadınların muhalle-fatlarında¹ en yaygın olarak yer alan giysi, şaşılacak bir şekilde kaftandır. 16 kadın terekesinden 12'sinde kaftanın yer almasının yanı sıra, sayı olarak da, çeşit olarak da, değer olarak da kadınların terekelerinde giysiler içerisinde en dikkat çekicisi olduğu söylenebilir. Belki de sahip olmak için birbirleri ile yarış ettikleri giysi olarak da kabul edilebilir. Zengin kadınlardan bazılarının terekesindeki kaftan sayısının dokuzaya kadar çıktığını ve kaftanların toplam değerinin 138 kuruşa ulaştığını 841 ve ortalama bir evin fiyatının aynı dönemde yaklaşık olarak 50-60 kuruş civarında olduğunu söylersek sanırım durum daha iyi anlaşılacaktır. Afyonkarahisar Şehri'nin kadınlarının sahip oldukları kaftan çeşitleri; Acem zerbâlî², derâyî³, al, al derâyî⁴, derâyî⁴, kırmızı, alaca derâyî⁵, al kemha⁵, alaca,

¹ Ölen bir kimsenin bıraktığı şeyler

² Altın tellerle, sırma ile karışık dokuma kumaş

³ İran'da dokunan renkli ve kalın bir kumaş ismidir

⁴ Şamda dokunan kadife kumaş

⁵ Altın, gümüş işli ipek kumaş

beyaz, atlas, kırmızı kadife, kırmızı telli hâre⁶, mor atlas, yeşil çiçekli hâre, sim düğmeli, kumaş, yeşil kumaş kaftanlar olarak sıralanabilir. Kaftandan sonra terekelerde rastlama sıklığı olarak ikinci sırada zibun⁷, üçüncü sırada makrama (nakışlı örtü), dördüncü çakşır (şalvar) veya çintiyan olarak geçen şalvar, beşinci sırada gömlek, altıncı sırada çenber (yazma) ve yedinci sırada arakiye (külah) ve saç bağı gelmektedir” (Karazeybek, 2011; 146).

2.4. Öncek (önücek)

Afyonkarahisar merkez giyiminde öncekler kullanılmıştır. Öncek iş yaparken giyilen iş donunun önüne takılan dikdörtgen, yanlardan arkaya bağlanan önlüklendir. Hemen hemen her evde bulunan öncekler günümüzde kalmamıştır. Evde tezgâhlarda dokunulmuştur. Bazı ailelerin bu dokuma öncekler geçim kaynağı olmuştur. Afyonkarahisar ili merkez kadın giyiminde günümüzde kullanılmamaktadır.

Fotoğraf 5: önce ve ayrıntısı Afyonkarahisar merkez müzesi env. 2196 Kalın lacivert yünden dokuma, dokuma üstüne iğne ile atılarak krem rengi yün ipten desen işlenmiş, etek ucu ve yan kenarlarında saçaklar krem rengi ipten yapılmıştır. Ebatı: 56x77 cm. iki dokuma ortadan birleştirilmiştir.

3.Dışa Giyilenler

Dışa her yörede olduğu gibi Afyonkarahisar merkez kadın giyiminde mahrama giyilmiştir. Mahrama: Bazı bölgelerde kadınların sokağa çıkarken manto üstüne örttükleri işlemeli geniş örtü (Ergür, 2002:172). Çarşaf ise baştan örtülen pelerinli, etekli iki parçalı kadın sokak giysisi (Ergür, 2002:46), olarak tarif edilse de Afyonkarahisar merkezde beli büzgülü bitişik iki parçadan oluşan çarşaf giyilmiş ama mahrama adı verilmiştir. 1930'lu yıllarda çekilen Seviye Özsoy'un albümünde bulunan fotoğraf 6'da görülmektedir.

⁶ Dalgalı kumaş

⁷ Kışın içe giyilen pamuklu yelek

**Fotoğraf 6: 1930'lu yıllara ait mahramaya örnek.
Kaynak kişi Seviye Özsoy**

Cumhuriyetin ilanından sonra kadınlara mahramalarını çıkartmaları istenmiş ve hatta Belediye binasının önünden geçen kadınların mahramaları kesilmeye başlanmıştır. Kadınlarda bitişik olan bu mahramalar iki parça yaparak etek ve başa örtülen atkı şekline dönüştürmüşlerdir. Belediyenin önünden geçerken mahramanın üst kısmı omuzlarına toplamışlardır. Daha sonra etek ve üst bezi olarak iki parça kullanılmıştır. Zamanla alt eteğin yerini mantolar almış ama siyah atkı şeklindeki örtüler yine örtülmüştür. Mahramanın yerini siyah manto üstüne yaz ise siyah atkı kış ise kenarı çizgili yün atkılar almıştır. Ama Afyonkarahisar merkez kadın giyiminde günümüzde artık atkı örtülen kalmamıştır. Manto ve eşarplar örtülmektedir. Manto ve siyah atkıya örnek olarak fotoğraf 7'de 1985 yılında nikâh töreninde oturan Ayşe Sivritepe'nin kıyafetinde görülmektedir.

**Fotoğraf 7: 1985 yılından bir nikâhtan görüntü,
Afyonkarahisar kaynak kişi: Necla Yılmaz**

Fotoğraf 8 ve 9'da nikâh törenlerinde bayanların atkı örtükleri görülmüştür. Muhtemelen bu nikâh törenleri kış ayında yapılmıştır. Çünkü atkılar yün atkıdır. Yine fotoğraf 10'daki bir aile fotoğrafı yün atkı örtünmesine örnektir.

Fotoğraf 8: 1940'lı yıllardaki bir nikâh töreninde örtünme şekilleri. Afyonkarahisar, kaynak kişi: Seviye Özsoy

Fotoğraf 9: 1960'lı yıllarda nikâh merasiminde görüntü, Afyonkarahisar 1960'lı yıllara ait Leman-Şükrü Özkuşun çiftine ait nikâh törenindeki bayanların dış giyimlerinde başlarına atkı örtüklerine dair bir görüntü

Fotoğraf 10: Nafiz İplikçioğlu (arkada ayakta) annesi babası ve kardeşleri, Afyonkarahisar kaynak kişi: Şükran Hasçelik

4. İç Giyilenler

587 no'lu (1861–1862 H 1278–1279) Afyonkarahisar şer'iyye sicili'nin transkripsiyon ve değerlendirilmesini yapan Leyla Sarıyüce; Afyonkarahisar merkez giyimi için şunları yazmıştır.

“İçe giyilenler kadın ve erkeklerin kullandıkları iç çamaşırlar arasında büyük farklılıklar yoktur. Belden aşağı giyilen don ve dizlik her iki cins tarafından kullanılırdı. Bu donların kutni, dolama, alaca ve bürümcükten imal edildikleri ve farklı cins ve renklerde çeşitleri bulunmaktaydı. Donun kısa olanına dizlik adı verilmektedir. Araştırmamıza konu olan tereke defterinde aknene dizlik, seveyi diz kabı, al çuka diz kabı, basma diz kabı, çit diz kabı gibi çeşitler bulunmaktadır. İç çamaşırları arasında değerlendirilebilecek bir başka giyecek de maşlahlardır. Maşlah bir zamanlar İstanbullu kadınlar arasında moda olan ve sabahlık olarak kullanılan giyeceklerdir. Maşlahın siyah ve beyaz renkte çeşitleri bulunmaktadır. Maşlahların Bağdat'ta dokunmuş ve gümüş işlemeli olanları 50–60 lira etmekteydi. Üzerinde çalıştığımız. 252 terekede maşlahların ortalama fiyatı 80–150 kuruş arasında değişmektedir. İç çamaşırı olarak belden yukarı zıbbın, içlik-işlik, gömlek ve dikolta da giyilmektedir (Güneş, 2009:252).

4.1.Göynek

Gömlek, iç çamaşırı olarak kullanılan fanile yerine tutan yanları yırtmaçlı, yakalı, kaba bezden yapılmış bir giysi, göynek de denir (Ergür, 2002; 95). Afyonkarahisar

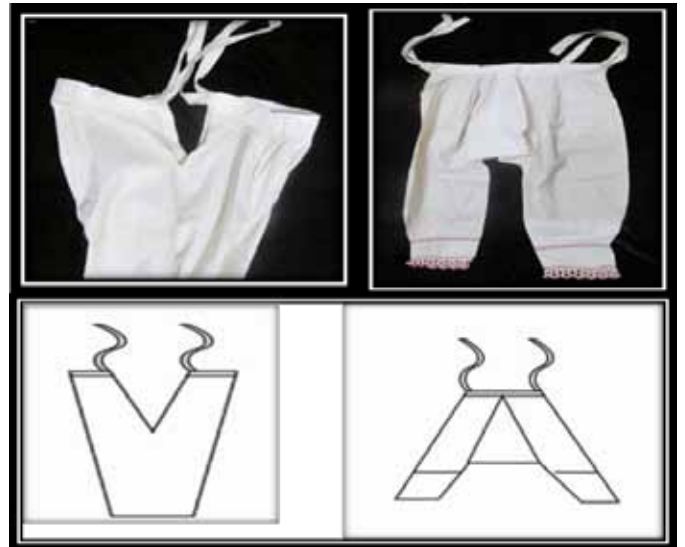
merkez giyiminde iç giysisi göyneklerdir. Evlerde dokuma tezgâhlarında dokunan göynekler yaka ve kol kenarları iğne oyası ile cinsiyete göre süslenmiştir. Fotoğraf 11'de bir göynek örneği görülmektedir. Afyonkarahisar merkezde genellikle her evin sandığında birkaç göyneğe rastlamak mümkündür.

Fotoğraf 11: Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesi Env:3807

4.2.Don

Vücudun belden aşağısına giyilen uzun ya da kısa iç giysisi olarak sözlükte tanımlanan don iç giysisi olarak Afyonkarahisar merkez giyiminde kullanılmıştır. İç donları tezgâhta dokunan kumaşlardan dikilirken daha sonraları patiskadan dikilmiştir. Elbisenin altına iç çamaşırı olarak giyilmiştir. Şükran Hasçelik'in sandığında bulunan fotoğraf :12'de ki bir iç donu Afyonkarahisar merkez kadınların kullandığı iç donlarına örnektir.

Fotoğraf 12: Bayan için hazırlanmış paçası işli iç donu. Yandan, önden görünümü ve çizimleri. Kaynak kişi: Şükran Hasçelikoğlu Fotoğraf: Zeynep Gürman 11.04.2014

4.3.Dikorte

Eteğin altına giyilen ve ışık vurduğunda görünmesi gerekenleri göstermeyen bir giysi türüne verilen ad. Afyonkarahisar merkez kadınları dış giyimine olduğu gibi iç giyimine de önem vermiştir. Askılı boydan diktikleri kıyafetleri elbise içine giymişlerdir. Yapılan araştırmada el emeği olan dikortalar zaman içinde yıprandığından saklanmamış sadece sözde kalmıştır. Sadece Şükran Haşçelik'in sandığında rastlanılan dikorte örnekleri fotoğraf 13'te görülmektedir.

Fotoğraf 13: Yakası dantelli dikolte robasının önden ve arkadan görünümü. Kaynak kişi: Şükran Haşçelikoğlu
40x98 cm boyunda, roba kısmı dantelden örülme
Fotoğraf: Zeynep Gürman 11.04.2014

5.Ayağa Giyilenler

5.1.Çorap

Anadolu'nun her yerinde ayakları sıcak tutmak için yün çoraplar giyilmiştir. Bayan çorapları erkek çoraplarına göre işli ve modellidir. Afyonkarahisar merkezde de kadınlar kışın ayaklarına yün çoraplar giymiş yazları ise ince çoraplar giymiştir fotoğraf 14'te Seviye Özsoy'un 1940'lı yıllarda giydiği çoraplardan örnekler görülmektedir. Bu çorapların kimisinin arka ortası dikişli, kimisinin ise dikişsizdir. Çok sağlam olduğu ve kolay kolay kaçmadığı da söylenmektedir.

Fotoğraf 14: 1940'lı yıllara ait ipek çorap.
Kaynak kişi Seviye Özsoy

5.2.Çarık, yemeni

1936 yıllarında "Afyon Vilayeti Tarihçesi" isimli 4 ciltlik eser Ömer Fevzi Atabek tarafından yazılmıştır. Daha sonra günümüz Türkçesine Yard.Doç.Dr Turan Akkoyun tarafından çevrilmiştir. Ömer Fevzi Atabek'in yorumuna göre

"(H 1364, M 1945) yılında (Karahisar-ı Sahib)'in ve özellikle bulunduğu (kaza ve nahiye) halkının an'anevi ayakkabısı olan ve ortaçağlardan sürü gelen altı gön, üstü telatinden yapılmış yemeniler giyilmektedir. İklimin sert ve yağmurlu, karlı mevsimlerinde yapılan yemenilere kolaylıkla su ve çamur geçmektedir. Bu ayakkabıları takliden kauçuktan yapılmış lastik sanayi meydan almaya başlamıştır. Bu suretle yemenicilik sanatı günden güne kıymetini kaybeder gibi oldu. Yerine göre yemeni ayakkabı giyildiği cihetle (çoğunlukla) kaza ve nahiye ve bunlara bağlı köy ve şehir köyleri için yemenici esnafı yine maharetle ve sebatla ayakkabı yapmakta devam etmekteledir" (Akkoyun,1997;220).

Afyonkarahisar merkezde yemenicilik başlı başına bir sanat olarak yapılmıştır. Günümüzde 2 veya üç ustası kalmıştır. 1950'li yıllarda 20-30 kadar yemeni dükkanı olduğu bir gerçektir. Bir dönemde Osmanlı çizimleri Afyonkarahisar yemeni ustaları tarafından imal edilmiştir. Mestler ve kara lastiklerin imalatından sonra yemeni ve çarık imalatı bitmiştir. Mestlerde elde yapılırken artık fabrikasyon ürünler çoğalmıştır. Ama hala İsmail Eleren küçük dükkânında mes imal etmektedir.

Fotoğraf 15: Mes ustası İsmail Eleren, Afyonkarahisar
Fotoğraf: Zeynep Gürman, 14.12.2015

5.3.Nalın

Ayağa takılan manasına ve nal kelimesinden türetilmiştir. Eskiden terlik ve sandalet yerine kullanılırdı (Şenol, 2013:235). Nalın; Tabanı tek parça tahtadan yapılan ve üsse ayağa geçirilen deri bir tasması bulunan ayakkabılardır (Anonim, 1986:8522).

Giyinmeye ve süse düşkün olan Afyonkarahisar merkez kadınları iş yaparken ve hamamda ayaklarına nalın giymiştir. Nalınlar süslü imal edilmiştir. Hamamda özellikle bu süslü nalınlar giyilmiştir.. Sedef kakmalı, pirinç kakmalı, yanları zilli, oymalı bir sürü çeşidi bulunmaktadır. 1960'lı yıllara kadar her geline kayınvalide tarafından bir çift nalın alınırdı. Hamama düşkün olan Afyonkarahisarlılar gelin kızı gönderdikleri hamam takımının içinde bulunan nalının yerinide artık daha modern markalı terlikler almıştır. Nalın satışı bedestende bir veya iki dükkanda hala yapılmaktadır. Bu nalınlar daha basit süsü olmayan nalınlardır.

Fotoğraf 16: Gürgen ağacından yapılmış bir çift nalın

Afyonkarahisar merkez müzesinde Env.1167

Boyutları:23,5x8,5 cm yükseklik: 6,5 cm, Malzemesi: Tabanı gürgen ağacı, üst atkısı siyah kayış üzerine makine dikişi ile süslenmiş, alt tabanı, topukların yan tarafları kakma telkârî işlemeli Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesinde Env.1171

5.4.Terlik

Terlik; Ev içinde giyilen hafif, tabanı köseleden, üstleri deri, keçe, çuha, kadife sırma ve inci işlemeli; arkası ve yanları tamamen açık ayakkabıdır (Koçu, 1969; 228). Müze envanter kayıtlarında bulunan 17 nolu fotoğraflarda terlikler bir dönem Afyonkarahisar merkez kadınların ayaklarını süslemiştir. Hangi tarihte yapıldığı bilinmeyen bu terlikleri Yemeni Ustası Hüseyin Bodur'a sorulduğunda Antep ve Maraş tarafında imal edilip, Afyonkarahisar'da satıldığını söylemiştir.

Fotoğraf 17: Sırma işle terlik env. no: 2045 Boyutları:27x8,5 Özellikleri: Tabanı gönder deri içi kırmızı, dışı mor kadife üzerine dival tekniği ile sırma işlemi aralarında ise pul serpilmiş. Kaynak: Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesi

Sonuç olarak Afyonkarahisar ili merkezde bayanlar çoğunlukla kaftan, elbise entari giymişlerdir. Tamamen şehirli giyimi olan Afyonkarahisar özel günlerde bindallı, lata gibi giysilerde giyilmiştir. Elbiselere uygun yazmalar örtülmüş ancak günümüzde dünya modası takip edilir olmuştur. Şu anda yaşayan 70 yaş üstü bayanlar elbise ve yazma örtme geleneğini sürdürmektedir. Ama onların arkasından gelen nesil yazma yerine şalları ve hazır yazmaları tercih etmektedir. Şalvar sadece iş yaparken giyilen bir iş elbisesidir ve günümüz merkez giyiminde yerini eşofmanlar almıştır. Etnoğrafya müzesinin olmayışı genel giyimin tarihçesi hakkında bize fikir vermemektedir. Giyilen ve eskiyen kıyafetlerde atılmaktadır. Elllerinde geçmiş yıllara ait giysiler bulunanlar bunları mutlaka bir müzeye bağışlamalı ve envanter kayıtlarına geçmelidir.

KAYNAKÇA

- AKKOYUN, T. (1997). Türk İnkılap Tarihi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon
- Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, (1986). “Nalın”, Cilt: 16, Milliyet Yayınları, İstanbul
- DURAK ŞAHİN, D. (2006). Yüksek lisans tezi, “652 Numaralı Karahisar-ı Sahib Şerhiye Sicili” Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar
- EMİROĞLU, K. (2012). Gündelik Hayatımızın Tarihi, İş Bankası Kültür Yayınları, 1.Baskı, İstanbul
- ERGÜR, A. (2002). Tekstil Terimler Sözlüğü, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul
- KARAZEYBEK, M.(2011). Doktora Tezi, (XVII Yüzyılın İkinci Yarısında Afyonkarahisar Şehri” , Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar
- KAYA, R.(1974), Türk Yazmacılık Sanatı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1.Baskı, İstanbul
- KOÇU, R. E. (1969), Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü, Sümerbank Kültür Yayınları, İstanbul
- MERİÇ, A.(2000). “Afyonkarahisar Müzesinde bulunan Tarihi Kıyafetler Üzerine Bir Araştırma”, V. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, Afyonkarahisar, Afyon Belediyesi, 216-225
- SARIYÜCE, L. (2009). Yüksek lisans tezi, 587 No’lu Afyonkarahisar Şer’iyye Sicili’nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi” Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar
- ŞAHİN, N. (2008). Afyonkarahisar’da Gündelik Yaşam. 1. Basım, Afyonkarahisar Belediyesi, Afyonkarahisar
- ŞENOL, A. (2017). Halk kültürü ve Etnoğrafya Terimleri Sözlüğü, , Özel Matbaası, Ankara

KAYNAK KİŞİLER

- AKDEDE, G. -Ev Hanımı- (2015) “Afyonkarahisar’da Kadın Giyimi” konulu görüşme, 12.12.2015, Afyonkarahisar

- AKKENT, S -Ev Hanımı- (2015) “Afyonkarahisar’da Kadın Giyimi” konulu görüşme, 11.11.2015, Afyonkarahisar

- AYMERGEN, E–Ev Hanımı- (2015) “Afyonkarahisar’da Kadın Giyimi” konulu görüşme, 11.11.2014, Afyonkarahisar

- AYMERGEN, E–Ev Hanımı- (2014) “Namaz örtüleri” konulu görüşme, 17.07.2014, Afyonkarahisar

- BODUR, E–Ev Hanımı- (2015) “Afyonkarahisar’da Kadın Giyimi” konulu sözlü görüşme, 13.12.2015, Afyonkarahisar

- BODUR, H -Ayakkabıcı- (2015) “Afyonkarahisar’da Ayağa Giyilenler” konulu sözlü görüşme, 14.12.2015, Afyonkarahisar

- DENER, N–Ev Hanımı- (2015) “Afyonkarahisar’da Kadın Giyimi” konulu görüşme, 30.12.2015, Afyonkarahisar

- ELEREN İ-Mes Yapımcısı- (2015) “Afyonkarahisar’da Ayağa Giyilenler” ” konulu görüşme, 14.12.2015, Afyonkarahisar

- HASÇELİK, Ş–Ev Hanımı- (2015) “Afyonkarahisar’da Kadın Giyimi” konulu görüşme, 12.12.2015, Afyonkarahisar

- ÖZSOY, S–Ev Hanımı- (2015) “Afyonkarahisar’da Kadın Giyimi” konulu görüşme, Afyonkarahisar, 01.12.2015

- SİVRİTEPE, H–Ev Hanımı- (2015) “Afyonkarahisar’da Kadın Giyimi” konulu görüşme, 30.12.2015, Afyonkarahisar

- ŞENSOY, H–Ev Hanımı- (2015) “Afyonkarahisar’da Kadın Giyimi” konulu görüşme, 12.12.2015, Afyonkarahisar

- TANER, M–Ev Hanımı- (2015) “Afyonkarahisar’da Kadın Giyimi” konulu görüşme, 30.12.2015, Afyonkarahisar

- TAŞKIN, S–Emekli- (2015) “Afyonkarahisar’da Kadın Giyimi” konulu görüşme, 12.12.2015, Afyonkarahisar

- TOPRAKKALE, A–Ev Hanımı- (2015) “Afyonkarahisar’da Kadın Giyimi” konulu görüşme, 30.12.2015, Afyonkarahisar

- YALÇINKAYA, G–Ev Hanımı- (2016) “Afyonkarahisar’da Kadın Giyimi” konulu görüşme, 14.03.2016, Afyonkarahisar

- YILMAZ, N. –Ev Hanımı- (2015) “Afyonkarahisar’da Kadın Giyimi” konulu görüşme, 30.12.2015, Afyonkarahisar

- YİĞİT, H–Ev Hanımı- (2015) “Afyonkarahisar’da Kadın Giyimi” konulu görüşme, 30.12.2015, Afyonkarahisar

KEÇECİLER ÇARŞISINDA

CAHİT BEĞENÇ

Fotoğraf-Refik Gümüş

Meydanda yol çatallandı. Yolun darına daldım. Sol yanımdan inceli, kalınlı topluca bir ses kümesi geliyor;

-ıh, hık, hop! ıh, hık, hop

Helva döğücüsünün hık deycisi değilim, sese yanaşıp baktım: kapı denen bir delik; delik genişliğinde bir koridor; karanlığın içinde hayal meyal insanlar. Durdukça gözüm alıştı; dört kişi ayaklarını üstüne dayamışlar, hasır silindiri hık, hop diye yuvarlıyorlar.

-Kolay gele, dedim “Allah razı ola” demediler. Ya burada böyle bir laf alışverişi bilmiyorlar yahut sesimi içeri sokamadım.

Birini kapıya çağırdım;

-Ne oluyor bu hasır?

Dedim. Adam alnındaki teri gömleğinin yeni ile sildi, kapının kanadını gösterdi. Kapıda bir kepenek asılı.

-Biz keçeciyiz, keçe tepiyoruz.

Meğer burada adet imiş. Zor işe görene “kolay gele!”

dense “kolaysa başına gelsin” diye cevap verirlermiş. Afyonlular birbirleriyle pek şakacıdır, misafire karşı nezaket gösterirler, misafir sıfatıyla paçayı kurtardık, terslenmedik!

Tavanın üstünde tırnk tırnk yay ötüyor; hallaç yayı. Çocuk gövdesi kadar bir delikten üstümüze atılmış koyun-yünü akıyor.

Burada bir dükkan, karşıda on bir dükkan; keçeciler çarşısı ‘kurunu vusta’ sistemini hatırlatıyor; yaşlıca, sırtı cübbeli bir adam gözüme ilişti, yılışarak sokuldum, ağzını aradım.

-Şimdi ere, pire inanan kalmadı evladım! karışık başladı, lafı geriye doğru yaydı: “Keçecilerin piri Ebu Sait Rubbani’dir, Bağdat’ta yatar...”

Boynumun kirişini kırar gibi başımı sola doğru yaylandırdım.”Yani dondurmacılarında piri olsa, oda mı çöllerde yatıp kalacaktı acaba? diye düşündüm fakat sormadım. Hem sorulmazdı da; ay uygunsuz, vakit münasip

değil, cübbeli keçeli lafımı yan tarafından anlar, malumat toplamak için çanak açayım derken üstüme söz sıçratırım dedim.

-Eee sonra amca? Diye elimdeki kağıdın beyazını çevirdim. İhtiyar keçeci çok uzattı. Fakat çok kisası şu;

Rubbazi devetüyü mü, koyunyünü mü belli değil; bir gün yünü hallaç yayından geçirmiş, hasırın üstüne yaymış. Ayaklarının altında tepmiş, çiğnemiş. Fakat tüyleri yapıştıramamış.

-Ne yapacağım ben şimdi?

Diye tasalanmaya başlamış. Yün nasıl yapışır diye düşünmemiş, hüngür, hüngür ağlamış. O ağladıkça gözyaşları da serili yünün üstüne damla damla düşermiş. Koca keçe yaşla ıslanmış. Rubbazi, gene dürmüş, devşirmiş, tepmeye başlamış. Baksa ki damlaların düştüğü yer yapışıp kalıyor “demek keçe su istiyor” demiş kendi kendine, su serpelemiş, çiğ keçe yapmış; hamama götürmüş temizce pişirmiş.

Rubbazi toz, kömür içinde imiş, hem keçeyi sıcak su döke döke, kollarıyla basa basa pişirmiş, hem de kendisi adamakıllı hem de kendisi adam akıllı paklanmış. İhtiyar keçeci sağ kolunu dirsekten yukarı sıvadı, kolunun yine gelen yerlerini gösterdi. “İşte!” dedi. Yanaşıp baktım, bilekten dirseğe kadar bütün kolunu nasır bağlamış. Sonra indirdi;

-Pişirmesek tutmaz çünkü dedi.

Afyon’a kış harmanla iner! Hele bir yıl olmuş, Afyon’da dehşet soğuk yapmış. Adamlar ne yapsınlar; ateşe yakacak dayandıramamışlar, yeni evlerini, tavan hatıllarını yakmışlar. Olmamış haşhaş tohumunu tutuşturmuşlar, gene soğuğun önüne geçememişler. Afyonlu bir şair yana yakıla anlatır; millet, sönmemiş kireci buz parçalarıyla yakıpta ısınmaya çalışmış!

Keçe! deyip üstünde duralım.

Uşak düştükten sonra Dumlupınar sırtları keçe ile müdafaa edildi; kepenegini sırtlayan dağa fırladı.

Gece karanlığında düşman mevzilerine sokulurken, torba bağlayıp atların sesini kesebilirsiniz, ya ayak sesini?

Afyon keçesinden bodur Anadolu atlarına az mı çarık dikildi!

Harp yılları iktisat kanunlarının sık sık “mevki meriyete girdiği” zamanlardır; kauçuk zürriyetine kıran düştü, kazalara posta götüren şoförlerimiz, otomobil lastiklerine çam pürçükleri teperek yokuş çıktılar. Çocuk lastiği Avrupa insanlarından bizim bebeklere düşmez oldu; Afyon aileleri keçeye başvuruyorlar. Keçe, halı yerine allı güllü ortalık yaygısı; palto yerine göğsü kancalı çoban kepenegine;

ği; battaniye yerine yorgan kapanağı oluyor. Afyon keçesi bir parmak kalın, soğuğa karşı kalkan, çamura karşı beton, suya karşı baraj vazifesi görüyor. Kış aylarında Orta Anadolu yaylasının rüzgârları ortalığa ferman okuturken, hendek başlarında direk gibi dikilen kepenekli çobanların kanadına az mı sokulasımız gelir.

Şu yarı karanlık dükkana giren kirli paslı, arası çakıldaklı koyun yünü hamamdan çıkıp kuruyuncaya kadar beş liralık emek yiyor, bir liralık emek kazandırıyor. Afyon keçesi doğu vilayetlerine kadar uzanıyormuş.

- Balıkesir keçecileri, Konya keçecileri bizimle yarış edebilirler mi Allah aşkına sen söyle? Diye önüme bir kepenek uzattılar.”Ben ne bilirim birader” der gibi omuzlarımı kaldırdım, kulağımı kabarttım. Bıyıklı bir Afyon keçecisi; “efendi bu keçe değil taş, taş” dedi.

Evliya Çelebi Afyonluları iri yarı, boylu poslu “anka” vücutlu diye tarif eder. Bir yerde; sarı soluk suratlı Afyonlularda bulunduğunu, bunların “Afyonkeş” olduklarını kaydeder.

Şimdi Afyon’u gezmeye giden gezici Keçeciler Sokağı’nın başında dursa da sokaktan tek tük çıkan mum sarısı benizli çocukları görse Evliya Çelebi’ye dayanarak şüphelenmeye başlar. Bilmez ki “afyon çekicilik” değil şimdi, çok evvelden beri burada tarihe karışmıştır, fakat şüphelenir doğrusu.

Afyon’un genç, değerli Belediye Reisi Kemal Aşkar’dan ricada bulunalım, şehrin o güzel planında keçecilere yer verilecekse keçeci dükkânlarını çok ışıklı, hele çok havalı tutsun. Malum bu bir zanaat. 60 keçe tezgâhına bel bağlayan aileler var. Sonra koyunyünü bu, içinde neler bulunmaz.

Hülasa akciğer meselesi bu.

“Gezilerden Notlar: Keçeciler Çarşısında” başlıklı bu yazı Cahit Beğenç imzası ile Ulus Gazetesi’nin 24 Kasım 1944 tarihli sayısında yayımlanmıştır

ESKİ TAŞPINAR'DAN – 2

SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRASIMIZ

KÜBELE/HIDIR

Ahmet İLASLI

Dergimizin geçen sayılarında başladığım Taşpınar'ın 1. ve 2. dönemlerinden ilginç yazıların alıntılarına devam ediyorum. Bu kez geçtiğimiz günlerde yaşadığımız Nevruz ve Hıdrellez ile ilgili bir yazı yazmak istedim. Taşpınar'ın ikinci evresinden bir yazı dikkatimi çekti. Yazmak istediğim yazı türündeydi. Ben de bu yazıyı alıntılıyıp, üzerine günümüz yorumunu yapmamın daha uygun olacağını düşündüm.

Kısa bir dönem Müze Müdürlüğü yapmış olan Haydar Özdemir'in "Bahtım!.. Bahtım!.." adlı yazısını (Folklorik Bir Araştırma C.1,S.1,s.20 vd.,1963) hep birlikte bir daha okuyalım:

"Çağımızda yapılan tarihi araştırmaların verdiği sonuçlara göre yeryüzünün ilk cemiyetleri **Matriyarkal** (kadının hakim olduğu) idiler. Buna paralel olarak Anadolu'da teşekkül eden ilk cemiyetlerin de matriyarkal olduğu anlaşılıyor. Zira Anadolu'nun en büyük ve en eski tanrısı dişi tanrıdır. Bu tanrının adı Frig dilinde "Kibele" idi."

"Kibele, vahşi tabiatın ve insanların anasıydı. Bu tanrı daha sonra teşekkül eden Patriyarkal (erkeğin hakim olduğu) cemiyetler zamanında da önemini kaybetmedi. Bu kerede erkek tanrıların anası olarak hürmet gördü. Bu yüzden yakın doğuda putperestlik devri boyunca hiçbir zaman üçüncü dereceye düşmedi. Ondan medet umanlar daima ona "büyük ana" diye yakarırlardı..."

"Anadolu'da Kibele kültürünün merkezi Pessinus (şimdiki Sivrihisar yakınında) şehriydi. Onun bu merkezdeki ilk sembolü de konik biçimli bir taşı. Romalılar, Kibele'nin bu ilk ve basit sembolünü Kartaca Savaşları sırasında (MÖ III. yüzyıl) büyük bir törenle Anadolu'dan kaldırıp Roma'ya

götürmüşlerdi. Bu olay Anadolu halkını fazla müteessir etmedi, zira Anadolu'nun her tarafında koni biçimli taşlar pek çoktu ve bunların her biri Kibele'nin sembolü olarak zaten ibadet mahalleri haline getirilmişti."

"Tahminimize göre konik yapılı Afyon Kalesi de önemli bir kült merkeziydi. Zira Kibele'nin bir vasfı da dağ tanrısı oluşuydu, ona ait ilk mabetler (kült merkezleri) dağ başlarında kurulmuştu."

"Afyon müzesinde vilayetin muhtelif yerlerinde bulunmuş birçok Kibele heykelciği yer almaktadır ki bunlar da bize Afyon vilayetinin Anadolu içerisinde kuvvetli bir Kibele kült merkezi olduğunu ifade ediyor. Afyon'un İhsaniye kazasına bağlı Düğer köyü yakınında Emre Gölü kenarındaki "Arslankaya" ile ona pek te uzak olmayan Leğen köyü yakınındaki "Kapıkaya" anıtları en eski Kibele ibadetgahlarıdır."

"Kibele'nin kocası da Frigyalı Atis idi. Mitolojiye göre ünlü Sinada (Şuhut) mermerleri üzerinde görülen kırmızı ve mor benek desenler intihar eden Atis'in kan lekeleri olduğuna göre Kibele'nin sevgilisinin Afyonlu olması icabeder. Sevgilisi Afyonlu olan bir ilahenin de elbette o çağlarda en önemli kült merkezlerinden birisinin Afyon vilayeti olması lazımdır."

"Gene mitolojiye göre Kibele'nin sevgilisi Atis her sene ilkbaharda dirilir, Kibele'ye kavuşur ve onu gebe bırakırdı. Atis'in dirilme mevsiminin müjdecisi badem ağacının erken açan beyaz çiçekleriydi. Bu mevsimde Kibele kültüne mensup olanlar büyük şenlikler yaparlardı. Sevgilisine kavuşup gebe kalan ve sonunda her tarafa bereket saçan Kibele adına yapılan bu ayinlerde çalınan müzik aletleri

arasında def, dümbelek başta gelirdi. Bu arada aşka gelen delikanlılar erkeklik organlarını ilahe uğruna kurban ederlerdi, bu yüzden de bu ayinler umumiyetle kanlı geçerdi.”

“Uzun asırlar bir Kibele kült merkeziydi diye iddia ettiğimiz bugünkü Afyon Kalesi(kaya kütlesi) çevresinde cereyan eden ve yukarda bahsettiğimiz Kibele şerefine yapılan ayinlerin izleri bugün dahi farkında olmaksızın Afyon’da devam ettirilmektedir.”

“İlkbahar başlangıcından itibaren, hele Hıdrellez (Altı Mayıs) sabahı gelin olma çağına girmiş Afyonlu kızlardan bazıları kaleye çıkarak:”

“Bahtım bahtım evlenecek vaktim vak...” diye bağırmaları ve bunun da ayıp telakki edilmeyişi Kibele’ye (büyük ana) niyazdan başka ne olabilir? O ki, o günlerde sevgilisine kavuşmuştur, mesuttur ve memnundur. İnsanlara dağıtacağı nimetlere gebedir. Elbette kendisine ibadet edenlere, yalvarıp yakaranlara şefkat gösterecektir. Kendisi gibi bu dişilerin de mesut olmalarını sağlayacaktır. İşte inanç bu idi ve istek buradan geliyordu.”

“Yine Hıdrellez günü Afyon halkı yedisinden yetmişine kadar kaleye nazır arküstünde, Taşpınar ve Olucak çeşmeleri semtinde sabahtan akşama kadar fevkaladeden bir bahar bayramı yaparlar. Bu arada tıpkı Kibele ayinlerinde olduğu gibi şakrak şarkılar söylenir, darbukalar(dümbelek) çalınır, kafalar çekilir, o gün çok kere kan da dökülür.”

“O gün için Hızır Aleyhisselam’ın geziye çıktığına ve her uğradığı yere bereket yağdırdığına inanılır. O Hızır Aleyhisselam ki, eski çağın bu mevsimde dirilip te bereket tanrıçası Kibele’yi gebe bıraktığına inanılan kuvvetin mümessili mitolojik şahsiyet Atis’tir.”

“Yeryüzü (toprak) ilkbahar başlangıcında henüz bakiredir, biraz sonra güneşin zoruyla hamile kalır ve ondan sonra da her taraftan hayat fışkırır. Afyon’da güneşin toprağı ısınmaya zorlaması ise çok kere Hıdrellezle başlar. Bundan sonra tabiat ve varlıklar döle yatar, ağaçlar çeşitli ve leziz meyvelerini büyötmeye koyulurlar. Yeşil buğday saplarının koltuklarından başaklar doğmaya başlar.”

“Kibele kültüründe olanların inançlarına göre insanlar için bütün bu nimetleri “Büyük ana” doğurur ve dağıtır.”

“İşte farkında olmaksızın özene bezene hazırlanıp katıldığımız Hıdrellez bayramının menşei budur, kökten batıldır ama eğlenmek için sadece bir vesiledir.”

Oldukça doyurucu bir bilgi var bu yazıda. Hem Hıdrellezi, hem Kübeleyi ve Attisi, hem Karahisar Kalesini, hem inancı, hem de mitolojiyi birleştirerek geçmişle günümüz arasında, bir kültür bütünlüğü içinde, güzel bir anlatım yapılmış.

Ben de Nevruzla başlayarak Hıdrellezle bitirmek istiyorum.

Annem, 21 Mart günü sabahı, “*Gündönümü bugün, bu gece otları yiyen hayvanların sütü içilir, en şifalı süt, bugünün sütüdür*” der ve kapının önünden geçen sütçüden süt alarak sabah erkenden içirirdi bizlere. Gerçekten de günümüzde karı delerek çıkan kardelenler, toprağı delerek çıkan çiğdemler ve yeni fışkıran tazecik otların üzerinde gezinenler canlıların, onlardan şifa alarak canlandıklarını görmekle, annemin ne derece haklı olduğunu anlıyorum. Yeni gün anlamına gelen Nevruz, gerçekten de, bir gün dönümüdür, baharın geldiğinin simgesidir, bir uyanma, yeniden kendine gelme anıdır.

Gerek Nevruz ve gerekse Hıdrellez gün dönümüyle ilgilidir. Her ikisi de baharın, yeniden dirilişin simgeleridir. Nevruz ateşle, Hıdrellez doğayla bütünleşmişler ise de, her ikisi de doğanın var oluşuyla, yenilenmesiyle ilgilidir.

Hıdırlık’ta Cumhuriyet’in ilk yıllarında dikilen ve günümüzde de canlılığını sürdüren, açan çiçekleriyle Hıdırlığı süsleyen yaş ve kuru meyvesiyle bizleri besleyen badem ağaçlarının Hıdırlık’a dikilmesi bir rastlantı olmasa gerek. Burada, her ne sebeple dikilmişse dikilmiş olan bu ağaçlar, geleceğe aktarabileceğimiz bir kültür verisini oluşturmuştur. 1940 yıllarda dikilen bu ağaçların korunması ve geleceğe aktarılması kültür devamlılığı açısından çok önemlidir. Çünkü yukarıdaki alıntıda da belirtildiği üzere, Attisin bir simgesidir bu ağaçlar. Kübele ile Hıdır, Attis ile Ellez (İlyas) bütünlüğüdür bu.

Bir başka söylentiye göre de Kibele, Attisi, Sakarya Nehri kenarında bir ağaca dönüştürmüştür (Hıdırlığa dikilen badem ağacı gibi).

Herkes bir hikâye dinlemek istiyor. Her ne kadar bilinse de, ben de bunları bir kez daha anlatmak, bir daha vurgulamak istiyorum.

Frigya olarak bilinen bölgemizin, Friglerden kalan iki

kahramanının yüzlerce yıldır söylenegelmiş birer öyküsü vardır.

Bu kahramanlardan biri Marsyas, diğeri ise Attis'dir. Her ikisi de çobanlık yapmaktadır. Çobanlık önemlidir, çünkü lider olabilecek kişilerde aranan bir görevdir bu çobanlık işi.

Marsyas, tanrı Apollon'la müzik yarışması yapar ve sonucunda derisi yüzülür ve Menderes Nehri'nin yeraltından fışkırmasına, Frig Kralı Midas'ın eşekkulaklı olmasına vesile olur.

Attis ise, konumuzla ilgili olduğu için biraz ayrıntıya girmek istiyorum.

Roma Dönemi'nde Dağlık Frigya bölgesinin büyük bölümü, İscehisar (Dokümeion) merkezli imparator topraklarıdır ve mermer ocakları bir yönetici tarafından yönetilmektedir. İscehisar ve Altıntaş mermerleri arasında bulunan ve menevşeli mermer olarak da adlandırılan bu beyaz mermeri renklendiren mor rengin, yörede hayvanlarını otlatırken tanrıçaya yüz vermeyen ve bu nedenle yaban domuzunu üstüne salan tanrıça Kibele'nin hışmına uğramış ve yaban domuzu tarafından yaralanmış çoban Attis'in kanıyla oluştuğu, günümüze kadar söylenegelmiştir (Yukarıdaki alıntıda öldürülen Attis denilmektedir).

Friglerin aslında Anadolu'nun ilk dönemlerinden beri ana tanrıçası olan Kibele, hayvanlarıyla birlikte dağda, bayırda, yazıda (ovada) gezen çoban Attise aşık olur, ama onu bir türlü elde edemez. Bu nedenle ona eziyet eder ve sonunda onu çıldırtarak erkeklik organını kestirir. Bundan dolayı Kibele rahipleri, erkeklik organlarını keserek rahip olurlar. Bununla ilgili olarak Eskişehir'deki Yazılıkaya'da (Midas'ın şehrinde) bir tapınma yeri bulunmaktadır.

Hıdırlık olarak bilinen yerler, genellikle dağlık kesimlerdir. Toprak, taş, ama özellikle dağ, ana tanrıça Kibele'nin evidir, bu nedenle kutsallık içeren yerlerdendir. Bu kutsallık günümüzde de sürdürülmektedir. Kibele yerine Hıdır diyoruz ve "lık" ekleyerek Hıdırlık yani Hıdırla ilişkili bir yer yapıyoruz. Çünkü Hıdır bize, Kibele gibi bereket, bolluk, üretim veriyor, bizim yaşamımızın devamını sağlıyor. Belki Attis olan ağaca, dileklerimizi asıyoruz, toprağa ev yapıyoruz, kamçılansın ve bize ödül, tanrının bir lütfu olarak dönsün diye.

Yine yukarıdaki alıntıda da belirtildiği gibi kaya kütleleri tanrıça Kibele'nin simgesidir. Kale ve Sarıkız Sivrisi bu nedenle doğal birer simgedir. Sivrihisar yakınlarındaki

Pessinus (Ballıhisar), Kübelenin tapınım merkezidir. Burada bir taş kütesine tapınım yapılmaktadır. Bu taş daha sonra Roma'ya götürülerek, bir tapınak yaptırılmış ve içine konulmuştur. Götürülen bu taş sayesinde Romalılar, Kartacalıları yenmişlerdir.

Kale, Kibele'nin evidir ve evinden Hıdırlıkta gezen sevgilisi Attise seslenmektedir: "Ahtım, bahtım, evlenecek vaktim." O günden beri evlenecek çağa gelmiş genç kızlarımız, her Hıdırellez günü sabahın erken saatlerinde, Kale'ye çıkarak, Kız Kulesi olarak adlandırdığımız Gözetleme Kulesinden bağırarak, seslerini duyurana kadar: "Ahtım, bahtım evlenecek vaktim" diye. Belki birinin, belki birkaçının isteği olmuştur umarım. Olmasa günümüze kadar sürmezdi, unutulup giderdi, bu söylem. Bu söylemde aht etmek önemli. Çünkü Kübele, Attise kavuşmayı aht ediyor. Her ne kadar Attise kavuşamasa da, Attisi de kimseye yar ettirmiyor.

Kibele'nin tasvirleri hep gelindir. Kuleli ve duvaklı başlıklı, ayakuçlarına kadar uzun giysilidir. Elinde tef tutmaktadır hep. Bugün bile tef, tepsi, kazan eniği ile kadınlarımız düğünlerde çalarak eğlenmektedir. Oğlan evi, nişanlı gelin adayına, altınlı kınalı koç göndermektedir.

Su kenarında, deniz kenarında halk gezmekte, bu arada gençler birbirleriyle tanışmakta ve belki de evliliğin ilk adımları atılmaktadır. İhsaniye Demirli köyünde, geline değer ve saygı için Hıdırellez günü, başköşeye oturtulmuş. İhsaniye bölgesi, Kübele kültürünün yoğun olarak yaşatıldığı bir yerdir ve hala gelin olarak yaşatılmaktadır belki de.

Öyleyse Kibele'nin kutsallığı, Hıdırellez olarak günümüzde de sürdürülmekte olduğu görülmektedir.

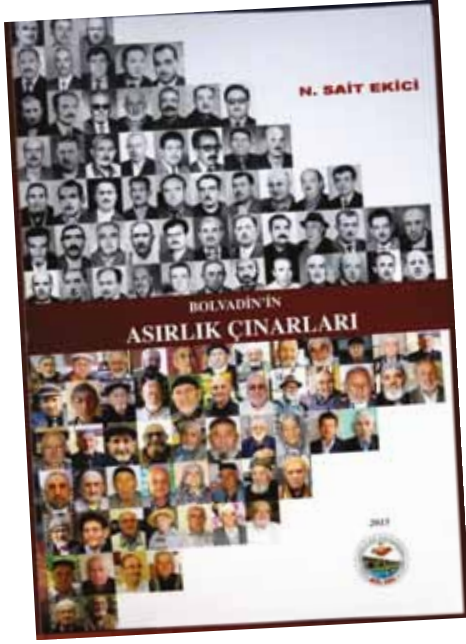
Yaşlılarımızdan dinlediğime göre, dükkânlarını kapatan esnaf, Hıdırellez günü, Taşpınar'a gelerek, Ahilik geleneği olan, peştamal kuşatma törenlerini de yapırlarmış.

Sonuç olarak, Nevruz ve Hıdırellez kutlamaları, her dönemde yapılan eğlenceli bir inanç türü olarak günümüze kadar sürdürülmüş olup, yukarıdaki alıntıda değinildiği gibi, batıl bir inanç olmayıp, günümüze kadar süregelmiş bir gelenek olarak, **sürdürülebilir somut olmayan kültürel mirasımıza** önemli bir örnek oluşturmuştur.

Kaynakça: Müze Arşivi,

Afyon Kitap Kulübü

BİZE ULAŞANLAR

BOLVADIN'IN ASIRLIK ÇINARLARI

Bolvadin'de geçmişten bugüne 1000'den fazla vefat etmiş esnafın fotoğraflarıyla beraber 77 röportajın yer aldığı kitap emekli Öğretmen N. Sait Ekici'nin eseri. Babasının fotoğrafçı olması vesilesiyle yıllardır fotoğrafla iç içe olan Sait Ekici güzel bir araştırma eser ortaya çıkarmış.

İsteme Adresi: Bolvadinliler Dayanışma Vakfı

Tel:0 506 7959822

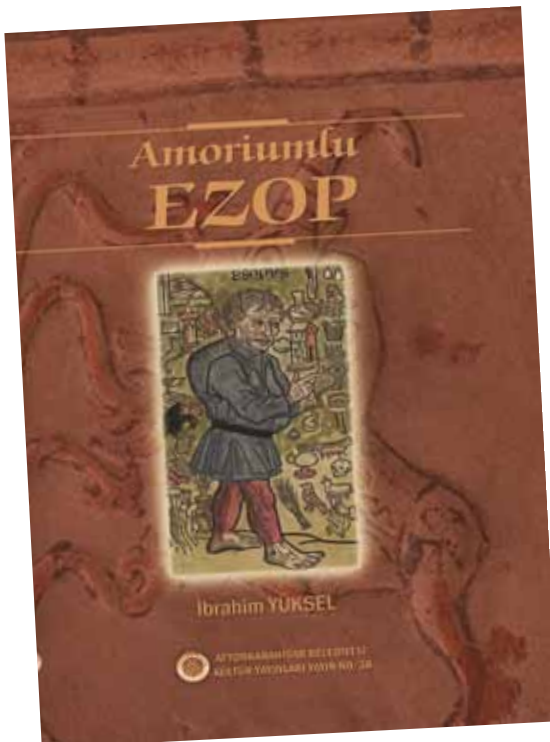

MASUMİYET ÇAĞININ ÇOCUKLARI

Gazeteci-Yazar İbrahim Yüksel, azla yetinen, kolayca sevinen, her şeye üzülen, küçük şeylerle mutlu olmasını bilen masumiyet çağının çocuğu olarak nitelendiriyor kendisini. Sokakta oyun oynayarak büyümüş bir nesil olarak çocukluğunu yaşadığı 1960'lı yılların Afyonkarahisar'ına doğru bizleri yolculuğa çıkarıyor. Birbirinden ilginç pek çok konu başlığına sahip olan kitap 295 sayfa, ciltli olarak Afyonkarahisar Belediyesi tarafından yayımlandı.

İsteme Adresi: Afyonkarahisar Belediyesi Basın Yayın Birimi

Tel: 0272 2144255

AMORIUMLU EZOP

Bundan 2600 yıl önce bu topraklarda (Amorium-Emirdağ) doğmuş ve dünya edebiyatında fabl denilen bir akımın öncüsü olmuş diyebileceğimiz Ezop'un hayatını içeren "Amoriumlu Ezop" adlı eser Gazeteci-Yazar İbrahim Yüksel'in bir diğer kitabı. Yazarın ifadesiyle Ezop'u ve onun öncüsü olduğu hayvan masallarını ait oldukları topraklara geri getirmek için atılmış bir adım olan eser Afyonkarahisar Belediyesi tarafından yayımlandı. Ciltli, 136 sayfa olarak basılan eseri;

İsteme Adresi: Afyonkarahisar Belediyesi Basın Yayın Birimi

Tel: 0272 2144255

AFYONKARAHİSAR BASIN TARİHİ

Yüzyıllık geçmişiyle Anadolu’da köklü bir basın hayatı olan Afyonkarahisar’ın basın hayatı kitaplaştı. AKÜ öğretim üyesi Doç. Dr. Turan Akkoyun’un bilimsel proje olarak hazırladığı kitapta 1910’lu yıllarda bugüne şehirde yayımlanan gazete ve dergiler incelenirken, gazete polemiklerinden, basın çalışanlarına, köşe yazarlarına varıncaya kadar pek çok bilgiye ulaşmak mümkün. Afyonkarahisar Belediyesi tarafından yayımlanan eser ciltli, 504 sayfa olarak basıldı.

İsteme Adresi: Afyonkarahisar Belediyesi Basın Yayın Birimi

Tel: 0272 2144255

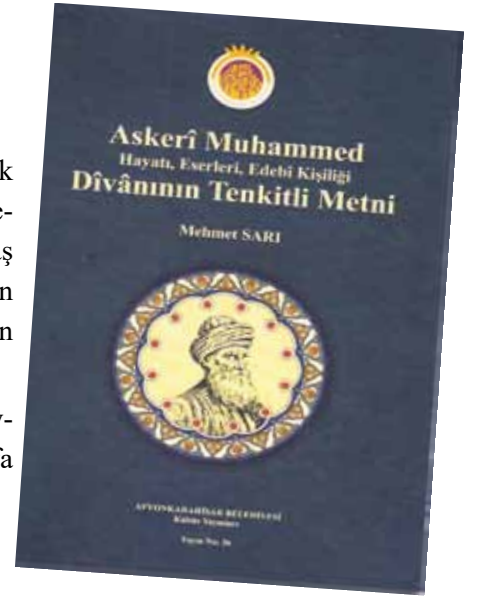
ASKERİ MUHAMMED HAYATI, ESERLERİ, EDEBİ KİŞİLİĞİ DİVANIN TENKİTLİ METNİ

Aslen Kütahyalı olmakla birlikte 1600’lü yıllarda Afyonkarahisar’a yerleşerek 40 yıl boyunca Afyonkarahisarlıları irşad eden Askerî Muhammed’in Hayatı Eserleri, Edebi Kişiliği ile Dîvanının Tenkitli Metni 2. kez yayımlandı. Mezarı Çavuşbaşı semtinde yol üzerinde olan Muhammed Askerî yaşadığı dönemde burada bulunan Hisarardı Medresesi’nde yıllar boyu dersler vermiş ve bugünde Afyonkarahisar’ın manevi öncülerinden biri olarak bilinmektedir.

AKÜ öğretim üyesi Mehmet Sarı’nın hazırlamış olduğu eser onu tüm yönleriyle tanıtıyor. Afyonkarahisar Belediyesi tarafından yayımlanan eser ciltli, 527 sayfa olarak basıldı.

İsteme Adresi: Afyonkarahisar Belediyesi Basın Yayın Birimi

Tel: 0272 2144255

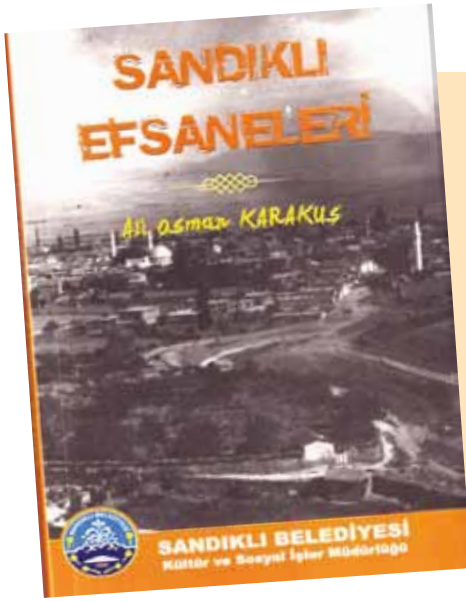

KURTULUŞ SAVAŞI’NDA BATI CEPHESİ’NİN İKİ YANI

Anı kitaplığına çok güzel eserler kazandıran İş Bankası Kültür Yayınları’ndan çıkan kitabın konusu Milli Mücadele dönemi. Yıl 1921... Kurtuluş Savaşı’nın Batı Cephesi’nde İkinci İnönü Muharebesi sırasında Yunan ordusu Afyon’u işgal eder. İşgal başlar başlamaz Karahisar Mutasarrıfı İbrahim Ethem (Tuncel)Bey olayları günü gününe kayda geçer: Mart’ın son haftasında Uşak’ta başlayan Yunan harekâtının Afyon ve civarındaki seyrini, Yunanlıların geri çekilişine dek ayrıntılarıyla yazar. Aynı sıralarda Kurtuluş Savaşı’nın başından beri cephede bulunan Kuvay-ı Milliye zabitlerinden Cevdet Efendi, Afyon’da göğüs göğüse çarpışanlar arasındadır. Bu çatışmaların arasında, 1916’da başladığı not alma alışkanlığını bırakmaz. 1922’de Sakarya Meydan Muharebesi’nde Çaldağ tepesinde yaralanıp cepheden uzaklaşmak zorunda kalana dek not tutmayı sürdürür. Cephede savaşıyan bir muharip ile o cephenin gerisinde işgal altında görevini yapmaya çalışan bir mülki amirin aynı döneme ait ve birbirini bütünleyen anıları, bir yüzyılın dolmasına az bir zaman kala bu kitapta bir araya geldi.

Kitabevleri ve internet ortamında İş Bankası Yayınları’ndan temin edebilirsiniz.

SANDIKLI EFSANELERİ

Sandıklı'nın üretken şair, yazar, araştırmacılarından Ali Osman Karakuş'un eserinde Sandıklı'ya ait kıyıda, köşede, halkın anılarında kalmış efsaneler yeniden hayat bulmuş. Araştırmacı kardeşimizin yazın sıcağında, kışın ayazında köyleri, kasabaları dolaşarak derlediği efsaneler halk kültürüne ait önemli bir kaynak eser olarak kitaplığımızda yerini alıyor.

Sandıklı Belediyesi kültür yayınlarının 17 nolu eseri olarak çıkan kitap 200 sayfadan oluşuyor.

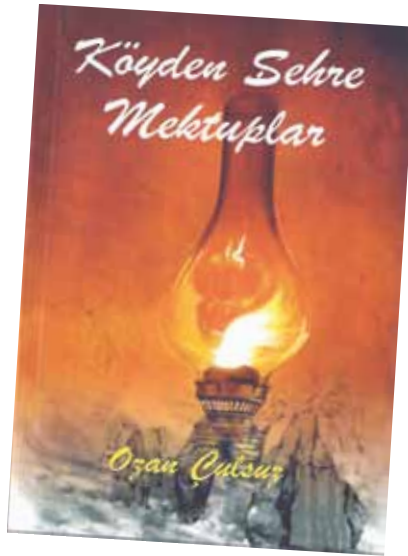
İsteme Adresi: Sandıklı Belediyesi Kültür Sosyal İşler Müdürlüğü

Tel: 0 272 5126946

ÖZ'DEN SÖZE

Afyonkarahisar Öğretmenevi Müdürlüğü'nü yürütmekte olan Eğitimci-Yazar Lokman Özkul'un ilk kitabı, "Öz'den Söze" Yazar yerel bir gazetede yazdığı köşe yazılarını bu kitapta bir araya getirmiş. Değişik konu başlıklarında toplanan yazılar eğitici-öğretici yanlarıyla göz dolduruyor. 183 sayfadan oluşan kitap yazarın kişisel yayını.

İrtibat Telefonu: Lokman Özkul- 0 (272) 2120892

KÖYDEN ŞEHRE MEKTUPLAR

Sandıklılı Ali Osman Karakuş'un (namıdiğer Ozan Çulsuz) 3.şiiir kitabı "Köyden Şehre Mektuplar" adını taşıyor. Halkın sevinç ve üzüntülerini, yaşadığı çarpıklıkları yansıtan şiirleri okurken dalgıç gidiyorsunuz. Merhum Abdurrahim Karakoç'un şiirlerini hatırlatan üslubuyla akılda kalıcı izler bırakan şiir kitabı 180 sayfadan oluşuyor.

İrtibat Telefonu: Ali Osman Karakuş- 0546 2226253

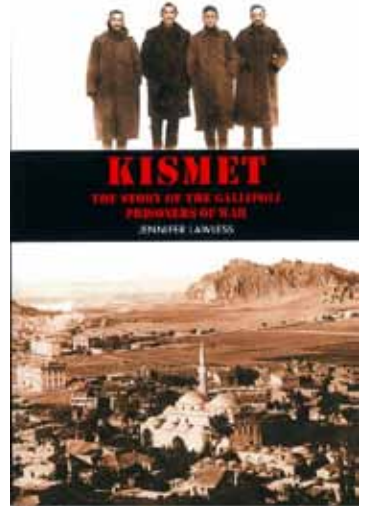
KISMET

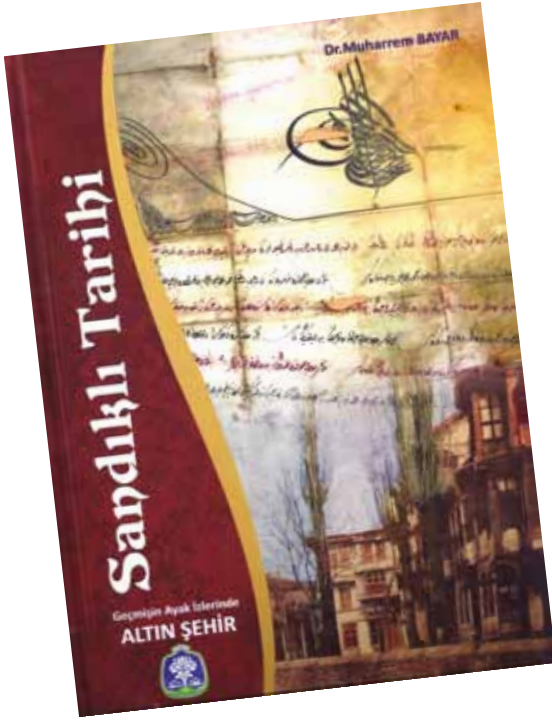
2015 yılı Nisan ayında Avustralya'nın Melbourne şehrinde Afyonkarahisar'ı ilgilendiren bir kitap yayınlandı.Tarihçi Dr.Jennifer Lawles'in doktora tezi olarak hazırladığı çalışma "Kismet" adını taşıyor.

Dr.Lawles'in Anadolu'daki Avustralyalı savaş esirlerinin hikayeleriyle ilgilenmeye başlaması Türk eşi ile birlikte İstanbul Haydarpaşa'da ki bir mezarlıkta yatan Avustralyalı askerlerin mezarlarını ziyaretiyle başlamış. Sonrasında doktora konusu olarak 1. Dünya Savaşı'nda Anadolu'daki esir kamplarını incelemeye başlamış. Bu kapsamda Afyonkarahisar'a da gelmiş. Esirlerin kaldığı binaların birçoğunu ayakta görmek onu mutlu etmiş.

Taşpınar dergisinde geçtiğimiz yıllarda dizi yazı şeklinde yer verdiğimiz Anzak esirlerin hikayeleri farklı belgelerle bu kitapta yer buluyor. Kitabın kapağını Afyonkarahisar'da çekilmiş iki fotoğraf süslüyor.Üstte 4 esir subayın yeni paltolarıyla ilimizde çekilmiş bir fotoğrafı yer alırken altta ise Afyonkarahisar'ın bir genel görünüm fotoğrafına yer verilmiş. Yalnız genel görünüm fotoğrafın esaret yıllarına değil de 1930'lu yıllara ait olması dikkatli okurların gözünden kaçmayan bir hata.

Orijinal adı" Kismet: The Story of the Gallipoli Prisoners of War" olan kitabın yayıncısı Australian Scholarly Publishing. Önümüzdeki yıllarda Türkçe çevirisinin yayınlanacağı duyurusunuda buradan paylaşmış olalım.

SANDIKLI TARİHİ

Afyonkarahisar'ın önemli ilçelerinden Sandıklı'nın tarihi kitaplaştı. Sandıklı Coğrafyası, Tarih içinde Sandıklı, Türk Devrinde Sandıklı başlıkları altında geniş bir içeriğe sahip olan kitapta mahalleler, köyler etrafıca incelenmiş. Araştırmacı-Yazar Dr. Muharrem Bayar'ın imzasını taşıyan kitapta Ali Osman Karakuş, Songül Keçili ve Osman Seyman'ın da büyük emekleri var. Ciltli, büyük boy, Kuşe kâğıda 760 sayfa olarak basılan eser Sandıklı Belediyesi'nin bir kültür hizmeti olarak yayımlandı.

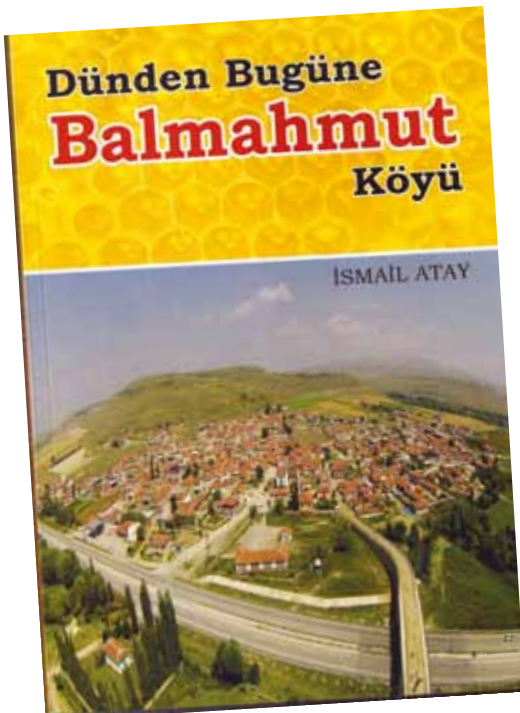
İsteme Adresi: Sandıklı Belediyesi Kültür Sosyal İşler Müdürlüğü

Tel: 0 272 5126946

DÜNDEN BUGÜNE BALMAHMUT KÖYÜ

Son yıllarda ne mutlu ki peş peşe köy ve kasabalarımıza ait yerel tarih ve kültüre dair eserler yayımlanıyor. Sinanpaşa ilçemize bağlı ve İzmir Yolu üzerinde yer alan Balmahmut köyü de gelenek ve göreneklerini, tarihçesini ki kayıt altına alan, kitaplaştıran köylerimizden birisi. Köyün tarihçesi, sosyal yaşamı, muhtarlığı, ekonomisi, gurbetteki Balmahmutlular gibi konu başlıklarını taşıyan kitap İsmail Atay tarafından hazırlanmış. Editörümüz Hasan Özpunar'ın arşivinde yer alan Balmahmut'un işgal günlerine dair fotoğraflara da yer verilen kitap kuşe kâğıda 235 sayfa olarak basıldı.

İrtibat Telefonu: İsmail Atay-0505 4990728

BİR ŞEHRİN HAYATINA DOKUNAN ADAM: YILMAZ ORUÇ

Afyonkarahisar'da termal turizmin yanı sıra sanayiinin pek çok alanında öncü olan merhum İşadamı Yılmaz Oruç'un hayatı kitaplaştı. 1936 yılında Afyonkarahisar'da doğan Yılmaz Oruç çocukluktan itibaren iş hayatının içerisinde yer alır. Sinemacılık, yağ fabrikası, mermer fabrikası, tavukçuluk, yem fabrikası, meşrubat fabrikası ve daha birçok sektörde müteşebbis olarak yeralan merhum Yılmaz Oruç'un geride bıraktığı en büyük mirası Türkiye'de bir ilk olarak 18 Aralık 1992'de açılışı yapılan Oruçoğlu Termal Otel. Afyonkarahisar'ın bugün termal tesislerle anılmasında bu sektörde ilk tuğlayı koyan Yılmaz Oruç'un payı vardır.

Tolga Aydoğan'ın aile üyeleriyle görüşerek hazırladığı kitabın önsözünü gazeteci-yazar Selahattin Duman yazdı. Ciltli, 375 sayfa olarak basılan kitap Denizler Kitabevi tarafından yayınlandı. İnternet ortamında ve kitabevlerinden temin edilebilir.

Memleket Manzaraları

Ali Tekin Çağlav

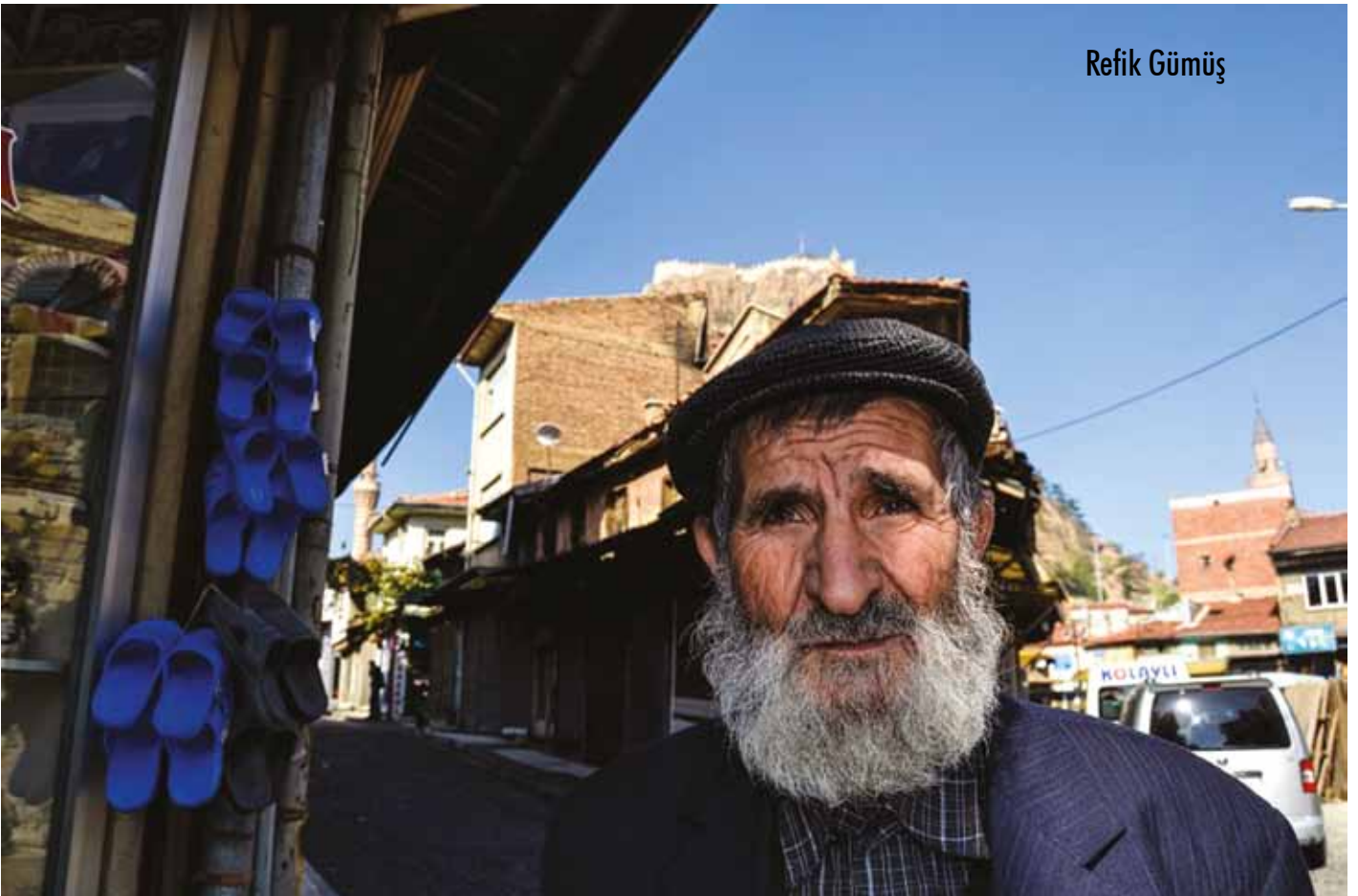
Hüseyin Erçolak

Peter Peers-3

Refik Gümüş

TAVANARASI

Savcı TRKMENOGLU

Pul bastırma ve satma neredeyse 20 yıl öncesine kadar genellikle kamu yararına çalışan kurumlar için önemli bir gelir kaynağı idi. Özellikle Kızılay, Çocuk Esirgeme, Türk Hava Kurumu gibi kurumların bastırıldığı pullar okullarda satılır, öğrencilerinde bu pulları satın alarak destekte bulunmaları istenirdi.

Adına pul bastırılan kurumlardan birisi de şehrimizin profesyonel liglerdeki ilk spor kulübü. 1967 yılında kurulan Afyonspor'a maddi destek bulunması amacıyla çıkarılan ilk pul 25 kuruştan satılmış.

1984 yılında Yeni Afyonspor adıyla liglerde mücadele veren takımımız kendisine destek olunması amacıyla bir kez daha pul bastırmış. 10 lira ücretle satılan pulun o dönemki maddi değerini kıyaslamak gerekirse o günlerde şehir içi minibüs ücretine denk olduğunu hatırlatmak lazım.

1990'lı yıllarda bastırılan pulun üzerinde 10.000 TL satış bedelini görüyoruz. Bir önceki pulun üzerinden yaklaşık 10 yıl geçmesine rağmen satış bedelinin neredeyse 1000 kat artması o dönemde yaşanan enflasyonu ve bol sıfırlı paraları hatırlatıyor.

Bugünlerde 3.lige çıkan AFJET AFYONSPOR'la ilimizde futbolun gelişimi adına bir kez daha umutlandık. Umarız şehri temsil eden kulübümüz geçtiğimiz yıllardaki sıkıntıları tekrar yaşamaz ve daha üst liglere yükselir.

AFYONKARAHİSAR MUTFAĞINDAN

ETLİ BAMYA

Malzeme

- 1 Su bardağı (100 gr) kuru bamya
- 150 gr küçük doğranmış kuşbaşı et
- 1 orta boy soğan
- 4 yemek kaşığı tereyağı
- 3 adet orta boy domates
- 5 su bardağı et suyu veya su
- 1 adet limon suyu
- 2 tatlı kaşığı tuz
- Yarım tatlı kaşığı karabiber

Hazırlanışı

Kuru bamya haşlanır. Soğan küp şeklinde doğranır. Yağda kısık ateşte kapağı kapalı olarak ve ara sıra karıştırılarak 4-5 dakika kavrulur. Kabukları soyulmuş domatesler küçük küpler şeklinde doğranarak soğanın üzerine eklenir. Karışımın içine önceden haşlanmış olan et, et suyu ve tuz ilave edilerek kaynatılır. Haşlanmış bamya ile limon suyu kaynayan bu karışıma eklenir. Bamyalar yumuşayınca kadar pişirilir. İstenirse üzerine karabiber serpilerek servis edilir. Not: Bu şekilde hazırlanan bamya mutlaka baklava, kadayıf vb. tatlılardan sonra ikram edilir. Bunun nedeni, ağır yemeğin sonunda yenen bamyanın sindirimi kolaylaştırdığına inanılmasıdır.